

Fogyatékoság-politikai szakismeretek

Szöveggyűjtemény

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
BÁRCZI GUSZTÁV GYÓGYPEDAGÓGIAI KAR
Budapest, 2009

Tartalom

Horváth Péter: A társadalom fogyatékoságügyi (köz)gondolkodása alakulásának és alakításának néhány aspektusa	3
Könczei György: A hátrányos helyzetű csoportok védelme az Európai Unióban	36
A fogyatékossgal élő emberek esélyegyenlőségének alapvető szabályai	63
ResAP(2001)1 Határozat az egyetemes tervezés alapelveinek az épített környezet alakításával foglalkozó valamennyi szakma képzési tervébe történő bevezetéséről („Tomari Határozat”)	94
Az Európai Unió alapjogi chartája	118
Madridi Nyilatkozat – a befogadó társadalom alapja a diszkriminációmentességgel párosuló pozitív cselekvés	136
A fogyatékossgal élők helyzete az Európai Unióban: a 2008–2009-es európai cselekvési terv	149
Fogyatékos emberek esélyegyenlősége: Európai Cselekvési Terv	163
A fogyatékossgal élők helyzete a kibővült Európai Unióban: az Európai Akcióterv 2006–2007	196
1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról	210
10/2006. (II. 16.) OGY-határozat az új Országos Fogyatékossgügyi Programról	247
A fogyatékkal élők életminőségének javítása: a teljes körű részvételre irányuló és annak révén működő politika erősítése (Malaga, Spanyolország, 2003. május 7-8.)	274

Horváth Péter:

**A társadalom
fogyatékosági (köz)gondolkodása
alakulásának és alakításának
néhány aspektusa¹**

ELTE GYK, Budapest, 2009

¹ A szöveg első megjelenése: Sándor István (szerk.): Az értelmi fogyatékosokkal élők helyzetének jogi aspektusa és az új polgári törvénykönyv tervezete. ÉFOÉSZ – MTA Jogtudományi Intézete – Magyar Jogász Egylet Polgári Tagozata, Budapest, 2008.

Tartalom

Bevezető	6
1. történet	6
2. történet	6
3. történet	7
4. történet	8
5. történet	8
Mire jók a történetek?	8
Változik-e a közgondolkodás?	11
Eurobarometer 54.2.	11
Az emberi jogi és esélyegyenlőségi megközelítés nemzetközi dokumentumokban	14
A „játék” szabályairól	14
Általában az emberjogi és esélyegyenlőségi megközelítésről	15
A dokumentumok rendszere	16
Az Egyesület Nemzetek Szövetsége dokumentumai	18
A fogyatékos emberek esélyegyenlőségének alapvető szabályai (ENSZ, 1993)	18
Átfogó és integrált nemzetközi egyezménytervezet a fogyatékos személyek jogainak és méltóságának védelméről és támogatásáról (ENSZ, 2004)	21
A gyermek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt egyezmény (ENSZ, 1989)	22
Salamanca-i tézisek (ENSZ UNESCO, 1994)	23
A funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása (ENSZ WHO 2001)	24
A foglalkoztatásból és a foglalkozásból eredő hátrányos megkülönböztetésről szóló 111. számú egyezmény (ENSZ ILO, 1958)	24

Az emberi képességek kifejlesztése érdekében való pályaválasztási tanácsadásról és szakképzésről szóló 142. számú egyezmény (ENSZ ILO, 1975)	24
A szakmai rehabilitációról és a foglalkoztatásról szóló 159. számú egyezmény (ENSZ ILO 1983)	25
A szakmai rehabilitációról és a foglalkoztatásról szóló 168. számú ajánlás (ENSZ ILO 1983)	25
Tripartit szakértői értekezlet a fogyatékoság kezelésével kapcsolatos munkahelyi gyakorlatról (ENSZ ILO 2001)	26
Világszervezetek	26
Az Európa Tanács dokumentumai	27
Az Európai Unió dokumentumai	29
Az Európai Unió fogyatékoságügyi politikájában közvetlenül érintett szervei	29
Az Európai Unió fogyatékoságügyi politikájában közvetlenül érintett nem kormányzati szervei	30
Az Európai Unió alapszerződése	30
Alapvető Emberi Jogok Chartája (2000)	31
A foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló Európai Tanácsi 2000/78/EK irányelv (2000)	31
A „2003 – a fogyatékos emberek európai éve” létrehozásáról szóló Európai Tanácsi 2001/903/EK határozat (2001)	32
„A fogyatékos emberek esélyegyenlősége: Európai Cselekvési terv” című Európai bizottsági COM(2003) 650 számú közleménye (2003)	33
Az Európai Unió „egyéb” dokumentumai	33
A társadalmi befogadás kulcsa: a foglalkoztatás	34
Epilógus	35

Bevezető

1. történet

Az 1990-es évek legelején történt. Kb. 50 ember gyűlt össze a budapesti Éltés Mátyás Általános Iskola és Diákotthon Mosonyi utcai épületében, a díszteremben. Koncz Dezső volt a frissen kinevezett igazgató. Ha jól emlékszem, az intézmény éppen az ő idejében vette fel az első hazai „kisegítő” iskola megteremtőjének, Éltés Mátyásnak a nevét. A díszterem, ahol összegyűltünk talán Ranschburg Pálról kapta a nevét. Ő volt az egyike azoknak, akik az épületben hozzákezdték a pszichológiai (gyógypedagógiai) laboratórium kiépítéséhez, és ahol az első gyógypedagógiai természetű gyermekvizsgálatok történtek. Az igazgató úr a vitanapok megjelölésére is valamelyik híres gyógypedagógia-történeti személyiség nevét választotta. Miközben tisztelgett az elődök nagysága előtt, a gyógypedagógiai szakma legújabb törekvései biztosították a beszélgetések témáit. Ilyen volt az akkor még „állami gondozott”-nak nevezett fogyatékos gyermekek ellátásának helyzete vagy éppen a fogyatékos és a nem fogyatékos tanulók együttoktatásának lehetősége. Ez utóbbiról igen éles, néha személyes indulatokról sem mentes vita alakult ki. Több mint 10 évvel későbből visszagondolva, ez így volt természetes. Akkor kevesen érveltek az „integráció” mellett. Többségben voltak a különnevelés hívei. A fogyatékos gyermekek védelme volt az egyik legfontosabb érvük. Meg kell őket védeni a többségi társadalom tagjainak előítéleteitől. Az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek általános iskolája szakembereket (értsd alatta: gyógypedagógusok) biztosít, a tanterv alacsonyabb követelményeket szab, a tanulás üteme lassabb, a csoport létszáma kisebb. Ezek voltak az elkülönítés mellett szóló érvek. Ebben az időben az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény szerint szerveződtek az iskolák. Az együttnevelésre nem volt törvényes lehetőség.

2. történet

A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola hallgatójaként több diáktársammal és oktatómmal (Gaál Éva, Szabó Ákosné, Sándor Éva, Apostol Éva) fontosnak tartottuk, hogy közvetlen tapasztalatokat szerezzünk a fogyatékos gyermekekről. Nyaranta vándortáborokat szerveztünk. Az egyik ilyen táborban, Sopronban történt az eset. A családjuktól (akkor még) gyámhatósági határozattal elszakított és enyhén értelmi fogyatékos, többségében lányokkal kora este diszkóba indultunk. Sokan közülük roma családból származtak. Fontos alapelvünk volt, hogy négy „fiatalra” jusson két felnőtt. A diszkó pultosa kapott 5000 Ft-ot és arra kértük, hogy szolgálja ki a lányokat. Természetesen alkoholt nem ihattak. Hihetetlen este volt. Mindannyian élveztük a szabadságot, táncoltunk, jól éreztük magunkat. Diszkó után – mert városi közlekedés már nem volt – taxival mentünk vissza a szállásunkra. Mi, felnőttek úgy éreztük, hogy táborunk csúcspontja volt az este. Reggel az iskola gondnoka ébresz-

tett. Kora hajnalban ugyanis egy másik épületszárnyban valakik megrongálták a szekrényeket és illetlen kifejezéseket írtak az ajtókra. Néhány meztelen nőt ábrázoló kép is előkerült. Fontos tudni, hogy az iskolai torna- és osztálytermekben kialakított szálláshelyen rajtunk kívül volt még egy csoport. Ők „normál” iskolából jöttek, „normál” családokból. A gondnok azzal kezdte, hogy ébreszszem fel a mi gyerekeinket és szedjem ki belőlük, hogy kik voltak a tettesek. Kapok rá 10 percet. Próbáltam megtudni, miből gondolja, hogy mi okoztuk a bajt. A válasz egyértelműnek tűnt: a másik csoport nem lehetett, hiszen ők egyébként is Bécsbe mennek. Viszont ezek a „cigiző cigányok, belőlük mást nem is néz ki az ember.” Az előítéletektől egyáltalán nem mentes hölgy azt is felvetette, ha nem intézkedem gyorsan, akkor kihívja a rendőrséget. Kértem, tegye meg. A másik csoport buszra szállt és elindult az osztrák fővárosba. Mi pedig az egész délelőttöt a rendőrségi vizsgálatra szántuk. A lányokat íráspróbának vetették alá. A fiatal tisztek kifogástalanul viselkedtek. Szerintük az ajtók felfeszítéséhez a mi lányaink nem rendelkeztek kellő fizikai erővel. Az sem valószínű, hogy az erotikus képekre nekik volt szükségük. Késő délutánra az is világossá vált, hogy éppen a nekünk szállást biztosító intézmény egyik alkalmazottjának, megfelelő helyi ismeretekkel rendelkező lánya töltötte a hajnalt néhány fiú társaságában abban a bizonyos épületszárnyban. A hátrányos megkülönböztetés okozta kellemetlenségeket már nem lehetett elfelejteni. Az egyik lányunkat „sokkos” állapotban mentők szállították kórházba. A délelőtti strandolás is elmaradt, mi pedig tapasztaltabbak lettünk.

3. történet

2004-ben ülök egy budai óvoda óvodaszékének ülésén. A téma a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelésének lehetősége. Az egy csoporttal, bérlet családi háznál működő, szülői kezdeményezésre alakult intézményben a lehetőségekről tájékoznak. Elmondom, hogy módosítani kell az alapító okiratot, az óvoda nevelési programját. Gondoskodni kell a gyógypedagógiai fejlesztés lehetőségéről, önálló tornaszobát és logopédiai fejlesztő helyiséget kell kialakítani. A befogadni szándékozott gyermek a csoportlétszám számításakor három főt ér. Ebből az következik, hogy a 25 férőhelyre valójában csak 23 kisgyermeket lehet felvenni. A szeptembertől induló csoportba ekkor már huszonkilencen jelentkeztek. A fenntartó egyesületet megillető óvodai normatíva ebben az évben éppen 189 000 Ft/fő/év. A különleges gondozás keretében nyújtott gyógypedagógiai ellátáshoz az állam 444 000 Ft/fő/év összeggel járul hozzá. Ha három, az óvodai normatívára jogosult gyermeket vennének fel, akkor 576 000 Ft-ot kapnának. Ez éppen 132 000 Ft-tal több mint a gyógypedagógiai normatíva. A különbséget magasabb szülői hozzájárulással lehet pótolni. Az óvodaszék tagjai úgy vélik, az óvoda alapfilozófiája a különbözőség tisztelete, a türelem és a tolerancia.

4. történet

Munkából hazafelé a Moszkva téren, a metróból kifelé jövet már a mozgólépcső felső szakaszán hallani, hogy szabadtéri koncertet tartanak. Ahogy kiérek az állomásról, kisebb tömeget látok. Nyújtózkodva, az emberek feje fellett a zenekar előtt dobozt pillantok meg. „Down Alapítvány – adományok” – áll rajta a felirat. Megállok és 15 percet én is maradok. Egy fiatal srác és egy nő énekel, ketten táncolnak. A gitár mellett két dobos és két „csörgőt” látok. Egészen színvonalas a dolog. A két énekszám közötti összekötő szöveg igazi önérvényesítésnek tűnik. A fiú arról beszél, hogy miért szeretnek énekelni és mit jelent nekik a zene. Elmondja azt is, hogyan fagyiztak a hátul álló három lánnyal, akiket mindannyian nagyon kedvelnek. Közben gyerekek, roma emberek, idősek, fiatal öltönyös urak és néhány tinédzser siet a dobozhoz. Néha sorban állnak előtte. Fémpénzt és 200 Ft-os bankjegyet dobznak bele. Ott tartózkodásom alatt kb. 50 ember teszi ezt.

5. történet

Az Országos Fogytékosügyi Tanács ülésén – valamikor 2003 őszén – a kizáró gondnokság alatt álló személyek munkavállalása a téma. Komoly a probléma. A vonatkozó jogszabályok nem egyértelműek. Ezért sok helyen a munkáltató felbontotta a munkaszerződést. Az értelmileg akadályozott személyek munka nélkül maradtak. Nincs fizetés, napközbeni hasznos elfoglaltság. A gondokról Gyene Piroska, az Értelmi Fogytékos Emberek és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetségének (ÉFOÉSZ) elnöke beszél. Aztán átadja a szót egy mellette ülő fiatalembernek. A tanács tagjaként helyet foglaló minisztériumi helyettes államtitkárok, főosztályvezetők és más köztisztviselők hallgatják őt. Elmeséli élete történetét, beszél arról, hogy hol dolgozott, mit tett, mennyire szerette a munkáját. És hogy most nem dolgozik, pedig szeretne. Csak hát a gondnoka, az „X” néni nem írhatja alá a munkaszerződését. Ezt nem teljesen érti. De nagyon szépen megkéri az ott ülőket, hogy segítsenek neki és a hozzá hasonló embereknek.

Mire jók a történetek?

Lehet, hogy a Kedves Olvasó azt gondolja, hogy a történetek kiválasztása szubjektív, hogy a *közgondolkodás pozitív változásának bizonyítása* az esetek ilyen történet egymás után rendezésével nem eléggé meggyőző, mert választhatam volna a 90-es évek elejéről pozitív példákat és a harmadik évezred első éveiről a hátrányos megkülönböztetés eseteit. Ha ezt gondolja, akár igaza is lehet. Mégis úgy vélem, ha újra olvassa az öt történetet, a sorok között, a háttér-információk birtokában már ezzel a módszerrel is bizonyítható a társadalmi szemlélet kedvező irányú változása.

Megváltoztak a törvények. Amíg pl. az 1990-es évek elején hatályos, többször módosított, oktatásról szóló 1985. évi I. törvény csak a különnevelést ismerte, addig a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény, bár nem foglal állást az együttnevelés mellett, de azt már lehetővé teszi. Míg az iskolatípust az 1900-as évek elejétől „hülyék és gyengeelméjűek iskolájának”, majd 1985-ig „kisegítő iskolának” hívták, addig ma legfeljebb az iskola névadója alapján (pl. Éltés Mátyás, Göllész Viktor vagy Kozmutza Flóra) következtethetünk a benne folyó munka eltérő módszereire és tartalmára. Amíg a tanulókat még az 1993. évi közoktatási törvény is a „fogyatékos” kifejezéssel jelölte meg, addig annak 2003. évi módosítása bevezette a „sajátos nevelési igényű” fogalmat.

Megváltozott az állam és a társadalmi csoportok viszonya, az érdekérvényesítés lehetősége. A kormányzati–civil párbeszéd terepét jelentő Országos Fogyatékosügyi Tanács a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény alapján jött létre. Előtte nem volt ilyen fórum. Az önérvényesítés (értsd alatta a zenekart vagy az ÉFOÉSZ-t képviselő fiatalembert) vagy angolul „People First”-mozgalom Magyarországon alig több, mint egy éves múltra tekint vissza. A „People First”² mozgalmak az angolszász államokban alakultak ki azzal a céllal, hogy az értelmileg akadályozott személyek is részt vehessenek a róluk szóló döntések kialakításában, saját életük formálásában.

Létrejöttek, illetve éppen alakulnak az esélyegyenlőség biztosításának, a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemnek az intézményei. Megalakult az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal, megszületett az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség biztosításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény. Sorra nyílnak meg az esélyegyenlőségi házak (Budapest, Debrecen, Esztergom, Kaposvár, Miskolc, Nyíregyháza, Pécs, Szeged, Szekszárd).³ A hátrányos megkülönböztetés elleni jogvédelem érdekében – várhatóan 2005. január 1-jétől – az egyenlő bánásmódról szóló törvény alapján életre hívott „országos hatáskörű közigazgatási szerv”-hez lehet majd fordulni. Egyre több, a nők, a romák, a fogyatékos emberek esélyegyenlőségével foglalkozó kiadvány lát napvilágot.⁴

A különbözőség elfogadása sosem volt egyértelmű, és ma sem magától értetődő. A történelemből leginkább a különbözőség üldözéséről, különböző társadalmi csoportok megkülönböztetéséről ismerhetünk példákat. Gondolhatunk a

2 További információk pl. a következő honlapon: www.peoplefirst.org.uk

3 További információk a www.eselyegyenloseg.hu honlapon.

4 Néhány példa: Gyöngy Anna: Panka naplója. Két év Katalóniában. Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.

Gyulavári Tamás (szerk.): Egyenlő esélyek és jogharmonizáció. MÜM Egyenlő Esélyek Titkársága, Bp., 1997.

Ignác Beáta (szerk.): A fogyatékos emberek Európába mennek. MEOSZ, Budapest, 2003.

Kálmán Zsófia—Könczei György: A Taigetosztól az esélyegyenlőségig. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

Kováts András—Tausz Katalin: Gyorsjelentés a fogyatékos emberek helyzetéről. Szociális Szakmai Szövetség, Budapest, 1997.

Lévai Katalin: Pillangóhatás. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Pető Andrea: Női esélyegyenlőség Európában. A nőtudományi tanulmányok és a munkaerő-piac kapcsolata Magyarországon. Balassi Kiadó Kft., Budapest, 2003.

különböző vallású vagy világnézeti meggyőződésű emberek közötti feszültségekre (pl. keresztes háborúk, közel-keleti helyzet), vagy a gyakran háborúhoz vezető nemzetiségi, nemzeti vagy etnikai konfliktusokra (pl. a jugoszláviai válság). El lehet ítélni embereket bőrszínük miatt, mint tették azt az Amerikai Egyesült Államokban a fekete bőrű személyekkel. Sokan estek áldozatul a különböző fajelméleteknek (pl. a II. világháború rémtettei a zsidó, a roma vagy éppen a fogyatékos emberekkel szemben). És persze elég másként gondolkodni vagy más politikai véleményt képviselni, hogy az ember munkatáborokban fejezze be életét. Bizonyára nem ismeretlen a nőkkel (pl. indiai kasztrendszer) vagy éppen az azonos neműekhez vonzódó emberekkel szembeni, a nemi identitástudaton alapuló megkülönböztetés (pl. kizárás a református hittudományi egyetemről). A fogyatékoság vagy az egészségi állapot is vezethet diszkriminációs helyzethez (pl. AIDS-es gyermek részvétele a közoktatásban). A sort lehetne folytatni az életkorral (pl. szexuális kizsákmányolás a távol-keleti országokban), a társadalmi származással vagy a családi helyzettel (pl. amikor a munkáltató nem szívesen foglalkoztatja a gyermekét egyedül nevelő nőt).

Éppen a történelem szörnyetei, az emberiség lelkiismerete vezettek az alapvető *emberi jogok* megfogalmazásáig, a *diszkrimináció tiltásáig*, az *előnyben részesítés* és az *egyenlő bánásmód* követelményének előírásáig: hogy soha többé ne fordulhassanak elő a tragédiák.

A megkülönböztetések, diszkriminációs helyzetek, konfliktusok mögött a legtöbb esetben a javak elosztásával, a hatalom gyakorlásával kapcsolatos konfliktus, gazdasági érdek áll. Érdekes módon – az *emberjogi és esélyegyenlőségi* megközelítésen túl – éppen a *gazdasági érdek* áll(hat) az esélyegyenlőség gondolata mögött is. A világ lakossága soha nem látott ütemben növekszik. A létfenntartás minimális feltételeit egyre nagyobb tömegnek kell biztosítani. Az elemi szükségletek megteremtéséért folytatott helyi küzdelmek és konfliktusok a globalizálódó világban könnyen válhatnak világméretűvé. Emellett Európa lakosságára az öregedés és a születések alacsony száma jellemző. Az ilyen típusú társadalmakban egyre nagyobb szerep hárul az államra. Az állam a javak újraelosztásában játszott szerepében egyre kevesebb adó- és járulékfizető embertől származó bevételből egyre szélesebb társadalmi csoportok eltartásáról kell, hogy gondoskodjon. Ezért mindenkire szükség van, aki dolgozni tud. A kihívásokkal csak akkor lehet megküzdeni, ha a társadalmak a feladatokra felkészülnek, szemléletüket a fenti helyzetek elkerülése érdekében, a békés egymás mellett élés feltételeihez igazítják.⁵

5 Létezik még egy megközelítési lehetőség. Ez pedig az igazságosság felől közelít a témához. Mikor működik egy társadalom igazságosan? Van-e felelőssége a „jobb helyzetben” élő embereknek a „hátrányos helyzetű” személyekkel szemben? Ha igen, meddig terjed ez a felelősség? Mit kell a hatalom birtokosainak tenniük a javak (értsd alatta pénz, áru, szolgáltatás, információ, bevonás a hatalom gyakorlásába) igazságos elosztása érdekében? Erre a megközelítésre ebben a tanulmányban nem térek ki. Akit a téma közelebbről is érdekel, annak a következő két könyvet ajánlom figyelmébe:

John Rawls: Az igazságosság elmélete. Osiris Kiadó, Budapest, 1997.

Joel Feinberg: Társadalomfilozófia. Osiris Kiadó, Budapest, 1999.

Változik-e a közgondolkodás?

A közgondolkodás – témánk szempontjából releváns – jellemzőiről kevés tudományos igényű tapasztalattal rendelkezünk. Még kevesebb az olyan elemzés, amely alapján a változást lehetne igazolni, annak irányát és mélységét lehetne elemezni. Az Európai Bizottság Sajtó és Kommunikációs Főbizottsága megbízásából 2001-ben készült egy kutatás „Eurobarometer 54.2 – Az európaiak és a fogyatékosok” címmel, mely helyzetjelentésként értelmezhető.⁶

Több a lehetőségünk, ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy milyen eszközökkel befolyásolható, alakítható a közgondolkodás. Meggyőződésem, hogy erre alkalmas lehet minden olyan dokumentum, amely az emberi méltóság, a megkülönböztetés tilalma, az esélyegyenlőség, az igazságosság értékeit tartalmazza. Ebben az összefüggésben szeretném ismertetni a legfontosabb nemzetközi egyezményeket, irányelveket, jogszabályokat (összefoglalóan dokumentumokat), illetve az azokban foglaltak érvényesülését elősegítő konkrét történeteket.

Egyáltalán miért kell a társadalom fogyatékosügyei közgondolkodásával foglalkozni? Az ember életminőségének egyik fontos meghatározója a foglalkoztatottság. Akinek van munkája (legyen az legális vagy törvényen kívüli), biztosan jobban él, mint az, akinek nincsen. A munka tartalma, annak elismertése, a munkáért járó fizetség is befolyásolja közérzetünket. És fontos az is, hogy a munka és a családi élet (házasságkötés, gyermekvállalás, idősebb vagy súlyosan, halmozottan fogyatékos rokonok gondozása stb.) összeegyeztethetők legyenek. A fogyatékos emberek munkavállalásának jellemzésével szeretném bizonyítani, hogy szükség van a társadalmi tudatformálásra, a társadalmi szemlélet kedvező irányú megváltoztatására.

Eurobarometer 54.2.⁷

Az Eurobarometer 54.2 az európaiak fogyatékos emberekhez való viszonyát vizsgálta az Európai Unió – akkor még – 15 tagállamában. A felmérésben 16 000 embert kérdeztek meg 2001. január 2. és február 6. között.

A felmérés tanúsága szerint a lakosság 5%-a jelölte meg magát egészségkárosodottként vagy fogyatékosként (továbbiakban: fogyatékos ember) és a lakosság 60%-a ismer ilyen embert. A legtöbben Svédországban (75%), Finnországban (74%), Hollandiában (73%) és Dániában (71%) nyilatkoztak így, míg a legkevesebben Görögországban (47%), Luxemburgban (52%), Portugáliában (53%) és Franciaországban (54%) ismernek fogyatékos embert. Minden negyedik európainak valamelyik családtagja fogyatékos, ugyanakkor csak 2% ismer fogyatékos gyermeket iskolából és csak 4%-nak van fogyatékos munkatársa.

6 Az eredeti szöveg forrása: http://europe.eu.int/comm/employment_social/disability/index_en.html Újabb, 2004. januárjában készült felmérés és jelentés a fogyatékos személyek európai éve alkalmából készült. Angol és francia nyelvű változata az előbb megjelölt honlapon olvasható.

7 Felhasznált irodalom: Szöllősiné Földesi Erzsébet (MEOSZ elnökségi tag): A fogyatékosokkal élők helyzete az Európai Unióban. MEOSZ képzési segédanyag, Siófok, 2001.

A polgárok 76%-a szerint a látássérülteknek, 73%-a szerint az értelmileg akadályozott embereknek, 71%-a szerint a mozgássérülteknek és 54%-a szerint a hallássérülteknek igen nehéz feltételekkel kell megküzdeniük a társadalmi beilleszkedésben.

Az európai emberek több, mint 80%-a szerint nehéz a tömegközlekedés használata a látássérülteknek és a mozgássérülteknek. Közel ugyanennyien gondolják azt, hogy az értelmi fogyatékos emberek komoly nehézségekbe ütköznek a közszolgáltatások területén. Minden hatodik ember szerint a hallássérült emberek iskolai és egyetemi életben való részvétele nem könnyű. (Megj.: a megkérdezetteknek 7 különböző szolgáltatás igénybevételének lehetőségét kellett értékelniük a hozzáférhetőség nehézsége szempontjából.) A legtöbb kritikát Franciaországban és Görögországban fogalmazták meg, míg Németország, Finnország, Hollandia, Ausztria és Spanyolország az EU átlag felett van. A legjobb a helyzet Svédországban. Ugyanakkor minden második ember szerint az 1991–2001. közötti időszakban sokat javult a helyzetük! Ezt 1–4 között kellett értékelniük, ahol az 1-es a „semmit nem változott”, míg a 4-es az „egyértelműen javult” szintet jelentette. Az EU átlag 2,62: Görögországban 1,85, míg Ausztriában 2,95, Svédországban 2,97, Hollandiában 2,99 és Franciaországban 3,03 (!).

A helyzet megváltoztatása a megkérdezettek 66%-a szerint a helyi hatóságok felelőssége és kötelezettsége. Ezt követik 55%-kal a nemzeti kormányok, majd 30%-kal a munkaadók és a vállalkozások, majd 28%-kal a nem kormányzati, az önkéntes és a karitatív szervezetek következnek. Az EU-t 16% jelölte meg. A kérdés fontos tanulsága, hogy az érdekeket elsősorban helyben kell érvényesíteni!

Igen komoly fogyatékos emberekkel kapcsolatos információhiánnyal kell szembenéznünk. A fogyatékos 21 típusáról⁸ az európaiak 57%-a rendelkezett „nem kielégítő” tudással. A polgárok a legtöbbet a rákról, az asztmáról, az ízületi gyulladásokról és a cukorbetegségről tudják, bár azokat nem mindig tekintik fogyatékoságnak. A látássérülésről 48%-os, a hallássérülésről 46%-os, a szélütésről 43%-os, az izomdisztrófiáról 23%-os tudással rendelkeznek. Az értelmi képességek sérüléséről, illetve a pszichiátriai betegségekről tudnak a legkevesebbet. Érdekes, hogy a lakosság 25%-a szerint minden ötödik ember

8 Az EU-ban a „fogyatékos” kifejezést alkalmazzák az egészségkárosodott személyekre is, míg pl. Németországban bizonyos szolgáltatásokra való jogosultság esetén a hallás-, látás-, mozgássérült és értelmi fogyatékos embereket a „súlyosan fogyatékos” kategóriába sorolják.

Az Európai Unióban készült egy tanulmány, amelyben kísérletet tettek a tagországokban, azon belül a különböző politikákban (oktatás-, szociál- és foglalkoztatáspolitikai) használt „fogyatékos” fogalmak összehasonlítására. A tanulmány – egyelőre angol nyelven – az Európai Unió jelen tanulmány 4. oldal lábjegyzetében szereplő honlapcímről letölthető. A magyar fordítás a Foglalkoztatáspolitikai és Munkügyi Minisztérium Foglalkozási Rehabilitációs Titkársága megbízásából 2004-ben készül.

A Magyarországon alkalmazott „fogyatékos” fogalomról, annak terjedelméről, különböző ellátásokra jogosító szerepéről is készült tanulmány a Szociális és Családügyi Minisztérium Rehabilitációs és Fogyatékosügyi Főosztálya megbízásából. Adatai: Juhász Gábor—Tausz Katalin: A fogyatékos emberekre irányuló szabályozás a hatályos magyar jogrendszerben. Hilscher Rezső szociálpolitikai Egyesület, Budapest, 2003. (kézirat)

valamilyen fogyatékossgal él. Ugyanis csak minden huszadik megkérdezett nyilatkozott arról, hogy ő maga fogyatékos ember. 19%-nak semmilyen elképzelése nincs a fogyatékos emberek létszámáról.

Az európaiak 97%-a szerint kell valamit tenni a fogyatékos emberek társadalmi befogadása érdekében. 93%-nyian több pénzt fordítanak a környezet fizikai akadálymentesítésére. 72% helyesli az iskolai integrációt, a legtöbben Olaszországban, a legkevesebben Görögországban és Belgiumban. 61%-a a polgároknak úgy véli, hogy a fogyatékos emberek az épekkel egyenlő produktivitásra képesek a munkahelyeken. 76%-a a megkérdezetteknek elutasítja az értelmi fogyatékos emberek elkülönítésének gondolatát, a legtöbben Ausztriában, Hollandiában, Svédországban és Dániában. „Ön egyet ért-e azzal, hogy a fogyatékos embereket integrálni kell a társadalomba? – szövegeztünk a kérdés. Az egyetértést 1–4 értékekkel lehetett kifejezni, ahol az 1-es a teljes elutasítás, a 4-es a teljes egyetértés kifejezését szolgálta. Az EU átlag 3,7. Legmagasabb Görögországban (3,89) és Írországban (3,86), legalacsonyabb Portugáliában (3,51) és Hollandiában (3,49).

Az emberek 84%-ának semmilyen gondot nem okoz a kerekesszékes személyek jelenléte. 89%-uk elfogadna ilyen embert szomszédjának, 86%-a munkatársának, 80%-a akár főnökének is, 76%-a pedig orvosként.

A felmérés érdekessége, hogy arra a fogyatékos személyek európai éve előtt került sor. Idén várható a polgárok újbóli megkérdezése. A két kutatás összehasonlítása pedig bizonyíthatja a „2003. év” eredményességét.

Hazánk és Kedves Olvasó szempontjából pedig azért tűnik hasznosnak megismerni a felmérés eredményeit, hogy el tudjuk helyezni magunkat az Európai Unió tagországai között. Úgy gondolom, egyértelmű, hogy bőven akad tennivaló a magyar fogyatékos emberek életének megkönnyítése érdekében. Nem hiszem ugyanakkor, hogy Magyarország a lakosság hozzáállása, probléma-érzékenysége, informáltsága vagy akár tenni akarása szempontjából messze elmaradna az EU átlagától. Bízom abban, hogy, ha majd mód lesz a 25 tagország összehasonlítására, annak eredményét szégyenkezés nélkül vállalhatjuk, és az egyúttal ösztönzőleg hat majd a helyi, a regionális és a nemzeti szintű politikákra is!

Az emberi jogi és esélyegyenlőségi megközelítés nemzetközi dokumentumokban⁹

A „játék” szabályairól

Ebben a fejezetben szeretném Önt meghívni egy rövid kalandozásra. Kérem, hogy gondolatban válaszoljon a kérdésekre. Most megteheti, hogy őszinte lesz saját magához.

Bizonyára ismeri és játszott is már a „Ki nevet a végén?” társasjátékot. Ha nem ismeri, képzeljen el egy másik társasjátékot. Mint minden társasjátéknak, ennek is vannak szabályai. Maximum 4 fő vehet részt a játékban. Négy bábut kap mindenki. Hatossal lehet kilépni az indulási mezőre. Ha valaki hatost dob, akkor újra dobhat. Ha olyan mezőre lép, ahol egy másik játékos bábuja áll, akkor azt ki „kell” ütni és azzal a bábuval előlről kell, kezdeni a játékot. Íratlan, erkölcsi szabály, hogy ha megtehetem, akkor nem ütöm le a másik játékos (vagy ellenfél?) összes bábuját. Az nyer, akinek először jut minden bábuja célba. A célba éréshez pontosan annyit kell dobni, ahány mező a célig még hátra van.

Ha Ön már játszott „Ki nevet a végén?”-t, akkor alkalmazta a szabályokat. De vajon miért? Miért gondolta úgy, hogy a szabályt be kell tartani? Vagy lehet az is, hogy nem tartotta be azokat? Miért? Miből gondolja, hogy megengedhető a szabályoktól való eltérés? Mindig be kell tartani a szabályokat? Mikor nem kell? Ha Ön felnőttként játszott ilyen gyerekekkel, akkor lehet, hogy a játék előtt a szabályokat meg kellett tanítania. Sikerült? Hogyan csinálta? Hogyan győzte meg a gyerekeket arról, hogy a szabályokat be kell tartani? Mit tett akkor, ha a játékosok eltértek a szabályoktól? Az is előfordulhat, hogy játék előtt vagy menet közben változtattak a szabályokon. Miért? Lehet, hogy Ön olyan Ember, aki más helyzetekben is szeret szabályokat alkotni? Érez Ön felelősséget azért, hogy szabályokat alkosson? Szeret részese lenni a szabályok kitalálásának? Ön is a fent leírt szabályok szerint szokta játszani a „Ki nevet a végén?”-t? Vagy lehet, hogy Ön nem is a fenti szabályok szerint ismeri a játékot? Van annak jelentősége, hogy ugyanazt a játékot különböző szabályok szerint is lehet játszani?

Ha válaszolt az előző kérdésekre, akkor kérem, tegye meg, hogy válaszol erre az utolsó kérdésre is: mit gondol, mi az élet?

Mi az élet? A kérdésre rengeteg válasz adható. Ezek egyike: az élet egy nagy társasjáték. Nos, ha ez igaz, akkor az életnek – akárcsak a „Ki nevet a végén?”-nek – vannak szabályai. Írottak és íratlanok. Az élet szabályai az emberek viszonyait, cselekvéseik lehetőségeit rendezik. A rendezés minden esetben valamilyen érték alapul vételével történik, a szabályok minden esetben valamilyen emberképre épülnek. Az írott szabályokat közösségek vagy a közösségek

⁹ A hazai dokumentumokat – tekintettel azok „könnyebb” hozzáférhetőségére – nem mutatom be, pusztán a szükséges helyeken utalok azokra.

által erre felruházott személyek, szervezetek alkotják. Az együttélés feltétele, hogy a szabályok a közösség valamennyi tagja számára érvényesek és kötelezőek legyenek.

Az élet, az együttélés szabályait, akárcsak a társasjátékét, ismerni kell. A szabály alkotóinak gondoskodniuk kell arról, hogy azokat érthető módon juttassák el az emberekhez. Ez általában úgy működik, mint egy „piramisjáték”. Aki ismeri, elmondja másoknak; akik megismerték, megint továbbadják.

A továbbadás tanítás. A tanítás általában a pedagógusok dolga, de mindenképpen pedagógiai tevékenység. Az együttélés szabályainak továbbadásakor a pedagógia eszköztárát kell alkalmazni. Legyen a téma érdekes és hasznos, a tanítás érthető és eredményes. És legyen hiteles! Aki az együttélés szabályait tanítja, azonosuljon azokkal és éljen maga is a szerint.

Az észszerű szabályok segítik az emberek együttélését, az eligazodást a társadalmi folyamatokban. A szabályok – ahogyan az néhány bekezdéssel feljebb már olvasható volt – emberi értékekre, emberképre épülnek. A szabályok érvényesülésének rengeteg feltétele van. A legfontosabb szerintem mégiscsak az, hogy adott szabály értékeivel, emberképével tudunk-e azonosulni. Hogy az azonosulásról gondolkodhassunk, először is tisztában kell lennünk saját értékeinkkel, saját emberképünkkel.

A következőkben szeretnék bemutatni néhány szabályt. Ezek a szabályok a demokrácia elvét betartva, a szabályalkotásra felruházott közösségekben születtek. Alapértékük az emberi méltóság tisztelete, a különbözőség elfogadása, az esélyek egyenlőségének szükségessége. Az értékek érvényesítése érdekében alkalmazzák az „egyenlő bánásmód”, a „hátrányos megkülönböztetés tilalma”, az „előnyben részesítés” kötelezettsége elvét. Az elvek pedig konkrét cselekvésekben kelnek életre.

Ezek az értékek minden bizonnyal az Ön számára is fontosak. Bízom abban, hogy szívesen vállalkozik azok érvényesítésére és arra, hogy másoknak is megtanítsa azokat.

A „játékhoz”, az „élet játékához” sok örömet kívánok. Kívánom továbbá, hogy legyen elég türelme és bölcsessége akkor, amikor olyan emberekkel találkozik, akik nem ezen értékek szerint élnek. Az értékek ütközése sosem mentes a konfliktusoktól. A konfliktusok olykor hevesek, olykor személyes indulatokat gerjesztenek, vitával járnak. A vita viszont a fejlődés motorja, hajtóereje. A vitában csiszolódnak az álláspontok. Ehhez pedig időre van szükség. Sok-sok időre!

Általában az emberjogi és esélyegyenlőségi megközelítésről

Az emberjogi megközelítés lényege, hogy a jogokra úgy tekintünk, mint amelyek az emberrel együtt születnek. Ezek a jogok tehát elidegeníthetetlenek, azaz a jogoktól az embereket nem lehet semmilyen formában sem megfosztani.

Az esélyek egyenlőségéről vagy inkább egyenlő esélyekről akkor beszélhetünk, ha biztosított:

- a különböző szintű (kormányzati, önkormányzati, helyi közösségbeli, óvodai, iskolai, munkahelyi), életünket meghatározó döntésekben való egyenlő részvétel lehetősége,
- az információkhoz (tudáshoz), árukhoz és szolgáltatásokhoz (ide értve pl. a képzést, az egészségügyi és a szociális ellátást, a kultúrát, a sportot), munkához és bérhez, a lakhatáshoz való hozzájutás lehetősége.

A nemzetközi dokumentumok, egyezmények alapvető jellemzője, hogy azt az adott nemzetközi szervezet (ENSZ, Európa Tanács, Európai Unió) valamennyi tagországában lehet alkalmazni. Lehet, hiszen kötelezővé csak akkor válik, ha ahhoz az adott tagország csatlakozik. A Magyar Köztársaság Alkotmánya és a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény vonatkozó rendelkezései alapján az országgyűlés által megerősített nemzetközi szerződéseket törvénnyel kell kihirdetni. Ez azért fontos, mert a törvényben foglalt jogok valamennyi magyar állampolgárt megilletnek, illetve az azokban foglalt kötelezettségeket teljesíteni kell. Ha tehát egy nemzetközi egyezményhez hazánk csatlakozik, akkor az abban foglaltak kötelező érvényűek és nem választhatók. Természetesen a jogszabályok, különös tekintettel az emberi viselkedést befolyásoló jogszabályokra, nem a kihirdetésükkel válnak gyakorlattá. Az értékek interiorizálódása, azaz a személy belsővé válása hosszú folyamat. A tudatnak, a szemléletnek kell változnia. Ezért nem csak az egyezményben foglalt értékeket érdemes megvizsgálunk, hanem azok hatását is.

A dokumentumok rendszere

A világ számos szervezete gondolja úgy, hogy külön figyelmet kell fordítani a fogyatékos emberekre. Ezért nagyon sok – egyre több – a dokumentum (egyezmény és irányelv, ajánlás és rendelet stb.). Közöttük pedig nehéz a tájékozódás. Ha valaki próbálta már, azt is tudhatja, hogy a különböző dokumentumokban sok az ismétlés. A rutinos vizsgálók csak egy egyezményt tanulnak meg alaposan, mert jó az esély arra, hogy tudásukat bármelyik dokumentum esetében alkalmazhatják. Ugyanakkor az is igaz, hogy egy-egy dokumentum más területre helyezi a hangsúlyt, az élet különböző területeit bontja ki részletesen. Az alábbi összefoglalással szeretném segíteni a dokumentumok rendszerének átláthatóságát.

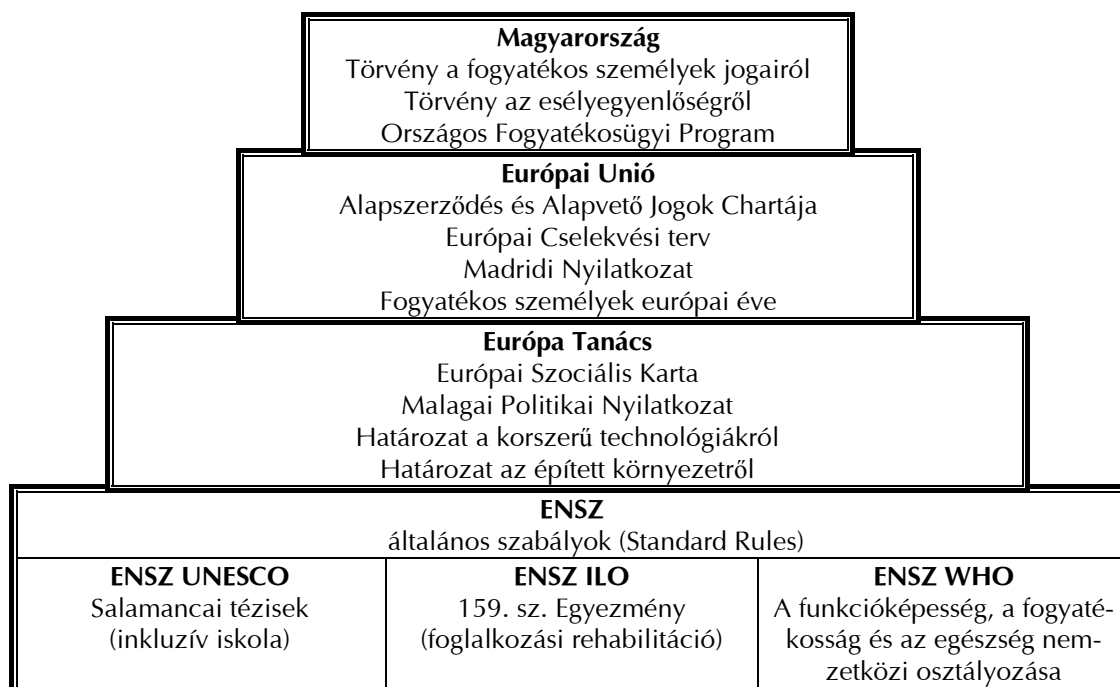
Világszintű szervezet az *Egyesült Nemzetek Szövetsége (ENSZ)*, melynek számos szakosított szervezete van. Témánk szempontjából a fontosabbak:

- *UNESCO* (United Nations Education, Scientific and Cultural Organisation) – ENSZ Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete)
- *ILO* (International Labour Organisation) – Nemzetközi Munkaügyi Szervezet
- *WHO* (World Health Organisation) – Egészségügyi Világszervezet

Európai szinten két közösséget kell ismerni: az egyik az *Európa Tanács*, ami strasbourgi székhelyű nemzetközi szervezet, és aminek Európa 44 demokratikus állama is tagja. Ennek szerve a Parlamenti Közgyűlés vagy Európa

Parlament 306 képviselővel. Szervezete továbbá az Emberi Jogok Európai Bírósága, mely szintén Strasbourgban működik és feladata az Emberi Jogok Európai Egyezményében biztosított jogok érvényesítésének elősegítése.

A másik európai szintű közösség az *Európai Unió*, aminek 2004. május 1. óta 25 állam tagja. Legfontosabb szervezetei az Európai Tanács, az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az Európai Bíróság.

A nemzetközi munkának fontos jellemzője, hogy az értékeket, irányelveket, a cselekvés kereteit meghatározó írott anyag (dokumentum) mellett szinte minden esetben megjelenik egy program (nemzetközi nap¹⁰, év, több év vagy évtized), a program végrehajtására rendelt költségvetés és egy, a megvalósításért felelős szerv, valamint a nemzetközi értékek tagállami érvényesítésének kötelezettsége. Így lesz vagy lehet az írott szó mindennapi valóság.¹¹

10 1992-ben az ENSZ december 3. napját a fogyatékos emberek nemzetközi napjának nyilvánította. Célja, hogy ezen a napon a helyi, kistérségi, regionális, országos és nemzetközi szintű programokkal a figyelmet a fogyatékos emberekre lehessen irányítani.

11 Talán kevesen tudják, hogy egyre több nemzetközi dokumentum megszületésében vesznek részt magyar szakemberek. Így pl. – a teljesség igénye nélkül – egyes ENSZ (UNESCO, WHO és ILO) dokumentumok megalkotásában részt vett már dr. Csányi Yvonne, dr. Könczei György, dr. Kullmann Lajos, Nagyné Popper Ágnes, Szauer Csilla, az Európa Tanács fogyatékosügyi dokumentumai elfogadásánál jelen volt dr. Lovász László, Szauer Csilla vagy Surján László, míg az Európai Unióban hasonló feladatokat látott el – csak néhány szakértőt kiemelve – dr. Hegedűs Lajos, dr. Lovász László, Szauer Csilla, Szöllősiné Földesi Erzsébet.

Az Egyesület Nemzetek Szövetsége dokumentumai

A FOGYATÉKOS EMBEREK ESÉLYEGYENLŐSÉGÉNEK ALAPVETŐ SZABÁLYAI (ENSZ, 1993) ¹²

Az ENSZ az 1982. esztendőt a „Rokkantak Nemzetközi Évének” nyilvánította. Az évben elért eredmények rávilágítottak arra, hogy a világszintű akcióprogram kidolgozására, megismertetésére, végrehajtására és értékelésére egy év nem elegendő. Ezért az 1983–1992 közötti időszakot az ENSZ a „Rokkantak Évtizedének” minősítette. Az Alapvető Szabályokat az évtized tapasztalatai alapján dolgozták ki, melyet – jelenlegi információim szerint – a Magyar Országgyűlés nem ratifikált.

Hazánk szempontjából az év, illetve az évtized egyik eredménye a fogyatékos személyek érdekvédelmi szervezeteinek megerősödése, a Mozgáskorlátozottak Egyesületei Országos Szövetségének (1981) a létrehozása volt.¹³ Az Alapvető Szabályok pedig a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény megalkotásakor szolgált „mintául”. Az ÉFOÉSZ – az értelmi fogyatékos személyek, családjuk és segítőkik nemzeti szervezeteit tömörítő Inclusion Europe¹⁴ európai ernyőszervezet nemzetközi programja keretében – 2002-ben felmérte az Alapvető Szabályok érvényesülését és közreadta az erről szóló Nemzeti Jelentését.¹⁵ A magyar és a programban részt vevő többi ország hasonló jelentése alapján készült angol

12 A dokumentum pdf formátumban letölthető a www.fmm.gov.hu honlapról, a „kiadványok – egyenlő esélyekkel a foglalkoztatásban” „útvonalon”. Éppen az Alapvető Szabályokban foglalt, az információkhoz való egyenlő hozzáférés lehetőségének biztosításáról szóló elvre figyelemmel, a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium a dokumentumot 2003-ban – a Fogyatékos Személyek Európai Éve alkalmából – braille, könnyen érthető és CD változatban is kiadta. A hallássérültek számára a jobb megértést Vincze Tamás grafikái segítik.

13 1979 októberében az akkor már működő 6 egyesület megalakította a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Együttműködési Bizottságát, hogy koordinálja az egyesületek munkáját és segítse a közös fellépést állami szerveknél. 1980 márciusában már 10 működő egyesület hatalmazott fel három egyesületi vezetőt közös érdekeik képviseletére, és döntést hozott arról, hogy a közelgő Rokkant Személyek Nemzetközi Éve (1981) által keltett figyelmet kihasználva, valamennyi megyében létre kell hozni egyesületet, és általuk az országos szövetséget. 1980 szeptemberében politikai és állami döntés született arról, hogy (több évtizedes halogatás után) engedélyezik országos szövetség megalakulását a mozgáskorlátozott emberek érdekében. Novemberben kezdődtek meg a tárgyalások az Egészségügyi Minisztérium és az Együttműködési Bizottság képviselői között a Szövetség létrehozásáról. Két hónapig húzódozó kemény viták folytak a két oldal képviselői között. 1981. február 5-én ült össze a Szövetség megalakulását előkészítő bizottság a mozgássérült emberek képviselői és jeles közéleti személyiségek részvételével. Ezt követően 19 megyei egyesületnél tartottak közgyűléseket, ahol előzetesen megvitaták az Országos Szövetség Alapszabályának tervezetét, és javaslatokat tettek a MEOSZ első elnökségének tagjaira. Megválasztották a küldötteket az alakuló Küldöttközgyűlésre, amely 1981. június 13-án kimondta a MEOSZ megalakulását, elfogadta Alapszabályát és megválasztotta vezetőit. (Forrás: www.meoszinfo.hu)

14 Az Inclusion Europe egyúttal tagja a világszinten működő Inclusion Internationalnak. A világszervezet világkonferenciáját 2002-ben Ausztráliában tartotta, a 2004-es közgyűlésre Burkina Faso-ban (Afrika) kerül sor, míg a következő világtalálkozó helyszíne 2006-ban Mexikó lesz. További információk magyarul és könnyen érthető nyelven is: www.inclusion-europe.org honlapon.

15 Babolcsay Dorottya—Gyene Piroska—Horváth Péter: Az Értelmi Fogyatékossgal élő Személyek Emberi Jogai, Nemzeti jelentés – Magyarország. Inclusion Europe – ÉFOÉSZ, Brüsszel és Budapest, 2002

nyelvű összefoglalót az ernyőszervezet nemzetközi konferencia keretében tárgyalta meg 2003. májusában, Tallinban, ahol valamennyi az Európai Unióhoz csatlakozó országból megjelentek a kormányzat képviselői is. Magyarországot Szabó Sándorné, az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium helyettes államtitkára és ÉFOÉSZ 4 tagja képviselte. A konferenciára hivatalos volt az Európai Unió bővítéséért felelős EU-biztos is.

A 22 szabályból álló dokumentum érinti a tudatosság növelését, az egészségügyi ellátást, a rehabilitációt, a segítő szolgáltatásokat, a hozzáférhetőséget, az oktatást, a foglalkoztatást, a jövedelem szinten tartását és a szociális biztonságot, a családi életet és a személyes integritást, a kultúrát, a pihenést és a sportot, a vallást, az információt és kutatást, a politikai irányelvek formálását és tervezését, a törvényhozást, a gazdasági irányelveket, a tennivalók koordinálását, a fogyatékossgal élő személyek szervezeteit, a munkatársak képzését, az országos fogyatékossgügyi programokat, a műszaki és gazdasági, valamint a nemzetközi együttműködést.

Az oktatással foglalkozó 6. szabály értelmében „az általános oktatási hatóságok felelősek a fogyatékos emberek integrált oktatásáért. A fogyatékos emberek oktatásának részét kell képeznie a nemzeti tantervnek, a tantervi fejlesztésnek és az iskolarendszernek.” Az Olvasó nyilván ismeri a magyar oktatásügy irányításának rendszerét, az oktatás tartalmát meghatározó dokumentumokat, így azokra részletesen nem térek ki. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a közoktatási törvény 2003. évi módosítása a fogyatékos tanulók megjelölésére bevezette a „speciális nevelési igényű” fogalmat, valamint megteremtette a „gyógynevelési centrumok” létrehozásának feltételeit. Ez utóbbi az inkluzív oktatás további terjedése szempontjából jelentős.

„A többségi iskolákban folyó oktatás feltételezi a jelnyelvi tolmács és egyéb alkalmas segítő szolgáltatások biztosítását.” A magyar közoktatási törvény értelmében az oktatás folyhat jelnyelven is. (közoktatási tv. 8/B.§(3)). Jelnyelvi tolmácsközpont hat helyen működik az országban, bár azok szolgáltatásait az oktatás területén jelenlegi tapasztalatok alapján inkább csak a felsőoktatásban veszik igénybe. Megszületett továbbá az államilag elismert „jelnyelvi tolmács” szakképzés.

„A szülői közösségeket és a fogyatékossgal élő emberek szervezeteit minden szinten be kell vonni az oktatási folyamatba.” Ennek megfelelően az óvodákban óvodaszék, az iskolákban iskolaszék működik. Szülői szervezetek képviseltetik magukat az oktatási kormányzat tanácsadó, véleményező testületében, az Országos Köznevelési Tanácsban; érdekvédelmi szervezet az Országos Fogyatékossgügyi Tanácsban, illetve az 1997-től évente mintegy 200 millió Ft-tal gazdálkodó, alapvetően pályázati úton támogatást nyújtó Fogyatékos Gyermekekért Közalapítvány kuratóriumában.

„Azokban a tagállamokban, ahol kötelező az oktatás, azt nyújtani kell minden típusú és szintű fogyatékos lánynak és fiúnak, így a legsúlyosabb esetekben.” Szakmai körökben közismert, hogy az 1993. év előtt képezhetetlennek tekintett, egészségügyi intézményben ápolat súlyosan, súlyosan, halmozottan

fogyatékos gyermekek 1993. óta képzési kötelezettek és számukra – elsősorban fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthonában – heti legalább 3–5 órában fejlesztő felkészítést kell biztosítani. Göncz Árpádné, Zsuzsa néni nevével fémjelzett Kézenfogva Alapítvány¹⁶ (ügyvezető igazgató 2004-ben Pordán Ákos) érdekérvényesítő munkájának eredményeként elmozdulás látszik ezen gyermekcsoport iskolai körülmények között történő fejlesztésének irányába. Úgy tűnik, hogy a jövőben lehetőség lesz nappali ellátást nyújtó szociális intézmények és gyógypedagógiai iskolák összevonására.

„Különös figyelmet igényelnek a nagyon fiatal gyermekek, az iskoláskor előtti gyermekek, a fogyatékos felnőttek és a fogyatékos nők.” 1993. óta létezik Magyarországon hivatalosan a 0–3, óvodába nem járó 3–5 éves korú gyermekek korai fejlesztése. A fogyatékos felnőttek képzésének lehetősége a felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény teremtette meg. Eszerint lehetőség van felnőttképzési intézmények létesítésére¹⁷, illetve felnőttképzési programok akkreditálására. A fogyatékos felnőtt személyek után a felnőttképzési intézmény emelt szintű normatívát vehet igénybe. Az országos érdekvédelmi szervezetek többsége létrehozta saját felnőttképzési intézményét.

„Világos irányelvekkel kell rendelkezni, amit megértenek és elfogadnak az iskolák szintjén és a tágabb közösségben.” A fogyatékos tanulók nevelése, oktatása az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjára, illetve a Nemzeti Alaptantervre épül, de figyelembe kell venni a „fogyatékos gyermekek óvodai nevelésének irányelveit”, valamint a „fogyatékos tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelveit”.

„Meg kell engedni a tanpályák rugalmasságát, kiegészíthetőségét és adaptálhatóságát.” A gyógypedagógiai tanárok képzését (annak rendszerét és tartalmát) az elmúlt 10–15 évben jelentős változások jellemzik. Ezek közül kiemelkedő jelentőségű a gyógypedagógus-képzés decentralizációja, illetve az integráció irányába ható, a tanító – szakos gyógypedagógiai tanár szakpár felvételének jogi lehetősége.

„Biztosítani kell a jó minőségű tananyagokat, a folyamatos tanárképzést és a tanárok támogatását.” A tanárképzés területén számos felsőfokú szakirányú továbbképzési program született, melyből a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar is kivette a részét: (korai, rehabilitációs konzultáns, úszásoktatás, integráció). Jelentős továbbá a pedagógus-továbbképzés. 2001. óta létezik a felnőttképzési törvény Magyarországon. Témánk szempontjából két lényeges aspektusa van: egyrészt pedagógusok képzésére a felnőttképzés keretében is sor

16 Az alapítvány PHARE finanszírozású IME program keretében országos, reprezentatív felmérést végzett a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek, felnőttek és családjaik helyzetéről. A vizsgálat adataiból megállapítható, hogy a családok 75%-a létminimum alatt él és minimális segítséget kapnak a gyermekek gondozásához. Hozzávetőlegesen 12 000 ilyen sorsú ember él közöttünk, akik közül 4000 intézményben, míg 8000 ember családjában él.

17 2004. májusában 896 regisztrált felnőttképzési intézmény működik az országban. A debreceni Humán Fejlesztők Kollégiuma az egyetlen, ahol az akkreditált felnőttképzési program címében a „fogyatékos” kifejezés szerepel: „Az értelmi fogyatékos emberek újszemléletű ellátása az otthoni és az intézményi ellátás során”. További információk: www.nfi.gov.hu honlapon.

kerülhet, másrészt a fogyatékos személyek felnőttképzésében is szükség van a fogyatékos személyek oktatásához értő személyekre, speciális módszerekre és eszközökre.

„Azokban az esetekben, amelyekben az általános oktatási rendszer még nem elégíti ki az összes fogyatékos ember igényeit, számításba lehet venni a speciális oktatást. Arra kell törekedni, hogy ez felkészítse a tanulókat az általános iskolarendszerben történő oktatásra. A tagállamoknak arra kell törekedniük, hogy a különleges oktatási intézmények fokozatosan integrálódjanak az általános oktatási rendszerbe. Elismert tény, hogy bizonyos esetekben a speciális oktatás a megfelelő keret bizonyos fogyatékos tanulók oktatására.” „A siket és siket-vak személyek sajátos kommunikációs igényei miatt az ő oktatásuk a saját iskoláikban, vagy a többségi iskola speciális egységeiben és osztályaiban esetleg megfelelőbb módon biztosítható.” Az utolsó két szabályponthoz külön észrevételt nem fűzök, hiszen az „pusztán” az észszerű integrálásra hívja fel a figyelmet.

ÁTFOGÓ ÉS INTEGRÁLT NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYTERVEZET A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK JOGAINAK ÉS MÉLTÓSÁGÁNAK VÉDELMEÉRŐL ÉS TÁMOGATÁSÁRÓL (ENSZ, 2004)¹⁸

Az Egyezmény – az Alapvető szabályoktól eltérő módon – alapvetően az emberi jogok és alapvető szabadságjogok fogyatékos emberek életében történő érvényesülését segíti (majd) elő. Foglalkozik – többek között – a társadalom pozitív szemléletével és magatartásmódjával, az egyenlőség biztosításával és a hátrányos megkülönböztetés tiltásával, az élethez való joggal, a törvények előtti egyenlőséggel, a személyes szabadsággal és biztonsággal, a szólás- és véleményszabadsággal és ehhez kapcsolódóan az információk elérhetőségével, az önálló élettel és a közösségi részvétellel, a politikai és közéleti szerepvállalással, az akadálymentesítéssel. Terjedelmi korlátok miatt nem foglalkozom az egyes pontok részletes, mindennapi példákat felvonultató bemutatásával. Ugyanakkor szeretném az egyezmény és a gyógypedagógus napi munkája közötti kapcsolat fontosságát igazolni. A fogyatékos emberről (gyermekről és felnőttéről) úgy kell gondolkodnunk, mint aki ismeri saját jogait, képes azok védelmére és érvényesítésére. A közoktatásban pl. a diákönkormányzat az érdekérvényesítés színtere, a szociális képességek fejlesztésének lehetősége. A joggyakorlás képessége is fejleszthető, a jogokkal kapcsolatos ismeretek bővíthetők. A gyógypedagógus fontos feladata lehet a jogok közérthető nyelven történő közvetítése, a vita- és a döntési képesség fejlesztése, az önérvényesítés lehetőségének biztosítása.

¹⁸ Az Egyezmény-tervezet kidolgozás alatt áll. A rendelkezésemre álló szöveg, illetve a munkafolyamatról szóló információk Könczei Györgytől és Stefan Trörmeltől (az EDF akkori ügyvezető igazgatójától) származnak.

A GYERMEK JOGAIRÓL SZÓLÓ,

NEW YORKBAN 1989. NOVEMBER 20-ÁN KELT EGYEZMÉNY (ENSZ, 1989)¹⁹

A gyermekjogi egyezmény nem kifejezetten fogyatékoságügyi dokumentum. Létezése mégis fontos, mert annak 23. cikke a fogyatékos gyermekek speciális jogait rögzíti. Eszerint a fogyatékos gyermeknek is az önfenntartását előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételt lehetővé tevő, teljes és tisztességes élethez, továbbá az oktatásban, az egészségügyi ellátásban, a munkára való felkészítésben, a szabadidős tevékenységekben különleges gondozáshoz van joga.

A szociális (rész)képességek fejlesztésének egyik lehetősége pl. ezen egyezményi cikk „könnyen érthető” nyelvre fordítása, megtanítása, a jogok értelmezése közös beszélgetéssel vagy szituációs játékkal. A nagyobbakkal akár kérdőív is készíthető, melynek értékelésével a vitakészség fejleszthető. Lehet rajzokat tartalmazó plakátot készíteni a jogok iskolai életben való megjelenéséről. Néhány ötlet: mit jelent a közösségi élet? Ki az, aki abban tevékenyen részt vesz? Mit lehetne tenni a még aktívabb részvétel előmozdítása érdekében? Mit jelent a „teljes élet”? Különbözik-e a fogyatékos gyermek élete társai életétől?

Az egyezmény valamennyi pontjához csatlakozó országok – Magyarország ilyen – meghatározott időközönként kötelesek beszámolni a jogok érvényesítése érdekében tett intézkedésekről. (Ez minden egyezmény esetében igaz.) A beszámolók a „jó gyakorlati példák” tárházát nyújtják a téma iránt érdeklődőknek. Így pl. Angliában és Walesben működtetik a Fogyatékos Gyermekek Tanácsát, amelynek tagjai életkori sajátosságaikra figyelemmel kérdőívvel mérik a különleges gondozáshoz való jog megvalósulását és arról jelentéseket is készítenek. A jelentések alapján egy bizottság ajánlást tesz a tagállami intézkedésekre. Az 1998-as magyar jelentés alapján a bizottság pl. azt javasolta, hogy az egyezményt fordítsák le roma nyelvekre.²⁰

Ennél a pontnál érdemes szólni a diákjogokról is, melyek a fogyatékos diákokat is megilletik. Ide tartozik az Országos Diákjogi Tanácsban, a Diákparlamenten való részvétel lehetősége, a diákönkormányzat alakításának joga. Ezek a „fórumok” jelentik a társadalmi közéletben való részvétel országos és helyi szintjeit. Úgy vélem, ezen a területen még sok a tennivaló. Bíztható, hogy a gyermek- és ifjúságpolitika legfelsőbb szintjén is dolgoznak a fogyatékosügy iránt elkötelezett és a területen szakértelemmel bíró személyek. A 2003-ban (újra)indult, ifjúságelméleti folyóirat, az Új Ifjúsági Szemle²¹ pedig már az első számában is foglalkozott a fogyatékos emberek életének kérdéseivel, ami az integrált gondolkodás jele, a társadalmi közgondolkodás lassú, de biztos változásának bizonyítéka.

19 Az Egyezményt Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdették ki.

20 A Gyermek Jogainak Bizottsága 18. ülésén. A részes államok által a 44.cikk alapján benyújtott jelentések tárgyalása. A Gyermek Jogai Bizottságának záró megjegyzései: Magyarország. Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 1998. (kézirat)

21 A lap társfőszerkesztői: Bauer Béla és Nagy Ádám. További információ a www.uisz.hu honlapon.

SALAMANCAI TÉZISEK (ENSZ UNESCO, 1994)²²

A spanyolországi Salamanca városában, világkonferencia keretében 1994. június 7–10. között született az UNESCO iskolai integrációval, a „Mindenki iskolájával” foglalkozó, 47 oldalas dokumentuma. A konferencián mintegy 300 fő vett részt 92 kormány és 25 nemzetközi szervezet képviselőjében. Az anyag tartalmazza a speciális nevelési igényű gyermekek oktatásának alapelveit, a politikákat és a gyakorlati tennivalókat. A tézisek lényege az olyan befogadó iskolák létrehozásának igénye, amelyek elsősorban a differenciálpedagógia eszköztárának alkalmazásával az „iskola körzetében” élő valamennyi (ép és fogyatékos vagy éppen tehetséges, különböző szociális helyzetű és nemzetiségű stb.) gyermek együttoktatására képesek.

A cél érdekében 1994 óta nagyon sok minden történt. Az UNESCO pedagógus-képzési programokat dolgozott ki, újabb világkonferenciákon értékelte a megtett intézkedéseket, illetve világszintű programokat dolgozott ki és fogadott el.

A tézisek magyarországi érvényesülése érdekében – a teljesség igénye nélkül – az alábbi intézkedések történtek:

- a gyógypedagógus képesítési követelményeinek megjelenése,
- integrációs bölcsődék, óvodák és iskolák megjelenése a gyógypedagógus-képzésben mint gyakorlati terep,²³
- integrációs célú felsőfokú szakirányú továbbképzés kidolgozása és elindítása,
- regionális és országos „integrációs” konferenciák szervezése (pl. a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei, illetve a Jász-Nagykun-Szolnok megyei pedagógiai intézetek szervezésében,
- integrációs kiadványok, többek között a Fogyatékos Gyermekekért Közalapítvány gondozásában,²⁴
- az integrációt (is) segítő gyógypedagógiai szolgáltató centrumok modellezése, majd a törvényes háttér biztosítása,²⁵

22 Kapcsolódó irodalom: dr. Csányi Yvonne (az UNESCO anyagának magyar lektora és szerkesztője): Speciális szükségletek az osztályban. Pedagógus-képző oktatócsomag. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest, 1993.

23 Ezek közül külön említést érdemel a pesthidegkúti Gyermekek Háza, melynek vezetője Lányi Marietta. Az intézményben alternatív pedagógiai programot, módszereket és tankönyvcsaládot dolgoztak ki.

24 A kiadványok fogyatékosági csoportonként készültek szülőknek és szakértői bizottságoknak, 2001-ben. A szerkesztési feladatokat dr. Csányi Yvonne végezte. További kiadványok ízelítőül: dr. Csányi Yvonne: Közös – szemelvénygyűjtemény az integratív nevelésről és oktatásról. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest, 1996.
dr. Papp Gabriella (szerk.): Válogatás az integrált nevelés szakirodalmából (fordításgyűjtemény). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.

25 A kiadványok többsége a Fogyatékos Gyermekekért Közalapítvány nevéhez kapcsolódik. (Modell-leírások: Hétszínvirág Iskola, Marcali; siketek Általános Iskolája, Kaposvár; vakok általános iskolája, Budapest; JNSZ-megyei Pedagógiai Intézet, Szolnok) További információ: www.fgyk.hu honlapon. Külön kötet: Jankó-Brezovay Pálné—Vargáné Mező Lilla: Az integrált nevelést-oktatást segítő módszertani központ modellje a gyengénlátók iskolájának gyakorlatában. ERFO Kft., Budapest, 2001.

- a Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program keretében, az OMAI gondozásában 2004. májusában 2x300M Ft értékű fejlesztés indult pályázati eljárással.

A FUNKCIÓKÉPESSÉG, FOGYATÉKOSSÁG ÉS EGÉSSZÉG NEMZETKÖZI OSZTÁLYOZÁSA (ENSZ WHO 2001)

Az osztályozás az 1980-as rendszerhez képest merőben új szemlélet alapján készült, annak megismerése alapvetően befolyásolhatja emberképünket, fogyatékos személyekről alkotott képünket.

Az osztályozás a test funkcióit és struktúráit csoportokba sorolja. Vizsgálja azok változását, illetve a változások melletti tevékenységek és társadalmi részvétel lehetőségeit. Figyelembe veszi továbbá a személy tevékenységét és társadalmi részvételét meghatározó környezeti és a személyes tényezőket is. A funkcióképesség a megváltozott egészségi állapotú egyén és a kontextuális (környezeti és személyes) tényezői közötti kölcsönhatás pozitív oldalát írja le. Ebben a megközelítésben tehát a fogyatékoság ellentétpárja, hiszen az ugyanazon kölcsönhatás negatív oldalát jelöli meg.

Az osztályozás alkalmas arra, hogy a fogyatékos személyekről, mint funkcióképességekkel rendelkező személyről, pozitív módon gondolkodhassunk és állapota és lehetőségei értékelésekor a személyes és a közösségi erősségekre alapozhassunk.

A FOGLALKOZTATÁSBÓL ÉS A FOGLALKOZÁSBÓL EREDŐ HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉSRŐL SZÓLÓ 111. SZÁMÚ EGYEZMÉNY (ENSZ ILO, 1958)

A Magyarországon 1962. június 20-tól hatályos, de csak a 2000. évi LX. törvénnyel kihirdetett egyezmény definiálja a hátrányos megkülönböztetés fogalmát, bár abban a fogyatékoság alapján történő diszkrimináció külön nem jelenik meg. Előírja az állam tennivalóit az esélyek és az egyenlő bánásmód elősegítésére.

AZ EMBERI KÉPESSÉGEK KIFEJLESZTÉSE ÉRDEKÉBEN VALÓ PÁLYAVÁLASZTÁSI TANÁCSADÁSRÓL ÉS SZAKKÉPZÉSRŐL SZÓLÓ 142. SZÁMÚ EGYEZMÉNY (ENSZ ILO, 1975)

A Magyarországon 1977. július 20-tól hatályos, az 1977. évi 21. törvényerejű rendelettel kihirdetett egyezmény jelentősége az, hogy annak 1. cikk 5. pontja egyenlő alapon és minden megkülönböztetés nélkül írja elő a szakmai képességek fejlesztését.

A SZAKMAI REHABILITÁCIÓRÓL ÉS A FOGLALKOZTATÁSRÓL SZÓLÓ 159. SZÁMÚ EGYEZMÉNY (ENSZ ILO 1983)

A Magyarországon 1985. június 22-én hatályba lépett, az 1985. évi 9. törvényerejű rendelettel kihirdetett egyezmény a mai napig a legjelentősebb a fogyatékos személyek foglalkozási rehabilitációja területén. Jelentősége az oktatás területén megjelent Salamancai tézisekhez hasonlítható. Kifejezetten a fogyatékos személyek munkavállalásának elősegítésével foglalkozik, részletekbe menően.

A fogyatékos személyek foglalkozási rehabilitációjára és foglalkoztatásának elősegítésére nemzeti politika kimunkálását írja elő. A nemek közötti esélyegyenlőségi elemeket és az egyenlőbánásmód elvét tartalmazza. Kiemeli, hogy a foglalkozási rehabilitációnak nem csak a munkahely megszerzésére, hanem annak megtartására, sőt, az abban való előmenetelre is irányulnia kell. Megnevezi a foglalkozási rehabilitáció eszközeit is; úgy, mint (rehabilitációs) tanácsadás, képzés, munkába helyezést segítő szolgáltatás, (tranzit) foglalkoztatás, egyéb szolgáltatás. Nagyon fontos, hogy ezeket a szolgáltatásokat nem „külön” szolgálatok létrehozásával, hanem a dolgozók számára létező általános szolgáltatások keretében – azok szükség és lehetőség szerinti átalakításával – kell hozzáférhetővé tenni. Ez az integrációs szemlélet, a fogyatékos személyek „fő áramlatba helyezésének gondolata” tehát már 1983-ban megjelent! Lényeges továbbá a „decentralizálás” elvének megjelenése, miszerint a foglalkozási rehabilitációs szolgáltatásokat a felhasználókhoz közel kell vinni. Végül, de nem utolsónak sorban megjelenik a foglalkozási rehabilitációban és a foglalkoztatásban közreműködő szakemberek „speciális” képzésének igénye.

A SZAKMAI REHABILITÁCIÓRÓL ÉS A FOGLALKOZTATÁSRÓL SZÓLÓ 168. SZÁMÚ AJÁNLÁS (ENSZ ILO 1983)

Az ajánlás nem kötelező érvényű dokumentum. Abban a 159. sz. egyezmény „aprópénzre” váltása köszön vissza. Kibontásra kerülnek a foglalkozási rehabilitáció és a foglalkoztatási lehetőségek, a közösségi részvétel, a falusi területen végzett foglalkozási rehabilitáció, a személyzet képzése, a munkáltatók és a munkavállalók szervezeteinek, illetve a társadalombiztosításnak a szerepe.

Ezek közül a személyzet képzését szeretném egy kicsit részletesebben bemutatni. Teszem ezt azért, mert úgy vélem, a foglalkozási rehabilitáció és a foglalkoztatás különböző színterein a fogyatékos személyeket el- és befogadó, képességeiket, lehetőségeiket és szükségleteiket jól ismerő személyek foglalkoztatására van szükség. Ebből a megközelítésből a gyógypedagógia, mint a fogyatékos embert tanulmányozó tudomány jó helyzetben van. Ha a gyógypedagógiai főiskolai karon felhalmozott tudásnak az oktatáson kívüli színtéren (is) keresünk piacot, akkor a foglalkozási rehabilitáció ilyen piacnak tekinthető.

Az ajánlás kitér arra, hogy a rehabilitációs tanácsadókon túl (a tanácsadás a foglalkozási rehabilitáció egyik eszköze csak) minden olyan embert rehabilitációs képzésben, de legalább tájékoztatásban kell részesíteni, akit érint a fogyaté-

tékos személy foglalkozási rehabilitációja és foglalkoztatása. A „munkaügyi szakemberek” rendelkezzenek megfelelő ismeretekkel a fogyatékoságokról, azok korlátozó hatásairól, a motivációs problémákról és azok kezeléséről, a beilleszkedést elősegítő – különböző ágazatokhoz tartozó – szolgáltatásokról. Folyamatosan gondoskodni kell az ismeretek korszerűsítéséről. Az ajánlás szerint szükség lehet a „rehabilitációs szakemberek” (tétellezzük fel: felsőfokú végzettséggel rendelkező személyek) mellett segítők alkalmazására is. Ezt úgy lehet elképzelni, mint a gyógypedagógiai tanár és a gyógypedagógiai asszisztens kapcsolatát. A képzés megszervezésére képző központok létesítését javasolják. Megfontolásra kínálják az érintett fogyatékos emberek – mint sorstárs-tanácsadók – alkalmazását is. Nem feledkeznek el a kiégés elleni védekezésről, és arról sem, hogy a fogyatékos személyek szakmai és érdekvédelmi szervezeteit be kell vonni a képzési programok kidolgozásába.

TRIPARTIT SZAKÉRTŐI ÉRTEKEZLET A FOGYATÉKOSSÁG KEZELÉSÉVEL KAPCSOLATOS MUNKAHELYI GYAKORLATRÓL (ENSZ ILO 2001)

A jó gyakorlatokat felvonultató gyűjtemény részletes bemutatására jelen tanulmány keretei között nincs lehetőség. A munkaadói, munkavállalói és kormányzati képviselők részvételével zajlott genfi értekezleten részletes, a mindennapi gyakorlati életben jól alkalmazható tanácsokat dolgoztak ki a következő területeken:

- a munkaadók, a munkavállalók és a hatóságok kötelességei,
- a fogyatékosággal kapcsolatos kérdések munkahelyi kezelésének kerete (munkahelyi stratégia, kommunikáció és tudatformálás),
- felvételi eljárás (a felkészüléstől a felvételi interjún keresztül a munkapasztalat-szerzésig és a próbaidő értelmezéséig),
- előmenetel (pl. karrierépítés, képzési lehetőségek),
- munkában tartás és átalakítások.

VILÁGSZERVEZETEK

Az ENSZ munkáját több non-profit, nem állami szerveződés segíti. Ilyen pl. a Disabled Persons International (DPI), melynek a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége a tagja, dr. Hegedűs Lajos az egyik alelnöke. Az értelmi fogyatékos személyek és segítők nemzeti szervezeteit – földrészenként önálló „tagozatban” az Inclusion International tömöríti, melynek az Értelmi Fogyatékos Emberek és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szervezete is tagszervezete. A látássérült személyek szervezeteinek világszintű képviselőket a World Blind Union, a hallássérült személyekét a World Federation of the Deaf biztosítja. Előbbinek a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége, utóbbinak a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége a tagja. A Rehabilitation Internationalben Magyarországot az Országos Fogyatékosügyi Tanács, személyesen dr. Bálint Géza professzor úr képviseli. További információkat a hazai

tagszervezetektől lehet kérni, illetve a világszervezetek honlapjain érdemes tájékozódni.

Az Európa Tanács dokumentumai

Az Európa Tanács fogyatékoságügyi dokumentumai:

- a fogyatékoságügyi politikát közvetlenül érinti:
 1. A fogyatékos emberek rehabilitációjának koherens politikájáról szóló R (92) 6 számú határozat (1992)
 2. A fogyatékos emberek szakmai felmérésére vonatkozó chartáról szóló AP (95) 3 határozat (1995)
 3. Egyetemes tervezési elvek az épített környezetet formáló foglalkozások elsajátításához szükséges szakképzésben történő meghonosításáról szóló Res AP (2001) 1 számú határozat (2001)
 4. A fogyatékos állampolgárok jogainak a korszerű technológiák alkalmazásával történő kiteljesítéséről szóló Res AP (2001) 3 számú határozat (2001)
 5. „A fogyatékos emberek életminőségének javítása: a teljes körű részvételre irányuló és annak révén működő politika erősítése” című politikai nyilatkozat (2003)
 6. A fogyatékos emberek teljes társadalmi befogadásáról szóló 1592. számú parlamenti ajánlás (2003)
- a fogyatékoságügyi politikát közvetve érinti:
 7. Az Európai Szociális Karta (1961)

Ezek közül a 3., a 4. és az 5. dokumentumról érdemes – azok új elemei miatt – részletesebben szólni. Elöljáróban nézzünk rá az évszámokra! Az első – fogyatékos embereket egyetlen cikkben megemléző dokumentum²⁶ – 1961-ben született. Ezután 31 év telt el az első „igazi” fogyatékoságügyi határozat elfogadásáig, majd 3 újabb évre volt szükség a másodikig. 2001–2003 között viszont 4 dokumentum is született. A határozatok, nyilatkozatok és ajánlások számszerűsége és azok keletkezésének időpontja – bár csupán „mennyiségi” alapon, de – kétségtelen bizonyítéka a társadalmi közgondolkodás megváltoztatására irányuló kezdeményezéseknek. Tagadhatatlan, hogy a fogyatékos emberek ügye az utóbbi években a figyelem középpontjába került. Ugyanez igaz az ENSZ, az Európai Unió, de Magyarország fogyatékoságügyi dokumentumainak keltezését vizsgálva is. A következő évek feladata, hogy a dokumentumok a széles nyilvánosság számára is hozzáférhetővé váljanak, illetve fogyatékos emberek, segítők és a kormányzat közös erőfeszítéseket tegyen azok gyakorlati megvalósításáért.

²⁶ Az Európai Szociális Karta 15. cikke foglalkozik a fogyatékos emberekkel, bár több cikk előírása alkalmazható erre a népességre. A 15. cikkhez Magyarország – a tanulmány írásának időpontjában – még nem csatlakozott.

A 2001. év határozatai azért jelentősek, mert azok „horizontális” célkitűzésnek tekinthetők, hiszen azokat az élet valamennyi területén, valamennyi ágazatban (szociális, egészségügy, oktatás és foglalkoztatás, kultúra és sport, lakhatás stb.) tudnunk kell érvényesíteni.

A fogyatékos személyeknek (is) joguk van ahhoz, hogy az épített környezet megközelíthető és használható legyen, valamint abban az eligazodásra is legyen lehetőség. Az „univerzális vagy egyetemes tervezés” stratégia lényege, hogy a környezet és a termékek mindenki számára, a fogyatékos személyek különböző csoportjai eltérő szükségleteire figyelemmel, hozzáférhetők és érthetők, méghozzá olyan módon, hogy azok használatára a fogyatékos személy önállóan, segítség nélkül is képes legyen. Lényeges, hogy a célt nem (csak) a meglévő környezet átalakításával kell elérni, hanem már a tervezés során figyelni kell a társadalom különböző csoportjainak szükségleteire. A stratégia érvényesítésének elsődleges szereplői az építészek, a mérnökök, a környezet- és várostervezők, elsődleges színtere pedig a régiótervezés, az ingatlanfejlesztés és –forgalmazás, a tájtervezés és -kertészet, a belsőépítészet. Úgy gondolom, hogy a fogyatékos személyek és családjuk, érdekvédelmi szervezeteik mellett éppen a gyógypedagógusok lehetnek annak a szemléletnek és tudásnak a birtokában, amire a felsorolt szereplőknek, a felsorolt színtereken szükségük lehet. A határozat végrehajtásában tehát újabb lehetőségek nyílnak a gyógypedagógusok előtt (is).

Hasonlóan új a megközelítés a korszerű technológiák alkalmazását illetően. Legyenek a termékek és a szolgáltatások elérhetők, hozzáférhetők, egyszerűen használhatók, megfizethetők, a fogyatékos személyek igényeihez illeszkedők, vonzók és (a termékek) esztétikusak, sokoldalúan felhasználhatók, kompatibilisek. Jól látható, hogy ezekkel az elvekkel is a tervezés szakaszában próbálnak meg beavatkozni, amikor a kivitelezés még akár olcsó(bb) is lehet. A korszerű technológia alkalmazásának legfontosabb színterei az oktatás (gondoljunk itt pl. a számítástechnikai és a kommunikációs eszközökre vagy a távoktatásra), a pályaválasztás és a szakképzés, a foglalkoztatás, a társadalmi beilleszkedés és környezet, az érdekeltek képzése, a megelőzés, azonosítás és a kórismézés, az orvosi rehabilitáció, a kutatás és a fejlesztés, valamint az elektronikus irányítás. Úgy vélem, hogy a határozat „5.5. élenjáró központok” pontjában foglaltaknak megfelelően a gyógypedagógiai centrumok vagy akár a gyógypedagógiai főiskolai kar (is) vállalkozhat(nak) a korszerű technológiák fogyatékos emberek általi hasznosításával kapcsolatos tanácsadásra, támogatásra és segítségnyújtásra.

És végül néhány szó a Malagai Politikai Nyilatkozatról, ami „A fogyatékos emberek életminőségének javítása: a teljes körű részvételre irányuló és annak révén működő politika erősítése” címet viseli. A nyilatkozat 6 fejezetből és 52 pontból áll; vállalásokat és javaslatokat tartalmaz. Új elem az esélyegyenlőség biztosítása, az egyenlőbánásmód elvének és a hátrányos megkülönböztetés tilalmának megjelenítése. Az Olvasó nyilván tud a diszkriminációra vagy éppen az előnyben részesítésre saját életéből gyakorlati példát mondani. Mégis úgy vélem, kevés a fogyatékos emberekkel kapcsolatos, írásos és tudományos

igényű diszkriminációs kutatási eredmény, kevésbé ismertek a megkülönböztetés valós okai, azok hatásai, a negatív hatások kiküszöbölésére kidolgozott módszerek stb. Az esélyegyenlőség tehát egy újabb terület, ahol szükség van az ismeretek felhalmozására, elemzésére; új módszerek kidolgozására, megszilárdítására és elterjesztésére. A téma iránt érdeklődő fogyatékos emberek, szervezeteik és a gyógypedagógusok közreműködésére a következő években – megítélesem szerint – fokozódó szükséglet fog mutatkozni.²⁷

Az Európai Unió dokumentumai

Az Európai Unió dokumentumainak felsorolása mára már nem férne el egy nyomtatott oldalon. Ezért csak azokra térek ki részletesebben, amelyek meghatározó jelentőségűek, illetve új elemeket tartalmaznak.

AZ EURÓPAI UNIÓ FOGYATÉKOSSÁGÜGYI POLITIKÁJÁBAN KÖZVETLENÜL ÉRINTETT SZERVEI²⁸

Az Európai Unió felépítésének bemutatása nem feladatom. Mégis fontosnak tartom, hogy az Olvasó ismerje azokat a szerveket, ahol uniós szinten „szervezik a fogyatékos-ságügyi politikát”.

Az Európai Parlamentben – az idei választásokat követően várhatóan új személyi összetétellel – működik az 1980-ban alapított „Összpárti Fogyatékos-ságügyi Csoport” (High Level Disability Group). Legutóbbi ülésüket – melyen a szociális tárca részéről dr. Lovász László, a munkaügyi tárca képviselőjében Szauer Csilla vett részt – 2004. március 18–19-én tartották, Brüsszelben.²⁹ Tárgyaltak – többek között – az Európai Cselekvési Tervről, a foglalkoztatás területén történő megkülönböztetés elleni uniós irányelv tagállami érvényesüléséről, a 2004–2005. évi munkaprogramról, a fogyatékos emberek helyzetével kapcsolatos adatokról, az egyenlő hozzáférés elvének alkalmazhatóságáról, a munkaerő-piaci integráció kérdéseiről, illetve fogyatékos-ságügyi pályázatokról.

Fontos partnerünk az Európai Bizottság Foglalkoztatási és szociális ügyek főigazgatósága (új vezetője Mr. Stavros C. Dimas), illetve a főigazgatóságon belül működő Fogyatékos-ságügyi Csoport (vezetője Ms. Gollen Wallenbrouck). A legtöbb, fogyatékos-ságügyi uniós dokumentum itt születik. Itt koordinálták az Európai Év programjait, illetve itt jelennek meg az európai szintű és az egyes szakpolitikákhoz (pl. oktatás, foglalkoztatás) nem kötődő pályázati lehetőségek.³⁰

Fogyatékos-ságügyi kérdésekkel foglalkozik még a Miniszterek Tanácsa, melynek a tagállamok fogyatékos-ságügyben illetékes miniszterei a tagjai. Ha-

27 A miskolci Esélyek Házában is dolgozik már gyógypedagógus.

28 A fejezet elkészítéséhez felhasználtam Ignácz Beáta (szerk.): A fogyatékos emberek Európába mennek. MEOSZ, Budapest, 2003. C. kiadványt.

29 Dr. Lovász László—Szauer Csilla: Útjelentés. ESZCSM—FMM, 2004. (kézirat)

30 További információk: http://europe.eu.int/comm/employment_social/disability/index_en.html

zánkat e tekintetben két „tárca” is képviselheti: az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium és az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal.

AZ EURÓPAI UNIÓ FOGYATÉKOSSÁGÜGYI POLITIKÁJÁBAN KÖZVETLENÜL ÉRINTETT NEM KORMÁNYZATI SZERVEI

A nem kormányzati szervek közül az Európai Fogyatékos-ság-ügyi Fórumot (European Disability Forum – EDF) érdemes kiemelni.³¹ A brüsszeli székhelyű szervezet 1996-ban jött létre, jelenleg a MEOSZ és az ÉFOÉSZ a tagja hazánk-ból. Az EDF egyik eredménye a „Fogyatékos személyek európai éve – 2003”. Magyarországon több projectet indítottak. Az egyik célja az volt, hogy létrejő-jön a fogyatékos emberek különböző csoportjait tömörítő hazai szervezetek legmagasabb szintű ernyőszervezete. Ezen program eredménye a 2003. de-cember 3-án hivatalosan is létrehozott „Fogyatékos Emberek Szervezeteinek Tanácsa”, melynek kizárólag non-profit szervezetek lehetnek a tagjai. Másik projectjükben a fogyatékos emberek oktatási és foglalkoztatási lehetőségeit vizsgálták.

Említésre méltó az Inclusion Europe, melynek az ÉFOÉSZ a tagja; az EASPD, ahol a Kézenfogva Alapítvány és az ÉTA – Értelmi Fogyatékos Szemé-lyeket Támogató Alapítványok és Egyesületek Szövetsége képviseli Magyaror-szágot. Az Inclusion Europe programjainak köszönhetjük – többek között – az értelmileg akadályozott személyek számára is értelmezhető „könnyen, érhető-en” módszer hazai megjelenését, az „önérvényesítő csoportok” iránti igény megszületését, az ENSZ Alapvető szabályok érvényesülésének magyarországi felmérését. Az EASPD is több program gazdája: ilyen pl. a LABO project, a Jobwards, melyek az értelmileg akadályozott személyek munkaerő-piaci integ-rációját hivatottak elősegíteni.

Az Európai Unió az uniós politikák érvényesítésére pályázati úton megsze-rezhető forrásokat biztosít. Vannak olyan projectek, amelyek nemzetközi együttműködést igényelnek (Leonardo, Socrates, Fiatalok Európáért, EQUAL stb.). 2004. május 1. óta hazánk tagországgként vehet részt ezekben a progra-mokban. Ez azért fontos, mert úgy jelenhet meg főpályázóként – adott pályázati kiírástól függően –, hogy közben a csatlakozásra váró országok (Románia, Bul-gária, Törökország) a partnerek. Így lehetőség nyílik a hazai tudás továbbadásá-ra, más szóval „piacosítására”. A nemzetközi szervezetekbeli tagság, az infor-máltság esélyt jelent EU-s forrásokra!

AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPSZERZŐDÉSE

Az Amszterdami Szerződés új fejezetet nyitott a fogyatékos-ság-ügyben, amikor az Európai Közösséget létrehozó szerződés korábbi (6.a) cikke helyébe az alábbi (13. cikk) lépett:

31 További információk: www.edf.org honlapon.

„E szerződés egyéb rendelkezéseinek sérelme nélkül és a szerződés által a Közösségre átruházott hatáskörök keretén belül a Tanács, a Bizottság javaslata alapján és az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, egyhangúlag megfelelő intézkedéseket tehet a nemek, a faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, *fogyatékoságon*, koron vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés leküzdésére.”

A cikk tehát önmagában nem tiltja a hátrányos megkülönböztetést, de elismeri annak létezését. Fontos, hogy a fogyatékoság alapján történő diszkrimináció külön is megjelenik. A rendelkezés lényege, hogy a társadalmi kirekesztés elleni harcot az Európai Unió szintjére emeli és felruházza az Európai Tanácsot, az Európai Bizottságot és az Európai Parlamentet arra, hogy intézkedéseket tegyen. Az egyenlő bánásmód elve, a hátrányos megkülönböztetés tilalma ezen Európa Tanácsi intézkedések révén válhat gyakorlattá.

Ha áttekintjük az EU fogyatékoságügyi dokumentumait, azok mennyiségéből és keletkezésének dátumából jól látható, hogy a Tanács több esetben élt már ezzel a jogával és komoly küzdelmet vív a diszkrimináció ellen.

ALAPVETŐ EMBERI JOGOK CHARTÁJA (2000)

A Chartát a nizzai értekezleten tárgyalták és bár azt kötelező érvényű dokumentumként nem fogadták el, az Európai Unió történetében meghatározó jelentőségű. Hat fejezetből és 54 cikkelyből áll: méltóság, szabadságjogok, egyenlőség, állampolgári jogok, igazságszolgáltatás és általános rendelkezések.

A 21. és a 26. cikkely különösen fontos lehet a fogyatékos emberek életében.

„21. cikkely: 1. Tilos bármilyen megkülönböztetés nem, faj, bőrszín, etnikai vagy társadalmi eredet, genetikai jellegzetesség, nyelv, vallás vagy hit, politikai vagy más meggyőződés, nemzeti kisebbséghez tartozás, tulajdon, származás, *fogyatékoság*, kor vagy szexuális irányultság alapján. 2. Az Európai Közösséget alapító Szerződés és az Európai Unióról szóló Szerződés alkalmazási körében és az említett szerződések különleges rendelkezéseinek sérelme nélkül, a nemzeti hovatartozás alapján történő bármiféle megkülönböztetés tilos.”

„26. cikkely: Az Unió elismeri és tiszteletben tartja a fogyatékosággal élő személyek jogát ahhoz, hogy olyan intézkedéseket élvezzenek, amelyek célja önállóságuk, társadalmi és foglalkozási beilleszkedésük és a közösség életében való részvételük biztosítása.”

A FOGLALKOZTATÁS ÉS A MUNKAVÉGZÉS SORÁN ALKALMAZOTT EGYENLŐ BÁNÁSMÓD ÁLTALÁNOS KERETEINEK LÉTREHOZÁSÁRÓL SZÓLÓ EURÓPAI TANÁCSI 2000/78/EK IRÁNYELV (2000)

Az Irányelv célja – többek között – a fogyatékoságon alapuló foglalkoztatás és munkavégzés során alkalmazott hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem általános kereteinek a meghatározása, tekintettel az egyenlő bánásmód elvére. Definiálja a közvetlen és közvetett hátrányos megkülönböztetés fogalmát. Az

irányelvet az alábbi területeken kell alkalmazni: munkavállaláshoz, önálló vállalkozáshoz, foglalkoztatáshoz jutás feltételei, pályaválasztási tanácsadás, szakképzés, szakmai továbbképzés és átképzés, alkalmazási és munkakörülmények, a munkavállalók és a munkaadók szervezeteiben való tagság vagy részvétel. Leírja a fogyatékos személyek igényeihez való észszerű alkalmazkodás kritériumait, a pozitív és különleges intézkedések szükségességét és a minimumkövetelményeket. Rendelkezik a jogvédelemről, a bizonyítási teher megfordításáról, a tájékoztatási kötelezettségről és a szociális párbeszéd szükségességéről.

Tekintettel arra, hogy az Irányvonal tagországok jogrendjébe ültetése késedelmet szenved, az Európai Unió szervei 2004-ben különös figyelmet fordítanak annak érvényesítésére.

A „2003 – A FOGYATÉKOS EMBEREK EURÓPAI ÉVE” LÉTREHOZÁSÁRÓL SZÓLÓ EURÓPAI TANÁCSI 2001/903/EK HATÁROZAT (2001)

Bizonyára az Olvasó számára sem új információ, hogy a 2003. év a fogyatékos személyek Európai Éve volt. Az év eseményeinek értékelése/értékelhetősége szempontjából mégis fontosnak tartom – még ha utólag is – a valós célkitűzések bemutatását:

- a fogyatékos emberek jogairól szóló ismeretek bővítése, a hátrányos megkülönböztetés elleni védelem és jogaik teljes körű és egyenlő gyakorlása érdekében,
- az Európában élő fogyatékos emberek esélyegyenlőségének előmozdításához szükséges intézkedésekről szóló véleménynyilvánítás és a viták ösztönzése,
- a helyi, nemzeti és európai szinten kialakított tisztességes gyakorlatról és hatékony stratégiákról szerzett tapasztalatok cseréjének ösztönzése,
- az érintett felekkel, nevezetesen a kormányokkal, a szociális partnerekkel, a nem kormányzati szervezetekkel, a szociális szolgálatokkal, a magánszférával, a közösségekkel, az önkéntes csoportokkal, a fogyatékos emberekkel és családjaikkal való együttműködés erősítése,
- a fogyatékossgal kapcsolatos kommunikáció javítása és a fogyatékos emberekről pozitív kép kialakítása,
- a fogyatékos emberek sokféleségéről és a fogyatékoságok különböző formáiról való ismeretek bővítése,
- a fogyatékos emberekkel szembeni többszörös hátrányos megkülönböztetésről szóló ismeretek terjesztése,
- különleges figyelem annak tudatosítására, hogy a fogyatékos gyermekeket, illetve fiatalokat az oktatás területén egyenlő jogok illetik meg; ennek célja a teljes társadalmi beilleszkedésük ösztönzése és támogatása, valamint a fogyatékos gyermekek és fiatalok oktatásával foglalkozó szakemberek közötti európai együttműködés javítása annak érdekében, hogy javuljon a különleges nehézségekkel küzdő tanulóknak és diákoknak a hagyomá-

nyos vagy szakosodott intézményekbe, illetve a nemzeti és európai cse-reprogramokban való bevonása.

A célkitűzések ismeretében, figyelemmel a megvalósítás módszereire (talál-kozók, események szervezése, információs és támogató kampányok, együttműködés a műsorszórás és a média területén működő szervezetekkel, felmérések és tanulmányok készítése) jól látható, hogy elsősorban a társa-dalmi közgondolkodás megváltoztatására, a társadalom tagjainak érzéke-nyítése került a hangsúly.

„A FOGYATÉKOS EMBEREK ESÉLYEGYENLŐSÉGE: EURÓPAI CSELEKVÉSI TERV” CÍMŰ EURÓPAI BIZOTTSÁGI COM(2003) 650 SZÁMÚ KÖZLEMÉNYE (2003)

Az Európai Cselekvési Tervet 2003. október 30-án fogadták el annak érdeké-ben, hogy 2003 után is fenntartható eredményeket lehessen elérni. A dokumen-tum 2010-ig kétéves ciklusokban tervezi a feladatokat és azok ellenőrzését megszervezni. Szinte teljes körű áttekintést nyújt a fogyatékos személyekkel kapcsolatos politikákat meghatározó dokumentumokról és programokról, az Európai Unió 2003. évig elért eredményeiről. Az első tervezési időszak 2004–2005. évekre szól. Célkitűzései a foglalkoztatási lehetőségek elérése és a foglal-koztatásban maradás, az élethosszig tartó tanulás, az új technológiák lehetősé-geinek kihasználása, a nyilvános épített környezet hozzáférhetőségének biztosí-tása. Valamennyi célkitűzés esetében részletesen meghatározzák a cselekvés kereteit. Lényeges, hogy a cselekvési terv végrehajtásáról a tagországoknak két-évente be kell számolniuk. Az első jelentést a Fogyatékos Emberek Európai Napja alkalmából 2005. december 3-án kívánják nyilvánosságra hozni.

AZ EURÓPAI UNIÓ „EGYÉB” DOKUMENTUMAI

- A fogyatékos gyermekeknek a normál iskolába történő integrálására vo-natkozó európai együttműködési programról szóló 87/C 211/01 számú Európai Tanács és oktatási miniszterek döntése (1987)
- A fogyatékos gyermekek és fiatalok beilleszkedéséről a hagyományos ok-tatási rendszerekbe 90/C 162/02 számú Európai Tanács és oktatási mi-niszterek döntése (1990)
- A fogyatékos emberek esélyegyenlőségéről szóló Európai Tanács és a kormányok képviselői tanácsának határozata (1996)
- A fogyatékos emberek parkolási kártyájáról szóló Európai Tanács 98/376/EK számú ajánlása (1998)
- A fogyatékos emberek foglalkoztatási lehetőségeinek egyenlőségéről szóló Európai Tanács 1999/C 186/02 számú határozata (1999)
- „Úton a fogyatékos emberek számára akadálymentes Európa felé” című Bizottsági COM(2000) 284 számú ajánlás (2000)

- Az EK-szerződés 87. és 88. cikkének foglalkoztatásra nyújtott állami támogatására történő alkalmazásáról szóló Európai Bizottsági 2204/2002/EK rendelet (2002)
- „eAccessibility” – fogyatékos emberek tudásalapú társadalomban való részvételének javításáról szóló Európai Tanácsi 2003/C 39/03 számú határozat (2003)
- A fogyatékos tanulók és hallgatók általános és szakképzésben való részvételének esélyegyenlőségéről szóló Európai Tanácsi 2003/C 134/04 számú határozat (2003)
- A fogyatékos emberek kulturális intézmények szolgáltatásaiban és a kulturális aktivitásokban való részvételének esélyegyenlőségéről szóló Európai Tanácsi 2003/C 134/05 számú határozat (2003)
- A fogyatékos emberek foglalkoztatásának és szociális beilleszkedésének támogatásáról szóló Európai Tanácsi 2003/C 175/01 számú határozat (2003)
- „A befogadó társadalom alapja a diszkriminációmentességgel párosuló pozitív cselekvés” c. Madridi Nyilatkozat (2002)

A társadalmi befogadás kulcsa: a foglalkoztatás

„A munkaerő-piaci részvétel lehetővé teszi, hogy az emberek *gondoskodjanak saját megélhetésükről és teljesebb életet éljenek*. A munka lehetővé teszi, hogy az ember *megőrizze méltóságát és nagyobb függetlenségre tegyen szert*.”³²

A 2001. évi népszámlálás adatai alapján 577 ezer fogyatékos ember él Magyarországon. (Az adatfelvételre önkéntes alapon, önbevallásos módon került sor. Eszerint hazánk lakosságának 5,7%-a érintett, mely közel azonos a korábban bemutatott Eurobarometer adataival.

Tudnunk kell azonban, hogy a látás-, hallás-, beszéd-, mozgássérültség és értelmi akadályozottság mellett az egyéb kategória választására is volt alkalom. Az 1990. évi adattal 6,7%-os adattal szemben ebbe a csoportba sorolta magát a megkérdezettek 21,6%-a. Ide tartoznak valószínűleg az egészségkárosodott személyek. A fogyatékoság definíciója tehát ebben a megközelítésben tágabb, más megközelítésben viszont szűkebb a közoktatásban használt fogalomnál. Valószínűleg nem tartja magát fogyatékosnak felnőtt korban a rész képesség-zavarral küzdő személy, a figyelem- és magatartászavarral jellemezhető ember.

A népszámlálás adatai szerint a fogyatékos személyek 9%-a foglalkoztatott, míg ugyanez az adat a nem fogyatékos személyek körében 37,8%. Az Európai Unióban a fogyatékos személyek 42%-a dolgozik, szemben a nem fogyatékos emberek 65%-ával.

Magyarországon a fogyatékos személyek döntő többsége védett munkahelyeken (kijelölt célszervezetekben, szociális foglalkoztatókban) dolgozik és csak

³² Idézet a „Fogyatékos emberek esélyegyenlősége: Európai cselekvési Terv” c. Európai Bizottság közleményéből.

keveseknek jut álláslehetőség a nyílt munkaerőpiacon. Az Európai Unióban ez az arány is fordított.

A fenti adatok tükrében egyértelmű, hogy Magyarországon növelni kell a munkát vállaló fogyatékos személyek számát és a nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedés arányát.

Epilógus

A bevezetőben írt történetek saját belátásom alapján sem voltak elegendőek annak igazolására, hogy szükség van a társadalom fogyatékosügy-i közgondolkodásának alakítására, illetve hogy a szükség ellenére az elmúlt években pozitív változásokat figyelhattunk meg. Nagyon remélem, hogy az Európai Unió felmérése, a nemzetközi dokumentumok bemutatása, a rövid magyarországi foglalkoztatási helyzetkép alapján bizonyítottan kijelenthetjük, hogy az elmúlt kb. 10 év után jelentős fejleményeket könyvelhetünk el és rengeteg feladat megvalósítása vár ránk. Meggyőződésem, hogy ebben a magyar gyógytárgypedagógiára és a gyógytárgypedagógusokra igen nagy szükség van és lesz. Fel kell ismernünk, és el kell fogadnunk: a gyógytárgypedagógia a fogyatékos emberrel (gyermekkel és felnőttel) foglalkozó tudomány, melynek módszerei között a diagnosztika, a nevelés és oktatás mellett a terápia, a rehabilitáció és a gondozás elemei is megjelennek.³³ Kétségtelen tény, hogy a gyógytárgypedagógus – hiszen munkája révén élete közel „egyharmadát” fogyatékos személyek között tölti – ismer(het)i a fogyatékos embert, képességeit, lehetőségeit és szükségleteit. Ezen tudása alkalmazásának a szegregált gyógytárgypedagógiai intézményrendszer az egyik, eddig minden bizonnyal a legfontosabb és némi túlzással kizárólagos színtere. Erre a tudásra azonban az élet számos más területén van és lesz egyre inkább szükség: az óvodai és iskolai integrációban, ide értve a felsőoktatást és a felnőttképzést is, a szociális és a foglalkozási rehabilitációban, az egyenlő hozzáférés területén, a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemben és az esélyegyenlőség biztosításában.

³³ A gyógytárgypedagógia helyének és szerepének értékelésekor felhasználtam Mesterházi Zsuzsa gondolatait is.

Könczei György:

A hátrányos helyzetű csoportok védelme az Európai Unióban

ELTE GYK, Budapest, 2009

Fogyatékos-ságtudományi szakismeretek
Könczei György: A hátrányos helyzetű csoportok védelme az Európai Unióban

Tartalom

1. A „hátrányos helyzetű csoport” közösségi jogi fogalma	39
2. A közösségi szabályozás filozófiája	40
3. A fogyatékossgal élő személyek gondjai	41
4. A fogyatékossgal élő személyek fogalmának meghatározása	42
4.1. A fogyatékossgal élő személyek jogai az EU másodlagos jogában – ajánlások és állásfoglalások	44
4.2. A fogyatékossgal élő személyek jogai az EU puha jogában – állásfoglalások, ajánlások, közlemények	45
4.2.1. A Tanács 1974. június 27-i Állásfoglalása egy kezdeti közösségi akcióprogram létrehozataláról a fogyatékossgal élő személyek foglalkozási rehabilitációja érdekében	45
4. ábra Fogyatékossgal élő személyek foglalkoztatása kvóta alapján, integrált körülmények között egyes tagállamokban	45
4.2.2. A Tanács 1986. július 24-i Ajánlása a fogyatékos személyek Közösségben való foglalkoztatásáról (86/379/EEC)	46
4.2.3. A Tanács Közleménye a fogyatékos személyek Közösségben megvalósuló foglalkoztatása tárgyában (1989. június 12.; 89/C 173/01).	46
4.2.4. A Tanács és az oktatási miniszterek Állásfoglalása a fogyatékossgal élő gyermekeknek és fiataloknak az oktatás szokásos rendszereibe történő integrálásáról (1990. május 31; 90/C 162/02)	46
4.2.5. A Tanács és a tagállamok kormányképviselőinek 1991. december 16-i közös állásfoglalása a közlekedés akadálymentesítése érdekében hozott közösségi akcióprogramról, a korlátozott mozgásképességgel rendelkező személyek érdekében (92/C 18/01)	47
4.2.6. A Tanács és a tagállamok képviselőinek közös állásfoglalása a fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlősége tárgyában (1996. december 20.; 97/C 12/01)	47
4.2.7. A Tanács ajánlása a fogyatékossgal élő személyek parkoló-kártyájáról (1998. június 4.)	47
4.2.8. A Tanács állásfoglalása a fogyatékos személyek egyenlő foglalkoztatási esélyeinek tárgyában (1999. június 17.; 1999/C 186/02).	48
5. A politikai korrektség kultusza az Európai Unióban	49
6. A fogyatékossgal élő személyek jogai a közösségi jogban	50
6.1. A közösségi elsődleges jog	50
6.2. A munkavállalók alapvető szociális jogairól szóló Közösségi Charta vonatkozó cikkelyei	51

6.3. A fogyatékossgal élő személyek jogai a közösségi másodlagos jogban és esetjogban	52
6.4. A fogyatékossgal élő személyeket szolgáló közösségi programok	53
7. Demográfiai problémák az Európai Unióban	54
7.1. Az idősokorúak speciális problémáinak megjelenése a közösségi puha jogban	56
7.2. Az idősokok jogai a Közösségi Chartában	56
7.3. A 91/544/EGK határozat	56
7.4. A 82/857/EGK ajánlás	57
7.5. A generációk közötti szolidaritás Európai Éve (1993)	58
7.6. A 92/441/EGK ajánlás	58
8. Egyes hátrányos helyzetű csoportok jogai Magyarországon; rövid összegzés különös tekintettel az idősokokra és a fogyatékossgal élő személyekre	59
Összegzés	61
Ajánlott irodalom	62

1. A „hátrányos helyzetű csoport” közösségi jogi fogalma

Hátrányos helyzetről két esetben szokás beszélni az Európai Unión belül. Az egyik a **hátrányos helyzetű régiók**, a másik pedig a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok esete. A hátrányos helyzetű régiókkal kapcsolatos intézkedések összessége a **regionális politika, amely az európai integráció kezdete óta szerepel valamilyen mértékben a Közösség céljai között**. A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok ügyét évtizedekig a tagállamok belügyének tekintette a Közösség. A 70-es évek közepétől egyetlen társadalmi csoport, a nők esélyegyenlőségének biztosítását kiemelték a hátrányos helyzetű csoportok problémái közül. Az összes többi csoport megszólításával a 90-es évekig adós maradt a Közösség. Ennek az oka abban rejlik, hogy a Római Szerződés szövegezése idején, és az azt követő években tartotta magát az a némileg elbizakodott és a gazdasági növekedés szerepét túlértékelő feltételezés, hogy a szociális problémákat, a szegénységet automatikusan megoldja majd a legfejlettebb európai államok **gazdasági közösségének** kiteljesedése. Emiatt a **hátrányos helyzetű társadalmi csoportokkal: a munkanélküliekkel, a fogyatékkal élő személyekkel, az idősekkel, a pályakezdőkkel**, illetőleg bizonyos **etnikai csoportokkal** – pl. a romák problémáival – és a **nők helyzetével** a kezdeti időkben egyáltalán nem foglalkoztak.

Holott nem csupán ők, az említettek tartoznak ide. A hátrányos helyzetű közösségi csoportok közé tartoznak a Közösségen kívülről jövő, **migráns munkavállalók**, a török, a közép-és kelet-európai és az afrikai vendégmunkások, akik mindennapi életük számos területén szenvednek el hátrányos megkülönböztetést. A közelmúltig ismertté vált közvélemény-kutatási adatok szerint az Európai Unió tagállamainak közvéleménye megosztott velük kapcsolatban. Az európai polgárok egyes rétegei szerint szükséges volna, hogy ezekkel a társadalmi csoportokkal kapcsolatosan is **az esélyegyenlőség, az igazságosság, a szolidaritás** gyakorlatát alkalmazzák. A közvélemény másik része szerint az Uniót is sújtó munkanélküliség miatt helyesebb volna, ha másutt keresnének munkát maguknak.

Kétségtelen, hogy valamiféle figyelem ma már valamennyi hátrányos helyzetű csoportra irányul, ám az említettek közül leginkább a munkanélküliekre, a nőkre, a fogyatékkal élő személyekre és az idősekre. Ezek lennének tehát azok a rétegek, amelyek a **hátrányos helyzetű csoport** szélesebb értelemben vett közösségi **jogi fogalmát** alkotják, amelyekkel a kapcsolódó politikák foglalkoznak. Ebben a fejezetben kizárólag a **fogyatékkal élő személyek és az idősek** jogait mutatjuk, mert ezen a nemek közötti diszkrimináció tilalmán túl kizárólag ennek a két csoportnak a jogait garantálja a közösségi jog.

2. A közösségi szabályozás filozófiája

A fogyatékossgal élő személyekkel és az idősokkal kapcsolatos közösségi politika formálódásának hátterében a következő egyszerű szabályozási filozófia húzódik meg. Az Európai Unió egy koherens európai értékrend talaján áll. Ennek elengedhetetlen összetevője a magukról nem, vagy csupán töredékes módon gondoskodni képes állampolgárok állami védelme. Megjegyzendő, hogy ezen európai filozófiát és az annak talaján megvalósuló gyakorlatot – esetenként a közös kulturális gyökerek ellenére – sem követik más nagy földrajzi régiók, például az Amerikai Egyesült Államok, a dél-amerikai országok, Ázsia.

Az európai értékrend az idősök és a fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában mindenekelőtt a **zsidó-keresztény kultúra talaján sarjadt ki**. Ennek elidegeníthetetlen eleme – amint azt a Talmud és a Biblia két nagy része egybehangzóan képviseli – a társadalomból kiszoruló, illetőleg nehéz sorsra ítélt emberek emberi méltóságának védelme, megőrzése. Ebből ered nem csupán a fogyatékossgal élő személyekkel és az idősokkal szembeni diszkrimináció, hanem a bármilyen hátrányos megkülönböztetés tilalma is az Európai Unión belül. Az említettek közül következik a Közösség azon szándéka, hogy az idősök és a fogyatékossgal élő személyek szabadságát, teljes jogú állampolgárságát, és egyenlő jogait a társadalmi élet minden egyes területén elismerjék. Ebből a filozófiából ered az idősök esetében a generációkon belüli és generációk közötti szolidaritás elvének megfogalmazása. A szolidaritás egyben eszköz is a fogyatékossgal élő személyek és az idősök társadalmi integrációjának növelésére a társadalom minden szférájában. Az említett gyakorlati filozófián alapuló politika hosszú távon a fogyatékossgal élő személyekkel és az idősökkel¹ kapcsolatos társadalmi megbecsülés irányába, személyiségi jogaik, fizikai identitásuk kiteljesedése felé vezet. A végső cél az, hogy a társadalom velük szembeni felelősségének megfogalmazása mellett lehetővé váljon a viszonzosság, azaz képessé váljanak a társadalommal kapcsolatos kötelezettségeik teljesítésére.

Kifejezetten gazdasági téren a fenti célok a megfelelő szintű jövedelem és életszínvonal biztosítását jelentik. Ennek érdekében a Közösség arra törekszik, hogy mindenhol érvényesüljenek a fogyatékossgal élő személyek és az idősök számára legalább a minimális forrásokhoz való jogot biztosító szabályok, és hogy a nyugdíj, a rokkantsági nyugdíj megállapításakor az átlagkeresetet, a háztartási kiadásokat és a minimálbért, illetőleg az árszínvonalat is figyelembe vegyék a nyugdíjak értékmegőrzésén túl.

A lakáskörülmények tekintetében a Közösség célja rugalmas lakáspolitikának támogatása, hogy különféle típusú lakások biztosítása útján az idősök képesek legyenek a társadalmi élet aktív szereplői maradni.

¹ Lásd pl.: Pacolet, Josef 1998: Social Protection for Dependency in Old Age in the 15 EU Member States and Norway. European Communities, Brussels, ill.: Jamieson, A.—Illsley, R. 1989: (ed.): Contrasting European Policies for the Care of Older People. Hants, Avebury, GB

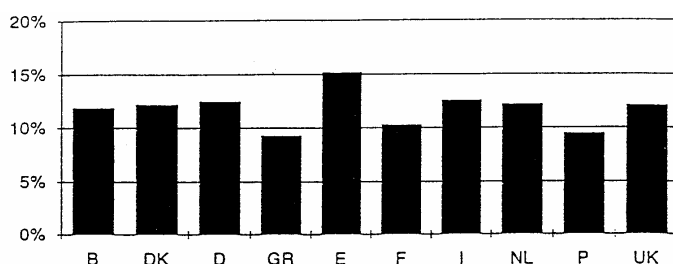
Az Európai Unió a fentiek mellett a szociális ellátások és a gondoskodás tekintetében megfelelő, objektív kritériumokon alapuló ellátásra törekszik. Ennek célja a fogyatékossgal élő emberek és az idősek jól-létének elősegítése az összes szóba jövő típus – házi gondozás, gondozóházak, egészségügyi ellátás – terén.

Összefoglalva a szabályozás „mögöttes filozófiáját”, a közösség az esély-egyenlőség megteremtésére törekszik. Ezt a célt részben a hátrányos megkülönböztetés tilalmával, részben pedig pozitív intézkedésekkel kívánják elérni.

3. A fogyatékossgal élő személyek gondjai

A 90-es években már kiemelt figyelem irányul az Európai Unión belül a fogyatékossgal élő személyekre. Annál is inkább, mivel a fogyatékossgal élő személyek becsült aránya az Unió összlakosságának mintegy 10%-a². A fogyatékos személyek aránya a becslések szerint a magyar lakosságon belül a közösségi adatokhoz hasonlóan szintén 10% körül lehet. Hazánkban a kormányzati munka során általában ezt a becslést vesszük figyelembe. Ugyanakkor, akár csak egyes EU-tagállamokban, Magyarországon is vannak ennél az aránynál valamivel alacsonyabb, 3,5-5 % körüli becslések is³.

1. ÁBRA
A FOGYATÉKOSSGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK BECSÜLT ARÁNYA A NÉPESSÉG SZÁZALÉKÁBAN
EGYES TAGÁLLAMOKBAN – 1992

(Forrás: EUROSTAT)⁴

2 Az ilyen becslésekre lásd pl.: Könczei György 1994: „Mégis, kinek az érdeke?”. Akadémiai doktori értekezés. REEHTA, Bp. 14. old.; WHO 1980: International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps. World Health Organization, Geneva. Az EU-ra ld. pl.: Wilson, Vanessa 1996: People with Disabilities. In: Munday B.—Ely, P. 1996: Social Care in Europe. Harvester Wheats, Brighton, GB, 162–194; Flynn 1994, 51.

3 Lakatos Miklós—Tausz Katalin 1995: Az 1990. évi népszámlálás. A fogyatékosok életmódja és életkörülményei. KSH, Bp. 7. old.

4 Az eltérő arányok az egyes EU-tagállamokban használt metodológiák eltéréseire utalnak, a probléma súlyát azonban egyértelműen jelzik adott állapotukban is.

Tekintettel arra, hogy a fogyatékossgal élő személyek csoportja az egyik legszámottevőbb nyomásgyakorló csoport az Európai Unióban (és Magyarországon is), jogaik biztosítása is egyre fontosabbá válik. Ez annak ellenére igaz, hogy a Római Szerződés eredeti szövegében a fogyatékossgal élő személyek még nem szerepeltek. A fogyatékossgal az 1970-es 1980-as évek fordulóján kezdett számottevő hatású politikai kérdéssé válni. Jellemző, hogy a 40-es években a neves Beveridge⁵ még vitatta foglalkoztathatóságukat. Az eredeti angol szóhasználat szerint, aki „dis-abled”, az nem képes sem dolgozni, sem családot fenntartani, és így tovább. Később az Amerikai Egyesült Államokban tapasztalható szociológiai és tudományos kutatások eredményeként az USA-ban kezdtek egyre komolyabban foglalkozni a fogyatékossgal élő személyek foglalkoztathatóságával.

Ezzel egyidejűleg Európában a fogyatékosok civil-szervezetei jelentős hatást kezdtek gyakorolni a Közösség szociálpolitikájára. Ezek a szervezetek az ún. INGO-k (*international non-governmental organisations*), azaz nemzetközi nem kormányzati szervezetek. A fogyatékossgal élő személyek érdekképviselése szempontjából kiemelkedik közülük – bár nem NGO, csupán érdekképviselési ernyőszervezet – az Európai Fogyatékossgügyi Fórum (*European Disability Forum*). A fogyatékossgal kapcsolatos értékek, szemléletek, fogalmak változásai is számottevő részben az ő – emberi jogi – küzdelmeik eredményének tekinthetők. Így a társadalmi egyenlőtlenségek elleni küzdelem, a fogyatékossgal élő személyek szociális, gazdasági integrációja csak fokozatosan, a 70-es évek közepétől vált a Közösség politikai célkitűzésévé.

4. A fogyatékossgal élő személyek fogalmának meghatározása

Valószínűleg nincs még egy olyan fogalom, amely tartalmát és a hozzá fűződő értékeket figyelembe véve olyan számottevő módosulásokon ment volna keresztül az elmúlt évtizedekben, mint a „fogyatékossgal” fogalma. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 1980-ban publikált, és az Európai Unióban is használt meghatározása megkülönböztet egymástól három, fokozatilag és tartalmilag különböző fogalmat. Az első, a „károsodás” (**impairment**) az ember pszichológiai, fiziológiai szerkezetének, funkciójának bármiféle rendellenessége, esetleg hiányossága (hiányzó vagy sérült testrész, szerv). A magyar nyelvben ennek az „egészségkárosodás” fogalom felel meg. A második, a „fogyatékossgal” (**disability**) az ember bizonyos tevékenységeinek módosult, csökkent képessége: közlekedés, evés, ivás, mosakodás, munka, írás, stb. tekintetében. A fogyatékek mérésekor is felhasználják ezt a tényt a nemzetközi gyakorlatban: egy skála különböző számértékeit rendelik a hiányzó, illetve meglévő képességekhez, az említettek túl például a körömvágáshoz, lépcsőjáráshoz,

5 Beveridge, Sir William 1942: Social Insurance and Allied Services. CMD. 6406 London, HMSO

bevásárláshoz, autóbusz eléréséhez. A harmadik a legsúlyosabb: a „hátrány” (**handicap**), amely károsodásból vagy fogyatékoságból eredő társadalmi hátrány; korlátozza, esetenként meg is akadályozza, hogy az egyén betöltse kortól, nemtől, társadalmi és kulturális tényezőktől függő normális, mindennapi szerepét. A hátrány így módon nem más, mint a károsodás, a fogyatékos társadalmivá válása, amely igen súlyos kulturális (tanulás), társadalmi (önellátás), gazdasági (munkavállalás) és egyéb következményeket von maga után az egyén mindennapi életében (3. ábra).

2. ÁBRA

A FOGYATÉKOSSÁG ÉRTELMEZÉSE 1980–1997-IG

BETEGSÉG → KÁROSODÁS → FOGYATÉKOSSÁG → HÁTRÁNY

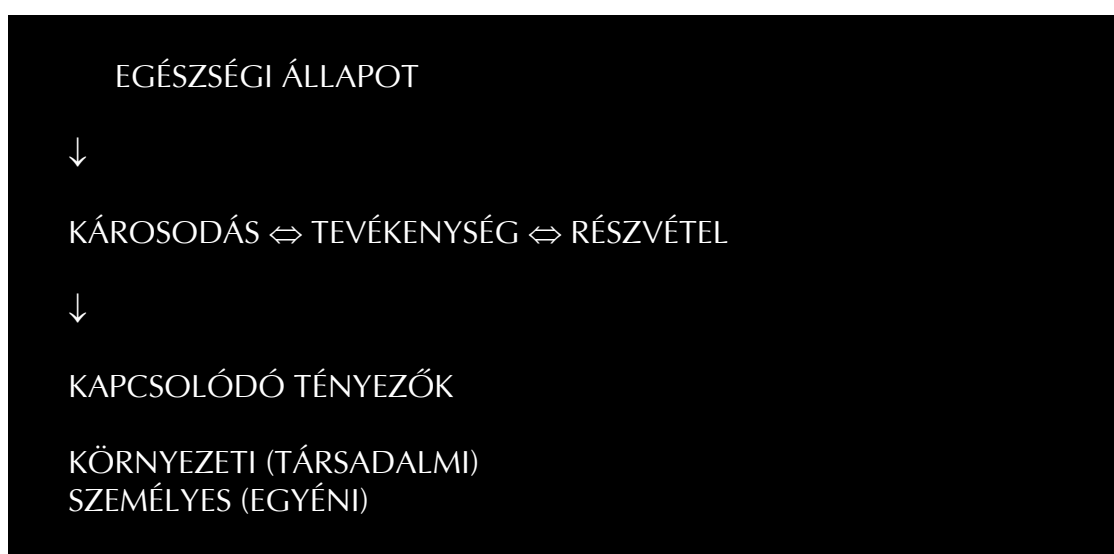
Az idézett definíció kifejezetten fontos és progresszív szerepet játszott sok éven át. Így volt ez több tudományágban is, mivel jól használható fogalmi keretbe fogta a fogyatékosággal kapcsolatos gondolkodást és politikákat. A megfogalmazás óta eltelt húsz esztendő azonban óvatosságra int. Elsősorban azért, mert a megfogalmazás **kifejezetten orvosi** jellegű. De szociológiai és szociálpszichológiai szempontból nézve a WHO fogalomértelmezését, szembevetve annak individuális jellege is. Úgy tűnik, mintha az „egészségkárosodás” kizárólag magánügy lenne, holott keletkezése a statisztikák szerint számottevő részben munkahelyi balesetek, közlekedési balesetek következménye, ezért nem lehet más releváns társadalmi tényektől elválasztva szemlélni. A járás, a beszéd, a hallás, a kommunikáció, illetőleg az értelmi funkciók korlátozottságát. A fogyatékoság azonban nyilvánvalóan nem egyéni probléma, nem magánügy, hanem azzal szoros összefüggésben tágabb közösségekről, családról, társadalomról van szó.

Ezeket a problémákat tükrözte a WHO-definíció, amely szerint a fogyatékoság a **normális szociális szerep betöltésére való egyéni képtelenséget jelent**. Mintha a fogyatékosággal élő személy egyéni problémája lenne, hogy nem tud munkába járni, nem képes barátságokat kötni, mivel a környezet, a közlekedés nem akadálymentes, vagy mivel bizonyos alapvető segédeszközök nem állnak rendelkezésére. Éppen az említettek miatt igen számottevő munka folyik jelenleg is az EU-ban a fogyatékosággal élő emberek önálló életvitelének egyik legfontosabb feltételét jelentő akadálymentes környezet kialakítása érdekében. Elkészült az akadálymentes épített környezetről szóló európai kézikönyv⁶ is.

6 European Manual for an Accessible Built Environment 1990, Rijswijk, CCPT, NL

1997-re a WHO a kritikák hatására új, forradalmi jelentőségű fogalmat alkotott, amely átrendezi a fogyatékoságról való gondolkodást mind az Európai Unióban, de azon túl is⁷. Az új értelmezés megtartja az egészségi állapotból történő kiindulást, de többszintűvé vált. Eszerint az egészségkárosodás korlátozza a személy **aktivitását**, ez pedig a társadalomban történő **részvételét**. Ez két olyan összefüggés, melyet az „önálló életvitel mozgalom” évtizedek óta kiemelkedő fontosságúnak ítélt. Ebből az új fogalomból két szorosan összefüggő tényezőt vezetnek le: az egyik **környezeti**, másik pedig **egyéni**. Ezáltal a „fogyatékoság”, mint fogalom el is tűnik a fogalom változását szemléltető alábbi ábrából. Ezzel kikerüli a korábbi kritika élét: világossá teszi a részvétel és a környezet kiemelt szerepét. Így válik egyértelművé a társadalom felelőssége és az, hogy **gyakran nem is az állapot, hanem a társadalom, a közeg tesz fogyatékosá** (ld. a 3. ábrát)!

3. ÁBRA A FOGYATÉKOSSÁG ÉRTELMEZÉSE 1997-TŐL

4.1. A fogyatékosággal élő személyek jogai az EU másodlagos jogában – ajánlások és állásfoglalások

Ilyen dokumentumok nem születtek.

⁷ WHO 1997: International Classification of Impairments, Activities and Participation. World Health Organization, Geneva

4.2. A fogyatékosággal élő személyek jogai az EU puha jogában – állásfoglalások, ajánlások, közlemények⁸

4.2.1. A TANÁCS 1974. JÚNIUS 27-I ÁLLÁSFOGLALÁSA EGY KEZDETI

KÖZÖSSÉGI AKCIÓPROGRAM LÉTREHOZATALÁRÓL

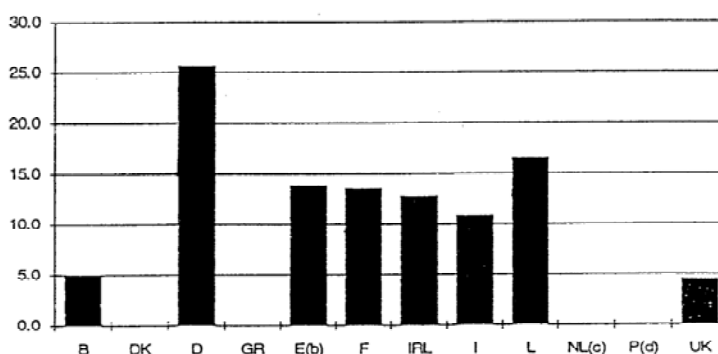
A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK FOGLALKOZÁSI REHABILITÁCIÓJA ÉRDEKÉBEN⁹

Az Állásfoglalás fő célként azt határozza meg, hogy a fogyatékosággal élő embereknek képessé kell válniuk a normális, független életre (önálló életvitelre) a társadalomba történő teljes integráció érdekében. Ez vonatkozik minden korcsoportra és a fogyatékoság minden típusa mellett az összes rehabilitációs célú intézkedésre. A következőkben használja – nem a WHO meghatározása szerint – a hátrány, illetve a fogyatékoság miatt hátrányos helyzetbe került fogyatékos személy fogalmát. Meghatározza a rehabilitáció fogalmát is. (Például a fogyatékosága folytán hátrányos helyzetbe került fogyatékos személy definícióját a következő formában használja: „az, akit a hatóságok fogyatékosnak állapítanak meg, tekintettel a rehabilitációra”).

A téma fontosságára utal a '80-as évek végi, '90-es évek eleji adatokat felselező következő grafikon:

4. ÁBRA

FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK FOGLALKOZTATÁSA KVÓTA ALAPJÁN, INTEGRÁLT KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT EGYES TAGÁLLAMOKBAN¹⁰

(Forrás: EUROSTAT)

⁸ Jelen alfejezetnek nem tárgya a szociális területen kívül eső szabályozás bemutatása.

⁹ OJ C 80, 09. 07. 1974, 30-31. old.

¹⁰ Belgium: az adatok a központi kormányzat által lefoglalt munkákat tartalmazzák 1990-ből; a dán adat 1991-es és nem tartalmaz kvóta alapján foglalkoztatottakat; Spanyolország? 1986-os adat; a francia, angol és az olasz adat 1991-ből való; míg az ír a közszolgáltatási szférára vonatkozik 1992-ből.

4.2.2. A TANÁCS 1986. JÚLIUS 24-I AJÁNLÁSA A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK KÖZÖSSÉGBEN VALÓ FOGLALKOZTATÁSÁRÓL (86/379/EEC)¹¹

Az Ajánlás megfogalmazza azt, hogy a fogyatékos személyek foglalkoztatásának alapelve részben a foglalkoztatáshoz és foglalkozási tréninghez való hozzáférést jelenti, védelmet a méltánytalan elbocsátással szemben és a munka folyamat során történő folyamatos képzés lehetőségét.

Utal a továbbiakban a hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölésére a jogszabályok és adminisztratív előírások áttekintése révén, megfelelő rendelkezések hozatala útján annak érdekében, hogy a fogyatékoság folytán bekövetkező lehetséges elbocsátásokat elkerüljék, hogy biztosítsák az egyenlő bánásmódot a foglalkoztatáshoz és a megfelelő tréningekhez való hozzájutásban, továbbá, hogy biztosított legyen a fogyatékos személyek joga a kompetens és hatáskörrel bíró testületekhez fordulás során jogaik védelmében.

Pozitív intézkedések is szükségesek a fogyatékoskoddal élő személyek érdekében, ideértve, hogy működjenek konzultációk a fogyatékos személyek szervezeteivel, hogy a köz- és magánvállalkozások meg hozzák a szükséges rendelkezéseket, jó gyakorlatot alkotva, a fogyatékos személyek foglalkoztatása érdekében.

Az Ajánlás – szokatlanul kiterjedt – függeléke irányelveket tartalmaz a pozitív intézkedések meghozatala érdekében, különösképpen a munkalehetőségek teremtése, új technológiák bevonása illetve a védett foglalkoztatás terén. Számtalozó jelentőséggel bír például a képessébecslés fogalmának meghatározása: ebben a folyamatban a fogyatékos személynek (ahol szükséges, családjának is!) aktívan részt kell venniük; mindannyiuknak törekedniük kell a legjobb tréning-szint és a legmagasabb foglalkoztatási cél elérésére.

4.2.3. A TANÁCS KÖZLEMÉNYE A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK KÖZÖSSÉGBEN MEGVALÓSULÓ FOGLALKOZTATÁSA TÁRGYÁBAN (1989. JÚNIUS 12.; 89/C 173/01).

A Közlemény kiemeli, hogy – egyebek mellett – szükséges folytatni azt a hatékony segítséget, amely a korábbiakban az Európai Szociális alaptól megvalósult a fogyatékos személyek foglalkoztatási integrációja terén.

4.2.4. A TANÁCS ÉS AZ OKTATÁSI MINISZTEREK ÁLLÁSFOGLALÁSA A FOGYATÉKOSKODDAL ÉLŐ GYERMEKEKNEK ÉS FIATALOKNAK AZ OKTATÁS SZOKÁSOS RENDSZEREIBE TÖRTÉNŐ INTEGRÁLÁSÁRÓL (1990. MÁJUS 31; 90/C 162/02)¹²

Az Állásfoglalás célja a fogyatékoskoddal élő gyermekek és fiatalok teljes integrációjának elérése. Ennek érdekében előírja annak szükségességét is, hogy szüllessenek megfelelő rehabilitációs kutatások, információs kampányok, amelyek

¹¹ OJ L 225, 12. 08. 1986, 43–47. old.

¹² OJ L 167, 12. 06. 1998, 25–28. old.

a közvéleményt célozzák annak érdekében, hogy szemléletváltást idézzenek elő a fogyatékossgal élő személyek társadalmi integrációja terén.

4.2.5. A TANÁCS ÉS A TAGÁLLAMOK KORMÁNYKÉPVISELŐINEK 1991. DECEMBER 16-I KÖZÖS ÁLLÁSFOGLALÁSA A KÖZLEKEDÉS AKADÁLYMENTESÍTÉSE ÉRDEKÉBEN HOZOTT KÖZÖSSÉGI AKCIÓPROGRAMRÓL, A KORLÁTOZOTT MOZGÁSKÉPESSÉGGEL RENDELKEZŐ SZEMÉLYEK ÉRDEKÉBEN (92/C 18/01)¹³

Az Állásfoglalás legfontosabb tartalmi újítása a korábbiakhoz viszonyítva, hogy szükséges a lehető legmagasabb szintű akadálymentesség megvalósítása. A szubszidiaritás alapelve történeti utalás egyértelművé teszi, hogy a szöveg megalkotói a probléma megoldását a tagállamok hatáskörébe utalják.

4.2.6. A TANÁCS ÉS A TAGÁLLAMOK KÉPVISELŐINEK KÖZÖS ÁLLÁSFOGLALÁSA A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK ESÉLYEGYENLŐSÉGE TÁRGYÁBAN (1996. DECEMBER 20.; 97/C 12/01)¹⁴

A dokumentum megfogalmazza az Európai Közösség új fogyatékossgügyi stratégiáját. Utal az emberi jogokra, amelyeket a tagállamok alapvető értékének nevez. Alapelveként fekteti le az esélyegyenlőséget mindenki számára, beleértve a fogyatékos személyeket is, kimondva, hogy ez az elv központi értéke az összes tagállamnak. Mindez, a dokumentum értelme szerint, magában foglalja a hátrányos megkülönböztetés bármiféle formájának kiiktatását fogyatékos személyekkel kapcsolatban és ez egyidejűleg az ő életminőségük javítását is jelenti a képzés és a tréning, illetőleg az egész társadalom főáramába való beilleszkedésük érdekében.

Fontos újítás a korábbiakhoz, hogy a dokumentum az ENSZ „Általános szabályok a fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlőségének megteremtése érdekében”, az ENSZ Közgyűlése által 1993. december 20-án elfogadott dokumentumára is utal. Eszerint az Általános Szabályokban foglalt értékeket és alapelveket figyelembe kell venni a tagállamokban a jövőben. Meg kell teremteni az alapjait a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének, el kell kerülni a hátrányos megkülönböztetés bármely formáját.

Az állásfoglalás utal az „európai szociálpolitika – előrevezető út az unió számára” címet viselő white paper-re is.

4.2.7. A TANÁCS AJÁNLÁSA A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK PARKOLÓ-KÁRTYÁJÁRÓL (1998. JÚNIUS 4.)¹⁵

A dokumentum kiemeli, hogy a fogyatékossgal élő személyek számottevő része csak gépkocsival tud közlekedni. Emiatt nem csupán egy egységesített,

¹³ OJ C 18, 24. 01. 1992, 1. old.

¹⁴ OJ C 12, 13. 01. 1997, 1–2. old.

¹⁵ OJ L 167, 12. 06. 1998, 25–28. old.

szabványszerű Közösségi modell kialakítása szükséges – melyre korábbi Közösségi dokumentumok is utaltak –, hanem emellett szükség van számukra az egyénes parkoló-kártya bevezetésére is. A parkoló-kártya funkciója, hogy a mozgásban akadályozott személyek úticéljukhoz a lehető legközelebb állíthassák le gépkocsijukat. Az egész szabályozás hosszú távú célja foglalkozási és szociális integrációjuk fejlesztése. Az említett parkoló-kártyát, kimunkálását követően 1999. január 1-jétől, az egész Közösség területén alkalmazni kell a nemzeti szabályokkal összhangban. A parkoló-kártyát – amely műanyaggal bevont, fehér alapon sötétkék színnel mutatja a kerekesszékes emblémát, és megfelelő hely van fenntartva rajta a tulajdonos aláírása számára stb. – ingyenesen, kérésükre bocsátják az érintettek rendelkezésére.

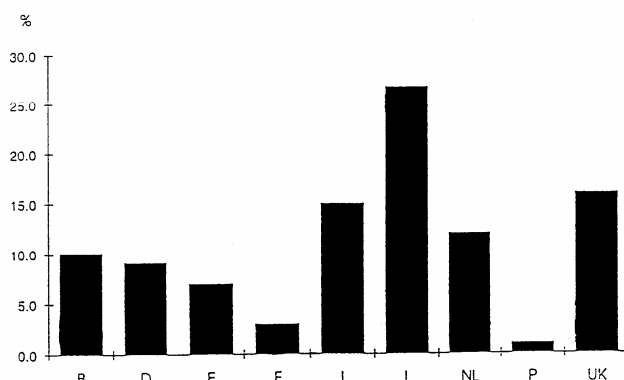
4.2.8. A TANÁCS ÁLLÁSFOGLALÁSA A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK EGYENLŐ FOGLALKOZTATÁSI ESÉLYEINEK TÁRGYÁBAN (1999. JÚNIUS 17.; 1999/C 186/02).

Az Állásfoglalás kiemeli a koordinált európai foglalkoztatási stratégia szükségességét a magas szintű foglalkoztatás érdekében, utal korábbi, e tárgyban született – már említett – dokumentumokra, kiemeli továbbá a Közösségi Charta vonatkozó passzusait annak érdekében, hogy a fogyatékos személyek számára egyenlő lehetőségeket biztosítsanak a foglalkoztatás biztosítása, megtartása és fejlesztése terén. A dokumentum felhívja a tagállamokat, hogy fejlesszék, értékeljék és folyamatosan revideálják a fogyatékos személyek érdekében hozott támogató programjaikat.

A dokumentum aláhúzza a fent említett politikák erősítésének szükségességét és felhívja a tagállamokat, hogy saját nemzeti foglalkoztatási politikájuk keretén belül, a szociális partnerekkel való kooperáció során, bevonva a fogyatékos személyek civil szervezeteit is, fejlesszék tovább azon megelőző és aktív politikáikat, amelyeket az ő munkaerő-piaci integrációjuk érdekében a korábbiakban is folytattak, ideértve a magánvállalkozó szektort, az önfoglalkoztatókat és a közszférát is.

Az Állásfoglalás fontosságát aláhúzzák a következő adatok is:

5. ÁBRA
FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK MUNKANÉLKÜLSÉGE
AZ ÖSSZES MUNKANÉLKÜLI SZÁZALÉKÁBAN – 1992

(Forrás: EUROSTAT)¹⁶

5. A politikai korrektség kultusza az Európai Unióban

A politikai korrektség kultuszának hátterében mindenekelőtt a korábban „rászoruló”-ként vagy „megkülönböztetett”-ként meghatározott társadalmi csoportok – az etnikai kisebbségek, nők, a fogyatékossgal élő személyek, a homoszexuális és leszbikus személyek – polgári, politikai és szociális jogaikért folytatott polgárjogi küzdelmei húzódnak meg. A „politikailag korrekt” fogalom a stigmatizáló, diszkriminatív szóhasználat és beszéd kiküszöbölését célozza. De ezen túl - bizonyos túlkapások ellenére - egyben út az olyan viselkedésformák megerősödése felé, amelyek nem negligálják, hanem egyenrangú társként fogadják el a sérült személyt, mint embert.

A fogalomhasználat vonatkozásában az elmondottakból az következik, hogy az Európai Unióban is – éppúgy, mint Magyarországon – „tilos” a megbélyegző jelzők használata. Mindezek helyett a **„hallássérült ember”, az „intellektuális fogyatékossgal élő személy”, a fogyatékos(sággal élő) ember** tekinthetők elfogadott szóhasználatnak.

¹⁶ Az adatok forrása az egyes tagállamok foglalkoztatási minisztériumai; Spanyolország: 1986, Luxemburg 1988, Hollandia 1991; az Egyesült Királyság adata csak Nagy-Britanniát fedi, 1993-ból.

6. A fogyatékossgal élő személyek jogai a közösségi jogban

6.1. A közösségi elsődleges jog

A Római Szerződés nem foglalkozott a fogyatékossgal élő személyek problémáival. Figyelembe véve azonban, hogy a fogyatékossgal élő személyek is vásárlók, az üzleti szféra érdekeltségeinek is volt hatása arra, hogy a későbbi évtizedekben a közösségi intézmények nem csupán felismerték, hanem mindennapi gyakorlatukban is egyre inkább követni kezdték azt az elvet, amely szerint:

„a fogyatékossgal élő személyek gazdasági és szociális értelemben vett integrációja az egységes piac szociális dimenziójának fontos eleme”.¹⁷

Ez nem csak a szociális igazságosság kérdése, hanem gazdasági kérdés is, mivel vásárlóerejük és munkaerejük egyaránt jelentős erőforrás a Közösség gazdaságának fejlődése számára. Ezt a szemléletbeli változást az elsődleges jognak is tükröznie kellett. A közösségi elsődleges jogban az áttörést az 1997. esztendő hozta. Az **Amszterdami Szerződés** szociálpolitikai vonatkozású rendelkezéseinek egyik legfontosabb tartalmi vonatkozása **az emberi jogok feltétlen tisztelete**. Ez az elv több szempontból is tetten érhető a Szerződés szövegében. Talán a legszámottevőbb az, hogy a diszkrimináció valamennyi formája elleni küzdelem hatására az érintettek hosszú várakozását és a teljes jogú polgár státuszának megszerzéséért szakadatlanul vívott harcait követően bekerült a Római Szerződésbe a diszkrimináció tilalmát kifejezetten szélesen értelmező 6.a. cikkely:

„A Tanács egyhangú szavazással, a Bizottság javaslata alapján, és az Európai Parlamenttel történt konzultációt követően, megteheti a szükséges intézkedéseket a nem, származás, faj, etnikai hovatartozás, vallás vagy más meggyőződés, fogyatékossg, életkor vagy szexuális orientáció alapján történő hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem érdekében.”

A fogyatékossgal élő személyek és szervezeteik nagy lelkesedéssel fogadták ezt a fejleményt Európa szerte. Úgy értékelték ugyanis, hogy végre megszűnik a sokat emlegetett „láthatatlan polgár” szerepük. Hiszen a rendelkezés ki-terjeszti a diszkrimináció tilalmának közösségi fogalmát a korábbi szűkebb megoldásról, a nemek közötti megkülönböztetés tilalmáról a diszkrimináció belső jogban szokásos, szélesebb értelmezésére. Ez egyben azt jelenti, hogy ezután a diszkrimináció valamennyi formájával kapcsolatban az Európai Bírósághoz lehet majd fordulni. Az eddigi antidiszkriminációs esetjog ennek alap-

¹⁷ Community Social Policy 1992, Commission of the European Communities, 1992, 293. o.

ján fejlődik majd a továbbiakban, aminek jövőbeli fejleményei pontosan nem láthatók ma még.

Említést érdemel még az is, hogy az Amszterdami Szerződés szövege a Római Szerződés 117. cikkelyébe „emeli be” a Maastrichti Szociálpolitikai Jegyzőkönyv szövegét (2. cikkely (1) bekezdés):

„a Közösség támogatja és kiegészíti a tagállamok tevékenységét... a munkaerőpiacról kirekedt személyek beilleszkedése” terén.

A Maastrichti Szerződés a 100.a cikkelyhez csatolta a 21. számú Nyilatkozatot, amely szerint „a közösségi intézményeknek a 100.a cikkely alapján meghozott minden egyes jogszabály esetében figyelembe kell venniük a fogyatékossgal élő személyek igényeit”. A Nyilatkozat a Római Szerződés szövegének része, ezért az elsődleges jogba tartozik. Ez a rendelkezés is a „közösségi politikák befolyásolásának” (**mainstreaming**) elvét fogalmazza meg, ezúttal a fogyatékossgal élő személyek érdekében. Ez az elv már a Közösség megvalósult gyakorlatának számít a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség tekintetében.

Mindezek a jogszabályváltozások pontosan követik az Amszterdami Szerződés szellemiségét, amely az Európai Unió szociális dimenziójának „egyenjósítására” törekszik. Ez a közelmúltban hatályossá vált szöveg várhatóan számos, a fogyatékossgal élő Európai Unió polgárokat érintő, kötelező érvényű jogszabály megalkotását eredményezi majd. Így az elsődleges jogban és a különféle politikai dokumentumokban az eddigiekben megnyilvánult jogfejlődés a szociális jogok egyre erőteljesebb érvényesítése, és ezen belül is a fogyatékosok speciális szükségleteinek elismerése irányába mutat.

6.2. A munkavállalók alapvető szociális jogairól szóló Közösségi Charta vonatkozó cikkelyei

A Munkavállalók Alapvető Szociális Jogairól szóló Közösségi Charta (1989) – továbbiakban: Charta – ugyan nem kötelező érvényű közösségi jogszabály, hanem csupán közösségi politikai dokumentum. A Chartának mégis felbecsülhetetlen jogi, gyakorlati hatása volt az elfogadása óta eltelt 10 évben valamilyeni, általa érintett szociális területen. Ide tartozik a fogyatékos személyek jogainak védelme is, amelyről a Charta 26. cikkelye a következőképpen rendelkezett:

„Minden fogyatékossgal élő személynek, fogyatékosága okától és jellegétől függetlenül társadalmi és szakmai beilleszkedése elősegítése érdekében tényleges kiegészítő támogatást kell biztosítani. Ezeknek az intézkedéseknek a támogatottak adottságaival összhangban, különösképpen a szakképzésre, munkaegészségügyre, a mobilitásra, a közlekedési lehetőségekre és a lakáspolitikára kell vonatkozniuk”.

Tehát a Közösségi Charta és az annak végrehajtására elfogadott Akcióprogram hozta meg a fogyatékossgal élő személyek védelme terén a szféra által régóta várt áttörést. Ekkor szenteltek először figyelmet egy közösségi dokumentumban a fogyatékkal élő dolgozók mobilitására, közlekedésére, szakképzésére vonatkozó rendelkezések megalkotásának. Korábban ugyanis egyetlen közösségi alapszerződés, vagy más dokumentum sem deklarálta jogaikat. A Charta - idézett 26. cikkelyének megfogalmazása - több üzenetet hordoz. Kijelölte a közösségi cselekvés kiemelt területeit: azokat a prioritást élvező szociális problémákat, amelyek megoldásával, illetve kezelésével a közösségi intézményeknek a jövőben foglalkozniuk kell. A szövegből az is nyilvánvalóvá vált, hogy a Közösség minden tagállamtól elvárja minimális jogok garantálását a fentiekben említett területeken. A legfontosabb változás az volt, hogy **a fogyatékossgal élő személyek társadalmi és szakmai beilleszkedésének elősegítése, azaz az integráció került a közösségi politika középpontjába.**

6.3. A fogyatékossgal élő személyek jogai a közösségi másodlagos jogban és esetjogban

A közösségi elsődleges jogban az utóbbi években bekövetkezett változások eredményeként a közeli jövőben minden bizonnyal számos területen születnek majd a közösségi másodlagos jogba tartozó kötelező érvényű jogszabályok. A hatályos közösségi jogban viszont nagyjátóval kell kutatnunk a fogyatékos személyek jogait érintő jogszabályokat. Ezek közül ki kell emelnünk a szociális biztonsági rendszerek koordinációját megvalósító 1408/71/EGK rendeletet. A rendeletet a szabad mozgással foglalkozó fejezetben elemezzük, ezért itt csak a fogyatékos személyeket érintő pontokról, és az ahhoz szorosan kapcsolódó esetjogról lesz szó.

A 1408/71/EGK rendelet alkalmazása során több értelmezési probléma merült fel a fogyatékossgal élő személyek segélyeivel és baleseti nyugdíjkiegészítéseivel kapcsolatban. A rendelet kimondja, hogy

„a rokkantsági, öregkori vagy a hátramaradott hozzátartozónak járó készpénzsegélyt, a munkahelyi baleset vagy foglalkozási betegségek miatti kártérítést, és a halálozási segélyt, amelyben egy vagy több tagország törvényei alapján részesül valaki, akkor is ki kell fizetni a jogosultnak, ha állandó lakóhelye egy másik tagországban van.” (1408/71/EGK rendelet 10. cikkelyének (1) bekezdése)

Az értelmezési problémát itt az okozza, hogy a rendelet **nem határozza meg pontosan a közösségi szabályozásból kizárt szociális ellátások körét.** Ez a tény a fogyatékossgal élő személyek egyes ellátásaival kapcsolatban feladta a leckét az Európai Bíróságnak. Gyakran vetődött fel a kérdés, hogy az adott rokkantsági juttatás a rendelet hatálya alá esik-e.

A Bíróság több esetben (58/93 Yousfi v Belgian State [1994] ECR I-1353 para. 25; 310/91 Schmid [1993] ECR I-3011 para. 10.) megállapította, hogy a rokkantsági juttatások a rendelet 4. cikkely (1) bekezdésének b. pontja alapján annak hatálya alá tartoznak, mert a rendelkezés szerint a rendelet hatálya minden olyan jogszabályra kiterjed, amely a rokkantsági ellátásokra vonatkozik, beleértve a keresőképeség megőrzését, illetve javítását célzókat.

A Callemeyn esetben (187/73 [1974] ECR 553) a Bíróság kimondta, hogy csak azon személyek rokkantsági ellátásai esnek a rendelet hatálya alá, akik a rendelet 1. cikkelyének 1. pontja alapján munkavállalónak minősülnek, és jogosultak az adott ellátásra. Ezek az „ellátások” ugyanis a szociális biztonsági rendszer fogalmába tartoznak, és ezért a Római Szerződés 51. cikkelyének hatálya rájuk is kiterjed.

Ezzel a döntéssel összhangban áll a Newton eset (356/89 [1991] ECR I-3017 paragraph 14). Itt a Bíróság megállapította, hogy a fogyatékossgal élő személyek ellátásaira vonatkozó nemzeti jogalkotásnak alapvetően két funkciója van. Egyfelől biztosítani kell a minimális jövedelmet azon fogyatékossgal élő személyek számára, akik kívül esnek a szociális biztonsági rendszer ellátásain. Másfelől kiegészítő ellátást kell nyújtania a tartósan munkaképtelen, szociális biztonsági juttatásban részesülő biztosítottaknak. Éppen ezen eltérő funkciók miatt a Római Szerződés 51. cikkelyének értelmezése alapján csupán azok a személyek esnek a rendelet hatálya alá, akik munkaviszonyban állnak, illetőleg önfoglalkoztatók. Ők ugyanis a szociális biztonsági rendszer alá tartoznak. Azok a személyek tehát, akik sohasem voltak biztosítottak (nem minősültek munkavállalónak), rokkantsági ellátásaikkal kapcsolatban sem tarthatnak igényt a 1408/71/EGK rendeletben foglalt jogokra.

6.4. A fogyatékossgal élő személyeket szolgáló közösségi programok

A pozitív akciókat célzó közösségi programok központi eleme az integráció. A Község története **során három akcióprogramot fogadtak el** ennek érdekében. Ezek közül az első, 1981-ből csupán technikai típusú tapasztalatcserére korlátozódott. Az 1988-1991 közötti időszakra szóló második akcióprogram, a **HELIOS I. program**¹⁸ a hangsúlyt a fogyatékossgal élő személyek szociális integrációjára, önálló életvitelének kialakítására, szakképzésére és rehabilitációjára helyezte. Fontos célnak tartották a munkaerőpiacon tapasztalható diszkrimináció elleni határozottabb fellépést. Konferenciák, szemináriumok, szakképzések sora jelezte az élénkülő aktivitást.

18 Council Decision: HELIOS: Social Europe 1992/2., 83. old.

A HELIOS I. sikerén felbuzdulva született meg a **harmadik akcióprogram, a HELIOS II.** A HELIOS II. forrásaiból az 1993-1996 közötti időszakban számos konferencia, szeminárium, tanulmányút, továbbképzések, gazdasági, oktatási, szociális integrációt célzó programok, tájékoztató kampányok szervezése, illetőleg információs rendszerek kiépítése¹⁹ került támogatásra. Míg az első két akcióprogram inkább a jóléti típusú megközelítést követte, addig a HELIOS II. az **esélyegyenlőséget** és az **integrációt** helyezte középpontba.

A HELIOS II. megteremtette a fogyatékossgal élő személyek és szervezeteik formális és gyakorlati együttműködésének intézményes kereteit. Az így létrejött fórumok 1150 szakember állandó és 30 000 résztvevő eseti bevonásával működtek. A konzultációs rendszer talán legsikeresebb eleme az Európai Fogyatékossgügyi Fórum volt, amely igen fontos szerepet töltött be a szakmai közvélemény formálásában és az európai szintű párbeszéd megteremtésében.

A két HELIOS programon túl említést érdemelnek még a HORIZON Program, a fogyatékossgal élő emberek társadalmi működésbe történő bevonását szolgáló EUCREA és az új technológiáknak a fogyatékos-területre való hatékonyabb bevitelét célzó HANDYNET és TIDE programok.

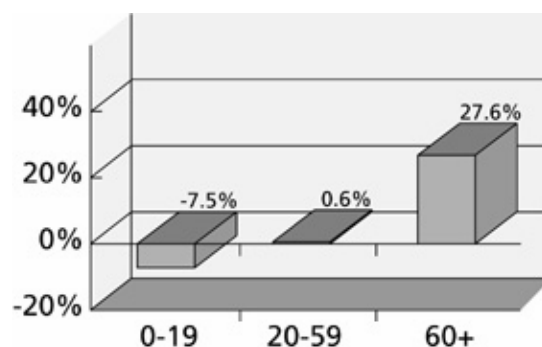
7. Demográfiai problémák az Európai Unióban

A világ más régióihoz hasonlóan az Európai Unióban is megfigyelhető a népesség elöregedése, a korfa kiteredélyesedése. Ennek folytán szerte a világon lassan lehetetlenné válik a szociális védelmi rendszer finanszírozása. Az arányában egyre szűkülő aktív népesség egyre nagyobb nehézségek árán képes az így előállt helyzet finanszírozására. Ez az egyik oka annak, hogy évek óta a jóléti állam válságáról beszélnek. Ez a problémakör a 80-as évek elején került a Közösség gondolkodásának homlokterébe.

Az Unió tagállamaiban tapasztalható súlyos demográfiai problémákat pontosan mutatja az 6. számú ábra, amely arra ad választ, hogy a Közösség egyes tagállamaiban a lakosság létszámának növekedése 1995 és 2015 között három korcsoportban hogyan becsülhető. Jól látható az előrejelzések szerint várható változás: a fiatal (0-19 éves korú) lakosság száma csökken, a középkorúaké (20-59) gyakorlatilag stagnál, míg az időseké (60 évesek és annál idősebbek) számottevő, majdnem harmadával növekszik.

¹⁹ Például a Handynethez kapcsolódó szolgáltatások.

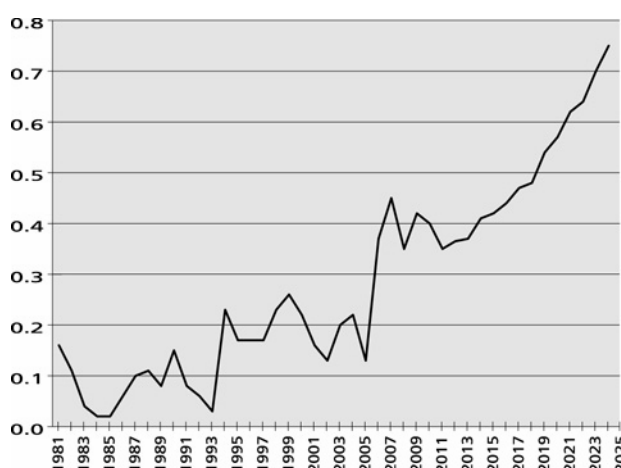
6. ÁBRA
A LAKOSSÁG SZÁMÁNAK VÁLTOZÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN 1995-2015 KÖZÖTT
(SZÁZALÉKBAN)

Forrás: Eurostat, ill.: <http://europa.eu.int/comm/dg05/soc-prot/social/commu/commuen.htm> (letöltés: 2003. december 4. 12.39)

A 7. ábra már a népesség elöregedéséből következő gazdasági, finanszírozási kényszert mutatja. Az ábra abba a becslésbe enged betekintést, hogy előreláthatólag a munka termelékenységének mekkora növekedése volna szükséges éves szinten ahhoz, hogy az EU képes legyen kezelni a lakosság elöregedésének gazdasági következményeit.

7. ÁBRA
A MUNKA TERMELÉKENYSÉGÉNEK MEKKORA NÖVEKEDÉSE SZÜKSÉGES ÉVES SZINTEN
AZ EU LAKOSSÁGÁNAK ELÖREGEDÉSÉBŐL KÖVETKEZŐ HATÁSOK KOMPENZÁLÁSÁRA?

Forrás: Eurostat, ill.: <http://europa.eu.int/comm/dg05/soc-prot/social/commu/commuen.htm> (letöltés: 2003. december 4. 12.55)

Az ábrából egyértelműen megmutatkozik, hogy a munka termelékenységének igen számottevő, azaz, például az 1983-as szintnek a nyolcszorosa, az

1999-es szintnek pedig hozzávetőleg a 2,5-3-szorosa az, amely a népesség előregedéséből származó többletköltségek finanszírozását lehetővé tenné. Ez azonban nagy valószínűséggel nem teljesíthető szint, *amiből becslések szerint az EU polgárainak eddig elért életszínvonala jelentős csökkenéséhez vezet majd.*

7.1. Az időskorúak speciális problémáinak megjelenése a közösségi puha jogban

Az Európai Unió döntéshozói ma már nem vélik úgy, hogy az idősök problémái mintegy automatizmusként megoldódnak a gazdasági integráció által. Ugyanakkor az is világos, hogy az említett alapvető gazdasági, gazdaságpolitikai problémák nem az elsődleges jog alkotásával oldhatók meg. Ennek folytán mind a mai napig „háttérben van” ez a kérdés és csupán más szintű dokumentumok rendelkeznek a problémáról.

7.2. Az idősök jogai a Közösségi Chartában

A Közösségi Charta 24. cikkelye szól az időskorúak jogairól:

„24. cikk: Az Európai Közösség minden munkavállalója a nyugdíjkorhatár elérése esetén jogosult a megélhetéshez elegendő mértékű nyugellátásra.

25. cikk: Minden olyan személy, aki elérte a nyugdíjkorhatárt, de nem szerzett jogot öregségi nyugdíjra, vagy más, a megélhetését biztosító ellátásra, szükségleteihez mérten megfelelő támogatásra, orvosi és társadalombiztosítási ellátásra jogosult.”

A Közösségi Chartában megfogalmazott elvek egyértelművé tették a Közösség elszántságát, hogy hosszú távon közös megoldást találjon a népesség előregedéséből eredő, egyre szorítóbb európai társadalmi és gazdasági problémákra. A 80-as évek végére az Európai Közösség lakosságának egyötöde hatvan év fölötti volt, és ez az arány a 90-es évek során is az aktív populáció hátrányára változott. Az ekkor kialakított stratégia továbbra sem tartalmazott jogalkotási programot. Fő célként sokkal inkább a közvélemény alakítását, a nemzeti intézmények pozitív tapasztalatainak cseréjét fogalmazták meg az előregedő társadalmak gazdasági és szociális nehézségeinek vonatkozásában.

7.3. A 91/544/EGK határozat

A Bizottság 91/544/EGK határozata és az ezt módosító 93/417/EGK határozata az Idősügyi kapcsolattartó csoport felállításáról szól²⁰. Ez az ajánlás a közösségi jog eddigi egyetlen kötelező érvényű szabálya. A népesség előregedése, a szo-

20 Commission Decision of 17 October 1991 on the Liaison Group on the Elderly (91/544/EEC)

ciális védelmi rendszer finanszírozási problémái vezettek többek között az idősök érdekképviselőivel foglalkozó különféle nemzetközi non-profit szervezetek képviselőiből álló Időügyi kapcsolattartó csoport (Liaison Group) megalakításához.

Az Időügyi kapcsolattartó csoport konzultációs joggal rendelkezik minden olyan területen, amely az idősök problémáit érinti. A csoport eredeti taglétszáma 20 fő volt, ami 1993 óta a megnövekedett feladatok folytán 25 főre nőtt. A csoport tagjairól a Bizottság dönt, amibe jelöltet az egyes tagállamok időseket képviselő országos szintű non-profit szervezetei állíthatnak. Ez a jelölt-állítási logika megfelel az Európai Unió más nagyobb társadalmi csoportokkal kapcsolatosan követett politikájának, így pl. a fogyatékosággal élő személyek ügyeivel foglalkozó tanácsadó testületek kialakításának, de ez egybeesik az Európa Tanács gyakorlatával is.

7.4. A 82/857/EGK ajánlás

A közösségi politika elveiről és a nyugdíjkorhatárról szóló, a Tanács 82/857/EGK ajánlásának előzménye a Tanács 1979. december 18-án elfogadott határozata, amely az időskorú munkavállalók rugalmas nyugdíjba vonulásáról szól. A Foglalkoztatási Állandó Bizottság véleménye szerint a munkavállalók számára biztosítani kell annak jogát, hogy **maga választhassa meg nyugdíjazásának idejét. Ennek érdekében az alábbi elveket fogalmazták meg.**

A rugalmas nyugdíjrendszer kérdésében a Tanács felhívta a tagállamokat, hogy jogrendjükben érvényesítsék a rugalmas nyugdíjazás rendszerét, melynek főbb elvei a következők:

- **Az önkéntesség elve szerint a nyugdíjba vonulás időpontjának a nyugdíjba vonuló személy szabad elhatározásából kell következnie.** Egyrészt biztosítani kell a nyugdíjba vonulás életkorának szabad megválasztását. Másrészt olyan életkort kell meghatározni, amelyben az igénylő saját jogot szerezhet a nyugellátásra. Értelemszerű, hogy a nyugdíjkorhatárt megelőző nyugdíjba vonulás esetében a nyugdíj összege alacsonyabb. Ám az ajánlás szerint a nyugdíjcsökkenés ekkor sem lehet annyira alacsony, hogy korlátozza, vagy megakadályozza az említett elv érvényesülését. Csak olyan mértékben csökkenthető a nyugdíj, hogy ne vezessen számottevő vagy aránytalan hátrányok kialakulására.
- A munkaidő védelmének elve szerint a nyugdíjkorhatár rugalmassá tétele nem vezethet a nyugdíj előtt álló munkavállaló munkaidejének saját szándékától független csökkentésére.
- Az ideiglenes gazdasági kezdeményezésének kizárásának elve miatt a korai nyugdíjba-vonulást támogató pénzügyi rendelkezések csupán kivételes gazdasági feltételekre és korlátozott időszakokra vonatkozhatnak és nem működhetnek a rugalmas nyugdíjrendszer részeként.

- A korlátozás nélküli jövedelemszerzés elve azt jelenti, hogy az öregségi nyugdíjjal rendelkező munkavállalók nem zárhatók ki semmiféle jövedelemszerző tevékenységből.
- A nyugdíj-előkészítési program szerint már a nyugdíjba vonulást megelőző évek során meg kell kezdeni a nyugdíjas időszakra való felkészítést, melynek során együtt kell működniük a munkaadói és a munkavállalói érdekképviselőknek.

A fokozatos nyugdíjba-vonulás területén a Tanács azt ajánlja a tagállamoknak, hogy ezen ajánlás hatályba lépését követő két éven belül vizsgálják felül nyugdíjrendszerüket és vizsgálják meg annak lehetőségét is, hogyan lehetne a fokozatos nyugdíjrendszer szabályait általánossá tenni a teljes állású munkavégzésből a nyugdíjba történő átmenet megkönnyítése érdekében.

7.5. A generációk közötti szolidaritás Európai Éve (1993)

Az Európai Unió az 1993-as esztendőt az idősök és a generációk közötti szolidaritás Európai Évének nyilvánította. Ez részben a Közösségi Charta gyakorlati hatását igazolja. A Közösségi Charta szerint az Európai Közösség minden munkavállalójának joga van arra, hogy tisztességes életszínvonalat biztosítsanak számára nyugdíjba vonulását követően. A Közösségi Charta kimondja, hogy a nyugellátásra nem jogosult és más megélhetési forrással sem rendelkező, nyugdíjkorhatárt már elért személyeknek jogosultnak kell lenniük a szükségleteikhez mért szociális segélyre és orvosi ellátásra is.

A szociális segítségnyújtás és az orvosi ellátáshoz fűződő jog összefügg az Európa Tanács Európai Szociális Kartájának 13. cikkében foglalt rendelkezésekkel, amelyek a „megfelelő erőforrásokkal nem rendelkező” polgárok védelmét szolgálják. Az idézőjeles megfogalmazás az Európai Szociális Karta szövegezőinek azt a törekvését tükrözi, hogy a megbélyegző jellegű „szegény” fogalom használatát elkerüljék, ami szociálpolitikai szempontból teljességgel korrekt. Korrekt ugyanakkor az is, hogy a Karta szemlélete és előírásai is igyekeznek távolságot tartani a kizárólag jótékonyaságon alapuló, karitatív segítségnyújtástól.

A cikkely előírásai szerint biztosítani kell a megfelelő erőforrásokkal nem rendelkezők számára, hogy betegség esetén legyen részük a szükséges segítségnyújtásban, hogy ne veszíthessenek politikai és szociális jogaikból, hogy – megfelelő köz-, vagy magánszolgáltatások révén – mindannyian megkapják a maguk vagy családjuk nélkülözéseinek megszüntetéséhez, enyhítéséhez szükséges segítséget. Ez mindenkire, így értelemszerűen az időskorú lakosságra is vonatkozik.

7.6. A 92/441/EGK ajánlás

A Tanács 92/441/EGK ajánlása a szociális védelmi rendszerek keretében nyújtott elégséges forrásokról és a szociális segítségnyújtás kritériumairól szól.

Akárcsak az Európa Tanács, a Közösség is a 90-es évek kezdetétől fordított különös figyelmet a társadalmi kirekesztődésre. A társadalmi kirekesztődéssel szembeni politika és akciók bármely, a társadalom margójára szorult társadalmi csoportot érinthetnek. Leginkább mégis az elszegényedő rétegek, a munkaerő-piac vesztesei, illetőleg különféle családi problémák révén kirekesztődő csoportokat érint.

A 92/441/EGK ajánlás mind a fogyatékossgal élő személyekre, mind pedig az időskorúakra vonatkozik. A fogyatékossgal élő személyek tekintetében kimondja, hogy lehetővé kell tenni gazdasági integrációjukat és a társadalomba történő beilleszkedésüket. Amennyiben a fogyatékossg miatt jövedelemszerző képességük csökkenne, vagy megszűnne, fix összegű, vagy jövedelemarányos ellátást kell biztosítani számukra, annak érdekében, hogy munkaképességük csökkenése ellenére biztosított legyen megfelelő életszínvonaluk.

Az időskorúak esetében az ajánlás szerint a tagállamok területén jogszerűen tartózkodó időskorú személyek számára minimális ellátást kell garantálni. Ennek kialakítása során figyelembe kell venni különleges szükségleteiket, és megnövekedett gondozási igényüket. Az ajánlás a tagállamok hatáskörébe utalja a helyzet konkrét megoldási módját, de utal rá, hogy meg kell teremteni a minimális nyugdíjkorhatárt elért személyek további munkavállalási feltételeit. Kötelező és kiegészítő nyugdíjbiztosítási rendszereket kell létrehozni és fenntartani annak érdekében, hogy az aktív és a nyugdíjas lakosság érdekei egyensúlyban legyenek. A nyugdíjjogosultság megállapításakor garantálni kell, hogy a biztosítási idő, más szóval a szolgálati idő kiszámításakor a kiesések – betegség, tartós munkanélküliség, gyermeknevelés, vagy rokkantságból bekövetkező – önkéntes szolgálati idő megvásárlásával pótolhatóak legyenek. A nyugdíj-rendszert rugalmasan hozzá kell igazítani a családstruktúra és a társadalmi viselkedési módok megváltozó feltételeihez. A nyugdíjrendszer kialakítása során a demográfiai változásokat is figyelembe kell venni.

Az idős személyekkel kapcsolatos közösségi politikát jól illusztrálja még az említetteknek kisebb jelentőséggel bíró dokumentum, a Tanács 1995. június 29-i, az idős munkavállalók alkalmazásáról szóló állásfoglalása (95/C 228/01).

8. Egyes hátrányos helyzetű csoportok jogai Magyarországon; rövid összegzés különös tekintettel az idősekre és a fogyatékossgal élő személyekre

A magyar jogszabályok és végrehajtási szabályaik együttesen jogi biztosítékot nyújtanak a következőkre:

- rászorultság, veszélyeztetettség esetén a kiskorú,
- a munkaképtelen vagy korlátozottan munkaképes fogyatékos, ill. rokkant személy,
- a tartósan munkanélküli rászorult személy, továbbá
- az idős rászorult személy

- rendszeres pénzbeli segélyben, illetve személyes gondoskodásban részesüljön otthonában vagy intézményi elhelyezés útján.

A nappali ellátást nyújtó intézmények az idősek klubja, a fogyatékosok nappali intézménye, a nappali melegedő és a szenvedélybetegek nappali intézménye. Az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények ideiglenes jelleggel folyamatos ellátást, illetve éjszakai benttartózkodást biztosítanak. Az átmeneti intézmények típusai: gyermekek átmeneti otthona, időskorúak gondozó háza, fogyatékosok gondozó háza, hajléktalanok éjjeli menedékhelye és átmeneti szállása. A személyes gondoskodást a helyi önkormányzatok biztosítják.

A jelenlegi nyugdíjrendszer három pilléren nyugszik, finanszírozása pedig vegyes rendszerben történik.

Az első pillér továbbra is a korábbi elven működő kötelező nyugdíjpénztár (a továbbiakban társadalombiztosítási nyugdíj). (1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról). A társadalombiztosítási nyugdíj továbbra is felosztó-kirovó rendszerben működik. A nyugdíjkorhatár 62 év. (Ettől átmenetileg vannak eltérések [ld. előrehozott öregségi nyugdíj] (1997. évi LXXXI. törvény 9-10. §), vagy karkedvezményes nyugdíj ((1997. évi LXXXI. törvény 8. §)), de a rendszer alapvetően nem ismeri az ún. rugalmas nyugdíjbavonulás jogintézményét. Bizonyos vonatkozásban a rendszer támogatja a továbbdolgozást: ld. a nyugdíjnövelés (1997. évi LXXXI. törvény 12., és 21. §) és a nyugdíjösszeg rögzítése (1997. évi LXXXI. törvény 82. §) jogintézményeket.

A társadalombiztosítási nyugdíj rendszerében ismert a szolgálati idő vásárlásának jogintézménye, amit a jogszabály "megállapodás társadalombiztosítási ellátásra" címszó alatt tárgyal. (ld. 1997. évi LXXX. törvény 34. §) Ennek keretében a felsőfokú, nappali tagozatos hallgatók köthetnek megállapodást, illetve azok, akiknek az öregségi nyugdíjhoz előírt szolgálati idejéből maximum 5 év hiányzik.

A második pillért a tőkefedezeti elven működő magánnyugdíj-pénztárak (más néven kötelező magánnyugdíj-pénztárak) jelentik. Ezek valamelyikébe fizeti be a polgár jövedelme 6%-át (az átlagkereset kétszereséig), hogy a pénztár a megtakarításokat megforgatva gyarapítsa a későbbi ellátás alapjának tekintett összeget. Nyugdíjba vonuláskor azután az így gyarapított pénzt életjáradék formájában vagy (kivételesen) egy összegben kapja vissza a nyugdíjas. (1997. évi LXXXI. törvény a magánnyugdíjról és a magánnyugdíj-pénztárakról)

A harmadik pillért a már ma is működő önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak képezik, valamint az üzleti biztosítások és egyéb megtakarítási formák. (1993. évi XCVI. törvény az önkéntes, kölcsönös biztosító pénztárakról)

A következő évtizedekben tehát két nyugdíjrendszer, állami társadalombiztosítási nyugdíj és a magánnyugdíj, egymás mellett léteznek és egymást kiegészítik. A társadalombiztosítási nyugdíjban a polgár majdani nyugdíjforintokra váltható jogokat (várományt) gyűjt minden befizetéssel (felosztó-kirovó rendszer). Ezzel szemben a tőkefedezeti pénztárban - jogi értelemben is - a saját

pénzét gyűjti és kamatoztatja. A pénztárag befizetett járulékaiból képződő tőke szolgál fedezetül a kiegészítő nyugdíjszolgáltatáshoz.

A jelenlegi nyugdíjrendszer nem ismeri az állampolgári jogon járó nyugdíj jogintézményét. A társadalombiztosítási nyugdíj keretében azonban ismert az öregségi nyugdíjminimum.

Az Flt. legutóbbi módosítása már a munkaügyi központok központi szervezeti egységeinek feladataként fogalmazza meg a foglalkozási rehabilitációs tevékenység irányítását. Bár rehabilitációs munkacsoportok létrehozása az Flt. 50. § g.) pont alapján már korábban is a munkaügyi központok feladatai között szerepelt, a megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatásának immár a korábbiakhoz képest kedvezőbb feltételekkel történő támogatásáról is rendelkezik az Flt.

További, hasonlóan pozitív fejlemény az 1999. január 1-től hatályos 1998. évi XXVI. törvény, A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, egyebek mellett a Fogyatékosügyi Tanács és a komplex rehabilitációs célú Közalapítvány létrehozásával.

Összegzés

Kötetünk jelen fejezetében arra törekedtünk, hogy lényegre törően bemutassuk az Európai Uniónak a hátrányos helyzetű csoportokkal, azon belül is elsősorban a fogyatékossgal élő személyekkel és az idősokkal kapcsolatos jogfejlődését és joganyagát. Az előbbi – a megértés és a témába történő belehelyezkedés érdekében – kiegészült a fogyatékossg változó fogalmával foglalkozó részekkel, „cserébe” itt az utóbbihoz képest valamivel szűkszavúbban foglaltuk össze az Európai Unió joganyagát.

Nyilvánvaló az eredményekből, hogy igen hosszú utat tett meg a Közösség mindkét területen, de az is, hogy a folyamat még távolról sem ért véget. E nyílt végű folyamat további fontos eredményeket hoz még az elkövetkező években.

Figyelemre méltó változásokra lehet számítani mindenekelőtt:

- a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését célzó jogszabályrészek esetjogának kialakulása;
- az Európai Szociális Kartának az Uniós joganyagba történő, a jelenleginél pontosabb integrálása;
- és az idősügyi területen a társadalombiztosítás szintjének, a rendszer finanszírozhatatlanságából adódó, kényszerűségből várható módosításai terén.

Ajánlott irodalom

- Gyulavári Tamás: A fogyatékos személyek jogai az Európai Unióban, ESÉLY 1998/5.
- Gyulavári Tamás—Könczei György 1999: Európai szociális jog. Osiris, Bp. – Megjelenőben
- Drzewiczki, Krisztof—Krause, Catarina—Rosas, Allan: Social Rights as Human Rights, A European Challenge, Institute for Human Rights, Abo Academi University 1994
- Kardos, Gábor: Az emberi jogok védelme az Európai Unió keretében, Acta Humana, 1994/14. 31–46. o.
- Könczei György: „Mégis, kinek az érdeke?”. A fogyatékkutatás és a fogyatékos-politika útja a rehabilitációtól a független életig. A Rák ellen az Emberért, a Holnapért Társadalmi Alapítvány – OTKA, Budapest, 1994
- Könczei György: Az Európai Szociális Karta – Európa lelkiismerete? Kísérlet a tartalom és az esetjog összefoglalására. In: Esély Különszám 1999. 40–73. old.
- PHARE 1998: Az Európai Unió szociális védelemről szóló egyes jogszabályai. PHARE Consensus – Németh and Pásztor International Kft. Bp.
- Weller, Mónika: Gazdasági és szociális jogok Európában, Acta Humana, 1996/22–23. sz. 19–62. o.

A fogyatékosággal élő emberek esélyegyenlőségének alapvető szabályai

ELTE GYK, Budapest, 2009

Fogyatékoság-politikai szakismeretek
A fogyatékosággal élő emberek esélyegyenlőségének alapvető szabályai

A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ EMBEREK
ESÉLYEGYENLŐSÉGEK
ALAPVETŐ SZABÁLYAI

The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons
with Disabilities were adopted by the United Nations General Assembly
at its 48th session on 20 December 1993 (Resolution 48/96).

This text of the Standard Rules is printed in large type to assist visually impaired
persons

For further substantive information please contact:

Disabled Persons Unit
Department for Policy Coordination
And Sustainable Development
United Nations, Room DC2-1302
New York, NY 10017, USA
Tel: (1-212) 963-3897/6765
Fax: (1-212) 963-3062

United Nations, 1994

A fordítás és sokszorosítás
a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége
megbízásából és gondozásában készült.
1995. szeptember

MEOSZ
HUNGARY

Fordította: Sarodi Tibor
Lektorálta: Dr. Gadó Pál és Józsa Teréz

Tartalom

Bevezetés	67
A háttér és a jelenlegi szükségletek	67
A korábbi nemzetközi tevékenység	67
Az alapvető szabályok kialakítása felé	68
A fogyatékossgal élők számára az esélyegyenlőség biztosítását szolgáló alapvető szabályok célja és tartalma	69
Alapfogalmak a fogyatékossgai politikában	70
A fogyatékossg és a hátrányos helyzet	70
Megelőzés	71
Rehabilitáció	71
Az esélyegyenlőség biztosítása	72
Előszó	72
1. Az egyenlő részvétel előfeltételei	74
1.1. Szabály: a tudatosság növelése	74
1.2. Szabály: egészségügyi ellátás	75
1.3. Szabály: rehabilitáció	76
1.4. Szabály: segítő szolgáltatások	77
2. Az egyenlő részvétel célterületei	78
2.1. Szabály: hozzáférhetőség	78
2.2. Szabály: oktatás	79
2.3. Szabály: foglalkoztatás	80
2.4. Szabály: a jövedelem szinten tartása és a szociális biztonság	82
2.5. Szabály: családi élet és személyes integritás	83
2.6. Szabály: kultúra	83
2.7. Szabály: pihenés és sport	84
2.8. Szabály: vallás	84

3. A végrehajtás lépései	85
3.1. Szabály: információ és kutatás	85
3.2. Szabály: politikai irányelvek formálása és tervezés	86
3.3. Szabály: törvényhozás	86
3.4. Szabály: gazdasági irányelvek	87
3.5. Szabály: a tennivalók koordinálása	88
3.6. Szabály: a fogyatékossgal élő személyek szervezetei	88
3.7. Szabály: a munkatársak képzése	89
3.8. Szabály: a szabályok végrehajtásával összefüggő fogyatékossgai programok országos szintű ellenőrzése és értékelése	90
3.9. Szabály: műszaki és gazdasági együttműködés	90
3.10. Szabály: nemzetközi együttműködés	91
4. Ellenőrző mechanizmus	92

Bevezetés

A háttér és a jelenlegi szükségletek

1. A világ minden táján és minden társadalom összes szintjén léteznek fogyatékossgal élő emberek. Számuk szerte a világon nagy és egyre növekszik.
2. A fogyatékossg okai és következményei egyaránt változóak a világ különböző részein. Ennek oka az eltérő szociális és gazdasági viszonyokban keresendő, és abban, hogy az államok különböző módon gondoskodnak polgáraik jólétéről.
3. A jelenlegi fogyatékossgai politika az elmúlt 200 év fejlődésének eredménye. Ez sokban tükrözi a különböző időszakok általános életfeltételeit, valamint szociális és gazdasági irányelveit. A fogyatékossgok terén azonban sok sajátos körülmény is befolyásolta a fogyatékossgal élők életkörülményeit. A tudatlanság, a nemtörődömség, az előítéletek és a félelem olyan társadalmi tényezők, amelyek elszigetelték a fogyatékos embereket és hátráltatták fejlődésüket.
4. Az évek során a fogyatékossgai politika az intézetekben folyó alapvető ellátástól a sérült gyermekek neveléséig és a felnőtt korokban fogyatékossgá váló emberek rehabilitációjáig fejlődött. A nevelés és a rehabilitáció hatására a fogyatékossgal élő emberek aktívabbá, és a fogyatékossgai politika további fejlődésének motorjává váltak. Létrejötték a fogyatékossgal élők, családjaik és támogatóik szervezetei, amelyek a fogyatékossgal élők jobb életkörülményeiért küzdöttek. A második világháború után bevezették az integráció és normalizáció eszméit, amelyek a fogyatékos emberek képességeinek növekvő figyelembevételét tükrözték.
5. A hatvanas évek végén a fogyatékossgal élők szervezetei egyes országokban kezdték kialakítani a fogyatékossg új felfogását. Rámutattak arra, milyen szoros kapcsolat áll fenn a fogyatékossgal élők korlátozott lehetőségei, valamint környezetük felépítése és szerkezete, és az általános népesség hozzáállása között. Ugyanakkor egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a fogyatékossg problémái a fejlődő országokban. Ezen országok egy részében nagyon magas volt a fogyatékos emberek becsült számaránya, és a fogyatékossgal élők legnagyobb része rendkívül szegény volt.

A korábbi nemzetközi tevékenység

6. Az ENSZ és más nemzetközi szervezetek hosszú időn keresztül nagy figyelmet szenteltek a fogyatékos emberek jogainak. 1981-nek, a Rokkantak Nemzetközi Évének legfontosabb következménye az ENSZ Közgyűlés 1982. december 3-án hozott, 37/52 sz. határozataként elfogadott, a fogyatékossgal élőkre vonatkozó világszintű akcióprogram volt. Az Év és a világszin-

tű akcióprogram jelentős mértékben segítette elő a fejlődést ezen a téren. mindkettő hangsúlyozta a fogyatékossgal élők jogát arra, hogy hozzájuthassanak ugyanazokhoz a lehetőségekhez, mint bármely más polgár, és hogy egyenlően részesedjenek a gazdasági és társadalmi fejlődés eredményeként létrejött javuló életkörülményekből⁹. Először határozták meg a hátrányos helyzetet, mint a fogyatékossgal élők és környezetük között fennálló viszony függvényét.

7. 1987-ben, az ENSZ Rokkantak Évtizedének félidejében Stockholmban tartották a fogyatékossgal élőkre vonatkozó világszintű akcióprogram végrehajtásának ellenőrzését célzó globális szakértői találkozót. A találkozón javasolták, hogy alakítsanak ki vezéreket a következő években folytatandó tevékenység prioritásainak meghatározására. A vezérelek alapja a fogyatékossgal élők jogainak elismerése legyen.
8. Következésképpen a találkozó javasolta, hogy az ENSZ Közgyűlése hívjon össze egy különleges konferenciát, amelyen megsszövegeznek egy nemzetközi egyezményt a fogyatékossgal élők elleni mindenfajta diszkrimináció megszüntetéséről, amelyet a Tagállamoknak az Évtized végéig ratifikálniuk kell.
9. Az egyezmény vázlatát Olaszország készítette elő, és terjesztette a Közgyűlés elé annak 42. ülősszakán. Svédország a tervezetre vonatkozó további előterjesztéseket tett a Közgyűlés 44. ülősszakán. Azonban egyik ülősszakon sem született egyetértés arra nézve, hogy szükség van-e erre az egyezményre. Számos delegátus véleménye szerint a létező emberi jogi dokumentumok ugyanazokat a jogokat garantálják a fogyatékossgal élő személyeknek, mint mindenki más számára.

Az alapvető szabályok kialakítása felő

10. A Közgyűlés tanácskozásait követve a Gazdasági és Szociális Tanács 1990. évi első rendes ülőssén végre egyetértésre jutott, hogy egy másfajta nemzetközi okirat kidolgozására összpontosítson. 1990. május 24-i 1990/26 sz. határozatával a Tanács megbízta a Szociális Fejlesztési Bizottságot, hogy 32. ülősszakán vegye fontolóra egy kormányzati szakértőkből álló, önkéntes hozzájárulásokkal támogatott, nyílt ad hoc munkacsoport felállítását, amely kidolgozza a fogyatékossgal élő gyerekek, fiatalok és felnőttek esélyegyenlőssége biztosításának alapszabályait, szoros együttműködésben a szakosított szervezetekkel, más kormányközi szervezetekkel és nem kormányzati szervezetekkel, különösen a fogyatékossgal élők szervezeteivel. Emellett a Tanács felkérte a Bizottságot: a szabályok végleges szöveg változatát készítse el 1993-ra, hogy azt beterjeszthessék a Közgyűlés 48. ülősszakán.
11. A Közgyűlés Harmadik Bizottságának ezt követő tanácskozásai a 48. ülősszakon megmutatták, hogy széles támogatást nyert a fogyatékossgal élők

esélyegyenlősége alapvető szabályainak kidolgozására tett új kezdeményezés.

12. A Szociális Fejlesztési Bizottság 32. ülészakán az alapvető szabályokkal kapcsolatos kezdeményezés elnyerte számos delegátus támogatását, és a tanácskozás eredményeképpen 1991. február 20-án elfogadták a 32/2 sz. határozatot, amelyben a Gazdasági és Szociális Tanács 1990/26 sz. határozatával összhangban elhatározták a nyílt ad hoc bizottság létrehozását.

A fogyatékossgal élők számára az esélyegyenlőség biztosítását szolgáló alapvető szabályok célja és tartalma

13. A fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének alapvető szabályait az ENSZ Rokkantak évtizede (1983–1992) idején szerzett tapasztalatok alapján dolgozták ki. Az Emberi jogok nemzetközi alaptörvénye (amely tartalmazza az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát, a Gazdasági, szociális és kulturális jogokra vonatkozó nemzetközi megállapodást, az Állampolgári és politikai jogokra vonatkozó nemzetközi megállapodást, a Gyermekek jogaira vonatkozó nemzetközi megállapodást, a Nők elleni diszkrimináció minden megnyilvánulásának megszüntetéséről szóló megállapodást), valamint a Fogyatékossgal élő emberekre vonatkozó világszintű akcióprogram képezik az alapvető szabályok politikai és erkölcsi fundamentumát.
14. Bár az Alapvető szabályok nem kötelező érvényűek, nemzetközi szokásjoggá válhatnak, amennyiben a tagállamok nagy számban alkalmazzák azaz a szándékkal, hogy a nemzetközi jogban szabályként elismerjék. E szabályok erős erkölcsi és politikai elkötelezettséget jelentenek a tagállamok részéről, hogy lépéseket tesznek a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének biztosítására. Rámutatnak a felelősség, a tevékenység és az együttműködés fontos alapelveire, és az életminőség valamint a teljes részvétel és egyenlőség elérésének döntő fontosságú területeire. Az Alapvető szabályok eszközként szolgálhatnak a politika kialakításában, valamint a fogyatékossgal élő személyek és szervezeteik tevékenysége számára. Alapot szolgáltatnak a technikai és gazdasági együttműködésre a tagállamok, az ENSZ és más nemzetközi szervezetek között.
15. Az Alapvető szabályok célja az, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő lányok és fiúk, nők és férfiak számára, hogy társadalmuk tagjaiként ugyanazokkal a jogokkal és kötelességekkel rendelkezzenek, mint mindenki más. A világ minden társadalmában vannak még akadályok, amelyek hátráltatják a fogyatékossgal élőket jogaik és szabadságjogaik gyakorlásában, és megnehezíti számukra a teljes részvételt a társadalmi tevékenységekben. A tagállamok felelőssége, hogy mindent elkövessenek az ilyen akadályok elhárítására. Ebben a folyamatban a fogyatékossgal élő személyeknek és szervezeteiknek aktív szerepet kell vállalniuk. A fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének biztosítása lényeges hozzájárulás az emberi erőfor-

rások mozgósítására irányuló, egész világra kiterjedő erőfeszítésekhez. Különleges figyelmet kell fordítani az olyan csoportokra, mint a nők, a gyerekek, az idősebbek, a szegények, a vendégmunkások, a kétszeres vagy halmozott fogyatékossgal élők, az őslakosok és etnikai kisebbségekhez tartozók. Emellett nagyszámú fogyatékos ember van a menekültek között, akiknek különleges igényeire figyelmet kell fordítani.

Alapfogalmak a fogyatékossgai politikában

16. A következő fogalmak folyamatosan előfordulnak az Alapvető szabályok szövegében. Lényegében a fogyatékossgal élőkre vonatkozó Világakció programban használt fogalmakon alapulnak. Egyes esetekben olyan fejleményeket tükröznek, amelyek az ENSZ Rokkantak Évtizede folyamán mentek végbe.

A FOGYATÉKOSSÁG ÉS A HÁTRÁNYOS HELYZET

17. A „fogyatékossg” a világ tetszőleges országának bármely népességcsoportjában (populációjában) előforduló nagyszámú különböző funkcionális korlátozottság összefoglaló elnevezése. A fogyatékossg okozója lehet fizikai, értelmi vagy érzékszervi károsodás, egészségi állapot vagy lelki betegség. Ezek a károsodások, ezen állapotok vagy betegségek lehetnek állandó vagy átmeneti természetűek.
18. A „hátrányos helyzet” fogalom a közösség életében a másokkal egyenlő szintű részvétel lehetőségének elvesztését vagy korlátozottságát jelenti. A fogyatékos emberek és környezetük szembenállását írja le. E fogalom célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a környezetre, valamint a társadalom számos szervezett tevékenységének (pl. információközlés, kommunikáció és oktatás) hiányosságaira, amelyek megakadályozzák a fogyatékossgal élőket az egyenlő részvételben.
19. A „fogyatékossg” és „hátrányos helyzet” fogalmak használatát, ahogyan meghatároztuk őket a fenti 17. és 18. bekezdésben, a fogyatékossg történetének legutolsó szakasza fényében kell szemlélnünk. A hetvenes években a fogyatékossgal élők szervezeteinek képviselői és a terület szakértői erőteljesen felléptek a kor terminológiája ellen. A két fogalmat gyakran igen homályos és zavaró módon használták, s ez aligha segített az irányelvek kialakítása és a politikai tevékenység terén. A terminológia egészségügyi és diagnosztikai megközelítést tükrözött, ami nem vette figyelembe a társadalmi környezet tökéletlenségeit és hibáit.
20. 1980-ban az Egészségügyi Világszervezet (WHO) elfogadta a károsodások, fogyatékossgok és hátrányok nemzetközi osztályozását, amely pontosabb, ugyanakkor relativisztikusabb megközelítést javasolt. A károsodások, fogyatékossgok és hátrányok nemzetközi osztályozása világosan megkülön-

bözteti a három fogalmat. Ezt széles körben alkalmazzák a rehabilitáció, oktatás, statisztika, politikai irányelvek, törvényhozás, demográfia, szociológia, gazdaságtan és az antropológia területein. Egyes felhasználók azonban aggályaikat fejezték ki, mert a "hátrányos helyzet"-nek az Osztályozásban szereplő megfogalmazása még mindig túl orvosi, túlságosan az egyénre összpontosít, és nem tisztázza megfelelő módon a társadalmi viszonyok vagy elvárások és az egyén képességeinek összefüggéseit. A felhasználók 12 év alatt felmerült ilyen és hasonló aggályait figyelembe fogják venni az Osztályozás leendő felülvizsgálata során.

21. A világszintű akcióprogram végrehajtása során nyert tapasztalatok, és az ENSZ Rokkantak évtizede alatt lefolytatott általános vita eredményeképpen elmélyültek az ismeretek, és nőtt a megértés a fogyatékosági felvetésekkel és a terminológiával kapcsolatban. A jelenlegi terminológia felismeri annak igényét, hogy megjelenítse az egyén igényeit (pl. rehabilitáció és technikai eszközök) és a társadalom hiányosságait (a részvétel különböző akadályai).

MEGELŐZÉS

22. A „megelőzés” fogalma olyan tevékenységre vonatkozik, amely arra irányul, hogy megelőzzék a fizikai, értelmi, pszichiátriai vagy érzékszervi károsodások létrejöttét (elsődleges megelőzés), vagy megelőzzék, hogy a károsodás állandó korlátozottságot vagy fogyatékoságot idézzon elő (másodlagos megelőzés). A megelőzés része lehet sok különböző tevékenység, így az elsődleges egészségvédelem, a születés előtti és utáni gondozás, táplálkozási felvilágosítás, immunizációs kampányok a fertőző betegségek ellen, a járványok megakadályozására tett intézkedések, biztonsági előírások, a különböző balesetek elhárítását célzó programok, (beleértve a munkahelyek átalakítását, hogy megelőzzék a foglalkozásból eredő fogyatékosokat és betegségeket) valamint a környezetszennyezésből és fegyveres konfliktusokból eredő fogyatékoság megelőzése.

REHABILITÁCIÓ

23. A „rehabilitáció” fogalma arra a folyamatra utal, amelyben a fogyatékosággal élőket képessé teszik arra, hogy elérjék és fenntartsák optimális fizikai, érzékszervi, értelmi, pszichiátriai illetve társadalmi funkciószintjüket, így pl. ellátják őket azokkal az eszközökkel, amelyekkel magasabb fokú függetlenséget érhetnek el. A rehabilitációhoz tartozhatnak intézkedések bizonyos funkciók biztosítására vagy helyreállítására, illetve egy bizonyos funkció elvesztésének vagy hiányának, vagy bizonyos funkciókban korlátozottságának kompenzálására. A rehabilitációs folyamatnak nem része a kezdeti orvosi ellátás. De hozzátartozik az intézkedések és tevékenységek széles köre az alapvető és általános rehabilitációtól a célorientált tevékenységekig, pl. a foglalkozási rehabilitáció.

Az esélyegyenlőség biztosítása

24. Az „esélyegyenlőség biztosítása” azt a folyamatot jelenti, amely által a társadalom különböző rendszerei és a környezet, így a szolgáltatások, tevékenységek, információk és a dokumentációk mindenki, de különösen a fogyatékossgal élők számára hozzáférhetőkké válnak.
25. Az egyenlő jogok alapelve magában foglalja, hogy minden egyes egyén szükségletei egyenlő fontosságúak, ezen szükségletek alapján kell végezni a társadalmi tervezést és minden erőforrást úgy kell alkalmazni, hogy minden egyes egyénnek biztosítsák az egyenlő részvétel lehetőségét.
26. A fogyatékossgal élők a társadalom tagjai, és joguk van helyi közösségük keretein belül maradni. Meg kell kapniuk a kellő támogatást az oktatás, az egészségügy, a foglalkoztatás és a szociális szolgáltatások hétköznapi struktúráiban.
27. Amint a fogyatékossgal élők egyenlő jogokat kapnak, egyenlő kötelezettségek is hárulnak rájuk. Amint megkapják ezeket a jogokat, a társadalom emelje elvárásait a fogyatékossgal élőkkel szemben. Az esélyegyenlőség biztosítása folyamatának részeként meg kell adni a kellő segítséget a fogyatékossgal élőknek, hogy vállalhassák a teljes körű felelősséget a társadalom tagjaiként.

Előszó

A tagállamok

tekintettel az ENSZ Alapokmányában tett fogadalmukra, hogy együtt és külön-külön, a Szervezettel együttműködve lépéseket tesznek a magasabb életszínvonal, a teljes foglalkoztatottság, valamint a gazdasági és társadalmi előrehaladás és fejlődés előmozdítására,

megerősítve elkötelezettségüket az Alapokmányban meghirdetett emberi jogok és alapvető szabadságjogok, a társadalmi igazságosság, az ember méltósága és értéke iránt,

különösen szem előtt tartva azokat az emberi jogokat érintő nemzetközi normákat, amelyeket az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatában, a Gazdasági, szociális és kulturális jogokra vonatkozó nemzetközi megállapodásban, és az Állampolgári és politikai jogokra vonatkozó nemzetközi megállapodásban fektetett le,

hangsúlyozva, hogy ezek az okiratok kinyilvánítják, hogy a bennük elismert jogokat minden egyén számára megkülönböztetés nélkül egyenlően biztosítani kell,

felidézve a Gyermekek jogaira vonatkozó megállapodást, amely megtilt mindenfajta megkülönböztetést a fogyatékossgal alapján, és különleges intézkedé-

seket ír elő a fogyatékos-sággal élő gyerekek jogainak biztosítására, valamint a Vendégmunkások és családtagjaik jogvédelmére vonatkozó nemzetközi megállapodást, amely tartalmaz óvintézkedéseket a fogyatékos-ság ellen,

úgyszintén felidézve a Nők hátrányos megkülönböztetése minden formájának megszüntetéséről szóló megállapodás intézkedéseit a fogyatékos-sággal élő lányok és nők jogainak biztosítására,

tekintetbe véve a fogyatékos-sággal élők jogaira vonatkozó nyilatkozatot, a Szellemileg visszamaradt személyek jogainak nyilatkozatát, a Szociális előrehaladásra és fejlődésre vonatkozó nyilatkozatot, az Elmebetegek védelmének és az elmeegógyászat fejlesztésének alapelveit, valamint a Közgyűlés egyéb idevonatkozó okiratait,

úgyszintén tekintetbe véve a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) idevonatkozó megállapodásait és ajánlásait, különös tekintettel a fogyatékos-sággal élők megkülönböztetés nélküli foglalkoztatására,

tekintettel az UNESCO (különösen a Mindenki számára elérhető oktatást illető nyilatkozatra), az Egészségügyi világszervezet és az UNICEF és egyéb szervezetek idevonatkozó ajánlásaira és munkájára,

tekintetbe véve a tagállamoknak a környezet védelmére vonatkozó elkötelezettségét,

tekintettel a fegyveres konfliktusok okozta pusztításra, és helytelenítve a gyér erőforrások fegyvergyártásra való felhasználását,

elismerve, hogy a fogyatékos-sággal élőkre vonatkozó világszintű akcióprogram és ezen belül az esélyegyenlőség biztosításának meghatározása a nemzetközi közösség komoly törekvését tükrözik, hogy ezeket a különböző nemzetközi okiratokat és javaslatokat gyakorlati és konkrét jelentőséggel ruházzák fel,

nyugtázva, hogy az ENSZ Rokkantak évtizedének (1983–1992) a fogyatékos-sággal élőkre vonatkozó világszintű akcióprogram megvalósítása, mint cél még mindig érvényes, és további sürgős tevékenységet igényel,

felidézve azt, hogy a világszintű akcióprogram olyan elveken nyugszik, amelyek egyaránt érvényesek a fejlődő és a fejlett ipari országokra,

meggyőződve arról, hogy növelt erőfeszítésekre van szükség annak érdekében, hogy a fogyatékos-sággal élők teljes körűen és egyenlő mértékben élvezhessék az emberi jogokat, és egyenlő résztvevői lehessenek a társadalomnak,

újra hangsúlyozva, hogy a fogyatékos-sággal élők, szüleik, gyámjaik, támogatóik és szervezeteik tevételes partnerei legyenek a tagállamoknak az állampolgári, politikai, gazdasági, szociális és kulturális jogait érintő intézkedések tervezésében és végrehajtásában,

követve a Gazdasági és Szociális Tanács 1990/26 sz. határozatát, és alapul véve azokat a különleges intézkedéseket, amelyekre szükség van ahhoz, hogy a

fogyatékossgal élők a többiekkel egyenlők lehessenek, amint azt a Világ-szintű akcióprogram részletesen felsorolta, elfogadták a Fogyatékossgal élők számára az esélyegyenlőség biztosításának alábbiakban kifejtett alapvető szabályait, annak érdekében, hogy:

- (a) hangsúlyozzák, a fogyatékossgok területén minden tevékenység előfeltétele a fogyatékossgal élők körülményeinek és különleges szükségleteinek megfelelő ismerete, valamint az ezekre vonatkozó tapasztalatok;
- (b) nyomatékossítsák, hogy az a folyamat, amelynek során a társadalmi szerve-ződés minden megjelenési formája mindenki számára elérhető lesz, alapvető célja a társadalmi-gazdasági fejlődésnek;
- (c) körülírják a szociális politika lényegi szempontjait a fogyatékossgok terén, kellő módon ide értve a műszaki és gazdasági együttműködés aktív ösztönzé-sét;
- (d) biztosítsanak modelleket az esélyegyenlőség eléréséhez szükséges politikai döntéshozási folyamat számára, figyelembe véve a nagyban eltérő műszaki és gazdasági szinteket, azt a tényt, hogy a folyamatnak tükröznie kell azon kultu-rális közeg mély megértését, amelyben végbe megy és ezen belül a fogyatékos-ssgal élők lényeges szerepét;
- (e) javasoljanak nemzeti mechanizmusokat a tagállamok, az ENSZ szervezetei, más kormányközi testületek és a fogyatékossgal élők szervezeteinek szoros együttműködésére;
- (f) tegyenek javaslatot egy hatékony mechanizmusra, azon folyamat ellenőrzése érdekében, amelynek során a tagállamok el akarják érni a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének biztosítását.

1. Az egyenlő részvétel előfeltételei

1.1. Szabály: a tudatosság növelése

A tagállamok tegyenek lépéseket az irányban, hogy a társadalom több tudo-mást szerezzen a fogyatékos emberekről, jogaikról, szükségleteikről, képessé-geikről, és lehetséges hozzájárulásukról a társadalom életéhez.

1. A Tagállamok biztosítsák, hogy a felelős hatóságok juttassanak el friss in-formációkat a fogyatékossgal élők, családjaik, a területen dolgozó szak-emberek és a nagyközönség számára elérhető programokról és szolgálta-tásokról. A fogyatékossgal élőknek szóló információk hozzáférhető formá-ban álljanak rendelkezésre.
2. A Tagállamok kezdeményezzenek és támogassanak felvilágosító kampá-nyokat a fogyatékossgal élőkről és a fogyatékossgai politikáról, azzal az üzenettel, hogy a fogyatékossgal élők olyan polgárok, akiknek ugyan-olyan jogaik és kötelességeik vannak, mint a többieknek, ami igazolja azo-

kat az intézkedéseket, amelyeknek célja a teljes részvételük útjában álló akadályok eltávolítása.

3. A Tagállamok bátorítsák a hírközlő eszközöket, hogy pozitív módon ábrázolják a fogyatékos embereket, és konzultáljanak ez ügyben a fogyatékos-sággal élők szervezeteivel.
4. A Tagállamok biztosítsák, hogy a közoktatási programok minden szempontból tükrözzék a teljes részvétel és egyenlőség elvét.
5. A Tagállamok hívják meg a fogyatékos-sággal élők, családtagjaik és szervezeteik képviselőit, hogy vegyenek részt a fogyatékos-sággal kapcsolatos oktatási programokban.
6. A Tagállamok bátorítsák a magánvállalkozásokat, hogy tevékenységük minden formájában érvényesítsék a fogyatékos-sági kérdéseket.
7. A Tagállamok kezdeményezzenek és támogassanak olyan programokat, amelyek növelik a fogyatékos-sággal élők tudatosságát saját jogaikkal és lehetőségeikkel kapcsolatban. Az önállóság és a jogosultság tudatának növelése segíti a fogyatékos-sággal élőket, hogy kihasználják a rendelkezésükre álló lehetőségeket.
8. A tudatosság növelése képezze jelentős részét a fogyatékos gyerekek oktatásának, és a rehabilitációs programoknak. A fogyatékos-sággal élők egymást is segíthetik e téren saját szervezeteikben.
9. A tudatosság növelése képezze részét minden gyerek oktatásának, valamint a tanárképző és az összes szakemberképző tanfolyamoknak.

1.2. Szabály: egészségügyi ellátás

A tagállamok biztosítsanak hatásos egészségügyi ellátást a fogyatékos emberek számára.

1. A Tagállamok dolgozzanak ki programokat több tudományág szakértőinek részvételével a károsodások korai feltárására, felmérésére és kezelésére. Ez megelőzheti, csökkentheti vagy megszüntetheti a fogyatékos-ságot előidéző tényezőket. Biztosítsák ezekben a programokban a fogyatékos-sággal élők és családtagjaik részvételét egyéni szinten, és szervezeteik részvételét a tervezés és értékelés szintjén.
2. Képezzenek ki helyi közösségi munkásokat arra, hogy bizonyos szinteken részt vehessenek a programban, pl. a károsodások korai feltárása, az elsődleges segítség biztosítása és a megfelelő szolgáltatásokhoz juttatás területén.
3. A Tagállamok biztosítsák azt, hogy a fogyatékos-sággal élők, különösen a csecsemők és a gyerekek kapják meg ugyanabban a rendszerben az ugyanolyan szintű egészségügyi ellátást, mint a társadalom többi tagja.

4. A Tagállamok biztosítsák, hogy az orvosi és ápolószemélyzet mindenütt legyen kellően képzett és felszerelt, hogy a fogyatékossgal élők egészségi ellátásban részesíthesse, és legyenek a megfelelő kezelési módszerek és eszközök birtokában.
5. A Tagállamok biztosítsák, hogy az orvosi és ápolószemélyzet kellő képzésben részesüljön, és ne adjon meg nem felelő tanácsokat a szülőknek, ezáltal korlátozva a gyermekek számára kínálható alternatíváikat. Ez a képzés folyamatos legyen, és a legfrissebb elérhető információkon alapuljon.
6. A Tagállamok biztosítsák, hogy a fogyatékossgal élők rendszeresen megkapják a szükséges kezelést és gyógyszereket tevékenységi szintjük fenntartásához vagy javításához.

1.3. Szabály: rehabilitáció¹

A tagállamok biztosítsanak a fogyatékos emberek számára rehabilitációs szolgáltatásokat, hogy elérjék vagy fenntarthassák önállóságuk és tevékenységük optimális szintjét.

1. A Tagállamok dolgozzanak ki országos rehabilitációs programokat a fogyatékossgal élők minden csoportja számára. Alapozzák a programokat a fogyatékossgal élők egyéni igényeire és a teljes részvétele) és egyenlőség elvére.
2. Az ilyen programok tartalmazzák a tevékenységek széles skáláját, pl. alapvető ügyességi tréning egy érintett funkció javítására vagy pótlására, tanácsadás a fogyatékossgal élőknek és családtagjaiknak, az önállóság fejlesztése, és alkalmi szolgáltatások, pl. felmérés és útmutatás.
3. Minden fogyatékos ember, (a súlyos vagy halmozott fogyatékossgal élők is), akinek rehabilitációra van szüksége, kapja azt meg.
4. A fogyatékossgal élők és családjaik vehessenek részt az őket érintő rehabilitációs szolgáltatások tervezésében és megszervezésében.
5. Minden rehabilitációs szolgáltatás legyen elérhető abban a helyi közösségben, ahol a fogyatékossgal élő lakik. Egyes esetekben azonban, bizonyos képzési célok elérése érdekében, meghatározott idejű rehabilitációs tanfolyamokat lehet szervezni, indokolt esetekben bentlakásos formában.
6. A fogyatékossgal élők és családjukat bátorítani kell arra, hogy vegyenek részt a rehabilitációban, például mint képzett tanárok, oktatók vagy tanácsadók.
7. A Tagállamok használják fel a fogyatékossgal élők szervezeteinek szakértelmét a rehabilitációs programok kialakításában és értékelésében.

¹ A rehabilitáció a fogyatékossgügyi politika egyik alapfogalma és fentebb a bevezetés 23. szakaszában adtuk meghatározását.

1.4. Szabály: segítő szolgáltatások

1. A Tagállamok biztosítsák a segítő szolgáltatások fejlesztését és juttatását, beleértve a fogyatékossgal élők segédeszközeit, hogy ezáltal segítsék őket, önállósági szintjük növeléséhez a mindennapi életben és jogaik gyakorlásában.
2. A Tagállamok biztosítsák a segédeszközöket, és felszereléseket, a személyi segítő és tolmácsszolgáltatásokat, ahogyan arra a fogyatékossgal élő személyeknek szüksége van, mert ezek fontos eszközök az esélyegyenlőség elérése terén.
3. A Tagállamok támogassák a segédeszközök és felszerelések kifejlesztését, gyártását, terjesztését és javítását, és az ezekkel kapcsolatos ismeretek terjesztését.
4. E célból alkalmazzák az általánosan elérhető technikai szakértelmet. Azokban a Tagállamokban, amelyekben fejlett az ipar, teljességében használják azt fel a segédeszközök és felszerelések színvonalának javítására és hatékonyságának növelésére. Fontos az egyszerű és olcsó eszközök kifejlesztésének és gyártásának ösztönzése, ahol lehetséges, a helyi anyagok és termelőegységek bevonásával. A fogyatékossgal élők maguk is vegyenek részt ezen eszközök előállításában.
5. A tagállamok ismerjék fel, hogy minden fogyatékos embernek, akinek szüksége van segédeszközre, megfelelő módon hozzá kell jutnia, és annak anyagilag is elérhetőnek kell lenni számára. Ez azt jelentheti, hogy a segédeszközöket és berendezéseket ingyen, vagy olyan alacsony áron kell kínálni, hogy a fogyatékossgal élők vagy családjuk meg tudja venni azokat.
6. A segédeszközökkel és felszerelésekkel kapcsolatos rehabilitációs programokban a Tagállamok vegyék tekintetbe a fogyatékossgal élő lányok és fiúk különleges kíváncsalmait a segédeszközök és felszerelések kialakítása és tartóssága valamint életkornak megfelelése terén.
7. A Tagállamok támogassák a személyi segítő programok és tolmács szolgáltatások kifejlesztését és biztosítását, különösen a súlyosan vagy halmozottan fogyatékos személyek számára. Az ilyen programok célja, hogy növeljék a fogyatékossgal élők részvételi szintjét a mindennapi életben, otthon, a munkában, az iskolában és a szabadidő eltöltése közben.
8. A személyi segítő programokat úgy kell megtervezni, hogy az igénybe vevő fogyatékossgal élő személyeknek döntő befolyása legyen a program működésének módjára.

2. Az egyenlő részvétel célterületei

2.1. Szabály: hozzáférhetőség

1. A tagállamoknak fel kell ismerniük a hozzáférhetőség óriási jelentőségét az esélyegyenlőség biztosítása terén a társadalom minden szférájában. A bármiféle fogyatékossgal élők számára a tagállamoknak (a) akcióprogramokat kell indítaniuk a fizikai környezet hozzáférhetővé tétele érdekében, és (b) intézkedéseket kell hozniuk az információ és a kommunikáció hozzáférhetőségének biztosítására.
2. A fizikai környezet hozzáférhetősége
3. A Tagállamok kezdeményezzenek intézkedéseket a részvételnek a fizikai környezetben meglevő akadályai felszámolására. Ilyen intézkedések: a szabványok és vezérelvek kidolgozása, törvények bevezetése a különböző társadalmi környezetek, pl. a lakóházak, középületek, tömegközlekedési eszközök, egyéb közlekedési eszközök, utcák és egyéb szabadterei környezetek hozzáférhetőségének biztosítására.
4. A Tagállamok biztosítsák, hogy az építészek, építőmérnökök és a fizikai környezet tervezésében és kialakításában szerepet játszó egyéb szakemberek kellő információkkal rendelkezzenek a fogyatékossgai politika és a hozzáférhetőség biztosítását célzó intézkedések terén.
5. A hozzáférhetőségi elvárásokat tekintetbe kell venni a fizikai környezet tervezésében és kialakításában a tervezési folyamat kezdetétől fogva.
6. Konzultálni kell a fogyatékossgal élők szervezeteivel a hozzáférhetőségi szabványok és normák kidolgozása során. Helyi szinten be kell vonni őket a középületek és közterületek tervezésébe, hogy biztosíthassák a maximális hozzáférhetőséget.
7. Az információ és a kommunikáció hozzáférhetősége
8. A fogyatékossgal élőknek, és ahol szükséges, családjaiknak és támogatóiknak minden szinten hozzá kell férniük az összes információhoz a diagnózis, a jogok, az elérhető szolgáltatások és programok terén. Az ilyen információt a fogyatékossgal élők számára hozzáférhető formában kell nyilvánosságra hozni.
9. A Tagállamoknak stratégiákat kell kidolgozni, hogy az információs szolgáltatások és dokumentációk hozzáférhetővé váljanak a fogyatékossgal élők különböző csoportjai számára. Alkalmazzanak Braille-írást, nagy betűs nyomtatást és egyéb megfelelő technikákat, hogy a látássérültek hozzáférjenek az írott információhoz és dokumentációhoz. Hasonlóan megfelelő technikákat kell alkalmazni, hogy biztosítsák a hozzáférést a szóbeli információhoz hallássérülteknek vagy a felfogásbeli nehézségekkel élőknek.

10. Meg kell fontolni a jelbeszéd alkalmazását a siket gyermekek, valamint családjaik, és környezetük oktatásában. Jeltolmács szolgálattal kell megkönnyíteni a siketek és a többiek közötti kommunikációt.
11. Számításba kell venni az egyéb kommunikációs nehézséggel élők szükségleteit is.
12. A Tagállamok bátorítsák a hírközlő eszközöket, különösen a tévét, a rádiót és az újságokat, hogy tegyék hozzáférhetővé szolgáltatásaikat.
13. A Tagállamok biztosítsák, hogy a nagyközönségnek ajánlott új számítógépes információs és szolgáltatási rendszerek kezdettől hozzáférhetőek, vagy hozzáférhetővé tehetők legyenek a fogyatékossgal élők számára.
14. Konzultálni kell a fogyatékossgal élők szervezeteivel az információs rendszer hozzáférhetőségét kialakító intézkedések kidolgozása során.

2.2. Szabály: oktatás

A tagállamoknak el kell ismerniük az egyenlő, integrált általános, közép- és felsőfokú oktatás lehetőségét a fogyatékossgal élő gyerekek, fiatalok és felnőttek számára. Biztosítani kell, hogy a fogyatékossgal élő személyek oktatása az oktatási rendszer szerves részét képezze.

1. Az általános oktatási hatóságok felelősek a fogyatékossgal élők integrált oktatásáért. A fogyatékossgal élők oktatása szerves részét kell, hogy képezze a nemzeti tantervnek, a tantervi fejlesztésnek és az iskolarendszernek.
2. A közönséges iskolákban folyó oktatás feltételezi a tolmács és egyéb alkalmas segítő szolgáltatások biztosítását. Ki kell alakítani a megfelelő hozzáférhetőséget és támogató szolgáltatásokat, hogy kielégítsék a fogyatékossgal élők szükségleteit.
3. A szülői közösségeket és a fogyatékossgal élők szervezeteit minden szinten be kell vonni az oktatási folyamatba.
4. Azokban a Tagállamokban, ahol kötelező az oktatás, azt nyújtani kell minden fajta és szintű fogyatékossgal élő lányoknak és fiúknak, így a legsúlyosabb esetekben is.
5. Különleges figyelmet igényelnek a következő területek:
 - a. fogyatékossgal élő nagyon fiatal gyermekek
 - b. fogyatékossgal élő iskoláskor előtti gyermekek
 - c. fogyatékossgal élő felnőttek, különösen a nők
6. Annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élők oktatását beillesszék az általános rendszerbe, a tagállamoknak:

- a. világos irányelvekkel kell rendelkezniük, amelyeket megértenek és elfogadnak az iskolák szintjén és a tágabb közösségben,
 - b. meg kell engedniük a tanpályák rugalmasságát, kiegészíthetőségét és adaptálhatóságát,
 - c. biztosítaniuk kell jó minőségű tananyagokat, a folyamatos tanárképzést és a tanárok támogatását.
7. Az integrált oktatást és a közösségi alapon szervezett programokat a fogyatékossgal élőknek nyújtandó költségkímélő oktatás és képzés kiegészítő közelítésének kell tekinteni. Az országos, közösségi alapon szervezett programok bátorítsák a közösségeket, hogy használják fel meglévő erőforrásait, vagy teremtsenek elő újakat a fogyatékossgal élő személyek számára nyújtandó oktatás céljaira.
 8. Azokban az esetekben, amelyekben az általános oktatási rendszer még nem elégíti ki az összes fogyatékossgal élő igényeit, számításba lehet venni a speciális oktatást. Arra kell törekedni, hogy ez felkészítse a tanulókat az általános iskolarendszerben történő oktatásra. Az itteni oktatásnak az általános oktatás színvonalát és törekvéseit kell tükröznie, és azzal szoros kapcsolatban kell állnia. A fogyatékossgal élő tanulókra legalább annyit keli fordítani az oktatási forrásokból, mint a nem fogyatékos tanulóknak. A Tagállamoknak arra kell törekedniük, hogy a különleges oktatási intézmények fokozatosan integrálódjanak az általános oktatási rendszerbe. Elismert tény, hogy bizonyos esetekben a speciális oktatás a megfelelő keret bizonyos fogyatékossgal élő tanulók oktatására.
 9. A siket és siket/vak személyek sajátos kommunikációs igényei miatt az ő oktatásuk a saját iskoláikban, vagy a rendes iskolák speciális egységeiben és osztályaiban esetleg megfelelőbb módon biztosítható. Kezdeti szinten rendkívüli figyelmet kell szentelni a kulturálisan érzékeny oktatásnak, aminek eredményeképpen hatékony kommunikációs készség és maximális önállóság érhető el a siket és siket/vak személyek esetében.

2.3. Szabály: foglalkoztatás

A tagállamoknak el kell ismerniük azt az elvet, hogy a fogyatékos embereket képessé kell tenni emberi jogaik gyakorlására, különösen a foglalkoztatás terén. Mind a falusi mind a városi körzetekben egyenlő esélyekkel kell rendelkezniük, hogy produktív és jövedelmező foglalkozást találjanak a munkaerőpiacon.

1. A foglalkoztatással kapcsolatos törvények és szabályok nem tartalmazhatnak megkülönböztetést a fogyatékossgal élő emberekkel szemben, és nem állíthatnak akadályokat foglalkoztatásuk útjába.
2. A Tagállamok adjanak aktív támogatást a fogyatékossgal élők integrációjához a nyílt munkaerőpiacon. Ez a legkülönbözőbb intézkedések segítségével lehetséges, pl. szakmai képzés, ösztönzés-orientált kvótarendszer, fenn-

tartott vagy kijelölt foglalkoztatás, hitelek vagy támogatások a kisvállalkozásoknak, kizárólagos szerződések vagy gyártási előjogok, adókedvezmények, szerződési, technikai vagy pénzügyi támogatás a fogyatékos dolgozókat alkalmazó vállalatoknak. A Tagállamok támogassák a munkaadókat, hogy ésszerű átalakításokkal biztosítsák a fogyatékos-sággal élők beilleszkedését.

3. A tagállamok akcióprogramjai tartalmazzanak:
 - a. intézkedéseket, úgy tervezzék és alakítsák át a munkahelyeket és munkaterveket, hogy hozzáférhetővé legyenek a különböző fogyatékos-ságokkal élők számára;
 - b. támogatást az új technológiák alkalmazására és a segédeszközök, szerszámok és berendezések kifejlesztésére és gyártására, hogy azok könnyebben hozzáférhetőek legyenek a fogyatékos-sággal élők számára, és ők képesek legyenek elhelyezkedni és megtartani munkahelyüket;
 - c. lehetőséget a megfelelő képzésre, elhelyezésre és folyamatos támogatásra a személyi segítő és tolmácsszolgáltatások vonatkozásában.
4. A Tagállamok kezdeményezzenek és támogassanak nyilvános tudatos-ságnövelő kampányokat a fogyatékos-sággal élő munkások elleni negatív hozzáállás és előítéletek leküzdésére.
5. Munkaadókként a Tagállamok teremtsenek kedvező körülményeket a fogyatékos-sággal élők alkalmazására az állami szektorban.
6. A Tagállamok, szakszervezetek és munkaadók működjenek együtt, és biztosítsanak olyan felvételi és előmeneteli viszonyokat, alkalmazási körülményeket, béreket, munkavédelmi intézkedéseket, hogy megelőzzék a sérüléseket és károsodásokat, továbbá rehabilitációt azon alkalmazottak számára, akik munkahelyi balesetet szenvedtek.
7. Az legyen mindig a cél, hogy a fogyatékos-sággal élők a nyílt munkaerőpiacon nyerjenek alkalmazást. Azon fogyatékos-sággal élők számára, akiknek igényeit nem elégíti ki a nyílt munkaerőpiac, védett vagy támogatott kis foglalkoztató egységek jelenthetik az alternatívát. Fontos az, hogy ezeknek a programoknak a minőségét mérték fel abból a szempontból, megfelelő és elégséges alkalmat teremtenek-e a fogyatékos-sággal élőknek a munkaerő piacon való alkalmaztatásra.
8. Intézkedéseket kell hozni, hogy fogyatékos-sággal élők vegyenek részt képzési és foglalkoztatási programokban a magán és informális szektorokban.
9. A Tagállamok, a munkavállalók és munkaadók szervezetei működjenek együtt a fogyatékos-sággal élők szervezeteivel, és hozzanak létre képzési és foglalkoztatási lehetőségeket, beleértve a rugalmas munkaidőt, a részmun-

kaidót, az állásmegosztást, az önalkalmazást és a személyi segítséget a fogyatékos-sággal élők számára.

2.4. Szabály: a jövedelem szinten tartása és a szociális biztonság

A tagállamok felelősek azért, hogy a szociális biztonságot és a jövedelem szinten tartását biztosítsák a fogyatékos-sággal élők számára.

1. A Tagállamok biztosítanak megfelelő jövedelmi támogatást a fogyatékos-sággal élőknek, akik a fogyatékos-ság, vagy azzal kapcsolatos tényezők hatására időlegesen elvesztették jövedelmüket, vagy csökkentett mértékben jutnak jövedelemhez, vagy alkalmaztatásukat megtagadják. A támogatásnál számításba kell venni azokat a költségeket is, amelyek gyakran jelentkezik a fogyatékos-sággal élők és családjuk esetében a fogyatékos-ság következtében.
2. Azokban az országokban, ahol szociális biztonság, szociális biztosítás vagy egyéb jóléti rendszerek léteznek, vagy ilyeneket fejlesztenek ki a nagyközösség számára, a Tagállamok biztosítják, hogy ezek a rendszerek ne zárják ki a fogyatékos-sággal élőket, vagy ne alkalmazzanak hátrányos megkülönböztetést velük szemben.
3. A Tagállamok biztosítják a jövedelem-támogatást és a szociális biztonságot azok számára is, akik vállalják egy fogyatékos ember gondozását.
4. A szociális biztonsági rendszereknek arra kell törekedniük, hogy állítsák helyre a fogyatékos-sággal élők jövedelemszerző képességét. Ezek a rendszerek fedezzék vagy támogassák a szakképzés megszervezését, fejlesztését és finanszírozását. Adjanak segítséget a munkahelyszerző szolgáltatásoknak is.
5. A szociális biztonsági programok ösztönözzék a fogyatékos-sággal élőket arra, hogy keressenek munkaalkalmat, hogy megteremtsék, vagy visszaállítsák jövedelemszerző képességüket.
6. A jövedelem-támogatást addig kell fenntartani, amíg a fogyatékos-ságot előidéző körülmények fennállnak olyan módon, hogy nem gátolják a fogyatékos-sággal élő személyeket abban, hogy munkát keressenek maguknak. Csak akkor kell csökkenteni vagy megszüntetni, amikor a fogyatékos-sággal élők megfelelő és biztos jövedelmet találnak.
7. Azokban az országokban, ahol a szociális biztonságot nagyrészt a magán-szektor biztosítja, a Tagállamok bátorítsák a helyi közösségeket, jóléti szervezeteket és a családokat, hogy fejlesszenek ki a fogyatékos-sággal élők részére öngyógyító lehetőségeket a foglalkoztatás vagy a foglalkoztatással kapcsolatos tevékenységek területén.

2.5. Szabály: családi élet és személyes integritás

A tagállamok segítsék elő a fogyatékossgal élők teljes körű részvételét a családi életben. Biztosítsák a személyes integritáshoz való jogukat, és azt, hogy a törvények ne tartalmazzanak megkülönböztetést a fogyatékossgal élőkkel szemben a szexuális kapcsolatok, a házasság vagy a szülői szerep terén.

1. A fogyatékossgal élőket képessé kell tenni arra, hogy családjuk körében élhessenek. Bátorítani kell, hogy a családi-tanácsadók megfelelő módon foglalkozzanak a fogyatékossgal, és annak hatásával a családi életre. Az időszakos felmentő és személyes gondozói szolgáltatásokat elérhetővé kell tenni az olyan családok számára, amelyeknek fogyatékossgal élő személyek is tagjai. El kell távolítani minden szükségtelen akadályt azok útjából, akik fogyatékossgal élő gyereket vagy felnőttet akarnak nevelni vagy adoptálni.
2. A fogyatékossgal élőktől nem szabad megtagadni a szexualitás élményének, a szexuális kapcsolatoknak és a szülői szerep vállalásának megtapasztalását. Figyelembe véve, hogy a fogyatékossgal élők számára nehézségekkel járhat megházasodni vagy családot alapítani, a Tagállamoknak bátorítani kell a megfelelő tanácsadást. A fogyatékossgal élők számára a többiekéhez hasonló hozzáférést kell biztosítani a családtervezési módszerekhez, és hozzáférhető információkkal kell szolgálni a test szexuális működéséről.
3. A Tagállamok támogassák azokat az intézkedéseket, amelyek megváltoztatják a negatív hozzáállást a fogyatékossgal élők házasságával, szexuális életével és szülővé válásával szemben, amelyek még léteznek a társadalomban, különösen a fogyatékossgal élő lányok és asszonyok vonatkozásában. A hírközlő eszközöket bátorítani kell, hogy jelentős szerepet vállaljanak a negatív hozzáállás megszüntetése terén.
4. A fogyatékossgal élőket és családjukat fel kell világosítani a szexuális és egyéb erőszak elleni védekezés formáiról. A fogyatékossgal élők különösen ki vannak téve a családon, közösségen és intézményeken belüli erőszaknak, és meg kell tanítani őket arra, hogyan kerüljék el ezeket az eseteket, hogy felismerjék az erőszakot és jelentsék, amennyiben előfordul.

2.6. Szabály: kultúra

A tagállamok biztosítsák, hogy a fogyatékossgal élők egyenlő alapon résztvevői lehessenek a kulturális tevékenységeknek, illetve beépülhessenek azokba.

1. A Tagállamok biztosítsák azt, hogy fogyatékossgal élők használhassák alkotó, művészi és szellemi képességeiket, nem csak saját maguk javára, hanem a közösség gazdagítására, éljenek akár városi vagy falusi környezetben. Az ilyen tevékenységekre példák: a tánc, a zene, az irodalom, a színház, a képzőművészetek, a festészet, a szobrászat. Különösen a fejlődő or-

szágokban nagy hangsúlyt kell fektetni a hagyományos és a kortárs művészeti ágakra, mint a bábjátzás, a szavalás és a mesemondás.

2. A Tagállamoknak elő kell mozdítani, hogy a kulturális előadásokra és szolgáltatásokra szolgáló helyek, színházak, múzeumok, mozik, könyvtárak hozzáférhetőek legyenek a fogyatékossgal élők számára és ezekben jusson nekik hely.
3. A Tagállamoknak kezdeményezni kell különleges technikai berendezések kifejlesztését és használatát, hogy az irodalom, a film, a színház hozzáférhető legyen a fogyatékos emberek számára.

2.7. Szabály: pihenés és sport

A tagállamok tegyenek lépéseket, hogy a fogyatékos embereknek egyenlő esélyük legyen a pihenésre és a sportolásra.

1. A Tagállamok kezdeményezzenek intézkedéseket, hogy a pihenésre és sportolásra szolgáló helyek, szállodák, strandok, sportpályák, tornatermek stb. elérhetőek legyenek a fogyatékossgal élők számára. Ezek az intézkedések terjedjenek ki a pihenési és sportprogramokban segédkezők támogatására, valamint a hozzáférhetőség és részvétel módszereinek, az információs és a képzési programoknak a kifejlesztésére.
2. Az idegenforgalmi hatóságok, utazási irodák, szállodák, önkéntes szervezetek és mások, akik a pihenési és utazási lehetőségek szervezése terén tevékenykednek, mindenki számára kínálják szolgáltatásaikat, tekintetbe véve a fogyatékossgal élők különleges igényeit. Megfelelő képzést kell biztosítani a folyamat elősegítésére.
3. Bátorítani kell a sportszervezeteket, hogy teremtsenek lehetőséget a fogyatékossgal élők részvételére a sporteseményeken. Bizonyos esetekben a hozzáférhetőség megteremtése is elég lehet a részvételi lehetőség megnyitására. Más esetekben különleges szervezésre és különleges rendezvényekre van szükség. A tagállamok támogassák a fogyatékossgal élők részvételét az országos és nemzetközi eseményeken.
4. A sporttevékenységben résztvevő fogyatékossgal élők számára ugyanolyan minőségű felkészülést és edzést kell elérhetővé tenni, mint a többi résztvevő számára.
5. A sport és pihenés szervezői konzultáljanak a sérült emberek szervezeteivel, amikor kifejlesztik szolgáltatásaikat a fogyatékossgal élők részére.

2.8. Szabály: vallás

A Tagállamok bátorítsák azokat az intézkedéseket, amelyek célja, hogy a fogyatékos emberek egyenlően vehessenek részt közösségük vallási életében.

1. A Tagállamok az egyházi hatóságokkal konzultálva támogassanak olyan intézkedéseket, amelyek megszüntetik a megkülönböztetést, és a vallási tevékenységet hozzáférhetővé teszik a fogyatékossgal élők számára.
2. A Tagállamok bátorítsák a fogyatékossgáról szóló információk anyag eljuttatását az egyházi intézményekhez és szervezetekhez. A Tagállamok ösztönnözzék az egyházi hatóságokat arra is, hogy a fogyatékossgai politikáról szóló információ a vallási hivatásokra való felkészítés és a vallási oktatási programok részét képezze.
3. Bátorítsanak, hogy a vallásos irodalmat tegyék hozzáférhetővé az érzékszervi károsodást szenvedett személyek számára is.
4. A Tagállamok illetve az egyházi szervezetek konzultáljanak a fogyatékossgal élők szervezeteivel, amikor intézkedéseket hoznak az egyenlő részvételre a vallási tevékenységben.

3. A végrehajtás lépései

3.1. Szabály: információ és kutatás

A Tagállamok felelősek a fogyatékossgal élők életkörülményeivel kapcsolatos információk összegyűjtéséért és terjesztéséért, és támogassák az átfogó kutatást minden vonatkozásban, beleértve azokat az akadályokat, amelyek befolyásolják a fogyatékossgal élők életét.

1. A Tagállamoknak bizonyos időközönként nemekre lebontott statisztikákat és egyéb információkat kell gyűjteni a fogyatékossgal élők életkörülményeiről. Az adatgyűjtést az országos népszámlálásokkal és a háztartásokra vonatkozó felmérésekkel együtt lehet végrehajtani, szoros együttműködésben, többek között egyetemekkel, kutatóintézetekkel és a fogyatékossgal élők szervezeteivel. Az adatgyűjtés tartalmazzon kérdéseket a programokra, szolgáltatásokra és azok használatára vonatkozóan.
2. A Tagállamok vegyék fontolóra fogyatékossgai adatbank létrehozását, amely tartalmazza a rendelkezésre álló szolgáltatások és programok mellett a fogyatékossgal élők különböző csoportjaira vonatkozó adatokat is. Szem előtt kell tartani az egyéni szabadság és a személyiségi jogok védelmét.
3. A Tagállamok kezdeményezzenek és támogassanak kutatási programokat olyan társadalmi, gazdasági és részvételi kérdésekben, amelyek hatással vannak a fogyatékossgal élők életére és családjaira. Ez a kutatás terjedjen ki a fogyatékossgok okaira, típusaira és gyakoriságára, a meglevő programok hozzáférhetőségére és hatékonyságára vonatkozó tanulmányokra, valamint arra, hogy szükség van-e szolgáltatások és támogató intézkedések fejlesztésére és kiértékelésére.

4. A Tagállamok dolgozzák ki és hagyják jóvá az országos felmérések lefolytatásának terminológiáját és kritériumait, együttműködve a fogyatékossgal élők szervezeteivel.
5. A Tagállamok könnyítsék meg a fogyatékossgal élők részvételét az adatgyűjtésben és a kutatásban. Az ilyen kutatás kivitelezéséhez a Tagállamok különösen is bátorítsák a fogyatékossgal élő hozzáértő személyek felvételét.
6. A Tagállamok támogassák a kutatási eredmények és tapasztalatok cseréjét.
7. A Tagállamok tegyenek lépéseket a fogyatékossgal élőkkel kapcsolatos információk és ismeretek terjesztésére minden politikai és kormányzati szinten, az országos, regionális és helyi szférákban.

3.2. Szabály: politikai irányelvek formálása és tervezés

A Tagállamok biztosítsák, hogy a fogyatékossgai szempontokat vegyék figyelembe a politikai irányelvek kialakításakor és a tervezésben.

1. A Tagállamok kezdeményezzenek és dolgozzanak ki a fogyatékossgal élők számára megfelelő intézkedéseket országos szinten, ösztönözzenek s támogassanak hasonló lépéseket regionális és helyi szinten.
2. A Tagállamok vonják be a fogyatékossgal élők szervezeteit a fogyatékossgal élőkkel kapcsolatos tervekre és programokra vonatkozó, vagy gazdasági és társadalmi helyzetüket érintő minden döntéshozatalba.
3. A fogyatékossgal élők igényeit és gondjait foglalják be az általános fejlesztési tervekbe, és ne külön kezeljék őket.
4. A Tagállamoknak a fogyatékossgal élők helyzetével kapcsolatos végső felelőssége nem ment fel másokat a felelősségük alól. Bárki, aki különböző szolgáltatásokkal, tevékenységekkel vagy információadással foglalkozik a társadalomban, vállaljon felelősséget azért, hogy ezek a programok hozzáférhetők legyenek a fogyatékossgal élők számára.
5. A Tagállamoknak meg kell könnyíteni, hogy a helyi közösségek programokat dolgozhassanak ki a fogyatékossgal élők érdekében. Ennek egyik módja kézikönyvek és ellenőrzőlisták kibocsátása, és a helyi munkatársak számára képzési programok biztosítása.

3.3. Szabály: törvényhozás

A Tagállamok felelősek azért, hogy megteremtsék a fogyatékossgal élő személyek teljes részvételét és egyenlőségét biztosító intézkedések törvényi alapját.

1. Az állampolgárok jogait és kötelességeit tartalmazó országos törvényeknek tartalmazniuk kell a fogyatékossgal élők jogait és kötelességeit. A Tagál-

lamok kötelessége lehetővé tenni a fogyatékossgal élők számára, hogy a többi polgárral egyenlő mértékben gyakorolják emberi, állampolgári és politikai jogaikat. A Tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogyatékossgal élők szervezeteit bevonják a fogyatékos emberekre vonatkozó törvények kidolgozásába, valamint a megalkotott törvény folyamatos értékelésébe.

2. Új törvényekre lehet szükség azon körülmények elhárítására, amelyek károsan befolyásolják a fogyatékossgal élők életét, pl. zaklatás és viktimizáció. Meg kell szüntetni minden a fogyatékos embereket sújtó megkülönböztetést. Az országos törvénykezés hozzon megfelelő szankciókat a jogegyenlőség elvének megsértői ellen.
3. A fogyatékossgal élőkre vonatkozó országos törvényhozás két különböző formában történhet. A jogok és kötelességek részét képezhetik az általános törvényhozási programnak, vagy különleges törvények tartalmazzák őket. A fogyatékossgal élőkre vonatkozó különleges törvényhozás több formában alakítható ki:
 - a. Külön törvények életbe léptetése, amelyek kizárólag fogyatékos ügyekre vonatkoznak;
 - b. Sajátos témák esetén a fogyatékos ügyek belefoglalása a törvényhozásba;
 - c. A meglévő törvények értelmezését szolgáló szövegekben kiemelten megemlíteni a fogyatékossgal élőket.
4. A különböző fenti megközelítések kombinációja lehet kívánatos. Fontolóra lehet venni megerősítő akciók alkalmazását is.
5. A Tagállamok esetleg fontolóra vehetik hivatalosan szabályozott panasztevő mechanizmus létrehozását a fogyatékos emberek érdekeinek védelme céljából.

3.4. Szabály: gazdasági irányelvek

A Tagállamokat terheli a pénzügyi felelősség a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének megteremtését célzó nemzeti programokért és intézkedésekért.

1. A Tagállamok szerepeltessék a fogyatékosokkal kapcsolatos témákat minden országos, regionális vagy helyi kormányzati testület rendes költségvetésében.
2. A Tagállamoknak, a nem kormányzati szervezeteknek és más érintett testületeknek együttműködve kell meghatározniuk a fogyatékossgal élő emberekre vonatkozó támogatási programok és intézkedések leghatásosabb formáit.
3. A Tagállamoknak fontolóra kell venni különböző gazdasági intézkedéseket (kölcsönök, adómentesítések, céltámogatás, különleges pénzalapok, stb.),

hogy ösztönözzék és támogassák a fogyatékosággal élők egyenlő részvételét a társadalomban.

4. Sok tagállamban tanácsos lenne fogyatékosági fejlesztési alapok létrehozása, amelyek különböző kísérleti projekteket és önszorgató programokat támogathatnának a legalsó szinten.

3.5. Szabály: a tennivalók koordinálása

A Tagállamok felelősek az országos koordinációs bizottságok vagy hasonló testületek létrehozásáért és erősítéséért, hogy ezek a fogyatékosági ügyek országos központját képezzék.

1. Az országos koordinációs bizottságok vagy hasonló testületek folyamatosan tevékenykedjenek, és működjenek törvények, valamint megfelelő kormányzati előírások alapján.
2. A magán és állami szervezetek képviselőit egyesítő testület biztosítja a különböző szektorok és a különböző tudományágak részvételét. A képviselőket az érdekelt minisztériumokból, a fogyatékosággal élők szervezeteiből és más nem kormányzati szervezetekből lehet toborozni.
3. A fogyatékosággal élők szervezeteinek kellő befolyással kell rendelkezniük az országos koordinációs bizottságban, hogy biztosítva legyen észrevételeik megfelelő visszacsatolása.
4. Az országos koordinációs bizottságot elegendő önállósággal és anyagi forrásokkal kell felruházni, hogy felelősségteljesen láthassa el döntéshozó feladatát. A legmagasabb kormányzati szinten legyen beszámolási kötelezettsége.

3.6. Szabály: a fogyatékosággal élő személyek szervezetei

A Tagállamoknak el kell ismerniük a fogyatékosággal élők szervezeteinek jogát arra, hogy országos, regionális és helyi szinten képviseljék a fogyatékosággal élő embereket. Ugyanígy el kell ismerniük a fogyatékosággal élők szervezeteinek tanácsadói szerepét a fogyatékosági ügyekkel kapcsolatos döntéshozás folyamatában.

1. A Tagállamok bátorítsák, és gazdaságilag és egyéb téren támogassák a fogyatékosággal élők, családtagjaik illetve támogatóik szervezeteinek létrejöttét és erősödését. A Tagállamok ismerjék el, hogy ezen szervezeteknek szerepet kell játszani a fogyatékosági politika kialakításában.
2. A Tagállamok tartsanak fenn folyamatos kommunikációt a fogyatékosággal élők szervezeteivel, és biztosítsák részvételüket a kormányzati irányelvek kialakításában.
3. A fogyatékosággal élők szervezeteinek szerepe: megállapítani a szükségleteket és prioritásokat, részt venni a fogyatékosággal élők életével kapcsola-

tos szolgáltatások és intézkedések tervezésében, létrehozásában és értékelésében, tájékoztatni a közvéleményt és előmozdítani a változásokat.

4. Az önsegítés eszközeiként a fogyatékossgal élők szervezetei tegyék lehetővé és segítsék elő a különböző jártasságok kifejlesztésének lehetőségét, egymás kölcsönös támogatását és az információk megosztását.
5. A fogyatékossgal élők szervezetei számos formában játszhatnak tanácsadói szerepet, pl. állandó képvisellel a kormány által támogatott intézmények vezetőségeiben, közérdekű bizottságok tagjaiként és szakértőként a különböző projektek kialakításakor.
6. A fogyatékossgal élők szervezeteinek tanácsadói szerepe folyamatos kell legyen, hogy kifejlesszék és elmélyítsék a nézetek és információk cseréjét az állam és a szervezetek között.
7. Kapjanak a szervezetek állandó képvisellet nemzeti koordinációs tanácsban és hasonló testületekben.
8. Fejlesztani és erősíteni kell a fogyatékossgal élők helyi szervezeteinek szerepét, hogy közösségi szinten kellően befolyásolhassák az ügyeket.

3.7. Szabály: a munkatársak képzése

A tagállamok felelősek azért, hogy minden szinten biztosítsák azon munkatársak megfelelő képzését, akik részt vesznek a fogyatékossgal élő személyekre vonatkozó programok és szolgáltatások tervezésében és kivitelezésében.

1. A Tagállamok biztosítsák, hogy minden hatóság, amelyik szolgáltatást nyújt a fogyatékossgal élőknek, megfelelő képzést adjon munkatársainak.
2. A fogyatékosokkal dolgozó szakemberek képzésének, éppen úgy, mint az általános képzési programokban a fogyatékossgal kapcsolatos információk terjesztésének kellőképpen tükröznie kell a teljes részvétel és egyenlőség elvét.
3. A Tagállamoknak a képzési programokat a fogyatékossgal élők szervezeteivel konzultálva kell kialakítani, és a munkatársak képzésében vegyenek részt fogyatékossgal élők mint tanárok, oktatók vagy tanácsadók.
4. A közösségi munkások képzése igen nagy stratégiai jelentőséggel bír, különösen a fejlődő országokban. Be kell vonni fogyatékossgal élőket, és ki kell fejleszteni a megfelelő értékeket, szakértelmet és technikákat, valamint jártasságokat, amelyeket gyakorolhatnak a fogyatékossgal élő emberek, családtagjaik és a közösség tagjai.

3.8. Szabály: a szabályok végrehajtásával összefüggő fogyatékosági programok országos szintű ellenőrzése és értékelése

A Tagállamok felelősek a fogyatékosokkal élők esélyegyenlőségének biztosítását célzó országos programok és szolgáltatások megvalósításának folyamatos ellenőrzéséért és értékeléséért.

1. A Tagállamok ismétlődően és módszeresen értékeljék az országos fogyatékosági programokat, és hozzák nyilvánosságra az értékelés alapelveit és eredményeit.
2. A Tagállamok fejlesszék ki és vegyék át a fogyatékosokkal kapcsolatos programok és szolgáltatások értékeléséhez szükséges terminológiát és kritériumokat.
3. Az ilyen kritériumokat és a terminológiát a fogyatékosokkal élők szervezeteivel szoros együttműködésben fejlesszék ki a legkorábbi elképzelések és tervezés időszakától kezdve.
4. A Tagállamok vegyenek részt a nemzetközi együttműködésben, hogy megteremtsék az országos értékelés közös szabványait a fogyatékoság témakörében. Bátorítsák a részvételre az országos koordinációs bizottságokat is.
5. A különböző fogyatékosági programok értékelését már a tervezés szintjén be kell építeni, hogy a célok elérésének általános hatékonyságát is értékelni tudják.

3.9. Szabály: műszaki és gazdasági együttműködés

Mind a fejlett iparral rendelkező, mind pedig a fejlődő Tagállamok felelősséggel tartoznak, hogy együttműködjenek és lépéseket tegyenek a fejlődő országokban élő fogyatékos emberek életkörülményeinek megjavítására.

1. A fogyatékos emberek, köztük a fogyatékosokkal élő menekültek esélyegyenlőségének biztosítása érdekében tett intézkedéseket be kell építeni az általános fejlesztési programokba.
2. Ezeket az intézkedéseket be kell illeszteni a két és többoldalú, kormányzati és nem kormányzati műszaki és gazdasági együttműködés keretei közé. A tagállamok vitassák meg partnereikkel a fogyatékos ügy kérdéseit az együttműködésről folyó tárgyalásokon.
3. A műszaki és gazdasági együttműködési programok tervezésekor és felülvizsgálatakor különös figyelmet kell szentelni annak, milyen hatással vannak ezek a fogyatékos emberek helyzetére. Nagyon lényeges, hogy a fogyatékosokkal élőket és szervezeteiket bevonják a fogyatékosokkal élők számára tervezett fejlesztési programok megvitatásába. Közvetlenül részt kell venniük az ilyen projektek kifejlesztésében, megvalósításában és értékelésében.

4. A műszaki és gazdasági együttműködés elsődleges fontosságú területei közé tartozik:
 - a. Az emberi erőforrások fejlesztése a fogyatékossgal élők szakértelmének, képességeinek és teljesítőképességének fejlesztése révén; és a fogyatékos emberek számára és általuk munkahelyeket teremtő tevékenység kezdeményezése.
 - b. A megfelelő fogyatékossgal összefüggő technológiák és szakismeretek kidolgozása és terjesztése.
5. Bátorítjuk a Tagállamokat, hogy támogassák a fogyatékossgal élők szervezeteinek megalakulását és megerősödését.
6. A Tagállamok tegyenek lépéseket arra, hogy a műszaki és gazdasági programok adminisztrációjában bármely szinten érintett szakemberek továbbfejlesszék ismereteiket a fogyatékos ügyek terén.

3.10. Szabály: nemzetközi együttműködés

A Tagállamok aktívan vegyenek részt a fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlőségének biztosításával kapcsolatos nemzetközi együttműködésben.

1. Az ENSZ, a szakosított ügynökségek és egyéb érintett kormányközi szervezetek keretein belül a Tagállamok vegyenek részt a fogyatékossgai politika kialakításában.
2. Amikor alkalom nyílik erre, a Tagállamok vessék fel a fogyatékossg kérdését a szabványokra, információcserére, fejlesztési programokra, stb. vonatkozó általános megbeszéléseken.
3. A Tagállamok bátorítsák és támogassák az ismeretek és tapasztalatok cseréjét a következők között:
 - a. Nem kormányzintű, fogyatékossgai kérdésekkel foglalkozó szervezetek.
 - b. A fogyatékossgai kérdésekkel foglalkozó kutatóintézetek és egyéni kutatók.
 - c. A fogyatékossg területével foglalkozó gyakorlati programok és szakmai csoportok képviselői.
 - d. A fogyatékossgal élő emberek szervezetei.
 - e. Nemzeti koordinációs bizottságok.
4. A Tagállamok biztosítsák, hogy az ENSZ és a szakosított ügynökségek, valamint minden kormányközi és interparlamentáris testület mind globális, mind regionális szinten vonja be munkájába a fogyatékossgal élők globális és regionális szervezeteit.

4. Ellenőrző mechanizmus

1. Az ellenőrző mechanizmus célja, hogy elősegítse az alapvető szabályok hatékony végrehajtását. Segítséget nyújt minden Tagállamnak, hogy felmérjék a végrehajtás szintjét és előrehaladását. Az ellenőrzés feltárja az akadályokat és megfelelő intézkedéseket javasol, amelyek hozzájárulnak az alapvető szabályok sikeres végrehajtásához. Az ellenőrző mechanizmus feltárja az egyes Tagállamok gazdasági, társadalmi és kulturális jellemzőit. Fontos elem lehet a tanácsadó szolgáltatások, valamint a tapasztalatok és információk cseréjének biztosítása a Tagállamok között.
2. Az alapvető szabályok ellenőrzésére a Szociális Fejlesztési Tanács üléseinek keretében kerül sor. Különleges megbízottat kell kinevezni, aki kellő és széleskörű tapasztalatokkal rendelkezik a fogyatékosági ügyek és a nemzetközi szervezetek terén, (szükség esetén költségvetésen kívüli eszközökkel kell finanszírozni), és aki három éven keresztül ellenőrzi az alapvető szabályok végrehajtását.
3. A fogyatékossgal élőknek a Gazdasági és Szociális Tanácsban tanácskozási joggal résztvevő nemzetközi szervezeteit, valamint azokat a fogyatékossgal élő személyeket képviselő szervezeteket, amelyek még nem alakították meg szervezeteiket, meg kell hívni, hogy alakítsanak egy szakértői bizottságot, amelyben a fogyatékossgal élők szervezetei legyenek többségben, figyelembe véve a fogyatékossgok különböző fajtáit és a földrajzilag méltányos képviseletet, hogy a Különleges megbízott, és szükség esetén a Titkárság konzultálhasson velük.
4. A Különleges megbízott felhívja a szakértői bizottságot, hogy adjon tanácsot, visszajelzést és javaslatokat az alapvető szabályok bevezetésének előmozdítása, végrehajtása és ellenőrzése terén.
5. A Különleges megbízott kérdéscsomagot küld ki a Tagállamoknak, az ENSZ-en belüli jogi személyeknek, a kormányközi és nem kormányzati testületeknek, köztük a fogyatékossgal élők szervezeteinek. A kérdéscsomag az alapvető szabályoknak a Tagállamokban történő végrehajtására vonatkozó terveket illeti. A kérdések legyenek szelektív természetűek, és egy sor különböző szabályra vonatkozzanak, a minél mélyebb értékelés érdekében. A kérdések kidolgozásakor a Különleges megbízott konzultáljon a szakértői csoporttal és a Titkársággal.
6. A Különleges megbízott törekedjen közvetlen párbeszédre nem csak a Tagállamokkal, hanem a helyi nem kormányzati szervezetekkel, hogy megtudja nézeteiket és véleményüket azokkal az információkkal kapcsolatban, amelyek szerepelnek a jelentésekben. A Különleges megbízott szolgáljon tanácsokkal az alapvető szabályok megvalósításával és ellenőrzésével kapcsolatban, valamint a kérdéscsomag megválaszolásának előkészületei során.

7. A Titkárság Politikai Koordinációs és Fenntartható Fejlődési Osztályának, mint a fogyatékosági ügyek ENSZ-beli fókuszpontjának, az ENSZ Fejlesztési Programjának, valamint más szervezetnek és mechanizmusoknak az ENSZ szervezetén belül, mint a regionális bizottságok, szakosított ügynökségek és az intézményközi találkozók, együtt kell működniük a Különleges megbízottal az alapvető szabályok nemzeti szintű végrehajtása és ellenőrzése terén.
8. A Különleges megbízott a Titkárság segítségével készítsen jelentést a Szociális Fejlesztési Bizottság 34. és 35. ülészakára. E jelentések előkészítése során a Különleges megbízott konzultáljon a szakértői bizottsággal.
9. A Tagállamok serkentsék az országos koordinációs bizottságokat, vagy hasonló testületeket, hogy vegyenek részt a végrehajtásban és az ellenőrzésben. Országos szinten a fogyatékos ügyek fókuszpontjaiként alakítsanak ki megfelelő eljárásokat az alapvető szabályok ellenőrzésének koordinálására. A fogyatékosággal élők szervezeteit bátorítani kell, hogy minden szinten aktívan vegyenek részt az ellenőrző folyamatban.
10. Amennyiben sikerül költségvetésen kívüli forrásokat találni, egy vagy több régióközi tanácsadói posztot kell létrehozni, hogy közvetlen szolgáltatásokat nyújtsanak a Tagállamoknak, például:
 - a. szervezzenek országos és regionális képzési szemináriumokat az alapvető szabályok tartalmáról.
 - b. dolgozzanak ki irányelveket a szabályok végrehajtásának stratégiára.
 - c. adjanak információt a szabályok végrehajtásával kapcsolatos legjobb gyakorlati lépésekről.
11. A Szociális Fejlesztési Bizottság 34. ülészakán létesítsenek egy több megoldást lehetővé tevő munkacsoportot, hogy vizsgálja meg a Különleges megbízott jelentését, és tegyen javaslatokat, hogyan lehetne javítani az alapvető szabályok alkalmazását. A Különleges megbízott jelentését vizsgálva a Bizottság az említett munkacsoporton keresztül konzultáljon a fogyatékosággal élők nemzetközi szervezeteivel, és a szakosodott intézményekkel, összhangban a Gazdasági és Szociális Tanács funkcionális bizottsági eljárási szabályzatának 71. és 76. pontjával.
12. A Különleges megbízott mandátumának lejártá utáni ülészakán a Bizottság vizsgálja meg a mandátum meghosszabbításának, vagy új Különleges megbízott kinevezésének, netán új ellenőrző mechanizmus létrehozásának lehetőségét, és tegyen megfelelő javaslatokat a Gazdasági és Szociális Tanácsnak.
13. A Tagállamokat arra kell bátorítani, hogy hozzájárulásaikkal támogassák az ENSZ Fogyatékosági Önkéntes Alapját, és ezzel segítsék elő az alapvető szabályok végrehajtását.

Részmegállapodás
a Szociális Ügyek és Közegészségügy Területén

Európa Tanács

ResAP(2001)1 Határozat
az egyetemes tervezés alapelveinek
az épített környezet alakításával foglalkozó
valamennyi szakma
képzési tervébe történő bevezetéséről
(„Tomari Határozat”)

A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK INTEGRÁCIÓJA

ELTE GYK, Budapest, 2009

Fogyatékoság-politikai szakismeretek
ResAP(2001)1 Határozat az egyetemes tervezés alapelveinek az épített környezet alakításával foglalkozó valamennyi szakma képzési tervébe történő bevezetéséről („Tomari Határozat”)

ResAP(2001)1 Határozat

az egyetemes tervezés alapelveinek az épített környezet alakításával foglalkozó valamennyi szakma képzési tervébe történő bevezetéséről

(„Tomari Határozat”)

(Elfogadta a Miniszterek Bizottsága 2001. február 15. napján,
a Miniszterhelyettesek 742. ülésén)

Részmegállapodás
a Szociális Ügyek és Közegészségügy Területén
III. Főigazgatóság – Társadalmi kohézió
Európa Tanács
F-67075 Strasbourg Cedex
France
Fax: (+33) 3 88 41 27 32

Ez a közlemény honlapunkon is elérhető: www.coe.int/soc-sp

A ResAP(2001)1 Határozat szövege az Interneten is elérhető:
<http://cm.coe.int/ta/res/resAP/2001/2001xp1.htm>

Tartalom

Az Európa Tanács tagállamai	98
1. Előszó	99
1.1. Az Európa Tanács	99
1.2. Részmegállapodás a Szociális Ügyek és Közegészségügy Területén	100
2. A felsőoktatási és kutatási bizottság (CC-HER) üzenete	101
3. Bevezető	102
4. ResAP(2001)1 Határozat az egyetemes tervezés Alapelveinek az épített környezet alakításával foglalkozó valamennyi szakma képzési tervébe történő bevezetéséről (Elfogadta a Miniszterek Bizottsága 2001. február 15. napján, a Miniszterhelyettesek 742. ülésének végén)	103
4.1. A ResAP(2001) függeléke	106
4.1.1. Általános elvek	106
4.1.2. Meghatározások	106
4.1.3. Célok, célkitűzések és stratégiák	107
4.1.4. Felsőoktatás	108
4.1.5. Továbbképzés és szakképzés	109
4.1.6. Oktatási módszerek és tananyagok	109
4.1.7. Az oktatók képzése	110
4.1.8. A felhasználók bevonása	110
4.1.9. Az oktatás eredményességének értékelése	110
4.1.10. Az információk és a jó gyakorlat nemzetközi cseréje	111
5. Háttérinformációk a ResAP(2001)1 sz. határozathoz	111
5.1. Általános megjegyzések	111
5.2. Az egyes szakaszokra vonatkozó részletes megjegyzések	112
5.2.1. Preambulum	112
5.2.2. Rendelkező szakaszok	112
5.2.3. A határozat függeléke	113
5.2.4. Általános elvek	113
5.2.5. Meghatározások	113

5.2.6. Célok, stratégiák	113
5.2.7. Felsőoktatás	115
5.2.8. Továbbképzés és szakképzés	115
5.2.9. Oktatási módszerek és anyagok	115
5.2.10. Az oktatók képzése	116
5.2.11. A felhasználók bevonása	116
5.2.12. Az oktatás eredményességének értékelése	116
5.2.13. Az információk és jó gyakorlatok nemzetközi cseréje	117

Az Európa Tanács tagállamai

Albánia	Liechtenstein
Andorra	Litvánia
Örményország	Luxemburg
Ausztria	Málta
Azerbajdzsán	Moldávia
Belgium	Hollandia
Bosznia és Hercegovina	Norvégia
Bulgária	Lengyelország
Horvátország	Portugália
Ciprus	Románia
Cseh Köztársaság	Oroszország
Dánia	San Marino
Észtország	Szlovákia
Finnország	Szlovénia
Franciaország	Spanyolország
Grúzia	Svédország
Németország	Svájc
Görögország	Macedónia volt Jugoszláv Köztársaság
Magyarország	Törökország
Izland	Ukrajna
Írország	Egyesült Királyság
Olaszország	
Lettország	
Tagjelölt országok	
Jugoszláv szövetségi köztársaság	Monaco
Megfigyelői státussal rendelkező államok	
Kanada	Mexikó
Szentszék	Amerikai Egyesült Államok
Japán	

1. Előszó

1.1. Az Európa Tanács

Az Európa Tanács egy politikai szervezet, amelyet 1949. május 5-én tíz európai ország hozott létre azzal a céllal, hogy így erősítse a tagok között egységet. Jelenleg 44 tagállama van. Bármely európai ország tagja lehet az Európa Tanácsnak, amennyiben az elfogadja a plurális parlamenti demokrácia, a jogállamiság, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságjogok minden joghatóságán belül élő személy részére történő biztosításának alapelvét.

A szervezet legfőbb céljai a demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság megerősítése, továbbá közös válaszok megfogalmazása a tagállamaiban felmerülő politikai, szociális, kulturális és jogi kihívásokra. Az Európa Tanács 1989 óta a közép- és kelet-európai országok többségét bevonta saját struktúráiba, és támogatta a politikai, jogi és közigazgatási reformjaik megvalósítására és megszilárdítására tett erőfeszítéseiket.

Az Európa Tanács munkája mára több mint 170 európai egyezmény és megállapodás elfogadásához vezetett, amelyek együttesen az európai „közös jogi tér” alapját képezik. Ide tartozik az Emberi Jogok Európai Egyezménye (1950), az Európai Szociális Karta (1961), és az Egyezmény az Emberi Jogokról és a Bioetikáról (1997). A Miniszterek Bizottsága számos ajánlása fogalmaz meg a nemzeti kormányok számára különféle politikai irányelveket.

Az Európa Tanács állandó székhelye a franciaországi Strasbourg. A szervezet különféle testületekbe szervezve működik:

- Irányító szerve a **Miniszterek Bizottsága**, amely 44 tagállam külügyminisztereiből áll, és két évente ülészik. Az ülések között a strasbourgi állandó képviselők miniszterhelyettesként folytatnak megbeszéléseket. Meghatározzák a szervezet tevékenységi programját, elfogadják a költségvetést és számos kormányközi bizottság munkáját felügyelik. Emellett pedig döntenek a Parlamenti Közgyűlés és az Európa Tanács által rendszeres időközönként megszervezésre kerülő szakminiszteri konferenciák ajánlásainak utókövetéséről.
- A másik szabályalkotó szerv a **Parlamenti Közgyűlés**, amely a 44 nemzeti parlament 612 tagjából, valamint bizonyos nem ET-tag európai országok különleges meghívottjaiból áll. Az egyes nemzeti küldöttségek összetétele a nemzeti parlamentek összetételét tükrözi. A Közgyűlés évente négy plenáris ülést tart.
- Az **Európai Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusa** szintén 612 tagból áll, és a tagállamok helyi és regionális önkormányzati testületeit képviseli. Célja a nemzeti szint alatt működő önkormányzati struktúrák megerősítése, együttműködésük elősegítése és európai szintű részvételük biztosítása.

- A Szerződő Felek egy-egy helybeli bírójából álló **Emberi Jogok Európai Bírósága** a bármely állam ellen valamely magánszemély, egyesület vagy egy másik tagállam által az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglalt megsértése miatt benyújtott panaszok elbírására jogosult bírói szervezet.

Mindezen testületeket egy többnemzetiségű Európai Titkárság szolgálja ki egy, a Parlamenti Közgyűlés által öt évre kinevezett főtitkár vezetése alatt. A Titkárság tagjai függetlenek azoktól az államoktól, amelyeknek állampolgárai. Különböző nem kormányzati szervezetek – különösen az emberi jogok területén – szoros partneri együttműködést folytatnak az Európa Tanáccsal.

1.2. Részmegállapodás a Szociális Ügyek és Közegészségügy Területén

Az Európa Tanács kormányközi munkaprogramja olyan területeket ölel fel, mint a média, a helyi és regionális demokrácia, a bioetika, a bűnmegelőzés és bűnüldözés, a migráció és a menekültek, nemzetiségi kérdések, a nemek közötti egyenlőség, a környezetvédelem, továbbá a társadalmi kohézió és az egészségügy.

Ha csupán néhány tagállam szándékozik valamilyen tevékenységhez csatlakozni, amelyben ET-partnereik nem mindegyike kíván részt venni, "részmegállapodást" köthetnek, amely csak rájuk vonatkozóan bír kötelező érvénnyel. Erre példa a gyógyszerek minőségére (Európai Gyógyszerkönyv), a kábítószerrel való visszaélés elleni küzdelemre („Pompidou Csoport”), a szociális fejlesztési projektek finanszírozására („Európa Tanács Fejlesztési Bankja”), továbbá a fogyasztók egészségének védelmére és a fogyatékossgal élők rehabilitációjára és bevonására vonatkozó megállapodás („Részmegállapodás a Szociális Ügyek és Közegészségügy Területén”).

A Részmegállapodás a Szociális Ügyek és Közegészségügy Területén ezen az alapon került aláírásra 1959. november 16-án. A megállapodáshoz a következő államok csatlakoztak: Ausztria, Belgium, Ciprus, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Írország, Olaszország, Luxembourg, Hollandia, Norvégia, Portugália, Szlovénia, Spanyolország, Svédország, Svájc és az Egyesült Királyság.

Észtország, Magyarország, Izland, Lettország, Litvánia és Lengyelország, továbbá a nem ET-tag Kanada megfigyelői státuszt élveznek a fogyatékossgal élők integrációja területén működő bizottságokban.

A Szociális Ügyek és Közegészségügy Területére vonatkozó Részmegállapodás keretén belüli tevékenységek legfontosabb céljai:

- a fogyasztók egészségének fokozott védelme a lehető legtágabb értelemben, beleértve egyrészt a termékek minőségére, hatékonyságára és biztonsági ellenőrzésére, másrészt a mérgező vagy káros termékek biztonságos használatára vonatkozó jogszabályok, előírások és gyakorlatharmonizációjának elősegítését – tekintettel az emberi táplálékláncre közvetlen vagy

közvetett hatást gyakorló termékekre, továbbá a kártevőirtó-szerek, gyógyszeripari és kozmetikai termékekre;

- a fogyatékos-sággal élők közösségbe történő bevonása: egy, a fogyatékos-sággal élőkre vonatkozó koherens politika modelljének meghatározása – és európai szintű megvalósításához való hozzájárulás – révén, amely egyszerre veszi figyelembe a teljes körű állampolgárság és az önálló életvitel elveit; valamint az integrációt korlátozó bármilyen jellegű – lélektani, oktatási, családi, kulturális, szociális, szakmai, pénzügyi vagy építészeti – tényezők felszámolása által.

Általános szabályként a részmegállapodásbeli ajánlások (ún. „határozatok”) standard előírásokat tartalmaznak, hogy így váljon lehetővé azok nemzeti jogalkotásba történő átvétele, emellett pedig olyan nemzetközi szövegek rendelkezéseire vonatkozó előírásokat fogalmaznak meg, amelyeket a tényleges nemzeti szintű megvalósításért felelős személyek fogalmaznak meg.

A tudomány és a technológia előrehaladásával az elfogadott szövegeket rendszeresen felülvizsgálják. Ezek a szövegek sok esetben úttörő szerepet töltenek be az érintett területeken.

A részmegállapodás testületei szoros együttműködést folytatnak más nemzetközi intézmények megfelelő testületeivel, továbbá hasonló és kapcsolódó területeken tevékenykedő nem kormányzati szervezetekkel.

2. A felsőoktatási és kutatási bizottság (CC-HER) üzenete

A CC-HER irányító testület 2001. június 21–22-én Strasbourgban megtartott ülésén áttekintette az egyetemes tervezés alapelveinek az épített környezet alakításával foglalkozó valamennyi szakma képzésébe történő beépítéséről szóló ResAP(2001)1 Határozatot, kifejezte támogatását az egyetemes tervezés koncepcióját megalapozó elvekre vonatkozóan – vagyis arra, hogy mindenki számára teljes hozzáférést kell biztosítani az épületekhez és az épített környezet más elemeihez. Tiszteletben tartva a felsőoktatási intézmények önrendelkezési jogát saját képzési terveik és oktatási programjaik kialakításában, a irányító testület ösztönözte a CC-HER nemzeti delegációit, hogy:

- terjesszék a határozatban foglaltakat a kidolgozásában figyelembe vett háttéranyagokkal együtt a saját országaikban működő, az épített környezet alakításával összefüggő programokat működtető felsőoktatási intézmények körében;
- ösztönözzék ezeket az intézményeket arra, hogy oktatási programjaik kialakítása során vegyék figyelembe a határozatban foglaltakat;
- ösztönözzék országaik felsőoktatási intézményeit arra, hogy az ezen a területen alkalmazott legjobb gyakorlatokra vonatkozóan példákat mutassanak be az Európa Tanács Titkársága számára

3. Bevezető

Az egyetemes tervezés alapelveinek az épített környezet alakításával foglalkozó valamennyi szakma képzési tervébe való bevezetéséről szóló ResAP(2001)1 Határozatot a Fogyatékos Személyek Rehabilitációjával és Integrációjával foglalkozó Bizottsága (Committee on the Rehabilitation and Integration of People with Disabilities, CD-P-RR) készítette elő. Ez a kormányközi bizottság a Miniszterek Tanácsa alatt, és a Szociális Ügyek és Közegészségügy Területére vonatkozó Részmegállapodás keretein belül működik.

A határozat a CD-P-RR „akadálymentesség” témakörében folytatott munkájának eredményeképp megszületett okirat, amely azonban nem kötelező érvényű. A bizottság már 1972-ben támogatta a Rehabilitation International szervezet által kidolgozott „akadálymentes hozzáférés” jelzésének (kerekeszékben ülő ember, kék alapon fehér piktogram) nemzetközi használatát – ami mára nemzetközi gyakorlattá vált. 1979-ben a bizottság az akadálymentességre vonatkozó specifikus műszaki előírásokat és méretadatokat tett közzé. 1993-ban a bizottságnak alárendelt testület, a rehabilitációval foglalkozó, nem egészségügyi területen dolgozó személyek (építészek és várostervezők) képzésének Szakértői Bizottsága (Committee of Experts on the Training of Personnel other than Health Care Personnel concerned with Rehabilitation) közzétette az *Acessibility: Principles and Guidelines (Akadálymentesség: irányelvek és gyakorlati útmutató)* című jelentését.

A határozat első tervezetét Az Akadálymentesség Szakértői Testülete (Panel of Experts on Accessibility, P-RR-AC) 1998 ősze és 1999 nyara között dolgozta ki, majd a CD-P-RR 1999. június 9–11. között Strasbourgbán megtartott 22. ülésére nyújtotta be. A tervezethez több módosítási javaslat érkezett. A küldöttségek által 1999. folyamán megküldött vélemények figyelembevételével a szakértői testület a CD-P-RR 23. ülésére (Tomari, Portugália, 2000. június 13–16.) nyújtotta be az átdolgozott változatot. A bizottság a küldöttségek észrevételeinek fényében módosította a szöveget, és az így átdolgozott határozattervezetet jóváhagyta. A bizottság a jóváhagyott határozattervezetet benyújtotta a Miniszterek Tanácsához, ahol az 2001. február 15. napján elfogadásra került.

A határozat kiindulási pontja az az alapelv, hogy minden személynek, köztük a fogyatékossgal élőknek is, joga van teljes mértékben részt venni a közösség életében. Ez a jog magában foglalja az épített környezet minden részének hozzáférésére, használatára és megismerésére vonatkozó jogot is. Ez az alapelv elismeri a társadalom – különösen pedig minden, az épített környezet alakításában részt vevő szakma – azon felelősségét és köteleességét, hogy az épített környezetet mindenki – köztük a fogyatékossgal élők – számára általánosan hozzáférhetővé tegye.

Európában az egyetemes tervezést számos építészettel, tervezéssel és mérnöki tudományokkal foglalkozó egyetemen és iskolában nem tanítják, továbbá számos építész, mérnök, tervező és várostervező se alkalmazza gyakorlatában. Így ez a határozat annak biztosítására irányul, hogy az épített környezet alakí-

tásán dolgozó minden szakma gyakorlati oktatásának és képzésének része legyen az egyetemes tervezés.

4. ResAP(2001)1 Határozat az egyetemes tervezés Alapelveinek az épített környezet alakításával foglalkozó valamennyi szakma képzési tervébe történő bevezetéséről

(Elfogadta a Miniszterek Bizottsága 2001. február 15. napján, a Miniszterhelyettesek 742. ülésének végén)

A Miniszterek Bizottsága, összetételét illetően Ausztria, Belgium, Ciprus, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Írország, Olaszország, Luxembourg, Hollandia, Norvégia, Portugália, Szlovénia, Spanyolország, Svédország, Svájc és az Egyesült Királyság képviselőinek, azaz a Szociális Ügyek és Közegészségügy Területére vonatkozó Részmegállapodás tagállamainak részvételével,

Felidézve az 1959. november 16. napján kelt, az Európa Tanács szociális és kulturális területeken folytatott tevékenységeinek kiterjesztéséről szóló (59) 23. sz. Határozatát;

Tekintettel az 1996. október 2. napján kelt (96) 35 sz. Határozatra, amely felülvizsgálta a Részmegállapodás struktúráit, és úgy határozott, hogy az (59) 23. sz. Határozatban meghatározottak helyébe lépő átdolgozott szabályok alapján folytatja az addig végzett és az említett Határozat alapján kialakított tevékenységeket, amelyek célja főképp az alábbiakra irányult:

- a. a fogyasztók egészségének fokozott védelme a lehető legtágabb értelemben, beleértve egyrészt a termékek minőségére, hatékonyságára és biztonsági ellenőrzésére, másrészt a mérgező vagy káros termékek biztonságos használatára vonatkozó jogszabályok, előírások és gyakorlatharmonizációjának elősegítését – tekintettel az emberi táplálékláncra közvetlen vagy közvetett hatást gyakorló termékekre, továbbá a kártevőirtó-szerek, gyógyszeripari és kozmetikai termékekre;
- b. a fogyatékossgal élők közösségbe történő bevonása: egy, a fogyatékossgal élőkre vonatkozó koherens politika modelljének meghatározása – és annak európai szintű megvalósításához való közreműködés révén –, amely egyszerre veszi figyelembe a teljes állampolgárság és az önálló életvitel elveit; valamint hozzájárul az integrációt korlátozó bármilyen jellegű – lélektani, oktatási, családi, kulturális, szociális, szakmai, pénzügyi vagy építészeti – tényezők felszámolásához.

Figyelembe véve, hogy az Európa Tanács célja a tagállamok gazdasági és társadalmi fejlődésének előmozdítása érdekében a tagállamok közötti nagyobb egység megteremtése;

Tekintettel az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Egyezményre, és különös tekintettel annak a szabad mozgásra vonatkozó részére (a 4. sz. Jegyzőkönyv 2. cikke);

Tekintettel az átdolgozott Európai Szociális Kartában megfogalmazott elvekre, azaz a fogyatékossgal élő személyek függetlenséghez, a társadalmi integrációhoz és a közösség életében való részvételhez való jogára, mindenekelőtt a kommunikációt és a szabad mozgást korlátozó tényezők felszámolása a közlekedéshez, a lakhatáshoz, a kulturális és szabadidős tevékenységekhez való hozzáférés lehetővé tétele révén (15. cikk 3. bekezdés);

Tekintettel az R(86)18 számú, az Európai Karta „Sport mindenkinek: fogyatékossgal élők” (*European Charter on Sport for all: disabled persons*) ajánlásra;

Tekintettel az R(92)6 számú, a fogyatékossgal élők részére kialakítandó koherens politikáról szóló ajánlásra;

Tekintettel a Parlamenti Közgyűlés 1185 (1992) számú, a fogyatékossgal élők számára kidolgozandó rehabilitációs politikára;

Tekintettel az R(98)3 számú, a felsőoktatás hozzáféréséről szóló ajánlásra;

Tekintettel az ENSZ Fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének megteremtéséről szóló egységes szabályaira (*UN Standard Rules on the Equalisation of Opportunities for Persons with Disabilities*);

Figyelembe véve a Tanács 85/384/EGK számú, 1985. június 10. napján kelt, a diplomák, bizonyítványok és más, az építészeti terén megszerzett hivatalos képesítések kölcsönös elismeréséről szóló irányelvét, beleértve a szolgáltatásnyújtáshoz való jogok és a szolgáltatásnyújtás szabadságának gyakorlását és érvényesítését elősegítő intézkedéseket);

Tekintettel az Európai Unió Tanácsa és a tagállamok kormányainak a Tanács keretein belül ülésező képviselői által 1996. december 20. napján a fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlőségéről hozott határozatára;

Tekintettel az Akadálymentesség Európai Esméjére, amelyet az Akadálymentesség Elősegítésének Központi Koordinációs Bizottsága (Central Co-ordinating Commission for the Promotion of Accessibility) (CCPT) dolgozott ki 1996. márciusában;

Tekintettel az 1995. március 24. napján kelt Barcelonai Nyilatkozatra (Barcelona Declaration: The City and the Disabled), amelyet az 1995 március 23–24-én, a Város és a fogyatékossgal élők címmel megtartott kongresszust követően 150 európai város képviselője írt alá;

Figyelembe véve, hogy az Európa Tanács célját egyebek között a mindenki számára nyitott társadalom (*society for all*) létrehozatalát elősegítő közös jogalkotás és gyakorlatok kialakítása is segítheti;

Figyelembe véve, hogy a fogyatékossgal élő személyek állampolgári jogainak érvényesítése érdekében kifejtett erőfeszítések és az esélyegyenlőség biztosításának elmulasztása az emberi méltóságot sérti;

Figyelembe véve, hogy a társadalom minden csoportjának tagjai számára az esélyegyenlőség biztosítása hozzájárulhat a demokrácia és a társadalmi kohézió megteremtéséhez;

Hangsúlyozva az épített környezet alakításával foglalkozó valamennyi szakma képzéséből az egyetemes tervezést tartalmazó kötelező tantárgyi programok szinte teljes hiányát;

Elismerve az Európa Tanács Fogyatékos Személyek Rehabilitációjával és Integrációjával foglalkozó Bizottsága, s annak alárendelt testülete, A rehabilitációval foglalkozó nem egészségügyi területen dolgozó személyek (építészek és város-tervezők) képzésének Szakértői Bizottsága által az akadálymentesítésre vonatkozó politikák terén végzett munkáját, és tekintettel az ilyen jellegű képzés sürgető szükségességére;

Meggyőződve arról, hogy az egyetemes tervezés és az akadálymentesség eszméje kulcsfontosságú szerepet tölt be az emberi jogok és alapvető szabadságok érvényesülésének elősegítésében, ezért ezen ismereteket az épített környezet alakításában részt vevő szakmák képzésének és oktatásának minden szintjében meg kell jeleníteni,

Javasolja, hogy a Szociális Ügyek és Közegészségügy Területére vonatkozó Részmegállapodáshoz csatlakozott tagállamok kormányzatai, sajátos alkotmányos struktúráikra, nemzeti, regionális és helyi sajátosságaikra és oktatási rendszereik jellemzőikre kellő tekintettel:

- a nemzeti politikák kialakítása során vegyék figyelembe az egyetemes tervezés elveit és a szó legtagabb értelmében az akadálymentesség javítására vonatkozó intézkedéseket – a jelen határozat függelékében leírtak szerint –, amennyiben azok a képzési terveket, továbbá az oktatás, képzés és tudatformálás azon területeit érintik, amelyekért az egyes kormányzatok az adott országok hatáskörmegosztása szerint közvetlen felelősséggel tartoznak.
- tegyék meg az általuk a függelékben leírt elvek és intézkedések alkalmazásához és megvalósításához megfelelőnek ítélt lépéseket mindazon területeken, amelyek nem tartoznak ugyan a kormányok közvetlen felelősségi körébe, de ahol a közhatóságok valamilyen hatáskörrel rendelkeznek, vagy valamilyen szerepet töltenek be;
- segítsék elő az itt meghatározott intézkedések egyetemek és más, a felsőoktatásért és a továbbképzésért, valamint a szakképzésért felelős intézmények általi megvalósítását;

- d. gondoskodjanak a jelen határozatnak az összes érintett fél körében történő közzétételéről, különös tekintettel az oktatással és képzéssel foglalkozó szervezetekre, továbbá a felhasználókra.

4.1. A ResAP(2001) függeléke

4.1.1. ÁLTALÁNOS ELVEK

Minden személyt, köztük a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti, az a jog, hogy a társadalom életében teljes mértékben részt vegyenek, és ez magában foglalja az épített környezethez való hozzáférésnek, annak használatának és megismerésének jogát is.

A társadalom – különösen pedig minden, az épített környezet alakításában részt vevő szakma – felelőssége és kötelessége, hogy az épített környezetet mindenki – köztük a fogyatékossgal élők – számára egyetemesen hozzáférhetővé tegye.

Minden olyan koherens és globális politikának, amely a fogyatékossgal élő személyek, és mindazok számára kerül kidolgozásra, akik annak a veszélynek kitéve élnek, hogy ők is fogyatékosok válhatnak, egyebek mellett a teljes állampolgárság, az esélyegyenlőség, a független életvitel és a közösségi élet minden területén történő aktív részvétel biztosítására kell irányulnia.

Ezen politika megvalósítása során, az államoknak többek között lépéseket kell tenniük – mindenhol ahol lehetséges – az épített környezetben található akadályok kialakításának elkerülése és azok megszüntetése érdekében, valamint a politikaformálók és azon más érintettek tájékoztatásának javítására, akik a fogyatékossgal élő személyek életminőségét befolyásoló épített környezet alakításában döntéseket hoznak.

Ezen politikának a folyamatban részt vevő legfontosabb szereplők oktatására és képzésére is ki kell terjednie.

Az egyetemes tervezés koncepciójának az épített környezet alakításában részt vevő szakmák képzési programjaiba történő bevezetését biztosító, összehangolt intézkedések révén, a lehető legnagyobb mértékben biztosítani kell minden életkorú, testméretű és képességű személy számára a mobilitást, továbbá az épületek és a különböző közlekedési módok megközelíthetőségét, annak érdekében, hogy a társadalom teljes tagjai lehessenek, és részt vehessenek a gazdasági, társadalmi, kulturális, szabadidős és rekreációs tevékenységekben.

4.1.2. MEGHATÁROZÁSOK

Az „egyetemes tervezés” egy olyan stratégia, amely a különféle környezetek és termékek mindenki számára a lehető legönállóbb és legtermészetesebb módon való, adaptációk és speciális tervezési megoldások gyakorlása nélküli hozzá-

férhetőségének és megismerhetőségének, valamint használhatóságának biztosítására irányul.

Az egyetemes tervezési koncepció célja, hogy mindenki számára – külön ráfordítás nélkül, vagy csekély többletköltség árán – megkönnyítse az életet az épített környezethez, a termékekhez és az információhoz való egyenlő esélyű hozzáférés, használhatóság és érthetőség biztosításával.. Az egyetemes tervezés koncepciója – holisztikus megközelítése révén – a különböző életkorú, testméretű és képességű használók igényeinek kiszolgálására törekedve, továbbá az emberi élet előrehaladtával bekövetkező változások figyelembevételével elősegíti a fokozottan felhasználó központú tervezés irányába történő elmozdulást. Következésképpen, az egyetemes tervezés koncepciója, nem korlátozódik csak az épületek fogyatékkal élő személyek számára történő akadálymentesítésére. Ez egy olyan tervezési koncepció, amelynek integrált részévé kellene válnia az építészeti, valamint minden más tervezési, és környezet alakítását befolyásoló folyamatnak.

E határozat alkalmazásában az „integrált hozzáférhetőség” („integral accessibility”), a „mindenki számára szóló tervezés” („design for all”) és a „befogadó tervezés” („inclusive design”) az ebben a szövegben használt „egyetemes tervezés” értelmével azonos jelentéssel bír, egyenértékű kifejezések.

A „mindenki” kifejezés azt jelenti, hogy az emberek között életkoruktól, testméretüktől és más fizikai jellemzőiktől, képességeiktől vagy ezek hiányától függetlenül, a környezet kialakításából adódóan nem áll fenn semmilyen megkülönböztetés.

A „önálló” (*independent*) kifejezés arra utal, hogy az érintett anélkül képes cselekedni, hogy külső segítségre szorulna, ezáltal elkerüli a függőséget.

A „természetes” szó a definíció integráns vonatkozását hangsúlyozza. Azt jelenti, hogy a hozzáférésre és a használhatóságra irányuló intézkedések természetesnek tekintettek.

Az „épített környezet” kifejezés magába foglalja az összes épületet, közlekedési struktúrát és valamennyi közhasználatú helyet és területet.

4.1.3. CÉLOK, CÉLKITŰZÉSEK ÉS STRATÉGIÁK

A gazdasági, társadalmi, kulturális, szabadidős és rekreációs tevékenységekben való részvétel egyenlő esélyeinek biztosítása érdekében, mindenkinek – életkorától, testméreteitől és képességeitől függetlenül – a lehető legnagyobb mértékben képesnek kell lennie a környezet bármely részéhez való önálló és egyenlő hozzáférésére, annak használatára és megértésére.

Az épített környezet alakításában részt vevő szakmák oktatását és képzését az egyetemes tervezés elveinek kell áthatniuk.

Az akadálymentesség fokozására irányuló koherens politika elősegítése érdekében teendő korai intézkedés céljából, az egyetemes tervezés koncepcióját az épített környezet alakításában részt vevő összes szakma alapvető képzésének szerves és kötelező részévé kell tenni minden szinten és minden szektorban.

A már gyakorló szakemberek – építészek, mérnökök, tervezők és településtervezők – számára megfelelő továbbképzést kell biztosítani, továbbá az ezen való részvételüket erősen ösztönözni kell.

A tanmeneteket a felhasználókkal, köztük a fogyatékossgal élők szervezeteivel együttműködésben kell kialakítani.

Az egyetemes tervezés koncepciójára az épített környezet alakításával kapcsolatos munkavégzést magában foglaló más szakmák és hivatások képviselőinek – regionális tervezők, ingatlanfejlesztők, ingatlanügynökök, tájépítészek, kerttervezők, belső építészek stb. – sőt, a felhasználók, a vásárlók és az ügyfelek, valamint az ezek képviselőit ellátó szervezetek és szervek figyelmét is fel kell hívni.

A fogyatékossgal élő személyek által az épített környezetben tapasztalt nehézségekre mihamarabb fel kell hívni a figyelmet.

Az oktatásnak, képzésnek és a tudatformálásra irányuló munkának biztosítania kell minden, az épített környezet alakításával kapcsolatos munkavégzést folytató szakember számára a szükséges ismereteket, tudást, készségeket, és értékeket annak érdekében, hogy a mindenki számára általánosan hozzáférhető épített környezet megteremtésére irányuló új attitűdök és magatartásformák kialakulhassanak.

4.1.4. FELSŐOKTATÁS

Az építészek, mérnökök, tervezők és településtervezők alap-, és posztgraduális képzésében alkalmazott tanterveknek az alábbi készségek elsajátítását kell biztosítani:

- az emberek és az épített struktúrák, valamint ez utóbbiak és a környezetük közötti kapcsolatok felismerése és megértése;
- az emberi szükségletekkel összhangban álló épített struktúrák és terek kialakítása iránti igény megértése;
- az emberek sokféleségének figyelembe vételével, az épített struktúrák használhatóságának fokozására irányuló problémamegoldó technikák elsajátítása.

A közhatóságok, az oktatási intézmények, az érintett szakmák szakmai szervezetei, továbbá az érintett hivatások gyakorlóit képviselő szervezetek vizsgálják fölül az építészek, mérnökök, tervezők valamint a településtervezők oktatását és képzését annak érdekében, hogy az egyetemes tervezés koncepciója az oktatási programok szerves részét képezze, beleértve a tárgykörrel kapcsolatos megfelelő vizsgák rendszerének biztosítását is.

A fentiekén túlmenően, tegyenek lépéseket annak biztosítására, hogy az építészek, mérnökök, tervezők és településtervezők számára az egyetemes tervezés koncepcióján alapuló továbbképzéseket szervezzenek, és hogy ezek teljesítésére kellőképpen ösztönözzék az érintetteket.

A kormányzatok megvizsgálhatják az ösztönzők, úgy mint ösztöndíjak, diák-támogatások vagy díjak kialakításának megfelelő módjait az egyetemes terve-

zés elveit magukban foglaló környezetek és termékek létrejöttéhez vezető tervezési újítások előmozdítása érdekében.

4.1.5. TOVÁBBKÉPZÉS ÉS SZAKKÉPZÉS

Az egyetemes tervezés témáját a fizikai környezetünket érintő összes típusú és szintű oktatás részévé kell tenni. Az egyetemes tervezés alapján kialakított környezet létrehozása megfelelő kompetenciát és készségeket igényel a gyártási és építési folyamat minden részében. Tekintve, hogy számos építési beruházás építészmérnök, illetve egyéb mérnök részvétele nélkül, iparosok, – azaz kőművesek, ácsok, víz- és gázvezeték-szerelők, villanyszerelők – munkája által valósul meg, az egyetemes tervezés alapelveit a fenti szakmák alapvető szakképzésében is meg kell jelentetni.

Az egyetemes tervezés új befogadó perspektíváinak az épített környezet alakításával kapcsolatos munkát végzők oktatásának és képzésének kötelező elemévé kell válnia.

A kormányzatok megvizsgálhatják a vonatkozó, az egyetemes tervezés elveit magukban foglaló tervek gyakorlati megvalósítását elősegítő ösztönzők – díjak stb. – kialakításának lehetőségeit.

4.1.6. OKTATÁSI MÓDSZEREK ÉS TANANYAGOK

Az oktatás és képzés során az épített környezetre vonatkozó minden lényeges tudományterületre kiterjedő interdiszciplináris és multidiszciplináris megközelítést kell alkalmazni. A más tanfolyamokkal való kapcsolódások ellensúlyozhatják a tantárgy tantervben történő elszigetelődésének problémáját.

Minden korosztályú tanuló számára meg kell teremteni annak a lehetőséget, hogy megfelelő interaktív, részvételen és együttműködésen alapuló módszerek – azaz helyszíni látogatások, megfigyelések, esettanulmányok, fogyatékossgal élő –, és mindenféle életkorú emberekkel való közvetlen és személyes kapcsolatok, továbbá bizonyos egészségkárosodások szimulálása – révén személyesen megtapasztalhassa azokat a nehézségeket, amelyekkel a fogyatékossgal élő személyek szembesülnek az épített környezetben.

Az elméleti és kognitív-intellektuális tanulást gyakorlati és érzelmi oktatással kell kiegészíteni.

Tanulmányozni kell a „normálisság” és a „másság” értelmezését. Vizsgálni kell a sztereotípiákat és az előítéleteket.

Ösztönözni és fejleszteni kell a projektek révén történő tanítást és tanulást. A valódi életből vett, felügyelet alatt végzett projekt megfelelő befejezést adhat az oktatási folyamatnak.

A fogyatékos személyek aktív részvétele előtt álló pszichológiai korlátok lebontása, és a fizikai korlátok eltávolításának megalapozása érdekében a fogyatékossgal élők iránti pozitív hozzáállást a lehető legkorábban ki kell alakítani.

Az új tanterveket a különböző oktatási igényeknek megfelelően kialakított oktatási módszerek és tananyagok egészítsék ki, különös tekintettel az audiovizuális tananyagokra és az új technológiákra, elsősorban az információtechnológiára és a számítógépek használatán alapuló oktatásra és szimulációkra.

Minden tagállam jelöljön ki, vagy hozzon létre egy kormányzati szervezetet, támogassa egy szakértői központ létrehozatalát vagy vegyen igénybe olyan más testületeket, amelyek kellő kompetenciával rendelkeznek az információk és dokumentációk terjesztésére, valamint tanácsadásra, támogatásra és segítségnyújtásra.

4.1.7. AZ OKTATÓK KÉPZÉSE

Tekintve, hogy az előadók, tanárok és oktatók tudatossága minden ebben a témában történő cselekvés előfeltétele, az egyetemes tervezés koncepcióira vonatkozó alap- és továbbképzés nyújtandó azok számára, akiknek a 4–6. terjedő, valamint a jelen pontban leírt intézkedéseket végre kell hajtaniuk.

Az egyetemes tervezés iránti tudatosság fejlesztése és az egyetemes tervezés kérdéseinek támogatása érdekében ösztönözni kell az oktatók továbbképzésére irányuló programok megszervezését, valamint az oktatóknak az egyetemes tervezés stratégiáinak kialakításában és megvalósításában való részvételét.

Különös figyelmet kell továbbá fordítani a nem oktatói munkakört betöltő személyzet (pl. igazgatók, adminisztratív személyzet) tagjainak képzésére.

4.1.8. A FELHASZNÁLÓK BEVONÁSA

A tanterveket a felhasználók minden korosztályhoz tartozó tagjaival – köztük fogyatékossgal élőkkel – folytatott együttműködésben kell kidolgozni. A tantervek kidolgozását végző szakembereknek igénybe kell venniük a felhasználók szakértelmét is, hiszen ezek a személyek értékes információkkal rendelkeznek, a tőlük első kézből juthatunk tapasztalatokhoz és szakértelemhez. A felhasználók bevonását a lehető legkorábban meg kell kezdeni.

4.1.9. AZ OKTATÁS EREDMÉNYESSÉGÉNEK ÉRTÉKELÉSE

Tekintve, hogy az oktatási intézkedések eredményességét rendszerszerűen végzett elemzések nélkül nem lehet meghatározni, fel kell mérni minden egyes intézkedés sikerességének mértékét, és azonosítani kell a felmerülő problémákat.

Az oktatás eredményességének oktatási intézmények általi értékelését a tanrendek fejlesztése és átdolgozása szerves részének, valamint a vezetés és tervezés kulcsfontosságú szakmai eszközének kell tekinteni.

4.1.10. AZ INFORMÁCIÓK ÉS A JÓ GYAKORLAT NEMZETKÖZI CSERÉJE

A tagállamok az egyetemes tervezés stratégiával kapcsolatos ismereteiket és kutatási eredményeiket, valamint az akadálymentesítés terén elért eredményeikre vonatkozó információkat kölcsönösen osszák meg egymással.

A kormányzatok ösztönözzék és/vagy segítsék elő a határokon túlnyúló együttműködést és támogassák az e téren dolgozó szakemberek kapcsolatait. E tevékenységek körében az egyetemes tervezés és az akadálymentesítés terén elért eredmények folytassanak egymással együttműködést, szervezzenek oktatóik, előadók és képzők számára csereprogramokat, valamint oktatóik és tanulóik/tanoncaik számára tanulmányi utakat.

A 6. pont 8. bekezdésében jelzett szervezeteket fel kell kérni arra, hogy folytassanak párbeszédet a többi állam hasonló szervezeteivel és intézményeivel.

Fejleszteni kell a jó gyakorlatok kölcsönös nemzetközi cseréjét a határozat fő témáinak részletesebb, gyakorlati példák általi illusztrálása érdekében, a lehető legjobban kihasználva az olyan új információs technológiai lehetőségeket, mint például az Internetet.

A példák – jóllehet egyedi kontextusban kerülnek bemutatásra – kellőképpen átvihetők, adaptálhatók kell lenniük annak bemutatására, hogy a jó gyakorlatok és megoldások másokkal is megoszthatók. A határozat szellemében mindezek kreatív alkalmazását kell ösztönözni.

A példák között szerepelnie kell a tagállamok által a különféle oktatási intézmények tanrendjeinek átdolgozására és a 6. fejezet 8. bekezdésében jelzett testületek munkájának erősítésére irányulóan végrehajtott intézkedéseknek, továbbá a különféle oktatási és képzési intézmények, valamint szakmai és foglalkozási csoportok által végrehajtott intézkedéseknek.

5. Háttérinformációk a ResAP(2001)1 sz. határozathoz

5.1. Általános megjegyzések

Az Európa Tanács Szociális Ügyek és Közegészségügy Területére vonatkozó Részmegállapodás keretein belül a „határozat” szó az „ajánlás” szinonimájaként értelmezendő. A határozat/ajánlás az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által elfogadott jogi és politikai jelentőségű nyilatkozat, amellyel a tagállamok számára bizonyos intézkedés megtételét javasolja. Jogilag nem kötelező.

A határozatot címzettjei a tagállamok kormányai, amelyek számára javasolják a határozat és a hozzá csatolt elvek megvalósítását „kellő figyelemmel sajátos alkotmányos struktúráikra, a nemzeti, regionális és helyi sajátosságaikra, valamint az oktatási rendszereik jellemzőire”. Mindez az egyes tagállamok saját specifikus helyzetük és körülményeik figyelembe vételére vonatkozó diszkrecionális döntési lehetőségét mutatja.

A szöveg nem részletezi a határozat és a benne foglalt elvek megvalósításának módjait és eszközeit. Ez lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy saját

meglátásuk szerint válasszák ki a megvalósítás megfelelő eszközeit, amely magában foglalja a nemzeti jogot és gyakorlatot, vagy más kezdeményezéseket.

A határozat nem törekszik közvetlenül a magánszektor megszólítására. Maguk a tagállamok határozzák meg a magánszektornak a határozat megvalósításába történő bevonását biztosító, megfelelő megoldásokat. Ráadásul a helyi és a regionális hatóságok szintén fontos szerepet tölthetnek be a jelen határozat elveinek megvalósításában.

5.2. Az egyes szakaszokra vonatkozó részletes megjegyzések

5.2.1. PREAMBULUM

A preambulum első négy szakasza szabványszerű. A következő tizenegy szakasz az Európa Tanács és más, a fogyatékossgal élők rehabilitációjával és integrációjával illetve az akadálymentesítéssel foglalkozó egyéb szervezetek legfontosabb egyezményeit, ajánlásait és nyilatkozatait idézi. Az utolsó hat szakasz megismétli a fogyatékkal élőknek a közösség életébe a környezet akadálymentesítése révén történő fokozott bevonására irányuló összehangolt politika szükségességének legfontosabb okait.

5.2.2. RENDELKEZŐ SZAKASZOK

Az a. és a b. bekezdés az Európa Tanács szokásos gyakorlatát követi azzal az eltéréssel, hogy megkülönbözteti azokat a területeket, amelyek tekintetében a kormányzat közvetlen kompetenciával bír, azoktól, amelyekre vonatkozólag nincsen közvetlen felelőssége. A felelőségek megoszlása országonként eltérően alakul és időről időre változhat. E tekintetben a határozat nem törekszik a gyakorlatok egységesítésére, és megfogalmazása a meglévő változatosság figyelembe vételével készült. A kormányzati kompetencia különösen az önálló döntéshozatali joggal rendelkező egyetemek hatáskörébe eső területeken lehet korlátozott. Különböző irányító eszközök azonban lehetővé teszik a kormányzatok számára a b. bekezdésben meghatározott lépések megtételét a függelékben leírt elvek és intézkedések alkalmazása érdekében, még azokon a területeken is, ahol a jogszabályi felelősséget az oktatási intézmények vagy más, közbenső szervezetek viselik.

A d. pont a tagállamok feladatává teszi a jelen határozat terjesztését és minden érdekelt fél figyelmébe ajánlását. A határozat terjesztése előfeltétele a benne foglaltak megfelelő megvalósításának, mert ez segíti a közhatóságokat, a magánszektor szereplőit és a felhasználókat az egyetemes tervezés elveinek megismerésében és megértésében valamint abban, hogy azok alkalmazásához tevékenyen hozzájáruljanak.

5.2.3. A HATÁROZAT FÜGGELÉKE

Az egyes ajánlások és elvek a határozat függelékében találhatók. A függelék a határozat elválaszthatatlan részét képezi.

5.2.4. ÁLTALÁNOS ELVEK

A határozat minden személy, köztük a fogyatékossgal élők azon jogát veszi kiindulási alapul, amely értelmében a közösség életében való teljes mértékű részvétel mindenkit megillet, ez pedig magában foglalja az épített környezet minden részének hozzáférésére, használatára és megismerésére vonatkozó jogot.

Elismeri a társadalom – különösen pedig minden, az épített környezet alakításában részt vevő szakma – azon felelősségét és köteletségét, hogy az épített környezetet mindenki – köztük a fogyatékossgal élők – számára általánosan hozzáférhetővé tegye.

5.2.5. MEGHATÁROZÁSOK

A meghatározások a határozat megvalósításának céljára, nem általános alkalmazásra kerültek kialakításra.

A határozat az egyetemes tervezés és akadálymentesség kérdéseire összpontosít. Megjegyzendő azonban, hogy az „elhagyhatóság” („egressibility”), azaz vészhelyzetben egy adott épület elhagyásának vagy biztonságos terület elérésének képessége szintén olyan kérdés, amellyel foglalkozni kell.

5.2.6. CÉLOK, STRATÉGIÁK

Az építészek és mérnökök hagyományosan antropometrikus adatok segítségével mérik azt, hogy az épített környezet milyen mértékben felel meg az azt igénybe vevők szükségleteinek, az esetek többségében egy funkcionális korlátozottságoktól mentes „átlagos fiatal férfi” képességeinek alapul vételével. A népesség jelentős része azonban nem rendelkezik olyan képességekkel, mint ez a képzeletbeli „normál” felhasználó. A jelenlegi oktatás és képzés továbbra is elkülöníti és sztereotipizálja a „normálnak” nem megfelelő embereket, a pusztán létezésük figyelmen kívül hagyásával, vagy – jobb esetben – azáltal, hogy külön tantárgy keretein belül foglalkozik velük. A kutatások időnként tovább fokozzák ezt az elkülönítést azáltal, hogy meghatározott csoportokra, vagy mesterségesen kialakított társadalmi kategóriákra összpontosítanak (pl. időskorúak, fogyatékkal élők), akiknek a tervezés során sajátos igényeik vannak (pl. rámpa, felvonó, szélesebb ajtók, nagyobb méretű fülkék a mellékhelyiségben stb.). Azonban minden speciális megoldás a sztereotípiákat, az elkülönítést és a megbélyegzést erősíti.

Az egyetemes tervezés az olyan épített környezet kialakítására irányuló holisztikus megközelítés, amely mindenki számára hozzáférhető, megismerhető

és használható, függetlenül az egyén életkorától, testméreteitől, képességeitől és más fizikai jellemzőitől. A meghatározás szerint az egyetemes tervezés nem irányul kizárólagosan a fogyatékossgal élők igényeinek kielégítésére, ugyanakkor mintegy befogadja azokat. Azáltal, hogy nem elkülönült felhasználói csoportok igényeit, hanem az ember és környezete közötti interakciók teljes spektrumát veszi figyelembe, megnöveli azoknak a számát, akiknek az igényei kielégítésre kerülnek. Egy integrált megközelítés gyakorlására ösztönöz a több önálló megoldás alkalmazása helyett, és ezáltal bármely társadalmi befogadásra irányuló politika elengedhetetlen összetevője.

Paradox módon az egyetemes tervezés akkor a legsikeresebb, ha az nem látható. Az egyetemes tervezés elveinek helyes alkalmazása nem feltétlenül észrevehető úgy, mint pl. a lépcsők melletti rámpák, vagy a nagyobb vécéajtók.

Az egyetemes tervezés egy olyan tervezési megfontolás, amely az előregondolkodást, az „időbeni tervezést” részesíti előnyben az utólagos átalakításokat eredményező, később jövő gondolatok helyett.. A tünetek kezelése helyett az okok kiküszöbölésére irányuló korai beavatkozás elvének követésével, ez a Határozat javasolja az egyetemes tervezés elvének az összes, az épített környezet alakításában részt vevő szakma képzési tervébe történő beépítését annak érdekében, hogy mindenki teljes szerepet tölthessen be a társadalom életében, részt vehessen a gazdasági, társadalmi, kulturális, szabadidős és rekreációs tevékenységekben. Ezáltal biztosítható lenne minden, különböző életkorú, testméretű és bármilyen képességekkel vagy egyéb fizikai jellegzetességgel bíró ember számára a lehető legnagyobb mértékű mobilitás, valamint az épületek, továbbá a közlekedési eszközök megközelíthetősége.

Európában az egyetemes tervezést számos építészettel, tervezéssel és mérnöki tudományokkal foglalkozó egyetemen és iskolában nem tanítják, továbbá számos építész, mérnök, tervező és várostervező se alkalmazza gyakorlatában. Így ez a határozat annak biztosítására irányul, hogy az épített környezet alakításán dolgozó minden szakma gyakorlati oktatását és képzését áthassa az egyetemes tervezés eszméje.

Az attitűdökben megnyilvánuló korlátok továbbra is a fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlőségének és teljes részvételének egyik legnagyobb akadályát jelentik, amelyeket sok esetben talán a fizikai korlátoknál is nehezebb felszámolni. A fogyatékossgal élő személyek szükségleteit tehát minden szinten tudatosítani kell.

A határozat továbbá támogatja a megfelelő oktatási módszerek és anyagok kifejlesztését, az oktatók képzését, a felhasználók részvételét, az oktatási programok értékelését és az információk és jó gyakorlatok nemzetközi cseréjét.

A határozat további szakaszainak címzettjei a kormányzatok, valamint az oktatási és képző intézmények, figyelembe véve az illetékesség egyes országokon belüli megoszlását.

5.2.7. FELŐOKTATÁS

A felsőoktatásra vonatkozó előírások alkotják a határozat alapját, tekintve, hogy az építészek, mérnökök, tervezők és településtervezők oktatása főképpen az egyetemek, és más felsőoktatási intézmények feladatkörébe tartozik.

5.2.8. TOVÁBBKÉPZÉS ÉS SZAKKÉPZÉS

Az építészek, mérnökök és tervezők azonban nem vesznek részt minden építési beruházás megvalósulásában. Számos építési beruházást az előbb felsoroltak bevonása nélkül, maguk az iparosok (mesterek), azaz például a kőművesek, ácsok, víz- és gázvezeték-szerelők, villanszerelők stb. kiviteleznek. Ezen okok miatt – továbbá egyfajta minőségellenőrzésként – minden érintett szakma alapképzésében meg kell jeleníteni az egyetemes tervezés alapelveit.

A szakképzést számos országban tanoncképzés formájában oldják meg. Nyilvánvaló azonban, hogy nem minden oktatási rendszerben tesznek különbséget a továbbképzés és a szakképzés, vagy akár a középfokú oktatás között, és a szakképzést esetenként csupán a középfokú oktatás egy adott formájának tekintik. A bekezdés szóhasználata tehát igyekszik figyelemmel lenni a képzés rendszereiben meglévő különbségekre.

5.2.9. OKTATÁSI MÓDSZEREK ÉS ANYAGOK

A különféle oktatási stratégiák széles körét kell vizsgálni, a cél nem egyetlen tanrend kialakítása.

Az intézmények az egyetemes tervezés oktatási stratégiáinak széles körét alakíthatják ki, egészen az erre összpontosító egyedülálló kurzustól a tanszékek meghatározott körére kiterjedő, vagy a különféle tanrendeket lefedő rendszerekig.

Az oktatási módszereket és anyagokat az érintett oktatási intézmény „kultúrájának” megfelelően az adott tanulók, tantestületek és tanrendek sajátos erősségeihez és gyenge pontjaihoz kell illeszteni.

Az egyetemes tervezés elveinek a tanrend egészében történő megjelenítésére irányuló stratégiáktól várható a legnagyobb valószínűséggel a tanulók hozzáállásának, viselkedésének és döntéseinek megváltoztatása. Az egyetemes tervezés elveinek egy ilyen általános bevonására irányuló megközelítés megerősíti azt a felfogást, hogy az egyetemes hozzáférés biztosítására való törekvés az építészeti döntéshozatal egészét átjáró, a felhasználók igényeinek kielégítésére vonatkozó önálló gondolkodásmódnak tekintendő.

Amennyiben az egyetemes tervezés önálló kurzusként jelenik meg, felmerülhet annak a kockázata, hogy azt egyfajta specifikus készségterületnek fogják tekinteni, és mint nem lényeges kérdés, a háttérbe szorul (ha önálló kurzus kerül kialakításra, legalább más kurzusokkal való kapcsolódásról kell gondoskodni.). Ráadásul, ha a tanulók egy adott tanfolyam kereteiben foglalkoznak csupán a kérdéssel, akkor többségük nem lesz képes igazán értékelni a különböző

használói igények befogadásra törekvő gondolkodásmód jelentőségét. Az építészek, mérnökök, tervezők és településtervezők oktatásának „befogadóbbá” változtatására irányuló, hosszú távú stratégia bizonyos mértékig arra alapozódik, hogy az egyetemes hozzáférhetőség biztosításának kérdései mennyire ágyazódnak be a tanterv egészébe, amelynek következtében a tanulók újra és újra találkoznak a különböző használói igények befogadásra irányuló megközelítés gondolatával.

Távoktatási és távképzési modulokat kell mindazon tanulók rendelkezésére bocsátani, akik szakmai vagy magánéleti körülményeik következtében nem tudnak rendszeresen részt venni hagyományos oktatási vagy képzési kurzusokon.

5.2.10. AZ OKTATÓK KÉPZÉSE

Az előadók, tanárok és oktatók egyetemes tervezés terén való képzése alapvető fontosságú az egyetemes tervezés értékeinek eredményes elterjesztése szempontjából. A döntéshozói és adminisztratív dolgozók számára továbbképzési és tudatformáló kurzusokat kell szervezni.

5.2.11. A FELHASZNÁLÓK BEVONÁSA

Az egyetemes tervezés oktatása szempontjából a legértékesebb stratégia a felhasználók bevonása, hiszen sok esetben az érintettek – akiknek szükségleteit a jelenlegi környezetek nem elégítik ki megfelelő mértékben – a legjobb tanárok. A felhasználók nyújthatják a legjobb lehetőséget a tanulók számára az egyes építészeti alkotások másfajta szemszögből történő értékelésére.

A felhasználók figyelembe vétele nem csupán a tervezésnek az esztétika és a technológia melletti, harmadik szempontja, hanem tulajdonképpen az az összefüggés, amelybe az építészeti tervezés minden tényezőjét el kell helyezni. A felhasználók bevonása elősegítheti az ügyfeleknek a tervezési folyamat lényegéhez való közelítését.

Különös figyelmet kell fordítani az építészek, mérnökök, tervezők és településtervezők alkotásaival napi kapcsolatba kerülő különböző felhasználók bevonására.

5.2.12. AZ OKTATÁS EREDMÉNYESSÉGÉNEK ÉRTÉKELÉSE

Értékelni kell, hogy az oktatás során alkalmazott megközelítés hatékony volt-e az egyetemes tervezés értékeinek és elveinek a tanulók részére történő átadásában. Az egyes karok alkalmazhatják saját értékelési eszközeiket (pl. egyszerű kérdőívek az oktatás előtt és után). Az oktatási módszerekkel foglalkozó statisztikusok azonban végezhetnek – ennél szigorúbb feltételeken alapuló – olyan felméréseket is, ahol olyan tanulói csoportok tudásában és attitűdjében bekövetkezett változások kerülnek összehasonlításra, amelyek az egyetemes tervezés értékeknek különböző mértékben lettek kitéve, beleértve azon tanulói

„kontroll” csoportokat is, amelyek az egyetemes tervezés eszméjének oktatásával nem is kerültek kapcsolatba.

A legfontosabb kérdés azonban az, hogy a tanulók valóban beépítik-e az így megszerzett tudatosságot és ismereteket a konkrét építészeti projektjeikbe. Következésképpen a tanulók ismeretei gyarapodásának megbízhatóbb mutatóját kínálhatja a későbbi félévekben folytatott munkájuk áttekintése abból a szempontból, hogy mennyire képesek az egyetemes tervezésről tanultakat az egyetemes tervezésre különös hangsúlyt nem helyező projektekbe beépíteni.

5.2.13. AZ INFORMÁCIÓK ÉS JÓ GYAKORLATOK NEMZETKÖZI CSERÉJE

A határozat céljai azonban csak akkor valósulhatnak meg, ha a megfelelő jogszabályi környezetet és politikát az oktatás és képzés napi rendszerében a jó gyakorlatok egészítik ki. Ez a fejezet egymás tapasztalatainak hasznosítására hívja föl a tagállamok figyelmét. Az információk és a jó gyakorlatok javasolt határokon túlnyúló cseréje a nemzetközi kapcsolatok és együttműködés fejlesztése révén járulhat hozzá e cél megvalósításához.

Az Európai Unió alapjogi chartája

ELTE GYK, Budapest, 2009

Tartalom

Az Európai Parlament 2007. november 29-i határozata az Európai Unió alapjogi chartájának jóváhagyásáról (2007/2218(ACI))	120
MELLÉKLET	121
AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI CHARTÁJA	121
Preambulum	121
I. CÍM MÉLTÓSÁG	122
II. CÍM SZABADSÁGOK	123
III. CÍM EGYENLŐSÉG	126
IV. CÍM SZOLIDARITÁS	128
V. CÍM A POLGÁROK JOGAI	130
VI. CÍM IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS	132
VII. CÍM A CHARTA ÉRTELMEZÉSÉRE ÉS ALKALMAZÁSÁRA VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK	133

Az Európai Parlament 2007. november 29-i határozata az Európai Unió alapjogi chartájának jóváhagyásáról (2007/2218(ACI))

Az Európai Parlament,

- tekintettel elnöke 2007. október 25-i levelére,
 - tekintettel az Európai Unió alapjogi chartájára, amelyet 2000. december 7-én¹ írtak alá és hirdettek ki Nizzában,
 - tekintettel 2000. november 14-i, az Európai Unió alapjogi chartájának tervezetét jóváhagyó határozatára²,
 - tekintettel 2002. október 23-i, az Európai Unió alapjogi chartájának hatásáról és jövőbeni szerepéről szóló állásfoglalására³,
 - tekintettel az európai alkotmányt létrehozó szerződés tervezetével kapcsolatos, 2003. szeptember 24-i állásfoglalására, valamint az Európai Parlament véleményére a kormányközi konferencia (IGC)⁴ összehívásáról, különösen (4) bekezdésére,
 - tekintettel 2005. január 12-i, az európai alkotmányt létrehozó szerződéssel kapcsolatos állásfoglalására⁵, különösen (5) bekezdése a) pontjára és (6) bekezdésére,
 - tekintettel 2007. július 11-i, „A kormányközi konferencia összehívásáról: az Európai Parlament véleménye (az EU-Szerződés 48. cikke)” című állásfoglalására⁶, különösen annak 8., 12. és 17. cikkére,
 - tekintettel a Lisszaboni Szerződés tervezete által a 2007. évi kormányközi konferencián megállapodottak szerint felülvizsgált Európai Unióról szóló Szerződés 6. cikkének (1) bekezdésére,
 - tekintettel eljárási szabályzata 120. cikke (1) bekezdésére,
 - tekintettel az Alkotmányügyi Bizottság jelentésére (A6–0445/2007),
- A. mivel az alapjogi charta jogilag kötelező érvényű státuszának elismerésével a Lisszaboni Szerződés tervezete megőrizte az európai alkotmányt létrehozó szerződés II. része által képviselt nagy előrelépés lényegét,
- B. mivel az Európai Parlament már beleegyezését adta az alapjogi chartán végzett átalakításokhoz, ahogy azt eredetileg 2000. december 7-én Nizzában ünnepélyesen kinyilvánította, amikor fent említett, 2003. szeptember 24-i állásfoglalásában megvizsgálta az Európa jövőjével foglalkozó Konvent munkájának eredményét, és amikor fent említett, 2005. január 12-i állásfoglalá-

¹ HL C 364., 2000.12.18., 1. o.

² HL C 223., 2001.8.8., 74. o. (Duff/Voggenhuber jelentés).

³ HL C 300. E, 2003.12.11., 432. o. (Duff jelentés).

⁴ HL C 77. E, 2004.3.26., 255. o. (Gil-Robles, Gil-Delgado/Tsatsos jelentés).

⁵ HL C 247. E, 2005.10.6., 88. o. (Corbett/Méndez de Vigo jelentés).

⁶ Elfogadott szövegek, P6_TA(2007)0328 (Leinen jelentés).

- sában jóváhagyta a 2004-es kormányközi konferencia munkája eredményeképp létrejött Alkotmányszerződést,
- C. mivel fent említett, 2007. július 11-i állásfoglalásában a kormányközi konferencia 2007-es összehívásával kapcsolatos véleményének kifejtésekor üdvözölte, hogy a kormányközi konferencia megbízatása megőrizte az alapjogi charta jogilag kötelező státuszát, miközben komoly aggodalmának adott hangot az alapjogi chartának Lengyelországra és az Egyesült Királyságra való alkalmazásáról szóló jegyzőkönyv miatt, amely arra irányul, hogy korlátozza a charta kikényszeríthetőségét bizonyos tagállamokban,
- D. mivel fent említett, 2007. július 11-i állásfoglalásának (17) bekezdésében hangsúlyozta azon szándékát, hogy gondosan ellenőrzi a 2007-es kormányközi konferencia eredményét, amikor véleményt nyilvánít – annak aláírása után – a Lisszaboni Szerződésről,
1. jóváhagyja az Európai Unió alapjogi chartáját csatolt formájában;
 2. megbízza elnökét, hogy a Lisszaboni Szerződés aláírása előtt az Európai Tanács és a Bizottság elnökével együtt ünnepélyesen hirdesse ki a Chartát, és arra utasítja, hogy tegye meg a szükséges lépéseket az Európai Unió Hivatalos Lapjában való közzététele érdekében;
 3. sürgeti Lengyelországot és az Egyesült Királyságot, hogy tegyen meg minden erőfeszítést annak érdekében, hogy a charta korlátlan alkalmazhatóságáról mégis konszenzust érjenek el;
 4. utasítja elnökét, hogy tájékoztatás céljából továbbítsa e határozatot az Európai Tanács elnökének, valamint a Bizottság elnökének.

MELLÉKLET

Az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság ünnepélyesen kihirdeti az alábbi szöveget az Európai Unió Alapjogi Chartájaként:

AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI CHARTÁJA

Preambulum

Európa népei, az egymás közötti egyre szorosabb egység létrehozása során úgy döntöttek, hogy osztoznak a közös értékeken alapuló békés jövőben.

Szellemi és erkölcsi öröksége tudatában az Unió az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás oszthatatlan és egyetemes értékein alapul, a demokrácia és a jogállamiság elveire támaszkodik. Tevékenységei középpontjába az egyént állítja, létrehozva az uniós polgárság intézményét és megteremtve a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséget.

Az Unió hozzájárul e közös értékek megőrzéséhez és továbbfejlesztéséhez, miközben tiszteletben tartja az európai népek kultúrájának és hagyományainak

sokféleségét, a tagállamok nemzeti identitását és központi, regionális és helyi közhatalmi szervezetét; a kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés előmozdítására törekszik és biztosítja a személyek, a szolgáltatások, az áruk és a tőke szabad mozgását, valamint a letelepedés szabadságát.

Ennek érdekében a társadalmi változások, a társadalmi haladás, valamint a tudományos és technológiai fejlődés fényében szükséges az alapvető jogok megerősítése e jogoknak egy chartában való kinyilvánítása útján.

E Charta, tiszteletben tartva az Unió hatásköreit és feladatait, valamint a szubszidiaritás elvét, megerősíti azokat a jogokat, amelyek különösen a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból és nemzetközi kötelezettségeiből, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményből, az Unió és az Európa Tanács által elfogadott szociális chartákból, valamint az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogából következnek. Ebben az összefüggésben a Charta értelmezése során az Unió és a tagállamok bíróságai kellően figyelembe veszik a Chartát megszövegező Konvent elnökségének irányítása alatt készített és az Európai Konvent elnökségének felelőssége mellett naprakésszé tett magyarázatokat.

E jogok gyakorlása együtt jár a más személyek, az emberi közösség és a jövő nemzedékek iránt viselt felelősséggel és kötelezettségekkel.

Az Unió ezért elismeri az alábbiakban kinyilvánított jogokat, szabadságokat és elveket.

I. CÍM MÉLTÓSÁG

1. CIKK

AZ EMBERI MÉLTÓSÁG

Az emberi méltóság sérthetetlen. Tiszteletben kell tartani, és védelmezni kell.

2. CIKK

AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG

- (1) Minden embernek joga van az élethez.
- (2) Senkit sem lehet halálra ítélni vagy kivégezni.

3. CIKK

A SZEMÉLYI SÉRTHETETLENSÉGHEZ VALÓ JOG

- (3) Mindenkinek joga van a testi és szellemi sérthetetlenséghez.
- (4) Az orvostudomány és a biológia területén különösen a következőket kell tiszteletben tartani:

- a) az érintett személy szabad és tájékoztatáson alapuló beleegyezése a törvényben megállapított eljárásoknak megfelelően,
- b) az eugenikai, különösen az egyedkiválasztást célzó gyakorlat tilalma,
- c) az emberi test és részei ekként történő, haszonszerzési célú felhasználásának tilalma,
- d) az emberi lények szaporítási célú klónozásának tilalma.

4. CIKK

A KÍNZÁS ÉS AZ EMBERTELEN VAGY MEGALÁZÓ BÁNÁSMÓD ÉS BÜNTETÉS TILALMA

Senkit sem lehet kínnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.

5. CIKK

A RABSZOLGASÁG ÉS A KÉNYSZERMUNKA TILALMA

- (1) Senkit sem lehet rabszolgaságban vagy szolgaságban tartani.
- (2) Senkit sem lehet kényszermunkára vagy kötelező munkára igénybe venni.
- (3) Tilos emberi lényekkel kereskedni.

II. CÍM SZABADSÁGOK

6. CIKK

A SZABADSÁGHOZ ÉS BIZTONSÁGHOZ VALÓ JOG

Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.

7. CIKK

A MAGÁN- ÉS A CSALÁDI ÉLET TISZTELETBEN TARTÁSA

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát és kapcsolattartását tiszteletben tartsák.

8. CIKK

A SZEMÉLYES ADATOK VÉDELME

- (1) Mindenki joga van a rá vonatkozó személyes adatok védelméhez.
- (2) Az ilyen adatokat csak tisztességesen és jóhiszeműen, meghatározott célokra, az érintett személy hozzájárulása alapján vagy valamilyen más, a törvényben rögzített jogos okból lehet kezelni. Mindenki joga van ahhoz, hogy a róla gyűjtött adatokat megismerje, és joga van azokat kijavíttatni.
- (3) E szabályok tiszteletben tartását független hatóságnak kell ellenőriznie.

9. CIKK

A HÁZASSÁGKÖTÉSHEZ ÉS A CSALÁDALAPÍTÁSHOZ VALÓ JOG

A házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot, az e jogok gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint, biztosítani kell.

10. CIKK

A GONDOLAT-, A LELKIISMERET- ÉS A VALLÁSSZABADSÁG

- (1) Mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben, istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatását.
- (2) A katonai szolgálat lelkiismereti okból történő megtagadásához való jogot, az e jog gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint, el kell ismerni.

11. CIKK

A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS ÉS A TÁJÉKOZÓDÁS SZABADSÁGA

- (1) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát, valamint az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna, továbbá országhatárookra való tekintet nélkül.
- (2) A tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani.

12. CIKK

A GYÜLEKEZÉS ÉS AZ EGYESÜLÉS SZABADSÁGA

- (1) Mindenkinek joga van a békés célú gyülekezés szabadságához és a másokkal való bármilyen szintű, különösen politikai, szakszervezeti és polgári célú egyesüléshez, ami magában foglalja mindenkinek a jogát ahhoz, hogy érdekei védelmére szakszervezetet alapítson, vagy azokhoz csatlakozzon.
- (2) Az uniós szintű politikai pártok hozzájárulnak az uniós polgárok politikai akaratának kinyilvánításához.

13. CIKK

A MŰVÉSZET ÉS A TUDOMÁNY SZABADSÁGA

A művészet és a tudományos kutatás szabad. A tudományos élet szabadságát tiszteletben kell tartani.

14. CIKK

AZ OKTATÁSHOZ VALÓ JOG

- (1) Mindenkinek joga van az oktatáshoz, valamint a szakképzésben és a továbbképzésben való részvételhez.
- (2) Ez a jog magában foglalja a kötelező oktatásban való ingyenes részvétel lehetőségét.
- (3) Az oktatási intézmények demokratikus elvek figyelembevételével történő alapításának szabadságát, valamint a szülők azon jogát, hogy gyermekeik számára vallási, világnézeti vagy pedagógiai meggyőződésüknek megfelelő nevelést biztosítsanak, tiszteletben kell tartani az e jogok és szabadságok gyakorlását szabályozó nemzeti törvényekkel összhangban.

15. CIKK

A FOGLALKOZÁS MEGVÁLASZTÁSÁNAK SZABADSÁGA ÉS A MUNKAVÁLLALÁSHOZ VALÓ JOG

- (1) Mindenkinek joga van a munkavállaláshoz és szabadon választott vagy elfogadott foglalkozás gyakorlásához.
- (2) Az uniós polgárokat az Unió bármely tagállamában megilleti a szabad álláskeresés, munkavállalás, letelepedés és szolgáltatásnyújtás joga.
- (3) Harmadik országok azon állampolgárait, akik a tagállamok területén való munkavállalásra engedéllyel rendelkeznek, az uniós polgárokkal azonos munkafeltételek illetik meg.

16. CIKK

A VÁLLALKOZÁS SZABADSÁGA

A vállalkozás szabadságát, az uniós joggal és a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban, el kell ismerni.

17. CIKK

A TULAJDONHOZ VALÓ JOG

- (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogszerűen szerzett tulajdonát birtokolja, használja, azzal rendelkezzen, és azt örökül hagyja. Tulajdonától senkit sem lehet megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből, a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel, valamint az ezáltal elszenvedett veszteségekért kellő időben fizetett méltányos összegű kártalanítás mellett történik. A tulajdon használatát, az általános érdek által szükségessé tett mértékben, törvénnyel lehet szabályozni.
- (2) A szellemi tulajdon védelmet élvez.

18. CIKK

A MENEDÉKJOG

A menekültek jogállásáról szóló 1951. július 28-i genfi egyezmény és az 1967. január 31-i jegyzőkönyv rendelkezéseivel, valamint az Európai Unióról szóló szerződéssel és az Európai Unió működéséről szóló szerződéssel (a továbbiakban: a Szerződések) összhangban a menedékjogot biztosítani kell.

19. CIKK

VÉDELEM A KITOLONCOLÁSSAL, A KIUTASÍTÁSSAL ÉS A KIADATÁSSAL SZEMBEN

- (1) Tilos a kollektív kiutasítás.
- (2) Senki sem toloncolható ki vagy utasítható ki olyan államba, vagy adható ki olyan államnak, ahol komolyan fenyegeti az a veszély, hogy halálra ítélik, kínozzák, vagy más embertelen bánásmódnak vagy büntetésnek vetik alá.

III. CÍM EGYENLŐSÉG

20. CIKK

A TÖRVÉNY ELŐTTI EGYENLŐSÉG

A törvény előtt mindenki egyenlő.

21. CIKK

A MEGKÜLÖNBÖZTETÉS TILALMA

- (1) Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés.
- (2) A Szerződések alkalmazási körében és az azokban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül, tilos az állampolgárság alapján történő minden megkülönböztetés.

22. CIKK

A KULTURÁLIS, VALLÁSI ÉS NYELVI SOKFÉLESÉG

Az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget.

23. CIKK

A NŐK ÉS FÉRFIAK KÖZÖTTI EGYENLŐSÉG

A nők és férfiak közötti egyenlőséget minden területen, így a foglalkoztatás, a munkavégzés és a díjazás területén is biztosítani kell.

Az egyenlőség elve nem akadályozza, hogy az alulreprezentált nem számára különleges előnyöket biztosító rendelkezéseket tartsanak fenn vagy hozzanak meg.

24. CIKK

A GYERMEKEK JOGAI

- (1) A gyermekeknek joguk van a jólétükhöz szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A gyermekek véleményüket szabadon kifejezhetik. Az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni.
- (2) A hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek mindenek fölött álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie.
- (3) Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, kivéve ha ez az érdekeivel ellentétes.

25. CIKK

AZ IDŐSEK JOGAI

Az Unió elismeri, és tiszteletben tartja az időknek jogát a méltó és önálló élethez, a társadalmi és kulturális életben való részvételhez.

26. CIKK

A FOGYATÉKKAL ÉLŐ SZEMÉLYEK BEILLESZKEDÉSE

Az Unió elismeri és tiszteletben tartja a fogyatékkal élő személyek jogát az önállóságuk, társadalmi és foglalkozási beilleszkedésük, valamint a közösség életében való részvételük biztosítását célzó intézkedésekre.

IV. CÍM SZOLIDARITÁS

27. CIKK

A MUNKAVÁLLALÓK JOGA A VÁLLALKOZÁSNÁL A TÁJÉKOZTATÁSHOZ ÉS KONZULTÁCIÓHOZ

A munkavállalók vagy képviselőik számára az uniós jogban, valamint a nemzeti jogszabályokban és gyakorlatban meghatározott esetekben és feltételekkel biztosítani kell a megfelelő szintű és kellő időben történő tájékoztatást és konzultációt.

28. CIKK

A KOLLEKTÍV TÁRGYALÁSHOZ ÉS FELLÉPÉSHEZ VALÓ JOG

A munkavállalóknak és a munkaadóknak, illetőleg szervezeteiknek az uniós joggal, valamint a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban joguk van arra, hogy megfelelő szinten kollektív tárgyalásokat folytassanak és kollektív szerződéseket kössenek, valamint hogy érdeklődés esetén érdekeik védelmében együttesen lépjenek fel, a sztrájkot is beleértve.

29. CIKK

A MUNKAKÖZVETÍTŐI SZOLGÁLTATÁSOK IGÉNYBEVÉTELÉHEZ VALÓ JOG

Mindenkinek joga van az ingyenes munkaközvetítői szolgáltatások igénybevételéhez.

30. CIKK

AZ INDOKOLATLAN ELBOCSÁTÁSSAL SZEMBENI VÉDELEM

Az uniós joggal, valamint a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban minden munkavállalónak joga van az indokolatlan elbocsátással szembeni védelemhez.

31. CIKK

TISZTESSÉGES ÉS IGAZSÁGOS MUNKAFELTÉTELEK

- (1) Minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez.
- (2) Minden munkavállalónak joga van a munkaidő felső határának korlátozásához, a napi és heti pihenőidőhöz, valamint az éves fizetett szabadsághoz.

32. CIKK

A GYERMEKMUNKA TILALMA ÉS A FIATALOK MUNKAHELYI VÉDELME

Tilos a gyermekek foglalkoztatása. A foglalkoztatás alsó korhatára – a fiatalok számára kedvezőbb szabályok sérelme nélkül és korlátozott kivételekkel – nem lehet alacsonyabb, mint a tanköteles kor felső határa.

A fiatal munkavállalóknak életkoruknak megfelelő munkakörülményeket kell biztosítani, védeni kell őket a gazdasági kizsákmányolással szemben és minden olyan munkától, ami sértheti biztonságukat, egészségüket, fizikai, szellemi, erkölcsi és szociális fejlődésüket, vagy összeütközésbe kerülhet nevelésükkel, oktatásukkal.

33. CIKK

A CSALÁD ÉS A MUNKA

- (1) A család jogi, gazdasági és szociális védelmet élvez.
- (2) A család és a munka összeegyeztetése érdekében mindenkinek joga van a védelemre a gyermekvállalással összefüggő okból történő elbocsátás ellen, valamint joga van a fizetett szülési és szülői szabadságra, ha gyermeke születik, vagy gyermeket fogad örökbe.

34. CIKK

A SZOCIÁLIS BIZTONSÁG ÉS A SZOCIÁLIS SEGÍTSÉGNYÚJTÁS

- (1) Az Unió, az uniós jog, valamint a nemzeti jogszabályok és gyakorlat által megállapított szabályokkal összhangban, elismeri és tiszteletben tartja a szociális biztonsági ellátásokra és szociális szolgáltatásokra való jogosultságot, amelyek védelmet nyújtanak anyaság, betegség, munkahelyi baleset, gondoskodásra utaltság vagy idős kor, továbbá a munkahely elvesztése esetén.
- (2) Az Unión belül jogszerűen lakóhellyel rendelkező és tartózkodási helyét jogszerűen megváltoztató minden személy jogosult – az uniós joggal, valamint a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban – szociális biztonsági ellátásokra és szociális előnyökre.
- (3) A társadalmi kirekesztés és a szegénység leküzdése érdekében az Unió – az uniós jog, valamint a nemzeti jogszabályok és gyakorlat által lefektetett szabályokkal összhangban – elismeri és tiszteletben tartja a jogot a tisztes megélhetést célzó szociális támogatásra és lakástámogatásra mindazok esetében, akik nem rendelkeznek az ehhez elégséges pénzeszközökkel.

35. CIKK

EGÉSZSÉGVÉDELME

A nemzeti jogszabályokban és gyakorlatban megállapított feltételek mellett mindenkinek joga van megelőző egészségügyi ellátás igénybevételéhez, továbbá orvosi kezeléshez. Valamennyi uniós politika és tevékenység meghatározása és végrehajtása során biztosítani kell az emberi egészségvédelem magas szintjét.

36. CIKK

AZ ÁLTALÁNOS GAZDASÁGI ÉRDEKŰ SZOLGÁLTATÁSOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS

Az Unió – a nemzeti jogszabályokban és gyakorlatban foglaltak szerint és a Szerződésekkel összhangban – elismeri és tiszteletben tartja az általános gazdasági érdekű szolgáltatásokhoz való hozzáférést az Unió társadalmi és területi kohéziójának előmozdítása érdekében.

37. CIKK

KÖRNYEZETVÉDELEM

A magas színvonalú környezetvédelmet és a környezet minőségének javítását be kell építeni az uniós politikákba, és a fenntartható fejlődés elvével összhangban biztosítani kell megvalósulásukat.

38. CIKK

A FOGYASZTÓK VÉDELME

Az Unió politikáiban biztosítani kell a fogyasztók védelmének magas szintjét.

V. CÍM

A POLGÁROK JOGAI

39. CIKK

AKTÍV ÉS PASSZÍV VÁLASZTÓJOG AZ EURÓPAI PARLAMENTI VÁLASZTÁSOKON

- (1) Minden uniós polgár választásra jogosult és választható a lakóhelye szerinti tagállam európai parlamenti választásain, ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai.
- (2) Az Európai Parlament tagjait közvetlen és általános választójog alapján, szabad és titkos választásokon választják.

40. CIKK

AKTÍV ÉS PASSZÍV VÁLASZTÓJOG A HELYHATÓSÁGI VÁLASZTÁSOKON

Minden uniós polgár választásra jogosult és választható a lakóhelye szerinti tagállam helyhatósági választásain, ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai.

41. CIKK

A MEGFELELŐ ÜGYINTÉZÉSHEZ VALÓ JOG

- (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit az Unió intézményei, szervei és hivatalai részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék.

- (2) Ez a jog magában foglalja:
 - a) mindenkinek a jogát arra, hogy az őt hátrányosan érintő egyedi intézkedések meghozatala előtt meghallgassák,
 - b) mindenkinek a jogát arra, hogy a személyére vonatkozó iratokba a bizalmas adatkezeléshez, illetőleg a szakmai és üzleti titokhoz fűződő jogos érdekek tiszteletben tartása mellett betekintsén,
 - c) az igazgatási szervek azon kötelezettségét, hogy döntéseiket indokolják.
- (3) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az Unió a tagállamok jogában foglalt közös általános elvek alapján megtérítse számára az intézményei és alkalmazottai által feladatuk teljesítése során neki okozott károkat.
- (4) Mindenkinek lehetősége van arra, hogy a Szerződések nyelveinek valamelyikén írásban forduljon az Unió intézményeihez, és ugyanazon a nyelven kapjon választ.

42. CIKK

A DOKUMENTUMOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS JOGA

Bármely uniós polgár, valamint valamely tagállamban lakóhellyel, illetve létesítő okirat szerinti székhellyel rendelkező természetes vagy jogi személy jogosult hozzáférni az Unió intézményeinek, szerveinek és hivatalainak dokumentuma-ihoz, függetlenül azok megjelenési formájától.

43. CIKK

AZ EURÓPAI OMBUDSMAN

Bármely uniós polgár, valamint valamely tagállamban lakóhellyel, illetve létesítő okirat szerint székhellyel rendelkező bármely természetes vagy jogi személy jogosult az európai ombudsmanhoz fordulni az Unió intézményeinek, szerveinek vagy hivatalainak – kivéve az igazságszolgáltatási hatáskörében eljáró Európai Unió Bíróságát – tevékenysége során felmerülő hivatali visszasságok esetén.

44. CIKK

A PETÍCIÓS JOG

Bármely uniós polgár, valamint valamely tagállamban lakóhellyel, illetve létesítő okirat szerint székhellyel rendelkező bármely természetes vagy jogi személy jogosult petíciót benyújtani az Európai Parlamenthez.

45. CIKK

A MOZGÁS ÉS A TARTÓZKODÁS SZABADSÁGA

- (1) Minden uniós polgárnak joga van a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz.

- (2) A Szerződésekkel összhangban a mozgás és tartózkodás szabadsága a tagállamok területén jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgároknak is biztosítható.

46. CIKK

A DIPLOMÁCIAI ÉS KONZULI VÉDELEM

Bármely uniós polgár jogosult bármely tagállam diplomáciai vagy konzuli hatóságainak védelmét igénybe venni olyan harmadik ország területén, ahol az állampolgárságuk szerinti tagállam nem rendelkezik képvisellel, ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai.

VI. CÍM

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

47. CIKK

A HATÉKONY JOGORVOSLATHOZ ÉS A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG

Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz.

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenki biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez.

Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmenetességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételéhez erre szükség van.

48. CIKK

AZ ÁRTATLANSÁG VÉELME ÉS A VÉDELEMHEZ VALÓ JOG

- (1) Minden gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.
- (2) Minden gyanúsított személy számára biztosítani kell a védelemhez való jogának tiszteletben tartását.

49. CIKK

A BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS BÜNTETÉSEK TÖRVÉNYESSÉGÉNEK ÉS ARÁNYOSSÁGÁNAK ELVEI

- (1) Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely az elkövetése idején a hazai vagy a nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni. Ha valamely bűncselekmény elkövetése után a törvény enyhébb büntetés kiszabását rendel, az enyhébb büntetést kell alkalmazni.
- (2) Ez a cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a nemzetek közössége által elismert általános elvek szerint bűncselekmény volt.
- (3) A büntetések súlyossága nem lehet aránytalan a bűncselekményhez mérten.

50. CIKK

A KÉTSZERES ELJÁRÁS ALÁ VONÁS ÉS A KÉTSZERES BÜNTETÉS TILALMA

Senki sem vonható büntetőeljárás alá és nem büntethető olyan bűncselekményért, amely miatt az Unióban a törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.

VII. CÍM

A CHARTA ÉRTELMEZÉSÉRE ÉS ALKALMAZÁSÁRA VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

51. CIKK

ALKALMAZÁSI KÖR

- (1) E Charta rendelkezéseinek címzettjei – a szubszidiaritás elvének megfelelő figyelembevételével – az Unió intézményei, szervei és hivatalai, valamint a tagállamok annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre. Ennek megfelelően saját hatáskörükben és a Szerződésekben az Unióra ruházott hatáskörök korlátain belül tiszteletben tartják az ebben a Chartában foglalt jogokat és betartják az abban foglalt elveket, valamint előmozdítják azok alkalmazását.
- (2) Ez a Charta az uniós jog alkalmazási körét nem terjeszti ki az Unió hatáskörein túl, továbbá nem hoz létre új hatásköröket vagy feladatokat az Unió számára, és nem módosítja a Szerződésekben meghatározott hatásköröket és feladatokat.

52. CIKK

A JOGOK ÉS ELVEK HATÁLYA ÉS ÉRTELMEZÉSE

- (1) Az e Chartában elismert jogok és szabadságok gyakorlása csak a törvény által, és e jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Az arányosság elvére figyelemmel, korlátozásukra csak akkor és annyiban kerülhet sor, ha és amennyiben az elengedhetetlen és ténylegesen az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálja.
- (2) A Charta által elismert, a Szerződések egyes rendelkezéseiben szabályozott jogok csak az ott meghatározott feltételek és korlátozások mellett gyakorolhatók.
- (3) Amennyiben e Charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményben biztosított jogoknak, akkor e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza meg azt, hogy az Unió joga kiterjedtebb védelmet nyújtson.
- (4) Amennyiben e Charta a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból eredő alapvető jogokat ismer el, akkor ezeket a jogokat e hagyományokkal összhangban kell értelmezni.
- (5) Az ebben a Chartában foglalt, alapelveket megállapító rendelkezések a saját hatásköreik gyakorlása során az Unió intézményei, szervei és hivatalai által elfogadott jogalkotási és végrehajtási aktusok, illetve a tagállamok által elfogadott, az uniós jog végrehajtására irányuló jogi aktusok útján hajthatók végre. E rendelkezésekre bíróság előtt kizárólag az ilyen jogi aktusok értelmezése, illetve jogszerűségének megítélése tekintetében lehet hivatkozni.
- (6) A nemzeti jogszabályokat és gyakorlatot az ebben a Chartában meghatározottak szerint teljes mértékben figyelembe kell venni.
- (7) Az Unió és a tagállamok bíróságainak kellően figyelembe kell venniük e Charta értelmezésére vonatkozó iránymutatásként készült magyarázatokat.

53. CIKK

A VÉDELEM SZINTJE

E Charta egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, mint amely szűkíti vagy hátrányosan érinti azokat az emberi jogokat és alapvető szabadságokat, amelyeket – saját alkalmazási területükön – az Unió joga, a nemzetközi jog, a tagállamok alkotmányai, illetve az Unió vagy a tagállamok mindegyikének részességével kötött nemzetközi megállapodások, így különösen az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény elismernek.

54. CIKK

A JOGGAL VALÓ VISSZAÉLÉS TILALMA

E Charta egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármilyen jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az e Chartában elismert jogok vagy szabadságok megsértésére vagy a Chartában meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul.

A fenti szöveg a 2000. december 7-én ünnepélyesen kihirdetett Charta kiigazított változata, amely a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésének időpontjában annak helyébe lép.

az Európai Parlament részéről

az Európai Unió Tanácsa részéről

az Európai Bizottság részéről

Madridi Nyilatkozat

a befogadó társadalom alapja
a diszkrimináció-mentességgel párosuló
pozitív cselekvés

ELTE GYK, Budapest, 2009

Tartalom

Tartalom	137
1. Preambulum	139
1.1. A fogyatékoságügy emberi jogi kérdés	139
1.2. A fogyatékos emberek nem jótékonykodást, hanem esélyegyenlőséget akarnak	139
1.3. A társadalmi korlátok diszkriminációt és szociális kirekesztést eredményeznek	139
1.4. Fogyatékos emberek: láthatatlan állampolgárok	139
1.5. A fogyatékos emberek heterogén csoportot alkotnak	140
1.6. Diszkrimináció-mentesség + pozitív cselekvés = befogadó társadalom	140
2. Jövőképünk	140
2.1. Új szemlélet és fogyatékoságügyben	140
2.2. Befogadó társadalmat mindenki számára	141
3. Jövőképünk megvalósításának programja	141
3.1. Jogi intézkedések	141
3.2. Szemléletváltozás	141
3.3. Az önálló életet elősegítő szolgáltatások	142
3.4. A családok támogatása	142
3.5. Külön figyelem a fogyatékos nőkre	142
3.6. A fogyatékoság integrálása a mindennapi folyamatokba	142
3.7. A társadalmi befogadás kulcsa a foglalkoztatás	143
3.8. Fogyatékos embereket érintő döntéseket fogyatékos emberek bevonásával	143
4. Javasolt intézkedések	144
4.1. Központi hatóságok	144

4.2. Helyi hatóságok	144
4.3. A fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezetei	145
4.4. Munkáltatók	145
4.5. Szakszervezetek	145
4.6. Média	145
4.7. Iskolarendszer	146
4.8. Közös feladataink	146
A Madridi Nyilatkozatban előforduló idegen szavak és fogalmak áttekintése	147

1. Preambulum

1.1. A fogyatékoságügy emberi jogi kérdés

A fogyatékos embereket ugyanazok az emberi jogok illetik meg, mint minden más állampolgárt. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kimondja: minden ember szabad és egyenlő méltóságában és jogaiban. E cél teljesülése érdekében minden közösség ünnepelje a közösségeken belüli sokféleséget, és törekedjen biztosítani, hogy a fogyatékos emberek élvezhessék az emberi jogok teljes körét: a különféle nemzetközi egyezmények, az EU Szerződés, valamint a különböző nemzeti alkotmányok által elismert állampolgári, politikai, szociális, gazdasági és kulturális jogokat.

1.2. A fogyatékos emberek nem jótékonykodást, hanem esélyegyenlőséget akarnak

Hasonlóan a világ sok más régiójához, az Európai Unió az utóbbi évtizedek során hosszú utat tett meg a fogyatékos emberekkel szembeni paternalista filozófiától a számukra, a saját életük irányításához szükséges jogaik biztosításáig. A régi szemlélet, amely jórészt a szánalomra és a fogyatékos emberek vélt tehetetlenségére épül, ma már elfogadhatatlan. A hangsúly a fogyatékos emberek társadalmi beilleszkedését segítő rehabilitációról áttevődik a társadalom átalakításának globális filozófiájára, amely minden személy, beleértve a fogyatékos embereket is, szükségleteinek befogadására és ellátására irányul. A fogyatékos emberek esélyegyenlőséget, valamint egyenlő hozzáférést követelnek minden társadalmi erőforráshoz, azaz a befogadó oktatáshoz, az új technológiákhoz, az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz, a fogyasztási javakhoz, a termékekhez és a szolgáltatásokhoz.

1.3. A társadalmi korlátok diszkriminációt és szociális kirekesztést eredményeznek

Társadalmi berendezkedésünk gyakran azt jelenti, hogy a fogyatékos emberek nem élhetnek teljes mértékben emberi jogaikkal és szociálisan kirekesztődnek. A rendelkezésre álló statisztikai adatok azt mutatják, hogy a fogyatékos emberek elfogadhatatlanul alacsony színvonalú oktatásban és foglalkoztatásban részesülnek.

1.4. Fogyatékos emberek: láthatatlan állampolgárok

A fogyatékos embereket sújtó diszkrimináció néha a velük szembeni előítéletekre épül, gyakran azonban az okozza, hogy a fogyatékos emberekről sokszor megfeledkeznek, és nem vesznek róluk tudomást, ami a fogyatékos emberek

társadalmi részvételét gátló környezeti és szemléletbeli korlátok létrejöttét és megerősödését eredményezi.

1.5. A fogyatékos emberek heterogén csoportot alkotnak

Mint a társadalom minden rétege, a fogyatékos emberek is igen sokrétű csoportot képeznek, és csak az a szakmapolitika sikeres, amely tiszteletben tartja ezt a sokféleséget. Kiváltképp a halmozottan sérült emberek és családjaik igénylik a kifejezett társadalmi cselekvést, mivel a fogyatékos emberek között ők azok, akikről a leginkább megfélemeznek. Ezen kívül a fogyatékos nőket, valamint az etnikai kisebbségekhez tartozó fogyatékos embereket gyakran kétszeres, sőt halmozott diszkrimináció sújtja, egyrészt a fogyatékoságuk, másrészt a nemük vagy etnikai hovatartozásuk miatti hátrányos megkülönböztetés következtében. A siket emberek esetében a jelnyelv elismerése alapvető kérdés.

1.6. Diszkrimináció-mentesség + pozitív cselekvés = befogadó társadalom

Az Európai Unió közelmúltban elfogadott Alapvető Jogok Kartája elismeri, hogy a fogyatékos emberek esélyegyenlőségének megteremtéséhez a diszkrimináció-mentességhez való jogot ki kell egészíteni a támogatás és a segítség igénybevételéhez való joggal. Ez a szintézisen alapuló szemlélet volt a vezérelve a 2002 márciusában tartott, több mint 400 résztvevőt összefogó madridi kongresszusnak.

2. Jövőképünk

2.1. Új szemlélet és fogyatékoságügyben

Elmozdulás a fogyatékos embereket jótékonykodás tárgyaiként kezelő, a fogyatékos embereket, mint jogok birtokosait tekintő szemlélet felé.

Elmozdulás a fogyatékos embereket betegekként kezelő szemlélettől a fogyatékos embereket önálló állampolgároknak és fogyasztóknak tekintő szemlélet felé.

Elmozdulás attól a gyakorlattól, amely során a fogyatékos emberek nevében szakemberek hoznak döntéseket a fogyatékos emberek önálló döntései és felelősségvállalása felé az őket érintő kérdésekben.

Elmozdulás az egyéni károsodásokra összpontosító szemlélettől az akadálymentesítés, a társadalmi normák, szakmapolitikák, kultúrák felülvizsgálata, valamint a támogató és hozzáférhető környezet előmozdítása felé.

Elmozdulás az emberek eltartottnak és munkaképtelennek minősítésétől a képességek hangsúlyozása és aktív támogató intézkedések meghozása felé.

Elmozdulás a keveseket szolgáló gazdasági és szociális folyamatok tervezésétől a sokakat befogadó rugalmas világ kialakítása felé.

Elmozdulás az oktatásban, a foglalkoztatásban és az élet más területein történő szükségtelen szegregációtól a fogyatékos emberek integrálása felé.

Elmozdulás a fogyatékosügy politikai meghatározott minisztériumok kompetenciájába sorolásától a fogyatékosügy politikai általános kormányzati felelősséggé tétele felé.

2.2. Befogadó társadalmat mindenki számára

Jövőképünk megvalósítása nemcsak a fogyatékos emberek, hanem a társadalom egésze részére is előnyökkel jár. Az a társadalom, amelyik számos tagját kirekeszti, elszegényedett társadalom. A fogyatékos embereket segítő feltételek javítását célzó intézkedések mindenki számára rugalmas világ kialakítását eredményezik. „Amit ma a fogyatékosügy nevében megteszünk, annak a holnap világában mindenki számára értelme lesz.”

Mi, a Madridban ülésező Európai Fogyatékosügy Kongresszus résztvevői, osztozunk ebben a jövőképben, és felkérünk minden érdekeltet, hogy a 2003. évet mint a Fogyatékos Emberek Európai Évét tekintse egy olyan folyamat kezdetének, amely révén ez a jövőkép valósággá válik. 50 millió európai fogyatékos ember várja tőlünk, hogy ennek érdekében e folyamatnak lendületet adjunk.

3. Jövőképünk megvalósításának programja

3.1. Jogi intézkedések

Haladéktalanul átfogó, antidiszkriminációs törvényeket kell alkotni a meglévő korlátok eltávolítására és az újabb korlátok megelőzésére, amelyekkel a fogyatékos emberek az oktatás, a foglalkoztatás, valamint a javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés során találkozhatnak, és amelyek meggátolják a fogyatékos embereket, hogy teljes mértékben kibontakoztassák a társadalmi részvételre és az önállóságra való képességüket. Az EK Szerződés 13. cikkelye, a diszkrimináció-mentességről szóló záradék, ezt közösségi szinten lehetővé teszi, ezzel hozzájárul a valóban akadálymentes Európa létrehozásához a fogyatékos emberek számára.

3.2. Szemléletváltás

Az antidiszkriminációs törvények sikeresnek bizonyultak a fogyatékos emberekkel szembeni szemlélet megváltoztatásában. A törvény azonban nem elegendő. A társadalom egészének szilárd elkötelezettsége nélkül, beleértve a fogyatékos emberek aktív részvételét saját jogaik biztosításában, a jogszabály

üres formáság marad. Ennél fogva szükséges, hogy a közoktatás megerősítse a törvényi intézkedéseket, elősegítse a fogyatékos emberek társadalmi szükségleteinek és jogainak jobb megértését, valamint felvegye a harcot a még mindig fennálló előítéletek és stigmatizáció ellen.

3.3. Az önálló életet elősegítő szolgáltatások

Az egyenlő hozzáférés és részvétel mint cél eléréséhez arra is szükség van, hogy a források megfelelő elosztása révén javuljon a fogyatékos emberek részvételi képessége, és fokozottan érvényesüljön az önálló élethez való joguk. Mindennapi élete során sok fogyatékos embernek van szüksége támogató szolgáltatásokra. Ezeknek olyan minőségi szolgáltatásoknak kell lenniük, amelyek igazodnak a fogyatékos emberek szükségleteihez, ezen kívül integrálódniuk kell a társadalomba, és nem képezhetik a szegregáció forrását. Ez a támogatás összhangban áll a szolidaritás európai szociális modelljével – egy olyan modellel, amely elismeri az egymásért, kiváltképp pedig a segítségre szorulókért viselt közös felelősségünket.

3.4. A családok támogatása

A fogyatékos emberek, legfőképp a magukat képviselni nem tudó fogyatékos gyerekek a halmozottan sérült emberek és családjaik létfontosságú szerepet játszanak ezeknek az embereknek az oktatásában és társadalmi befogadásában. Ezt figyelembe véve, az illetékes hatóságoknak megfelelő családsegítő intézkedéseket kell hozniuk annak érdekében, hogy a családok a lehető legbefogadóbb módon szervezhessék meg a fogyatékos személyek támogatását.

3.5. Külön figyelem a fogyatékos nőkre

A Fogyatékos Emberek Európai Évét lehetőségnek kell tekinteni arra, hogy a fogyatékos nők helyzetét új szemszögből vizsgáljuk. A fogyatékos nők szociális kirekesztettsége nemcsak fogyatékoságukkal, hanem nemükkel is magyarázható. A nőket sújtó halmozott diszkrimináció ellen a fogyatékos nőkkel egyeztetett mindennapi folyamatokba bekapcsoló intézkedések és pozitív cselekvési programok kombinációjával kell fellépni.

3.6. A fogyatékoság integrálása a mindennapi folyamatokba

A fogyatékos emberek részére hozzáférhetővé kell tenni a mindennapi egészségügyi, oktatási, szakképzési és szociális szolgáltatásokat és minden olyan lehetőséget, amely a nem fogyatékos emberek rendelkezésére áll. A fogyatékoság és a fogyatékos emberek befogadó alapú szemléletének megvalósításához több szinten kell megváltoztatni a jelenlegi gyakorlatot. Először is biztosítani kell a fogyatékos emberek számára rendelkezésre álló szolgáltatások koordinálását a különböző szektorokon belül és azok között egyaránt. A különböző

fogyatékos csoportok hozzáférési szükségleteit bármely tevékenység esetében már a tervezés folyamata során figyelembe kell venni, nem pedig utólag kell rájuk gondolni, amikor a tervezés már lezárult. A fogyatékos emberek és családjaik szükségletei eltérőek, ezért fontos olyan átfogó megoldások tervezése, amelyek figyelembe veszik mind az egész embert, mind életének különböző aspektusait.

3.7. A társadalmi befogadás kulcsa a foglalkoztatás

Külön erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy javuljon a fogyatékos emberek hozzáférése a munkahelyekhez, lehetőleg a nyílt munkaerőpiacon. Ez az egyik fontos módja a fogyatékos emberek társadalmi kirekesztettsége elleni harcnak, valamint önálló életvitelük és méltóságuk elősegítésének. Ez nemcsak a szociális partnerek aktív mobilizációját követeli meg, hanem az illetékes hatóságokét is, amelyeknek tovább kell erősíteniük a már meglévő intézkedéseket.

3.8. Fogyatékos embereket érintő döntéseket fogyatékos emberek bevonásával

A Fogyatékos Emberek Európai Évének lehetőségként kell szolgálnia arra, hogy a fogyatékos emberek, családjaik, pártfogóik és érdekképviselői szerveik új és kibővült politikai és szociális mozgásteret kapjanak annak érdekében, hogy az esélyegyenlőség és befogadás irányába ható párbeszédre, döntéshozatalra és előrelépésre bírják a kormányokat.

Minden intézkedést a fogyatékos emberek érintett érdekképviselői szervezeteivel párbeszédben és együttműködve kell meghozni. Részvételük nem korlátozódhat a tájékozódásra és a döntések támogatására. Ehelyett a kormányoknak a döntéshozatal minden szintjén létre kell hozniuk, illetve erősíteniük kell az egyeztetést és párbeszédet szolgáló mechanizmusokat, amelyek lehetővé teszik, hogy a fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezeteiken keresztül részt vegyenek minden intézkedés megtervezésében, végrehajtásában, nyomon követésében és értékelésében.

A kormányok és a fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezetei közötti erős szövetség az alapfeltétele a fogyatékos emberek esélyegyenlősége és társadalmi részvétele leghatékonyabb előmozdításának.

E folyamat elősegítése érdekében megnövelt forrásokkal kell elősegíteni a fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezeteinek kapacitásbővítését, hogy vezetési és kampánytechnikai képességeiket javíthassák. Ez egyben azt is jelenti, hogy a fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezeteinek feladata, hogy irányítási és képviselői tevékenységük színvonalát folyamatosan javítsák.

4. Javasolt intézkedések

A 2003. év, mint a Fogyatékos Emberek Európai Éve a fogyatékoságügyi program előmozdítását kell jelentenie, amire minden érdekelt szervezet széles körű partnerségen alapuló aktív támogatására van szükség. Ennél fogva minden érdekelt intézmény részére konkrét intézkedéseket javaslunk. Ezeket az intézkedéseket az Európai Év során kell meghozni, és azt követően is fenntartani, valamint az idő során értékelni kell az elért haladást.

4.1. Központi hatóságok

Az állami hatóságoknak példamutatással kell élenjárniuk, ennél fogva az első, de nem az egyetlen szereplői ennek a folyamatnak. Feladatuk, hogy

- felmérjék az oktatásban, a foglalkoztatásban és a javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférésben jelentkező diszkrimináció elleni közösségi és nemzeti jogszabályi keretek jelenlegi hatályát;
- kezdeményezzék a kivizsgálását azoknak a restriktióknak és diszkriminatív akadályoknak, amelyek korlátozzák a fogyatékos emberek teljes körű társadalmi részvételét, és tegyenek meg minden szükséges intézkedést a helyzet orvoslására;
- felmérjék a szolgáltatások és ellátások rendszerét, és ezzel biztosítsák, hogy ezek a szakmapolitikák segítik és arra ösztönzik a fogyatékos embereket, hogy szerves részei legyenek/maradjanak a társadalomnak, amelyben élnek;
- kivizsgálják a fogyatékos embereket érő erőszakot és atrocitásokat, különös figyelmet fordítva a nagy intézményekben élő fogyatékos emberekre;
- megerősítik a megközelíthetőséggel kapcsolatos jogszabályokat ezzel biztosítva, hogy a fogyatékos emberek ugyanazokkal a jogokkal bírnak a minden köz- és szociális intézményhez való hozzáférést illetően, mint a társadalom más tagjai;
- egy, a fogyatékos emberek jogairól szóló ENSZ-egyezmény előkészítésében való aktív részvételükkel hozzájáruljanak a fogyatékos emberek jogainak világméretű előmozdításához;
- a fogyatékos emberek társadalmi befogadásának a nemzeti és EU szintű fejlesztési együttműködési politikák céljai közé sorolásával hozzájáruljanak a fejlődő országokban élő fogyatékos emberek helyzetének javításához.

4.2. Helyi hatóságok

Az Fogyatékos Emberek Európai Évének elsőként helyi szinten kell érvényesülnie, ahol az állampolgárok a valós problémákkal szembesülnek, és ahol a fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezetei munkájuk javát végzik. Minden erőfeszítéssel a helyi szintű promócióra, forrásokra és tevékenységekre kell összpontosítani.

A helyi szereplőket fel kell kérni, hogy a fogyatékos emberek szükségleteit integrálják a városfejlesztési és a közösségi szakmapolitikákba, beleértve az oktatás, a foglalkoztatás, a lakásügy, a közlekedés, az egészségügyi és szociális ellátás területeit, és ennek során vegyék figyelembe a fogyatékos emberek heterogenitását, azon belül többek között az időseket, a nőket és a vendégmunkásokat.

A helyi önkormányzatok a fogyatékos emberek képviselőivel együttműködve dolgozzanak ki fogyatékosügyű akcióterveket, és hozzák létre saját helyi bizottságaikat, amelyek a Fogyatékos Emberek Európai Évének tevékenységeiben élen járnak.

4.3. A fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezetei

A fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezeteinek egyik fő feladata az Fogyatékos Emberek Európai Éve sikerének biztosítása. Magukat az év követeinek kell tekinteniük, és minden érintett szereplőt proaktív szemlélettel kell megszólítaniuk, konkrét javaslatokat téve, és törekedve a tartós partnerségek létrehozására, ha ezek még nem léteznek.

4.4. Munkáltatók

A munkáltatók tegyenek fokozott erőfeszítéseket arra, hogy a fogyatékos embereket a foglalkoztatott munkaerő részeként befogadják, megtartsák, és részükre az előmenetelt biztosítsák, valamint termékeiket és szolgáltatásaikat úgy tervezzék meg, hogy azok hozzáférhetőek legyenek a fogyatékos emberek számára. A munkáltatók vizsgálják felül belső szabályzataikat, és biztosítsák, hogy azok nem gátolják a fogyatékos emberek esélyegyenlőségét. A munkáltatói szervezetek a meglévő bevált módszerek példáinak összegyűjtésével hozzájárulhatnak ezekhez az erőfeszítésekhez.

4.5. Szakszervezetek

A szakszervezetek tegyenek fokozott erőfeszítéseket a fogyatékos emberek foglalkoztatásának elősegítésére azáltal, hogy tevékenységük során megfelelően képviselik a fogyatékos embereket. A szakszervezetek vizsgálják felül belső szabályzataikat, és biztosítsák, hogy azok nem gátolják a fogyatékos emberek esélyegyenlőségét.

4.6. Média

A média hozzon létre partnerségeket és erősítse azokat a fogyatékos emberek érdekvédelmi szervezeteivel annak érdekében, hogy a fogyatékos emberek kedvezőbb bemutatásban részesüljenek a tömegtájékoztatási eszközök közvetítésével. Az emberi sokféleség elismeréseként a médiában több információt kell közölni a fogyatékos emberekről. Amikor fogyatékosügyű kérdésekről esik

szó, a média kerülje a leereszkedő és megalázó hangnemet, és ehelyett azokkal a korlátokkal foglalkozzanak, amelyekkel a fogyatékos emberek küszködnek, valamint azzal, hogy e korlátok megszűnésével a fogyatékos emberek miként vehetnek részt aktívan a társadalomban.

4.7. Iskolarendszer

Az iskoláknak vezető szerepet kell vállalniuk a fogyatékos embereket illető jogok széles körű megértetésében és elfogadtatásában, a félelmek, mítoszok és tévképzetek elosztatásában, valamint az egész közösség erőfeszítéseinek segítségével. Ki kell dolgozni és széles körben terjeszteni azokat az oktatási eszközöket, amelyek segítik a tanulókat, hogy kifejlesszék magukban és másokban az egyéniség tudatát a fogyatékosítást illetően, és amelyek elősegítik, hogy pozitívabban ismerjék el a különbségeket.

Az iskolák, főiskolák, egyetemek a fogyatékos emberek érdekképviselőivel együttműködve kezdeményezzenek előadásokat és workshopokat újságírók, reklámcégek, építésszek, munkáltatók, szociális és egészségügyi gondozók, család-gondozók, önkéntesek és a helyi önkormányzat tagjai részére.

4.8. Közös feladataink

A fogyatékos emberek arra törekednek, hogy az élet minden területén jelen legyenek. Ez azt követeli meg, hogy minden szervezet vizsgálja felül gyakorlatát, és biztosítsa, hogy a fogyatékos emberek részt vesznek annak kialakításában, és hogy az a javukat szolgálja. Az ilyen szervezetek közé tartoznak például a fogyasztóvédelmi szervezetek, az ifjúsági szervezetek, a vallási szervezetek, a kulturális szervezetek és más olyan szervezetek, amelyek az állampolgárok meghatározott csoportjait képviselik. Ezen kívül szükség van az olyan intézmények, mint a múzeumok, színházak, mozik, parkok, stadionok, kongresszusi központok, bevásárló központok és postahivatalok döntéshozóinak és vezetőinek bevonására is.

Mi, a madridi kongresszus résztvevői, támogatjuk ezt a nyilatkozatot, és kötelezzük magunkat, hogy széles körben terjeszteni fogjuk, annak érdekében, hogy eljusson a legalsóbb szintekig. Ezen kívül arra fogunk ösztönözni minden érdekeltet, hogy támogassa ezt a nyilatkozatot a Fogyatékos Emberek Európai Éve előtt, közben és után egyaránt. E nyilatkozat támogatásával a szervezetek kinyilvánítják egyetértésüket a Madridi Nyilatkozat jövőképevel, és vállalják, hogy olyan intézkedéseket hoznak, amelyek hozzájárulnak a fogyatékos emberek és családjaik tényleges esélyegyenlőségének megteremtéséhez.

A Madridi Nyilatkozatban előforduló idegen szavak és fogalmak áttekintése

antidiszkrimináció: kirekesztés elleni küzdelem

atrocitás: erőszakoskodás, kegyetlenkedés, jogsértő hatósági beavatkozás

bizonyítási teher: bizonyíték-állítási kötelezettség

diszkrimináció: az egyes emberek hátrányos kezelése azon az alapon, hogy valamely meghatározott csoport tagjai

egyenlő bánásmód: társadalmi helyzettől függetlenül minden egyén azonos törődésben és gondoskodásban részesül

egyesülés szabadsága: csoportok egységbe/szervezetbe való tömörülésének joga

életminőség: az egyén értékekhez, normákhoz, emberi kapcsolatokhoz, önértékeléshez, saját életkörülményeinek megítéléshez fűződő viszonya

életszínvonal: a társadalom, a közösség jólétének mértéke, foka

előítélet: valamely csoport tagjaival szemben tanúsított negatív érzelmi viszonyulás, amelynek alapja a csoporthoz tartozás ténye

Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata: alaptörvény, amely leszögezi, hogy az ember szabadnak és egyenjogúnak születik

ENSZ: Egyesült Nemzetek Szervezete

esélyegyenlőség: egyenlő jogok és egyenlő esélyek birtoklásának állapota

etnikai megkülönböztetés: valamely népcsoportra jellemző tulajdonságok alapján történő megkülönböztetés

Európai Unió Tanácsa: az EU-tagországok minisztereiből álló, európai jogszabályokat elfogadó testület

faji megkülönböztetés: biológiailag örökölt vagy örökölnék gondolt testi jellemzők, elsősorban bőrszín alapján történő megkülönböztetés

hátrányos megkülönböztetés: az egyén neme, származása, vallása, egészségi állapota, fogyatékosága miatt kedvezőtlen helyzetbe kerül

heterogén: különböző részekből álló

homogén: egynemű, egyforma tulajdonságokkal rendelkező, egyféle

ILO: Nemzetközi Munkaügyi Szervezet

irányelv: tevékenységet, magatartást meghatározó előíró alapelv

jogállam: jogrenden alapuló állam

kohézió: valamely társadalmi csoport tagjait egymáshoz fűző összetartó erő

láthatatlan állampolgár: amikor az egyén fogyatékoságából eredő szükségletei a társadalom számára nem szembetűnőek, a társadalom előtt elzártan/rejtve élő egyén

proaktív szemlélet: változást, állandó alkalmazkodást, fejlődést szorgalmazó, előrelátó, „előre cselekvő” magatartás

rehabilitáció: elvesztett fizikai képességek visszaállítása, illetve a csökkent munkaképességnek megfelelő munkába állítás – ha szükséges akár átképzéssel

stratégia: többféle javaslatot tartalmazó, elemzésen alapuló utasításrendszer

szankció: jogszabály vagy nemzetközi megállapodás megsértőjére megállapított büntető, megtorló rendelkezés

szegregáció: beillesztés, társadalmon belüli elválasztás, különböző társadalmi rétegek elkülönítése

személyek szabad mozgása: alapvető szabadságjogok egyike, jogosultságot nyújt valamely tagállamban való életre és munkavállalásra is

szociális integráció: társadalmi közösségbe való beilleszkedés

szociális partner: társadalmi közösségen belüli egyenlő elveken alapuló kapcsolat

szolidáris: valakivel, valakikkel közösséget vállaló, ügyet vagy ügyüket támogató

sztereotípia: torzításokon, túlzásokon és leegyszerűsítéseken alapuló negatív elképzelések, előítéletek együttese valamely csoporttal szemben

szubszidiaritás: globális gondolkodáson alapuló helyi cselekvés, jogszabályok kiterjesztése

viktimizáció: áldozatok megóvása a jogszerűtlen eljárástól

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA
Brüsszel, 26.11.2007
COM(2007) 738 végleges

**A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE A TANÁCSNAK,
AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK,
AZ EURÓPAI GAZDASÁGI
ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK
ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK**

**A fogyatékosággal élők helyzete
az Európai Unióban:
a 2008–2009-es európai cselekvési terv**

{SEC(2007)1548}

ELTE GYK, Budapest, 2009

Tartalom

1. Bevezetés	151
2. A fogyatékosággal élők helyzete	151
2.1. Tények és adatok	151
2.2. A növekvő gazdasági dimenzió	152
3. Az EU fogyatékosággal élőkkel kapcsolatos 2006–2007-es cselekvési tervének eredményei	152
3.1. A Közösség és a tagállamok együttes fellépése	152
3.2. EU-szintű fellépés	153
A szakmai tevékenység ösztönzése	153
A jó minőségű gondozáshoz és támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférés	154
A termékek és szolgáltatások akadálymentesítése	155
Az EU elemző kapacitásának növelése	156
Egyéb fontosabb fejlemények	156
3.3. Nemzeti szintű fejlemények	156
4. Prioritások 2008–2009-re	157
4.1. Fellépések a fogyatékosággal élők társadalmi részvételéért és integrációjáért az akadálymentesítés eszközével	158
A munkaerőpiachoz való hozzáférés elősegítése	158
A termékek, szolgáltatások és az infrastruktúra akadálymentesítésének fellendítése	159
A Bizottság elemző kapacitásának megszilárdítása az akadálymentesítés támogatása érdekében	160
4.2. Fellépések az alapvető jogok teljes körű biztosítása érdekében	160
Az ENSZ-egyezmény végrehajtásának előmozdítása	160
A hátrányos megkülönböztetés elleni védelemre vonatkozó közösségi jogszabályi keret kiegészítése	161
5. Következtetések	162

1. Bevezetés

A fogyatékossgal élőkre vonatkozó bizottsági stratégia¹ célkitűzése 2003 óta az, hogy az esélyegyenlőség a fogyatékossgal élők számára valósággá váljon. 2007-ben az Európai Közösség és tagállamai aláírták a fogyatékossgal élők jogairól szóló ENSZ-egyezményt² (a továbbiakban: ENSZ-egyezmény), és ezzel ismét kinyilvánították azt az álláspontjukat, hogy a fogyatékossgal széles értelemben vett emberi jogi kérdés³, amelyet jogi szabályozás alá kell vonni.

Az EU fogyatékossgal élőkkel kapcsolatos 2003–2010-es cselekvési terve (Disability Action Plan, a továbbiakban: DAP) lehetőséget ad e stratégia végrehajtására, mivel a fogyatékossgal kapcsolatos kérdéseket minden érintett EU szakpolitikában figyelembe veszi. A tagállamok továbbá a 2003-as tanácsi következtetéseknek megfelelően⁴ aktívan érvényesítik a fogyatékossgal élők szempontjait minden idevágó szakpolitikai területen.

A DAP két éves szakaszokra oszlik, amelyek szakpolitikai prioritásai válaszolni kívánnak a fogyatékossgal élő embereket sújtó egyenlőtlenségekre. E közleménynek három célja van:

- a) elemezni a fogyatékossgal élők helyzetében bekövetkezett változásokat;
- b) beszámolni a DAP második szakaszának (2006–2007) eredményeiről; és
- c) meghatározni a 2008–2009-es prioritásokat a DAP stratégiai célkitűzéseinek elérése érdekében.

2. A fogyatékossgal élők helyzete

2.1. Tények és adatok

A legújabb adatok elemzése⁵ (1. melléklet) megerősíti, hogy a fogyatékossgal és az öregedés között szoros összefüggés áll fenn. Arra is rámutat, hogy a fogyatékossgal élők továbbra is aránytalan módon ki vannak rekesztve a munkaerőpiacról, és hogy a fogyatékossgal élő nőket ez a hátrány még a férfiaknál is inkább sújtja (2. melléklet). Az elemzésből az is kiderül, hogy a szellemi fogyatékossgal élő és tanulási nehézséggel küzdő embereknek még a mozgássérülteknél is kevesebb esélyük van arra, hogy foglalkoztassák őket.

1 COM(2003) 650.

2 <http://www.un.org/esa/socdev/enable/>.

3 Állampolgári, politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti jogok.

4 A Tanács következtetései a fogyatékossgal élők európai éve nyomkövetéséről 15512/03.

5 Fogyatékossgal élő férfiak és nők az EU-ban (Men and women with disabilities in the EU), Applica, CESEP és Alphametrics, 2007.

2.2. A növekvő gazdasági dimenzió

Az esélyegyenlőség szempontjából súlyos probléma a fogyatékossgal élők kizárása a munkaerőpiacról, ám a kérdésnek van gazdasági vetülete is. A demográfiai változások következtében egyre zsugorodó munkaerő problémájával szembesülve az Európai Tanács 2006-os tavaszi ülésén⁶ rávilágított arra, hogy a lehető legjobban ki kell aknázni a munkaerőpiacról kirekesztett emberek kihasználatlan potenciálját, és a fogyatékossgal élőköt az ezen a téren kiemelt fontosságú csoportok közé sorolta.

Ez a tény az elöregedés és a fogyatékossgal közötti összefüggéssel együtt egyre inkább előtérbe helyezi a hozzáférhetőség iránti igényt⁷. A hozzáférhető termékek piacának gazdasági jelentősége egyre nő, és – elsősorban az Egyesült Államokban és Japánban – az innováció egyik motorjává vált, különösen az információs és kommunikációs technológiák (IKT) területén. Az amerikai jogszabályok akadálymentesítési követelményeket tettek kötelezővé a közbeszerzési eljárások során, ezzel is előmozdítva a fogyatékossgal élő szövetségi alkalmazottak munkahelyének alkalmasabbá tételét. Az akadálymentesítésen túlhat akár az is, hogy egy fogyatékossgal élő ember a munkapiac aktív résztvevője-e vagy megélhetése a szociális segélyektől függ.

Az elöregedő népesség növekvő igényei láttán a szociális szolgáltatási ágazat is folyamatosan gyarapszik, és új munkahelyeket teremt. 2004-ben a fogyatékossgal élőknek szolgáltatásokat nyújtó szektor több mint 8 millió személyt alkalmazott, mintegy 68 milliárd eurós évi forgalmat valósított meg⁸; és ezek a számok feltételezhetően csak növekedni fognak⁹.

3. Az EU fogyatékossgal élőkkel kapcsolatos 2006–2007-es cselekvési tervének eredményei

3.1. A Közösség és a tagállamok együttes fellépése

A fogyatékossgal összefüggő problémák közös európai megközelítése nagy hatással volt az ENSZ-egyezmény tartalmára, amelyben a fogyatékossgal mint folyamatosan fejlődő fogalom jelenik meg, és ezzel az európai szociális modellt tükrözi. A megkülönböztetés-mentességet, az esélyegyenlőséget és az aktív befogadást ötvöző EU-s megközelítés fő elemei szintén az egyezmény középpontjában állnak.

6 34. következtetés.

7 http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/studies_en.htm.

8 A fogyatékos emberek számára szolgáltatást nyújtó szervezetek európai szövetsége, EASPD (European Association of Service Providers for People with Disabilities)

9 OECD, 2007. április 4., 26. sz. egészségügyi munkadokumentum, <http://www.oecd.org/dataoecd/13/8/38343783.pdf>

A 2007 júniusában a fogyatékosággal élőkkel kapcsolatos kérdésekről tartott informális miniszteri találkozón a tagállamok és a Bizottság megegyezett abban, hogy a civil társadalommal együtt az ENSZ-egyezmény következetes és összehangolt végrehajtására fognak törekedni. Megállapodtak abban is, hogy az EU fogyatékosággal foglalkozó magas szintű csoportjának meg kell állapítania, melyek a közös kihívások és megoldások, és az e kérdésekkel foglalkozó soron következő miniszteri találkozókra ezekről be kell számolnia

3.2. EU-szintű fellépés

A 2006–2007-es DAP a fogyatékosággal élők független életvitelének előmozdítása érdekében négy kérdést helyezett előtérbe: a (gazdasági) tevékenység ösztönzését, a jó minőségű segítségnyújtási és gondozási szolgáltatásokat, az alapvető termékek és szolgáltatások akadálymentesítését, valamint az EU elemző kapacitásának növelését.¹⁰

A SZAKMAI TEVÉKENYSÉG ÖSZTÖNZÉSE

A fogyatékosággal élők gyenge munkaerő-piaci részvétele részben a megkülönböztetéssel összefüggő, részben viszont attól független okokra vezethető vissza. Ez a helyzet különböző jellegű eszközök együttes felhasználását indokolja, hiszen egyidejűleg kell küzdeni a megkülönböztetés ellen, aktív támogatást biztosítani és gondoskodni az akadálymentesítésről.

A foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló irányelvet¹¹ az összes tagállam átültette nemzeti jogába; végrehajtásáról 2008 elejére készül jelentés. Az Európai Bíróság a fogyatékoság fogalmának értelmezésére vonatkozó ítéletében¹² hangsúlyozta a betegség és a fogyatékoság fogalma közötti megkülönböztetés szükségességét az irányelv alkalmazásában. Döntés várható a fogyatékos személyek gondviselőinek a fogyatékos személlyel való kapcsolat miatti hátrányos megkülönböztetéséről is¹³.

A Bizottság rövidesen befejezi az állami támogatások csoportmentesítéséről szóló új rendelet kidolgozását¹⁴, amely egyszerűsíteni fogja a fogyatékosággal élő személyek foglalkoztatására és képzésére nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályokat, és egyes támogatási rendszereket mentesít a Bizottsághoz intézett előzetes értesítés benyújtásától.

A fogyatékosággal élők foglalkoztatási és társadalmi integrációja, valamint az akadálymentesítés előmozdításában fontos szerepet játszik a kohéziós politika azokon a működési programokon keresztül, amelyeket a tagállamok, a ré-

10 COM(2005) 604, 2005.11.28.

11 A 2000.11.27-i 2000/78/EK irányelv.

12 A C-13/05 sz. Chacon-Navas kontra Eurest CSA ügy.

13 C-303/06 sz. S. Coleman kontra Attridge Law, Steve Law ügy.

14 http://ec.europa.eu/comm/competition/state_aid/reform/reform.cfm.

giók és a Bizottsággal együttműködő partnerek szélesebb köre készít elő és valósít meg az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és az Európai Szociális Alap (ESZA) finanszírozásával. A 2007–2013-as időszakra vonatkozó általános rendelet előírja, hogy „a fogyatékossgal élő személyek hozzáférése az egyik olyan kritérium, amelynek az alapokból társfinanszírozott műveletek meghatározásakor meg kell felelni, és amelyet a megvalósítás különböző fázisaiban figyelembe kell venni”¹⁵.

A JÓ MINŐSÉGŰ GONDOZÁSHOZ ÉS TÁMOGATÓ SZOLGÁLTATÁSOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS

A fogyatékossgal foglalkozó magas szintű csoport állásfoglalást¹⁶ bocsátott ki arról, hogy a fogyatékossg fogalmát a nyílt koordinációs módszer alá kell vonni a társadalmi integráció, a szociális védelem és a tartós ápolás területén. A dokumentum foglalkozik a bevált gyakorlatokkal, és a következetes megközelítés érdekében ajánlásokat tesz a fogyatékossgal élők szempontjainak a nemzeti szakpolitikákban való általános érvényesítésére. Egy készülőben lévő másik vizsgálat¹⁷ a nagymértékű függőségben élő vagy összetett szükségletekkel rendelkező személyek elleni diszkrimináció különleges kockázataival foglalkozik.

A magas szintű csoport kidolgozta a fogyatékossgal élőknek nyújtott általános érdekű szociális szolgáltatások minőségére vonatkozó,¹⁸ az emberi jogokon és a teljes körű minőségirányításon alapuló, uniós szintű gyakorlati kereteket. Ez a keret lehetővé teszi annak megértését, hogy mit jelent a minőség az ilyen szolgáltatások tekintetében, továbbá közös ismertetőjegyeket és azoknak megfelelő kritériumokat határoz meg. Előtérbe helyezi a szolgáltatások sokféleségét és sajátosságait, valamint hangsúlyozza a minőségi mutatók szükségességét. A szociális védelemmel foglalkozó európai bizottság tanulmányozni fogja ezt a dokumentumot, amelyet az általános érdekű szociális szolgáltatások minőségére vonatkozó európai stratégia kidolgozásánál majd figyelembe kell venni.

A közösségi alapú szolgáltatások jobb lehetőségeket nyújtanak a független életvitelre, mint az intézményi ellátás¹⁹. Egy várhatóan 2007 végéig közzéteendő, a közösségi szolgáltatások (gondozás, egészség és támogatás) költségeiről szóló tanulmány eredményei²⁰ szintén táplálni fogják az Európa Tanáccsal²¹

15 A Tanács 1083/2006/EK rendeletének 16. cikke.

16 http://ec.europa.eu/employment_social/index/hlg_esf_nsr_en.pdf

17 A VT/2006/014 pályázati felhívásról szóló végleges jelentés (2008-ban várható).

18 További tájékoztatás a általános érdekű szociális szolgáltatásokról:
http://ec.europa.eu/employment_social/social_protection/questionnaire_en.htm.

19 Lásd az „Included in Society” c. tanulmányt,
http://ec.europa.eu/employment_social/index/socinc_en.pdf

20 A VT/2006/021 pályázati felhívásról szóló végleges jelentés (2007).

21 A fogyatékossgal élők rehabilitációjával és társadalmi integrációjával foglalkozó bizottság (CDPRR)

folytatott párbeszédet a fogyatékossgal élő gyerekek intézményeken kívüli gondozásáról.

A TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK AKADÁLYMENTESÍTÉSE

A légi járműveken utazó, fogyatékossgal élő, illetve csökkent mozgásképességű személyek jogairól szóló 2006-os rendelet²² az első olyan európai jogszabály, amely a fogyatékossgal élők személyeket a nem fogyatékossgal élőkkel egyenrangúként kezeli. A rendelet kötelezi a repülőterek vezetését, hogy a fogyatékossgal élőknek díjmentesen segítséget nyújtson, és gondoskodjon az akadálymentességről. Hasonló kötelezettségeket fogadtak el a nemzetközi vasúti ágazatra nézve is.

Az elektronikus hozzáférhetőségről szóló közleménnyel²³ összhangban ösztönzik az információs és kommunikációs technológiákhoz (IKT) való hozzáférést is. A Bizottság szabványosítási megbízást adott ki abból a célból, hogy akadálymentesítési követelményeket fejlesszenek ki az IKT-termékek és -szolgáltatások közbeszerzésére, a megfelelőség-értékelés szempontjaira is kitérve. Az elektronikus hírközlés akadálymentesítésére vonatkozó tagállami jogszabályokról szóló tanulmány hangsúlyozta, hogy meg kell erősíteni az akadálymentesítéssel kapcsolatos európai rendelkezéseket²⁴. Jelentős beruházásokat valósítottak meg a hozzáférhető IKT-k és a segítő technológiák fejlesztése és a vonatkozó kutatás terén²⁵.

A felhasználók és az IKT-ágazat támogatását élvező, az amerikai hatóságokkal folytatott párbeszéd az akadálymentesítés globális piacainak szabványaira és előnyeire összpontosít. A Bizottság részt vesz a US Access Board bizottság munkájában, amely a rehabilitációról szóló törvény (US Rehabilitation Act) 508. szakaszában előírt szabványok felülvizsgálatán dolgozik. Információt cseréltek az épített környezetre alkalmazandó akadálymentesítési szabványok használatáról is.

A Bizottság az épített környezet akadálymentesítésével foglalkozó több kísérleti projektet és kutatási programot támogat. Ezek eredményei között szerepel egy közigazgatási szerveknek szánt útmutató az akadálymentesítés figyelembe vételéről az épületekre vonatkozó közbeszerzési eljárások során, az akadálymentesítéssel kapcsolatos képzési anyagok szakemberek számára, valamint az akadálymentes turizmussal foglalkozó európai hálózat megteremtése.²⁶

22 A 2006. július 5-i 1107/2006/EK rendelet.

23 COM(2005) 425 végleges, 2005.09.13.

24 A „befogadó kommunikációval” (inclusive communication) foglalkozó csoport (INCOM) jelentése.

25 Több mint 60 millió euró a 6. uniós kutatási keretprogramban.

26 A COM(2005) 604 közlemény 1. melléklete

AZ EU ELEMZŐ KAPACITÁSÁNAK NÖVELÉSE

A tájékozottabb és célirányosabb szakpolitikai döntésekhez tovább kell folytatni a fogyatékossgal élők helyzetére vonatkozó adatok gyűjtését. Az Eurostat további erőfeszítéseket tesz a fogyatékossgal élőkre vonatkozó közösségi statisztikák továbbfejlesztésére az európai statisztikai rendszeren belül.

A Bizottságnak a fogyatékossgal élőkre vonatkozó statisztikák fejlesztésére irányuló fellépéseiről a 3. melléklet számol be.

EGYÉB FONTOSABB FEJLEMÉNYEK

A 2006-ban elfogadott 2007–2013-as Progress program²⁷ támogatást nyújt a fogyatékossgal stratégia végrehajtásához, többek között a fogyatékossgal élők legfontosabb európai szervezetei működési költségeinek társfinanszírozásán²⁸ keresztül.

A megkülönböztetés – a fogyatékossgal alapuló megkülönböztetést is beleértve – különös figyelemben részesül a mindenki számára biztosítandó esélyegyenlőség európai évében (2007) megvalósuló közösségi és nemzeti kezdeményezések alkalmával is.

A 2006–2007-es DAP végrehajtására vonatkozóan a 4. melléklet ad részletes tájékoztatást.

3.3. Nemzeti szintű fejlemények

A legtöbb tagállam ma már a leginkább hátrányos helyzetű társadalmi csoportok között tartja nyilván a fogyatékossgal élőket, és a nyitott munkaerőpiacon való foglalkoztathatóságuk javítása érdekében a közösségi prioritásokat tükröző fellépéseket és programokat²⁹ dolgozott ki. Egyre több a pozitív intézkedés, de azok még nem kötődnek eléggé a nemzeti reformprogramokban tükröződő, szélesebb értelemben vett foglalkoztatási stratégiákhoz.

A tagállamok szintén haladásról számolnak be a fogyatékossgal kapcsolatos jogszabályok területén, valamint az oktatási és rehabilitációs programok, az akadálymentesítést célzó intézkedések, a fogyatékossgal élőket támogató létesítmények, a helyi közösségi gondozás és az otthoni gondozás segítségével megvalósuló, a független életvitel érdekében hozott intézkedések, és azon jogorvoslati mechanizmusok tekintetében, amelyek révén biztosítható, hogy a fogyatékossgal élők ténylegesen élhessenek jogaikkal. Több tagállam kötelezettségként írta elő a közigazgatási szervek számára a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének előmozdítását.

A tagállamok intézkedéseiről az 5. melléklet számol be.

27 Az Európai Parlament és a Tanács 1672/2006/EK határozata a Progress közösségi foglalkoztatási és társadalmi szolidaritási program létrehozásáról.

28 2007-ben több mint 1,2 millió Euró.

29 A szociális védelem és a társadalmi integráció célját szolgáló stratégiákról szóló 2007-es nemzeti jelentések és a tagállamok foglalkoztatásról szóló jelentései a nemzeti reformprogramok keretében, 2006.

4. Prioritások 2008–2009-re

A fogyatékossgal élők helyzetének alakulását érintő elemzések és képviselőikkel folytatott konzultációk³⁰ nyomán a tagállamok és a többi érdekelt fél megállapította, hogy az akadálymentesítést az aktív integrációhoz és a jogok gyakorlásához vezető úton prioritásnak kell tekinteni.

Az akadálymentes termékek, szolgáltatások és infrastruktúrák – az oktatás és a foglalkoztatás előtt álló akadályok eltávolításával együtt – elengedhetetlenek ahhoz, hogy a fogyatékossgal élők megkülönböztetéstől mentesen és integrációjukat elősegítő módon vehessenek részt az öregedő társadalom mindennapi életében. Az akadálymentesítés révén, amely az ENSZ-egyezménynek szintén egyik sarkköve³¹ a fogyatékossgal élő nők és férfiak sokféle szükségletére integrált választ lehet adni.

Az akadálymentesítés megköveteli azoknak az akadályoknak felszámolását és eltávolítását, amelyek a fogyatékossgal élőket gátolják abban, hogy gyakorolják képességeiket és teljes mértékben, egyenlő feltételek mellett vegyenek részt a társadalom életében. A megkülönböztetés rendszerből fakadó formái elleni küzdelem érdekében arra is szükség van, hogy az egyetemes tervezés (Design for All) befogadó szemléletű megközelítése különleges támogatási megoldásokkal párosuljon a különféle szakpolitikai területeken és eszközökben.

Az esélyegyenlőség európai évében folytatott egyik közvélemény-kutatás³² során a válaszadók 91%-a egyetértett azzal, hogy többet kellene költeni a fogyatékossgal élők életét megnehezítő fizikai akadályok eltávolítására – ami talán egyúttal az öregedő népesség szükségleteit is jelzi. Ebben a tekintetben a kohéziós politika végrehajtása várhatóan alá fogja támasztani a fogyatékossgal élők integrációja – és többek között az akadálymentesítés – mellett szóló gazdasági érveket is.

30 A fogyatékossgal foglalkozó magas szintű csoport 2007. februári és júniusi ülése.

31 Az általános elvekről szóló 3. cikk és a hozzáférhetőségről szóló 9. cikk

32 Megkülönböztetés az Európai Unióban:

http://ec.europa.eu/employment_social/eyeq/uploaded_files/documents/Eurobarometer_report_en_2007.pdf

4.1. Fellelések a fogyatékossggal élők társadalmi részvételéért és integrációjáért az akadálymentesítés eszközével

A MUNKAERŐPIACHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS ELŐSEGÍTÉSE

A fogyatékossggal élők foglalkoztatási arányának növelése érdekében átfogó megközelítésre van szükség. Ennek a rugalmas foglalkoztatási programokat, a támogatott foglalkoztatást és az aktív befogadást össze kell kapcsolnia a megkülönböztetés-mentességre vonatkozó uniós jogszabályokat kiegészítő pozitív intézkedésekkel. Ebből a célból a Bizottság elemezni fogja a helyes gyakorlat példáit annak érdekében, hogy a munkahelyeket ésszerű mértékben a fogyatékossggal élők szükségleteihez lehessen igazítani.

A rugalmas biztonságról szóló közleményével³³ összhangban a Bizottság tanulmányozni fogja, hogy a biztonsággal párosuló fokozott munkaerő-piaci rugalmasság általános keretében milyen lehetőségek kínálkoznak arra a fogyatékossggal élők számára, hogy munkahelyet találjanak, és azt meg is tartsák. A rugalmas biztonság körébe beletartoznak a rugalmas és megbízható szerződéses konstrukciók, a részmunkaidős foglalkoztatás, az ideiglenes munkavégzés, az aktív munkaerő-piaci szakpolitikák, az átfogó és egész életen át tartó tanulási stratégiák és a munkanélküliség időszakában megfelelő jövedelempótlást nyújtó, korszerű szociális biztonsági rendszerek. A Bizottság továbbá foglalkozni kíván a munkahelyek megtartását célzó programokkal, amelyek a munkaerőpiac idő előtti elhagyását hivatottak megelőzni, valamint a jövedelempótló támogatást (rokkantsági ellátás) nyújtó pénzügyi támogatási rendszer reformjával is. Ennek érdekében szakértők közötti tapasztalatcserére és a helyes gyakorlatok meghatározására kerül majd sor tematikus szakértői értékelés alapján, valamint a fogyatékossggal foglalkozó magas szintű csoport és az európai foglalkoztatási bizottság (EMCO) részvételével.

A támogatott foglalkoztatás személyes segítséget és munkahelyi átalakításokat biztosít a fogyatékossggal élők szükségleteinek figyelembe vétele érdekében a nyitott munkaerőpiacon, de teljes potenciálja egyelőre kihasználatlan. Nagyobb figyelmet kell fordítani a vállalatok követelményeire, hogy jobban meg lehessen felelni a munkaerőpiac szükségleteinek. A Bizottság arra fogja ösztönözni a foglalkoztatási szolgáltatásnyújtókat, hogy egyeztessenek a munkaadókkal a szakmai képzési és újrabeilleszkedési szolgáltatások tervezése során. A Bizottság együtt fog működni az állami foglalkoztatási szolgálatok vezetőinek európai hálózatával³⁴ a fogyatékossggal élők számára hozzáférhető foglalkoztatási szolgáltatások javítása érdekében. Munkadokumentumot fog kiadni, amelyben ismertetik az európai foglalkoztatási stratégia foglalkoztatási iránymutatásainak megfelelő helyes gyakorlatok példáit, és javaslatokat adnak

³³ COM(2007) 359, 2007. június 27.

³⁴ Amelyet 2007-ben hoztak létre:

http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/pub_empl_services_en.htm

arra nézve, hogyan lehet segíteni a fiatal fogyatékossgal élők az oktatásból a munkaerőpiacra való átmenet során³⁵.

E dokumentumot a fogyatékossgal foglalkozó magas szintű csoport, valamint az európai foglalkoztatási bizottság (EMCO) is megkapja abból a célból, hogy a nemzeti reformprogramok még nagyobb mértékben figyelembe vegyék a fogyatékossgal kapcsolatos szempontokat, és nemzeti célkitűzéseket fogalmazzanak meg³⁶. A Bizottság emellett továbbra is segíti a támogatott foglalkoztatást az állami támogatásokra vonatkozó egyszerűsített szabályokkal összhangban, és támogatja a hátrányos helyzetben levők, köztük a fogyatékossgal élők aktív integrációjára irányuló politikát, amely a munkaerőpiacra fenntartott kapcsolat mellett a megfelelő jövedelempótlásról és jó minőségű szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférésről is gondoskodik.³⁷

A TERMÉKEK, SZOLGÁLTATÁSOK

ÉS AZ INFRASTRUKTÚRA AKADÁLYMENTESÍTÉSÉNEK FELLENDÍTÉSE

Ha a fogyatékossgal élők jobban hozzáférnek az alapvető termékekhez, szolgáltatásokhoz és infrastruktúrákhoz, fogyasztókként viselkedhetnek. Az akadálymentesítés európai piaca világos szabályokat kíván meg az érintett ágazatokban. A tervezésben, a fejlesztésben és a gyártásban részt vevő szereplőknek megfelelő kompetenciákkal kell rendelkezniük az akadálymentesítés terén. Az akadálymentességet biztosító eszközöket ezeknek az ágazatoknak egyedi termékfejlesztési ciklusaihoz kell igazítani.

A Bizottság az akadálymentesítés jogszabályi kereteinek kidolgozásán munkálkodik a közlekedés és az IKT területén. A légi közlekedésre vonatkozó legutóbbi európai jogszabályra³⁸ és a nemzetközi vasútvonalakon utazó fogyatékossgal élő és csökkent mozgásképességű személyek jogaira vonatkozó rendeletre építve a Bizottság hasonló jogalkotási javaslatokat kíván tenni a tengeri szállítás, valamint az autóbusz- és a távolsági autóbusz-közlekedés területén is.

Az IKT tekintetében a Bizottság az elektronikus hírközlési csomag³⁹ felülvizsgálata során meg kívánja erősíteni az akadálymentesítésre vonatkozó rendelkezéseket, olyan területeken is, mint a segélyhívó szolgálatok és a szöveges kommunikáció. Ahogyan az elektronikus hozzáférhetőségről szóló 2005-ös közleményében erre kötelezettséget vállalt, a Bizottság e-integrációról szóló közleményében⁴⁰ értékelte az eddigi fejlődést és új javaslatokat tett. Ennek keretében 2008-ban a Bizottság a mindenki számára elérhető információs társadalom kialakításához horizontális jogszabályi koncepciót céloz meg, amellyel

35 http://ec.europa.eu/employment_social/news/2007/sep/com498_en.pdf

36 Nevezetesen az európai foglalkoztatási stratégia 19. iránymutatása alapján.

37 COM(2006) 44 végleges, 2006. február 8.

38 A 2006. július 15-i 1107/2006/EK rendelet (HL L 243., 2002.9.27.)

39 http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecommm/tomorrow/roadmap/index_en.htm.

40 COM(2007) 694: Az e-integrációra vonatkozó európai i2010 kezdeményezés. „Részvétel az információs társadalomban”

biztosíthatja az esélyegyenlőséget és egy hatékonyabb belső piacot. Több mint 100 millió eurós költségvetés jut az akadálymentes informatikai és hírközlési technológiákkal kapcsolatos kutatásra és fejlesztésre⁴¹.

Az e területeken működő ágazatok közötti konkurencia serkentése várhatóan továbbfejleszti az akadálymentesítés európai piacát, és annak szereplőit jobb helyzetbe juttatja a világpiacra. Az akadálymentesítési szabványok fejlesztése és használata olyan kompatibilis és versenyképes megoldásokra ösztönöz például a közbeszerzési eljárások során, amelyek a felhasználók funkcionális követelményeinek és az interoperabilitás kérdésének együttes figyelembe vételét kívánják meg, és az innovációnak is teret engednek.

Az épített környezet akadálymentesítése hozzájárul az építési piac fenntarthatóságához. A mindenki számára hozzáférhető közösségi környezet kifejlesztésének elősegítése érdekében a Bizottság megbízást dolgoz ki az európai szabványügyi szervezetek számára a különösen a közbeszerzési eljárások során alkalmazandó akadálymentesítési követelmények meghatározására.

A BIZOTTSÁG ELEMZŐ KAPACITÁSÁNAK MEGSZILÁRDÍTÁSA AZ AKADÁLYMENTESÍTÉS TÁMOGATÁSA ÉRDEKÉBEN

Megbízhatóbb és összehasonlíthatóbb adatokra van szükség a fogyatékosagra és a fogyatékosággal élők társadalmi részvételére vonatkozóan ahhoz, hogy felmérhessük integrációjuk előrehaladását, és megfeleljünk az ENSZ-egyezmény nyomkövetési követelményeinek⁴². A 3. mellékletben bemutatott új „fogyatékoság és társadalmi integráció” modul független modulként használható.

Hamarosan létrejön a fogyatékosággal foglalkozó európai kutatók hálózata, amely tényfeltárás és adatgyűjtés, valamint a DAP-ra vonatkozó ajánlások révén nyújt majd tudományos háttérrel és segítséget.

4.2. Fellépések az alapvető jogok teljes körű biztosítása érdekében

AZ ENSZ-EGYEZMÉNY VÉGREHAJTÁSÁNAK ELŐMOZDÍTÁSA

Az ENSZ-egyezmény aláírására vonatkozó tanácsi határozat 2007 márciusában történt elfogadására építve a fogyatékoságügygel foglalkozó európai miniszterek és a Bizottság júniusban, Berlinben megállapodott abban, hogy az egyezményt a tagállamoknak minél előbb ratifikálniuk kell. A Bizottság 2008 elején tanácsi határozatjavaslatot fog előterjeszteni annak érdekében, hogy az Európai

41 Hetedik kutatási és fejlesztési keretprogram, IKT és öregedés; hozzáférhető és a társadalmi integrációt elősegítő IKT: http://cordis.europa.eu/fp7/ict/programme/challenge7_en.html ; Versenyképességi és innovációs program, Ikt-technológiák a hozzáférhetőség, az idős korúak és a társadalmi integráció szolgálatában: http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/library/ref_docs/docs/cip_ictsp_wp.pdf

42 31. cikk.

Közösség megkösse az ENSZ-egyezményt. Ennek előkészítése érdekében a Bizottság tanulmányozza a közösségi jogszabályokat, hogy meghatározza a Közösség hatáskörének terjedelmét, és megállapítsa, szükséges-e módosítani a másodlagos európai joganyagot, illetve kiigazítani az érintett politikákat. Megvizsgálja továbbá az egyezmény megkötésének az európai intézményekre gyakorolt hatását is. A fogyatékossgal foglalkozó magas szintű csoport rendszeresen be fog számolni az ENSZ-egyezmény végrehajtása során elért előrehaladásról.

Mivel a fogyatékossg közösségi megközelítése és az ENSZ-egyezmény nagyban hasonlít, a DAP elő fogja segíteni az egyezmény gyakorlati alkalmazását európai szinten, a nemzeti intézkedések kiegészítéseképpen. Az egyezmény végrehajtásához különösen a foglalkoztatás, a szociális szolgáltatások, a független életvitel, az akadálymentesítés és a fejlesztési támogatás területén megvalósuló fellépések járulnak hozzá. A Bizottság különös figyelmet fog fordítani azokra az intézkedésekre, amelyek a nemek közötti esélyegyenlőség általános érvényesítésének elvét összekapcsolja a nemek közötti egyenlőséget szem előtt tartó egyes rendelkezésekkel. Az akadálymentesítés területén a Bizottság részt vesz a beilleszkedést elősegítő IKT-kre irányuló átfogó ENSZ-kezdemenyezésben, amelynek célja a hozzáférhetőségre vonatkozó rendelkezések végrehajtásának elősegítése.

Az ENSZ-egyezményből fakadó kötelezettségeivel⁴³ összhangban a Bizottság továbbra is együttműködik az európai nem kormányzati szervezetekkel, konzultál a fogyatékossgal élők képviselői szervezeteivel és elősegíti részvételüket, továbbá az ENSZ-egyezmény által létrehozott bizottság⁴⁴ európai tagjait felkéri, hogy vegyenek részt a fogyatékossgal foglalkozó magas szintű csoport munkájában.

Az ENSZ-egyezmény hatékony végrehajtása a regionális és a helyi hatóságok aktív részvételét is megköveteli. A Bizottság olyan képzési modulok kidolgozásával is támogatni fogja ezt a folyamatot, amelyek elősegítik a tudatosság növelését és a jogszabályok értelmezését az ENSZ-egyezmény fényében.

Az új európai „fogyatékossg és társadalmi integráció” modul, amelynek célja a fogyatékossg felmérése a társadalmi integrációs és környezeti tényezők figyelembevételével, szintén hozzá fog járulni az ENSZ-egyezmény célkitűzéseinek megvalósítása során elért eredmények nyomon követéséhez.

A HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS ELLENI VÉDELEMRE VONATKOZÓ KÖZÖSSÉGI JOGSZABÁLYI KERET KIEgészítése

A Bizottság az EK-Szerződés 13. cikke alapján 2008-ban irányelv-javaslatot⁴⁵ készül betérjeszteni a meglévő közösségi keret kiegészítésére a többek között

⁴³ 4.3. cikk.

⁴⁴ 34. cikk.

⁴⁵ http://ec.europa.eu/atwork/programmes/docs/clwp2008_en.pdf

fogyatékoságon alapuló megkülönböztetés leküzdése érdekében a foglalkoztatáson kívül álló területeken is. Ez a kezdeményezés az egyéni jogokat érinti, és az akadálymentes környezet biztosításához is hozzá kíván járulni. A meglévő jogszabályi rendelkezések vizsgálata során gyűjtött információk alapján hatás-vizsgálat kezdődött⁴⁶. Ennek keretében különböző konzultációkra kerül sor, többek között nyilvános online kérdőív és a nem kormányzati szervezetekkel, valamint az üzleti világ képviselőivel folytatott tanácskozások formájában.

5. Következtetések

Az Európai Unió elkötelezte magát amellett, hogy a fogyatékosággal élők gyakorolhassák jogait: ez a közlemény ezt az elkötelezettséget tükrözi. A fogyatékosággal élőket állampolgárokként és aktív társadalmi-gazdasági szereplőkként kezeli, akik hozzájárulnak a fenntartható és szolidáris, mindenki számára esélyegyenlőséget nyújtó Európa építéséhez. Minden e közleményben javasolt intézkedésnek az a célja, hogy választ adjon a fogyatékosággal élők egyéni és igen különböző szükségleteire.

A megjelölt alapvető szakpolitikai területeken a haladás a szinergiák maximális kihasználását és a tagállamok tevékenységeivel való kiegészítő jelleget kívánja meg. A miniszterek elkötelezettsége, hogy együttesen nézzenek szembe a kihívásokkal és találják meg a megoldásokat az ENSZ-egyezmény végrehajtása során, következetes és összehasonlítható, mind az egyezmény céljait, mind a Bizottság és a tagállamok előrehaladását megfelelően tükröző nemzeti célkitűzések meghatározása felé nyit utat.

Ezért döntő fontosságú a Bizottság és a tagállamok közötti együttműködés, amelybe bekapcsolódnak a fogyatékosággal élők és a többi érdekelt is. A fogyatékoságügygel foglalkozó európai miniszterek ezentúl évente megrendezendő találkozóit meg fogják szilárdítani Európa fogyatékosággal kapcsolatos stratégiáját.

46 http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/pubst/stud/mapstrand1_en.pdf.

EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA
Brüsszel, 2003.10.30. COM(2003) 650 végleges

**A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE A TANÁCSNAK,
AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK,
AZ EURÓPAI GAZDASÁGI
ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK
ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK**

**Fogyatékos emberek esélyegyenlősége:
Európai Cselekvési Terv**

ELTE GYK, Budapest, 2009

Tartalom

1. ÖSSZEFOGLALÓ	166
2. A POLITIKAI KÖRNYEZET	167
2.1. Az EU általános megközelítési mód: célok és eszközök	167
A sokféleség fokozott tiszteletben tartása egyéni jogokon keresztül	167
A környezet hozzáférhetőbbé tétele az akadályok lebontásával	168
A foglalkoztatáson keresztül érvényesülő befogadás ösztönzése: az Európai Foglalkoztatási Stratégia, a strukturális alapok és a szociális védelem korszerűsítése	168
A társadalmi integráció szorgalmazása és marginalizálódás elleni harc: a társadalmi befogadás európai folyamata	169
A részvétel fenntarthatóvá tételét szolgáló társadalmi struktúrák működőképessé tétele és kiterjesztése: a fogyatékos emberek problémáinak beágyazása a politika vonatkozó területeibe	170
2.2. Tények és trendek	171
2.3. Az EU eddigi legfontosabb eredményei	172
Hozzájárulás a diszkrimináció felszámolásához a Szerződés 13. cikkének alkalmazásával	172
A fogyatékos emberek jogainak érvényesítése az ENSZ-ben és az EK fejlesztési együttműködésében	173
A szabad mozgás elősegítése	174
Felkészülés a bővítésre	174
2.4. A Fogyatékos Emberek 2003. Európai Éve által teremtett impulzus	175
2.5. A jövő stratégiai céljai	178
A foglalkoztatásban és foglalkozásban egyenlő lehetőségekről rendelkező Irányelv teljes körű alkalmazásának megvalósítása és vita kezdeményezése a diszkrimináció elleni harc stratégiájáról	179
A fogyatékoság kérdéseinek eredményes beágyazása a Közösség politikájába és a létező folyamatokba	179
Az „Elérhetőség mindenkinek” továbbfejlesztése	180
3. A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLÉS EU INTÉZKEDÉSI TERVE	181
3.1. A Terv lényege	181
3.2. A fogyatékoság EU Intézkedési Tervének első szakasza: 2004–2005	182
3.2.1. A foglalkoztatási lehetőségek elérése és a foglalkoztatásban maradás	182
3.2.2. Élethosszig tartó tanulmányok	186
3.2.3. Az új technológiák lehetőségeinek kihasználása	188

3.2.4. Nyilvános épített környezet hozzáférhetősége	190
4. MONITORING ÉS AZ UTÓLAGOS ELLENŐRZÉS STRUKTÚRÁI	192
4.1. Végrehajtó kapacitás továbbfejlesztése	192
4.1.1. A Bizottság struktúráinak megszilárdítása	192
4.1.2. Együttműködés szorosabbá tétele a tagállamokkal	193
4.1.3. A lehető legszorosabb együttműködés kialakítása más nemzetközi szervezetekkel vagy intézményekkel	193
4.2. Az állami irányítás megszilárdítása	193
4.2.1. Együttműködés elmélyítése nem kormányzati szervezetekkel	193
4.2.2. A szociális partnerek bevonása a fogyatékos emberek esélyegyenlőségének megteremtésének segítségére	194
4.2.3. Jelentések az EU intézményeinek és testületeinek	194
4.3. EU jelentés a fogyatékos emberek helyzetéről	194
4.3.1. Kétévenkénti jelentés a fogyatékos emberek általános helyzetéről a kibővített Európai Unióban	194
4.3.2. A környezet mutatóinak fejlesztése, adatgyűjtés és kutatás	195
4.3.3. Az EU Intézkedési Terv értékelése	195

1. ÖSSZEFOGLALÓ

A Fogyatékos Emberek Európai Évének (2003) sikerében a legfontosabb kérdések egyike, vajon sikerül-e 2003 után is fenntartható eredményeket elérni. Az Európai Bizottság az Év megrendezésében segítő összes partnerével együtt élni akar az alkalommal, és az elért eredményekre támaszkodva szeretne szembeszállni az új és akut kihívásokkal. Ennek a Közleménynek az a célja, hogy létrejöjjön a fogyatékoság kérdéseinek fenntartható és működőképes megközelítése a kibővített Európában. A Közlemény szolgáljon hivatkozási pontként és keretként a fogyatékosági dimenzió megerősítéséhez az EU összes irányelvében, ugyanakkor támogassa és ösztönözze az egyes tagállamok politikájának megvalósítását.

Ez a Közlemény ennek megfelelően olyan jövőbe tekintő EU elképzeléseket körvonalaz, amelyek célja a fogyatékos emberek fokozott bevonása a kibővített EU gazdaságába és társadalmába. A javasolt megközelítési mód szempontjából legfontosabb három gyakorlati célkitűzés a következő: az Esélyegyenlőség a foglalkoztatásban és munkavállalásban Irányelv (2000/78/EK) teljes körű alkalmazásának megvalósítása, a fogyatékoság kérdéseinek fokozott figyelembevétele a Közösség vonatkozó politikai elképzeléseiben, és fokozott elérhetőség mindenkinek.

Ez a Közlemény többek között egy gördülő többéves Intézkedési Tervet vezet be, 2010. évi időhorizonttal. Az Intézkedési Terv célja, hogy a fogyatékos embereket érintő kérdések beépüljenek a Közösség vonatkozó politikájába, és a legfontosabb területeken olyan konkrét intézkedések készüljenek, amelyek fokozzák a fogyatékos emberek integrációját. A Bizottság a fogyatékosági kérdéseknek a legfontosabb EU politikai elképzelésekbe való beemelésének támogatásához, ennek a támogatásnak eszközeként megjelentet egy kétévenkénti jelentést a fogyatékos emberek általános helyzetéről a kibővített Európában, amelyben figyelembe veszi a tagállamok új fejleményeit és fejlesztéseit. A Bizottság ugyanakkor javasolja, hogy fokozzák az érdekcsoportok és legfontosabb szereplők bevonását a politikai párbeszédbe annak érdekében, hogy hosszú távú és tartós változások következzenek be a gazdaság és társadalom egészében.

Miután a társadalmi befogadás legkritikusabb tényezője továbbra is a foglalkoztatás, a fogyatékos emberek EU Intézkedési Terve megvalósításának első szakasza – amelynek elkészülte 2004-ben és 2005-ben esedékes – elsősorban a fogyatékos emberek foglalkoztatásának támogatásához szükséges feltételek megteremtését szolgálja, miközben a kibővített Unió egész területén igyekszik fokozottan elérhetővé tenni a fogyatékosok számára a mindenki számára elérhető munkaerőpiacot. Ennek megfelelően ennek az Intézkedési Tervnek az első szakasza a foglalkoztatást érintő négy konkrét intézkedést tekint elsődlegesnek:

- a foglalkoztatás elérhetővé tétele és a foglalkoztatásban való megtartás, beleértve a diszkrimináció elleni harcot;

- élethosszig tartó tanulmányok a foglalkoztathatóság, az alkalmazkodóképesség, az egyéni fejlődés és aktív állampolgári magatartás támogatása és erősítése céljából;
- a fogyatékos embereket képessé tevő új technológiák, ezáltal a foglalkoztatásban való részvétel megkönnyítése;
- a közintézmények, a nyilvános épített környezet megközelíthetővé tétele, a munkahelyi részvétel és a fokozott gazdasági és társadalmi integráció elősegítése.

A Bizottság kétévenként esedékes jelentése a fogyatékos emberek általános helyzetéről a kibővített Európában lesz az a dokumentum, amelynek alapján – a fogyatékos emberek helyzetére vonatkozó EU irányelvek hatásának ismeretében – meghatározzák az Intézkedési Terv további szakaszainak új prioritásait.

2. A POLITIKAI KÖRNYEZET

2.1. Az EU általános megközelítési mód: célok és eszközök

Az EU fogyatékos állampolgáraival szemben vállalt hosszú távú kötelezettségével együtt jár a fogyatékoság újszerű megközelítése: korábban a különböző ellátások passzív kedvezményezetteinek tekintették a fogyatékos embereket, ezzel szemben a társadalom mára felismerte és elfogadta a fogyatékos emberek jogos igényét az egyenlő jogokra, és megértette, hogy a részvétel közvetlenül összefügg a befogadással. Ezért az EU átfogó célkitűzése a fogyatékos emberek maradéktalan társadalmi befogadása és hozzájárulása a társadalom alakításához: ezzel összefüggésben meghatározó szerepet játszik a diszkrimináció elleni harc és a fogyatékos emberek gazdasági és társadalmi szerepvállalásának támogatása.

Céljainak megvalósításához a Bizottság egy olyan koherens és integrált módszeren dolgozik, amely számos eszköz hasznosítását teszi lehetővé. A gyors gazdasági és társadalmi átalakulás jellemezte környezetben a Bizottság fokozott erővel törekszik arra, hogy maradéktalanul kihasználja az önkéntes együttműködés módszereit, amelyek lehetővé teszik az összes érdekcsoporthoz – a tagállamok, a szociális partnerek, a civil társadalom stb. – megfelelő részvételét. A foglalkoztatás, a társadalmi befogadás és az élethosszig tartó tanulmányok ösztönözésének nyílt módszere az, amely döntő fontosságú a fogyatékos emberek számára, és ahol a közös célkitűzéseket le lehet fordítani a nemzeti politika nyelvére és el lehet érni a jó módszerek elterjesztését.

A SOKFÉLESÉG FOKOZOTT TISZTELETBEN TARTÁSA EGYÉNI JOGOKON KERESZTÜL

Az EU intézkedések alapja, lényege a fogyatékos emberek jogainak elismerése és védelme. Az EK Szerződés 13. cikke lehetővé teszi, hogy a Közösség olyan törvényeket terjesszen elő, amelyek többek között a fogyatékoság alapján ér-

vényesülő diszkrimináció elleni harcot hivatottak szolgálni. A foglalkoztatásban és foglalkozásban érvényesülő egyenlő bánásmód követelményeit megfogalmazó EU Irányelven¹, valamint az EU Diszkriminációellenes Programján keresztül már történtek intézkedések ennek a célnak a megvalósítására. Az Alapvető Jogok Kartája a maga részéről kifejezetten rendelkezik a fogyatékos emberek jogainak védelméről, ezért is rendkívül fontos fejlemény a Karta követelményeinek beépítése a jövő EK Szerződésébe. A Karta a társadalmi jogok elválaszthatatlan részeként kezeli a politikai, gazdasági és állampolgári jogokat. A dokumentum 21. és 26. cikke fogalmazza meg a fogyatékos emberek jogait. A 26. cikk alapvető jogként ismeri el „a fogyatékos emberek jogát a fogyatékos-sággal élők függetlenségét, szociális és foglalkoztatási integrációját és a közösség életében való részvételét szavatolni hivatott intézkedések hasznából való részesedésre”.

A KÖRNYEZET HOZZÁFÉRHETŐBBÉ TÉTELE AZ AKADÁLYOK LEBONTÁSÁVAL

Az EU szociális jelenségnek is tekinti a fogyatékos-ságot. A fogyatékos-ság EU szociális modellje hangsúlyozottan hívja fel a figyelmet a környezetnek azokra az akadályaira, amelyek nem teszik lehetővé a fogyatékos emberek teljes részvételét a társadalomban. Ezeket az akadályokat a Bizottság 2000. májusában elfogadott, „Akadálymentes Európa a fogyatékos emberek számára”² Közleménye értelmében fel kell számolni. Ez a Közlemény jelentős mértékben befolyásolja a fogyatékos emberekre vonatkozó irányelvek és törvények alakulását. A hozzáférhetőség és mobilitás kérdéseit napjainkban az egyenlő lehetőségek és a részvételi jog alapján kezelik. Rendkívül fontossá vált többek között azoknak a műszaki és jogi akadályoknak a lebontása, amelyek gátolják a fogyatékos emberek hatékony részvételét a tudásalapú gazdaságban és társadalomban és nem teszi lehetővé az információs társadalom lehetőségeinek maradéktalan kihasználását.

A FOGLALKOZTATÁSON KERESZTÜL ÉRVÉNYESÜLŐ BEFOGADÁS ÖSZTÖNZÉSE: AZ EURÓPAI FOGLALKOZTATÁSI STRATÉGIA, A STRUKTURÁLIS ALAPOK ÉS A SZOCIÁLIS VÉDELEM KORSZERŰSÍTÉSE

A foglalkoztatásban való részvétel összességében meghatározza a fogyatékos emberek gazdasági és társadalmi integrációját. A munkaerő-piaci részvétel lehetővé teszi, hogy az emberek gondoskodjanak saját megélhetésükről és teljesebb életet éljenek. A munka lehetővé teszi, hogy az ember megőrizze méltóságát és nagyobb függetlenségre tegyen szert. Az Európai Foglalkoztatási Stratégia hozzájárul, hogy a fogyatékos-ság-specifikus programoktól egy, a foglalkoztatás fő áramlatához szorosabban kapcsolódó megközelítési mód felé tör-

¹ A Tanács 2000. november 27-i 2000/78/EK irányelve, 2000. december 2., HL L 303. szám.

² COM(2000) 284 végleges, 2000.05.12.

ténjen általános elmozdulás. A tagállamok többségében a súlyos munkanélküliség elleni harcot szolgáló aktív munkaerő-piaci politika elvezetett az egyéni igényekhez jobban igazodó, sokkal inkább személyre szabott politikai megoldások kimunkálásához, beleértve a különösen sebezhető csoportok, többek között a fogyatékos emberek problémáinak kezelését. Az Európai Szociális Alap általános programjai és a Közösség EQUAL kezdeményezése – mint a fogyatékos emberek foglalkoztatását szolgáló konkrét intézkedések kimunkálásában a Közösség rendelkezésére álló legfontosabb pénzügyi eszközök – a fogyatékos emberek munkaerő-piaci integrációját szolgáló intézkedések széles körét finanszírozzák. Sőt, a Bizottság az EU vendégmunkások egyéb kategóriáinak biztosított jogokhoz képest hosszabb távra szóló, kiterjedtebb jogokat igyekszik biztosítani a fogyatékos munkavállalóknak.

A korszerű szociális védőrendszerek a támogatás rendkívül fontos eszközei olyan fogyatékos személyek számára, akik munkából nem képesek megfelelő jövedelemre szert tenni, illetve a foglalkoztatáshoz való hozzáférés segítésének eszközei azok számára, akik ki vannak rekesztve a munkaerőpiacról, de képesek dolgozni és gondoskodni megélhetésükről. Ennek megfelelően ezekben a rendszerekben több figyelmet szentelnek a munkavállaláshoz kötődő ösztönző ellátásoknak annak érdekében, hogy munka biztosítsa a megélhetéshez szükséges jövedelmet, és el lehessen kerülni a „járadékcspadák” hatásait. Egy ilyen elmozdulás a passzív jóléti ellátásoktól való passzív függőségtől az aktív munkaerő-piaci intézkedések felé, amennyiben megfelelő módon illeszkedik az egyéni élethelyzetekhez, kedvező hatással lehet a kedvezményezettek gazdasági helyzetére és önbecsülésére. Mindez javíthatja a közkiadások szerkezetét és minőségét és középtávon fokozhatja a közkiadások fenntarthatóságát.

E tekintetben a vállalati szektorra fontos szerep hárul a fokozott integráció elősegítésében, a gazdasági társaságok és a fogyatékos munkavállalók és fogyasztók javára. Korszerű integrációs stratégiák készülnek; a gazdasági szereplők azon a véleményen vannak, hogy a munkahelyhez, árukhoz és szolgáltatásokhoz való alkalmazkodás költségei jellegükénél fogva átmenetiek. A Bizottság igyekszik támogatni azokat az erőfeszítéseket, amelyek segítik a fogyatékos embereknek nyújtott segítség stratégiai üzleti jelentőségének fokozott felismerését.

A TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓ SZORGALMAZÁSA ÉS MARGINALIZÁLÓDÁS ELLENI HARC: A TÁRSADALMI BEFOGADÁS EURÓPAI FOLYAMATA

A Lisszabonban elfogadott stratégia tágabb környezetében a fogyatékos emberek esélyegyenlőségének megteremtése túlmutat a foglalkoztatáson keresztül érvényesülő integráción. Ebben a vonatkozásban a társadalmi befogadásnak az Európai Tanács által Nizzában kezdeményezett, a koordináció nyílt módszere alapján működtetett új folyamata segítséget nyújthat a tagállamoknak a fogyatékos emberek marginalizálódása elleni hatékonyabb fellépésben, miközben biztosíthatja, hogy a leginkább sebezhető rétegeket ne zárják ki az alapvető jogok, szolgáltatások és erőforrások igénybevételéből. A Bizottság, miután átte-

kintette a 2003–2005. évi Nemzeti Intézkedési Tervek második fordulóját, egy Közös Jelentésen dolgozik, amelyet a Tanács 2004. tavaszi ülésének előkészítése során kell elfogadni. Sőt, a Bizottság a Szociális Védelmi Bizottsággal együtt tevékeny részt vállal a szegénység és társadalmi kirekesztés felszámolása érdekében elért eredmények mérésére alkalmas paraméterek kimunkálásából.

A RÉSZVÉTEL FENNTARTHATÓVÁ TÉTELÉT SZOLGÁLÓ TÁRSADALMI STRUKTÚRÁK MŰKÖDŐKÉPESSÉ TÉTELE ÉS KITERJESZTÉSE: A FOGYATÉKOS EMBEREK PROBLÉMÁINAK BEÁGYAZÁSA A POLITIKA VONATKOZÓ TERÜLETEIBE

A fogyatékos állampolgárok támogatásának a gazdasági és társadalmi élet tényleges részévé kell válnia; ez azt jelenti, hogy – a fogyatékos emberek számára kialakított sajátos lehetőségekkel és az ezzel járó szegregációval szemben – mindenkinek, aki számára ez lehetséges, részt kell vennie a folyamatok fő áramlatában minden olyan területen, ahol ez lehetséges. A fő áramlatokban és folyamatokban való részvétel nélkülözhetetlen feltétele, hogy a politikai döntések az összes információ ismeretében szülessenek meg, biztosított legyen a politika folyamataiban való széles körű részvétel, és a fogyatékos emberek, ezeknek az embereknek a nagyon különböző igényei és tapasztalatai legyenek a politikai döntési folyamatok középpontjában minden olyan esetben, amikor ezeknek a döntéseknek van bármilyen közvetlen vagy közvetett hatása a fogyatékos emberek életére.

Meg kell jegyezni, hogy az egészségügyi ellátó rendszerekkel szemben támasztott követelményekben felértékelődik az a célkitűzés, hogy az idősebb és/vagy fogyatékos emberek koruk előrehaladtával is tevékeny, egészséges és független életet élhessenek. Kiemelt figyelmet kell szentelni a preventív stratégiáknak, többek között az egészségesebb táplálkozásnak és fizikai és mentális tevékenységnek; a munkát a fiatalok és középkorúak életvitelének megreformálásával kell elkezdni. A Bizottság és a Tanács 2003. március 10-én³ elfogadott egy közös jelentést az idősök egészségügyi ellátásának és gondozásának jövőjére vonatkozó nemzeti stratégiák támogatásáról. Ez a jelentés három kulcsfontosságú célkitűzés körül fogalmazza meg a további politikai koordináció alapjait: egészségügyi ellátó rendszerek hozzáférhetősége, minősége és pénzügyi fenntarthatósága. 2004. tavaszán a Bizottság megjelentet egy Közleményt, amely megfogalmazza a tagállamok közötti további együttműködésre vonatkozó javaslatokat. Ez lehetőséget kínál arra, hogy a fogyatékos személyek problémái ennek fontos területnek a főáramába kerüljenek.

3 SOC 116.

2.2. Tények és trendek

Az Európai Unióban alkalmazott módszernek fontos része a társadalom fokozott tájékoztatása a fogyatékos emberek társadalmi hozzájárulásáról. Ezért is rendkívül fontosak a mérés kérdései. A feladat nem egyszerű. A nemzeti törvényhozásban és közigazgatási gyakorlatban éppen napjainkban dolgoznak a fogyatékos, fogyatékos meghatározásán és megállapításának kritériumaiban; ezek az EU jelenlegi tagállamaiban különböznek attól függően, hogyan értelmezik az egyes államokban a fogyatékos, illetve hogyan közelítenek ehhez a jelenséghez. Az Európai Bizottság által megrendelt összehasonlító tanulmány⁴ pontosan szemlélteti a fogyatékos emberek helyzeteinek sokféleségét, illetve felhívja a figyelmet arra, hogy a fogyatékosnak számos alternatív értelmezése létezhet. Ez akadályt jelent az összehasonlító és összesített adatok összegyűjtésében és bizonyítja, hogy ezen a területen is tág lehetőségek kínálkoznak az információk kicserélésének és a politikai elemzésnek.

Az egyik kínálkozó lehetőség az EU szintjén elkészült felmérések eredményeinek áttekintése. Az Európai Közösség Háztartási Paneljének felmérése a fogyatékosági számadatok önbevallása alapján készült és az évek folyamán nem változó, egységes számadatokra enged következtetni. A felmérés eredményei értelmében az EU munkaképes korú lakosságának (16–64 évesek) 14,5%-a adott számot a fogyatékos, valamilyen formájáról.⁵ Ez azt jelenti, hogy a (16–64 éves) nők csaknem 15%-a és a (16–64 éves) férfiak 14%-a jelentette, hogy valamilyen mérsékelt vagy súlyos fogyatékossgal rendelkezik. A 14 tagállamban⁶ ez összesen kb. 26 millió munkaképes korú embert jelent. A 10 tagjelölt ország jelentései értelmében a lakosság 25%-a él valamilyen fogyatékossgal.⁷ Ezek a számok egyértelműen jelzik, hogy a fogyatékos emberek nem tekinthetők kisebbségnek. Ezért a fogyatékos emberek társadalmi befogadását a társadalom egésze számára fontos, mindenki hozzájárulását és részvételét igénylő kérdésként kell kezelni.

Ezek a számadatok két fontos kérdésre hívják fel a figyelmet. Először, létezik egy korreláció az öregedés és a fogyatékos között. Napjainkban a fogyatékos emberek 63%-a 45 év fölötti, és a fogyatékos előfordulásának valószínűsége emelkedik, hiszen sok embernél a fogyatékok az életnek egy későbbi szakaszában keletkeznek. A 60–64 évesek 20%-a súlyos fogyatékossgal élő ember; 17,1% mérsékelt fogyatékról adott számot, miközben a fogyatéknélkül élők csupán 6,3%-a tartozik 60–64 éves korosztályhoz.⁸ A demográfiai trendek

4 Összehasonlító tanulmány a fogyatékos, definícióról, Brunel University, 2003. Ld. a jelen Fogyatékos, tudományi Tudástár digitális kötet sorozatának III. köteteként.

5 „Disability and social participation in Europe”, Európai Bizottság, Eurostat, 3. téma – „Population and social conditions”, 2001, ISBN 92-894-1577-0.

6 Svédország kimaradt az elemzésből, mivel Svédország vonatkozásában az ECHP adatok nem álltak rendelkezésre.

7 Tagjelölt országok, Eurobarometer 2002.1: szociális helyzet az EU tagságot kérelmező országokban (127. oldal).

8 Lásd az 5. lábjegyzetet.

a hosszabb várható élettartam mellett a fogyatékos felnőttek jobb egészségügyi ellátásáról tanúskodnak. Ennek alapján világos, hogy az Európai Unióban a fogyatékos emberek száma a lakosság öregedésének következményeként emelkedik – és a jövőben tovább fog emelkedni. Mindez fokozottan felhívja a figyelmet arra, hogy ezen a területen több lehetőségre van szükség, különös tekintettel a hozzáférhetőségre, illetve többek között a Design for All elv alapján megfogalmazott globális megoldások alkalmazására.

Másodszor, a számok fontos kiaknázatlan lehetőségeket tárnak fel a gazdasági növekedés előmozdításában. A fogyatékos személyeknek csupán 42%-a dolgozik, szemben a nem fogyatékos emberek 65%-ával; a fogyatékos személyek 52%-a inaktív, szemben a nem fogyatékos emberekével, ahol az inaktívak aránya csupán 28%.⁹ Miközben a fogyatékoság továbbra is súlyos akadály a munkán keresztül érvényesülő társadalmi befogadásnak, ezek a számok utalnak a feladat nagyságára. A munkaerő-piaci akadályok lebontásával meg lehet teremteni az ilyen lehetőségeket.

2.3. Az EU eddigi legfontosabb eredményei

HOZZÁJÁRULÁS A DISZKRIMINÁCIÓ FELSZÁMOLÁSÁHOZ A SZERZŐDÉS 13. CIKKÉNEK ALKALMAZÁSÁVAL

A Bizottság javaslata alapján a Tanács 2000. november 27-én elfogadta 2000/78/EK irányelvét¹⁰, „a foglalkoztatásban és foglalkozásban az egyenlő bánásmód általános kereteinek megteremtéséről”. Az irányelv tilt mindennemű közvetlen vagy közvetett diszkriminációt vallás vagy hit, fogyatékoság, kor vagy szexuális orientáció alapján. A fogyatékos embereket illetően az Irányelv felismeri, hogy a méltányos munkahelyi befogadás és elhelyezés feltételeinek megtagadása diszkriminációnak minősülhet. A gyakorlatban a „méltányos elhelyezés” fogalmába beletartoznak a munkahelynek a fogyatékos munkavállalók igényeinek megfelelő átalakítása, például helyiségek és műszaki berendezések átalakítása, munkaidő megfelelő meghatározása stb. a foglalkoztatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében. A tagállamoknak 2003. decemberéig kellett átültetniük az irányelv rendelkezéseit nemzeti joganyagaikba. Az irányelv lehetőségei lehetővé teszik, hogy a tagállamok további három évvel meghosszabbítsák a fogyatékosokra és a korra vonatkozó rendelkezések átültetését.

A Közösség diszkriminációellenes akcióprogramjának (2001–2006)¹¹ célja a tagállamok támogatása a diszkrimináció elleni harcukban. A program lehetővé teszi, hogy a Bizottság a fogyatékos emberek elleni diszkrimináció felszámolá-

9 „The employment situation of people with disabilities in the EU”, Európai Bizottság, Foglalkoztatási és Szociális Ügyek Főigazgatósága, 2001. Adatok forrása: European Household Panel, 1996.

10 Hivatalos Lap, L 303. szám, 2000.12.02.

11 A Tanács 2000. november 27-i 2000/750/EK határozata, HL L 303. szám, 2000. december 2.

sában is többféle tevékenység finanszírozásában vegyen részt, többek között hálózatok és partnerségek fejlesztésében, elnöki konferenciák, a fogyatékos és a legújabb fejlesztések ismertetése céljából a tagállamok által szervezett nemzeti tájékoztató napok, kampányok szervezésében, tanulmányok elkészítésében stb.; a Bizottságnak eközben szorgalmaznia kell a fogyatékos emberek és érdekképviselői szervezetek bevonását az ilyen tevékenységekbe. A Program társfinanszírozóként vesz részt a fogyatékos emberek képviselőt felvállaló különböző európai nem kormányzati szervezetek (NGO), például a Fogyatékos Emberek Európai Fóruma (EDF) stb. működési költségeinek finanszírozásában.

A FOGYATÉKOS EMBEREK JOGAINAK ÉRVÉNYESÍTÉSE AZ ENSZ-BEN ÉS AZ EK FEJLESZTÉSI EGYÜTTMŰKÖDÉSÉBEN

A Bizottság támogatja a globális erőfeszítéseket a fogyatékos személyek emberi jogainak teljes körű és egyenlő érvényesítésére, többek között a fogyatékos emberek emberi jogainak érvényesítéséről és védelméről szóló ENSZ Egyezmény eszközeivel. A nemzetközi emberi jogok érvényesítését a fogyatékos személyek körülményeihez kell igazítani; az ezt felismerő kezdeményezés összhangban van a fogyatékos jogokra alapozott, Közösség által is vallott megközelítésével. Ennek alapja az EK Szerződés 13. cikke, amely lehetővé teszi, hogy a Közösség kezdeményezéseket tegyen a fogyatékos emberekkel szembeni diszkrimináció felszámolására. A pozitív példát mutató Bizottság alkalmazza ezt az eszközt és határozott intézkedéseket tesz továbbfejlesztésére. 2003. januárjában megjelentetett egy Közleményt „Az ENSZ jogi értelemben kötelező eszközének elfogadása a fogyatékos emberek jogainak és emberi méltóságának érvényesítéséről és védelméről”¹² címmel. Ez a Közlemény többek között rendelkezik arról, hogy az Európai Bizottság támogatja ezt az eszközt, és magyarázattal szolgál arról, mitől pótolhatatlan az Európai Közösség részvétele egy ilyen eszköznek az elfogadásában. A Bizottság kezdeményezte többek között az irányelvek tárgyalását, mivel a Egyezmény egy része a diszkriminációellenességgel foglalkozik, amely az Amsterdami Egyezmény és a 13. cikk óta a Közösség illetékessége. Az Európai Parlament támogatja a Bizottság Közleményét és többek között úgy vélekedik, hogy a fogyatékos személyek jogaival foglalkozó tematikus Nemzetközi Egyezmény elfogadása fokozhatja a fogyatékos-ság kérdéskörének láthatóbbá tételét az emberi jogok jelenlegi rendszerében és elősegíti a fogyatékos-ság jelentette különbségek befogadását.

Az Európai Bizottság arra ösztönzi a fejlődő országokban tevékenykedő EK képviselőket, hogy tegyenek további erőfeszítéseket és a fejlesztési együttműködés keretei között is foglalkozzanak a fogyatékos-ság problémáival. Minden képviselőnek útmutatásokat tartalmazó anyagot küldtek erről a kérdésről.

¹² COM(2003) 16 végleges, 2003.01.24.

A SZABAD MOZGÁS ELŐSEGÍTÉSE

A személyek szabad mozgásának fontos következményei vannak a fogyatékos emberek mobilitására, illetve a fogyatékos emberek azon lehetőségére, hogy éljenek a Szerződés biztosította alapvető szabadságjogok egyikével. Ez a szabadság még érzékelhetőbbé válik a 25 tagállam kibővített Uniójában és a gazdaságok és társadalmak fokozott globalizációja jellemezte környezetben. A Bizottság már kötelezettséget vállalt arra, hogy felülvizsgálja azt a napjainkban hatályos rendelkezést, miszerint az 1408/71/EGK rendelet exporthatóságra vonatkozó rendelkezései nem vonatkoznak a fogyatékos emberek ellátásaira, és igyekszik csökkenteni a napjainkban nem exportálható járadék számát.

FELKÉSZÜLÉS A BŐVÍTÉSRE

A tagjelölt országoknak ahhoz, hogy az Unió rendes tagjaivá válhassanak, be kell építeniük politikájukba és gyakorlatukba az EU szociális „acquis” rendelkezéseit. Ezért 2001-ben és 2002-ben a rendszeres jelentések keretében felmérték a fogyatékos emberek helyzetét. A Fogyatékos Emberek Európai Évét 2003-ban a tagjelölt országok számára is megnyitották, lehetővé tették részvételüket az Év eseményeiben. Továbbra is létfontosságú azonban az ismeretek felhalmozása a helyzetről és a fogyatékos emberek igényeinek megismerése a csatlakozó és tagjelölt országokban. Ennek a tevékenységnek jelentős hatása lesz a fogyatékoság korszerű és hatékony stratégiáinak fejlesztésére, különös tekintettel a támogató rendszerek felépítésére és az egyes országok sajátos körülményeihez igazodó közösségi szolgáltatások kínálatára. A Bizottság már megrendelt egy tanulmányt az EU tagállamokban és a csatlakozó és tagjelölt országokban a bennlakásos intézményekben fogyatékos emberek helyzetének elemzésére; az elemzés elkészítése során figyelembe veszik az emberi jogi vonatkozásokat. Sőt, az Európai Foglalkoztatási Stratégiában és a Társadalmi Befogadás Európai Folyamatában napjainkban alkalmazott nyílt koordinációs módszer segíteni fogja a tanulás folyamatát és lehetővé teszi az EU közös céljainak megvalósítását segítő módszerek fejlesztését.

A Bizottság és a Fogyatékos Emberek Európai Fóruma közösen vesznek részt egy, a fogyatékos emberek szervezeteit segítő intézményfejlesztési projektben a csatlakozó és tagjelölt országokban; ezt a projektet a Phare program finanszírozásában valósítják meg. Ez a nagyon fontos munka a különböző szinteken tevékenykedő érdekcsoportok közötti megértés erősítésével elősegítheti a bővítés folyamatát és a fogyatékos személyek problémáinak kezelését ebben a folyamatban. A párbeszéd megteremtése a különböző érdekcsoportokkal, az együttműködés igényeinek felismerése és lehetőségeinek megteremtése, valamint a tagjelölt országok és EU partnereik és EU projektek közötti partnerségek felállítása fontos része a projekt során elért eredmények továbbvitelének. Egy ilyen párbeszédnek arra kell épülnie, amit eddig sikerült elérni a fogyatékos emberek bevonásában az életüket befolyásoló politikai döntési folyamatba. Végül, a Közösség akcióprogramjaiban való részvétel hasznos felkészülési le-

hetőséget kínál a csatlakozáshoz. Számos területen a csatlakozó és tagjelölt országokat már 2002 óta meghívták a foglalkoztatást, a társadalmi kirekesztés elleni harcot, a diszkrimináció elleni küzdelmet, az oktatás és képzés fokozott igénybevételét és a nemek esélyegyenlőségét segítő EU programokban, való részvételre.

2.4. A Fogyatékos Emberek 2003. Európai Éve által teremtett impulzus

Elkötelezettségét megerősítendő, valamint a közvélemény alaposabb tájékoztatása érdekében az EU döntött arról, hogy 2003 legyen a Fogyatékos Emberek Európai Éve (European Year of People with Disabilities – EYPD). A Bizottság és a tagállamok által kialakított koncepció nemzeti, regionális és helyi szinten egyedülálló lehetőséget kínált a fogyatékos embereknek arra, hogy felhívják a figyelmet a számukra legfontosabb kérdésekre, hozzájáruljanak a politikai prioritások kiemeléséhez és ösztönözzenek konkrét intézkedéseket. Az Év emberközpontú kampányként született, épített a fogyatékos emberek érdekeinek képviselését felvállaló nem kormányzati szervezetek, többek között a Fogyatékos Emberek Európai Fóruma és a fogyatékos embereket képviselő nemzeti szervezetek erős szövetségére; a közigazgatás elkötelezettségére; a szociális partnerekre, a vállalati támogatásra és a szolgáltatók szervezeteire. Az EYPD ily módon felkínálta az egész EU társadalom mozgósításának lehetőségét. Külön is említést kell tenni az Európai Parlament jelentős kötelezettségvállalásáról és támogatásáról, a Fogyatékos Emberek Európai Parlamentjének megszervezéséről; a Gazdasági és Szociális Bizottság a Régiók Bizottsága és a nemzetközi szervezetek, többek között az Európa Tanács stb. támogatásáról.

Magát az Európai Évet erőteljesen befogadó eseményként tervezték és egyedülálló módon állították össze annak érdekében, hogy maguk a fogyatékos emberek is hozzájárulhassanak az Év koncepciójának kialakításához. A fogyatékos személyek szervezetei döntő szerepet vállaltak a nemzeti és EU kampány kialakításában, és a nemzeti koordinációs testületek munkájában való részvételükön keresztül ismertették a fogyatékos emberek jogait és azokat az akadályokat, amelyekkel mindennapi életükben meg kell küzdeniük. A különböző intézkedésekre és rendezvényekre európai, nemzeti, regionális és helyi szinten párhuzamosan került sor, a legkülönbözőbb érdekcsoportok közreműködésével: részt vettek fogyatékos személyek, családjaik és érdekképviselői szervezeteik, nem fogyatékos emberek, különböző szintű döntéshozók, a szociális partnerek és az állami és a magánszektor különböző érdekcsoportjai.

Európa-szerte rendezett és a sajtóban és az Interneten nyilvánosságot kapott számtalan konferencián és nyilvános vitán keresztül az Európai Év egyedülálló alkalmat kínált a fogyatékos emberek és a fogyatékos személyek különböző szintű érdekképviselői szervezeteinek arra, hogy ismertessék jogukat, többek között a fogyatékos emberek jogát a társadalomban és a gazdaságban való teljes értékű részvételre. A kezdeményezett viták bizonyították, hogy az EU különböző tagállamaiban a fogyatékos emberek gondjai számos vonatkozásban közősek, de ami különösen fontos, bizonyítékkal szolgált arra, hogy ezek a

problémák a társadalom egészét aggasztják. Ez különösképpen igaz a megbélyegzésre és a társadalmi kirekesztésre, a több lehetőség, nagyobb mobilitás és hozzáférés igényére, a jobb életminőségre és megfelelő gondoskodásra. Napirendre került a fogyatékos gyermekek helyzete, a fogyatékos nőkkel szemben megnyilvánuló halmozott diszkrimináció¹³, a családok szerepe a fogyatékoság kezelésében és a fogyatékos fiatalok különleges helyzete.

Az ifjúság érdekében szervezett intézkedések keretében az Európai Bizottság társfinanszírozóként vett részt egy görög elnökség által szervezett konferencia megrendezésében, „Akadálymentes Európa fiataloknak” címmel. Ezen a rendezvényen 150 fiatal vitatkozott az Ifjúság Fehér Könyvének témáiról (részvétel, információ, önkéntes munka)¹⁴.

Úgy tűnik, hogy a tömegtájékoztatás eszközei is rendkívül lényeges szerepet töltenek be a fogyatékos emberek sztereotípiáinak áthidalásában. A görög elnökség az Európai Bizottság és a fogyatékos emberek érdekképviselőit ellátó szervezetek közreműködésével szervezett egy Európai Év konferenciát erről a kritikus kérdéssel. Ennek eredményeként 2003. júniusában elfogadtak egy „Európai Nyilatkozatot a médiáról és a fogyatékoságról”. Határozat született egy médiával és fogyatékosággal foglalkozó európai hálózat felépítéséről, amelynek feladata, hogy javítsa a fogyatékos emberekről a médiában kialakult képet, a fogyatékos emberek foglalkoztatását és a fogyatékos személyek problémáinak megjelenését a médiában.

Az Év folyamán az érdekcsoportok rendkívüli mozgósítása bizonyította, hogy a társadalomban tetten érhető egy általános törekvés az esélyegyenlőség iránt, és az EYPD új ösztönzést adott a fogyatékos személyek fokozott társadalmi integrációjának. A foglalkoztatásban és foglalkozásban az egyenlő bánásmód általános kereteinek megteremtéséről rendelkező EK Irányelv átültetésén túl, új politikai döntések előkészítésének bejelentésére került sor; ez a munka most van folyamatban az EU tagállamaiban. Mindez nem csupán a hatályos törvények aktualizálására és új törvények elfogadására vonatkozik, hanem új megközelítési módok, innovatív módszerek és pozitív intézkedések bevezetését is támogatja. Íme néhány példa:

- **Franciaország** felülvizsgálja 1975-ben megalkotott törvényeit az anyagi támogatásról és a szociális lefedettségéről, intézkedéseket tesz bizonyos szolgáltatások elérhetőségéről.
- **Spanyolország** a fogyatékos emberekre vonatkozó konkrét intézkedési tervet (2003–2007), egy elérhetőségre vonatkozó új nemzeti tervet (2004–2012), a fogyatékos személyek foglalkoztatására vonatkozó tervet fogadott el. Spanyolországban két új törvény elfogadására is sor kerül: az egyik az esélyegyenlőségről és a diszkriminációmentességről, a másik a fogyatékos emberek gazdasági és öröklési jogairól szól.

13 „Nők és a fogyatékoság” címmel fontos kongresszusra került sor Valencia városában (Spanyolország) 2003-ban.

14 http://www.edf-feeph.org/en/policy/y_pol.htm

- **Németország** új törvényt fogad el a fogyatékos emberek esélyegyenlőségéről, ugyanakkor tovább dolgozik a korábbi keretszabályozás végrehajtásának kiterjesztésén.
- **Görögország** 2006-ig terjedő intézkedési terven dolgozik a társadalmi befogadásról. Sőt, a 2004. évi Paralimpiai Játékok (Athén) alkalmával a kormány kötelezettséget vállal számos, a fogyatékos embereket érintő gyakorlati fejlesztésre és intézményi reformok megvalósítására.
- **Portugália** új alapvető és általános törvényt készít elő a fogyatékosyságról és a krónikus betegségekről; készül egy új törvény a fogyatékosysággal és krónikus betegségekkal élő érdekeit képviselő nem kormányzati szervezetekről, valamint a hozzáférhetőséget segítő nemzeti intézkedési terv (2004–2011).
- **Hollandia** egy intézkedési terven dolgozik a fogyatékosyságról. 2003 végén lépett hatályba egy új törvény az egyenlő bánásmódról.
- **Olaszország** most dolgozik a fogyatékos emberekről gondoskodó családok támogatási rendszerén és igyekszik megkönnyíteni a fogyatékosyság közigazgatási vizsgálatát és megállapítását. Az Olasz Köztársaság Parlamentje tárgyal egy kormányrendeletéről a honlapok hozzáférhetőségéről, valamint folynak a gondnokság intézményét szabályozó törvény előkészületei.
- **Finnország** elfogadott egy új kormányzati intézkedési tervet és elkészített egy útmutatót, amely segíti a fogyatékos embereket saját emberi jogaik megismerésében és a diszkrimináció jellemezte helyzetek felismerésében.
- **Svédország** a fogyatékos személyekre vonatkozó Nemzeti Intézkedési Terv értelmében megvalósította a közigazgatási intézmények megközelíthetőségére vonatkozó irányelveket, valamint végrehajtott egy nemzeti Programot a közalkalmazottak és választott képviselők reagáló képességének fejlesztésére.
- **Írország** egy új általános törvényt jelentet meg a fogyatékosyságról, amely tartalmazni fogja az igények független felmérésére vonatkozó rendelkezéseket; kihirdettek egy törvényt a fogyatékos emberek oktatásáról.
- **Az Egyesült Királyság** rendeleteket fogadott el a 78/2000/EK irányelv megvalósításáról, valamint 2004. októberében véglegesíti a fogyatékos emberekkel szembeni diszkriminációról szóló törvény záró rendelkezéseit. Az Egyesült Királyságban idén tervezik egy új törvénytervezet elfogadását a fogyatékos emberekre vonatkozó törvényi szabályozás további kiterjesztéséről.
- **Luxemburg** 2003. júliusában elfogadott egy új törvényt a fogyatékos emberekre vonatkozó munkaügyi rendeletekről és a súlyosan fogyatékos személyek jövedelmének biztosításáról.

- **Ausztria** megjelentetett egy részletes jelentést a fogyatékos emberek helyzetéről és elkészített egy új törvényt a fogyatékos személyek esélyegyenlőségéről.
- **Belgium** a közelmúltban fogadott el egy törvényt a diszkrimináció ellen, amelyet az Egyenlő Lehetőségek Központján keresztül terveznek megvalósítani. A végrehajtásba bevonják a fogyatékos emberek integrációjával összefüggő területi feladatokat is ellátó szövetségi intézményeket.
- **Dánia** elkészített egy intézkedési tervet a fogyatékososságról és költségvetési forrásokat biztosított a fogyatékos embereknek szánt 800–1200 lakás megépítésére; így ezek az emberek elhagyhatják a bennlakásos intézményeket.

Összefoglalva, az Európai Év ugródeszkát jelentett a tagállamoknak, új lökést adott azoknak a politikai döntéseknek, amelyek a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének megteremtését szolgálják, elindított egy folyamatot, amelynek lényege a fogyatékos személyeknek kedvező kezdeményező, aktív intézkedések elfogadása és bevezetése, illetve a jövőre vonatkozó hosszú távú intézkedési terv alapjainak megteremtése. Az EU intézményeinek szintjén az Európai Év sajátos emelőkarként indított el fontos politikai kezdeményezéseket az integráció akadályainak lebontására. A Bizottság felállított egy független szakértőkből álló csoportot, amely az épített környezet megközelíthetőségének kérdésével foglalkozik; a szakértői csoport jelentésében számos ajánlást fogalmazott meg.

2.5. A jövő stratégiai céljai

A Bizottság legfontosabb célja az elkövetkező években egyenlő lehetőségek megteremtése a fogyatékos embereknek. Ily módon megteremtődhet annak a tevékenységnek a tartós dinamikája, amelynek célja a fogyatékos emberek társadalmi befogadása és az európai társadalom alakítása oly módon, hogy ebben a társadalmi képződményben érvényesüljön a lehetőségek valódi egyenlősége.

A fogyatékoság területén az intézkedések többsége az egyes tagállamok feladata és felelőssége, és ezeket a problémákat nemzeti szinten lehet a leghatékonyabban kezelni. Ezért a Bizottság stratégiai célját három, egymást kölcsönösen kiegészítő és támogató célkitűzéssel, a Bizottságnak az EU hozzájárulás növelésére tett erőfeszítéseinek maradéktalan kihasználásával lehet megvalósítani. Ezek a célkitűzések a következők:

A FOGLALKOZTATÁSBAN ÉS FOGLALKOZÁSBAN EGYENLŐ LEHETŐSÉGEKRŐL RENDELKEZŐ IRÁNYELV TELJES KÖRŰ ALKALMAZÁSÁNAK MEGVALÓSÍTÁSA ÉS VITA KEZDEMÉNYEZÉSE A DISZKRIMINÁCIÓ ELLENI HARC STRATÉGIÁJÁRÓL

A Bizottságnak az a szándéka, hogy figyelemmel kísérje a diszkriminációra vonatkozó törvényi rendelkezések elfogadott határidőknek megfelelő átültetését a tagállamokban és a csatlakozó országokban. A Bizottság kezdeményező módon kíséri figyelemmel a foglalkoztatásban és foglalkozásban az egyenlő bánásmód általános kereteinek megteremtéséről szóló 2000. november 27-i 2000/78/EK Irányelv átültetését és megfelelő alkalmazását; szándékában áll gondoskodni arról, hogy a diszkrimináció minden áldozata teljes körű védeltséget élvezhessen. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy ennek az Irányelvnek a hatékony megvalósítása a fogyatékoság általános kezelésének egyik kulcsfontosságú eleme és nagy kihívás, hiszen innovatív koncepciók megvalósításáról van szó. Ez az Irányelv egyik meghatározó eleme a fogyatékos emberek esélyegyenlőségének megteremtése érdekében végzett tevékenységnek. Ezért az Irányelv megkérdőjelezi annak a korábbi koncepciónak a létjogosultságát, miszerint a fogyatékoság egyenlő alkalmatlanság vagy képességek hiánya; az Irányelvnek az idők folyamán – rendelkezéseinek megfelelő alkalmazása esetén – hozzá kell járulnia a fogyatékoság körüli előítéletek, félelem és nemtörődomség felszámolásához.

A Bizottságnak az a szándéka, hogy 2004 tavaszán nyilvános vitát kezdeményezzen (Zöld Könyv) a diszkrimináció elleni harc jövőben megvalósítandó stratégiájáról. Ez az anyag áttekinti az EU diszkriminációellenes politikájának addigi eredményeit és felveti a jövő politikájának alakítására vonatkozó kérdéseket. Ugyancsak ebben a vitában kívánnak foglalkozni az EU bővítésének új kihívásaival.

A FOGYATÉKOSSÁG KÉRDÉSEINEK EREDMÉNYES BEÁGYAZÁSA A KÖZÖSSÉG POLITIKÁJÁBA ÉS A LÉTEZŐ FOLYAMATOKBA

A fogyatékos személyekre vonatkozó politikai elképzelések alakulásának legújabb fejleményei egy egyre erősebb tendenciát jeleznek afelé, hogy a fogyatékos emberek jogai egyre jobban beágyazódnak a politika fő áramlataiba, a politikai döntések segítik a fogyatékos emberek egyenlő lehetőségeinek megteremtését. Ez a stratégia a fogyatékos emberek gondjainak integrációját jelenti a politikai folyamatok minden szakaszában – a tervezéstől és megvalósítástól a monitoring és értékelő tevékenységig; a cél a fogyatékos emberek egyenlő lehetőségeinek megteremtése. A fogyatékos emberek problémáinak beágyazásával párhuzamosan a tartósan fennmaradó egyenlőtlenségek feltétlenül szükségessé teszik a kifejezetten a fogyatékos embereknek szánt konkrét intézkedések megvalósítását. Noha jelentős előrelépés történt a fogyatékos emberek helyzetének rendezése terén, sok még a tennivaló, és további erőfeszítésekre van szükség. A fogyatékos emberek helyzetének tartós rendezésében és a fogyatékos emberek maradéktalan társadalmi befogadásában az elsődleges és leghatékonyabb esz-

köz a foglalkoztatás, ezért is kell kiemelten kezelni a fogyatékos emberek problémáinak beágyazását a foglalkoztatáspolitikai fő áramlataiba, különös tekintettel az oktatásra és az élethosszig tartó tanulmányokra¹⁵; ehhez igénybe kell venni az összes olyan eszközt, amely a Bizottság rendelkezésére áll.

AZ „ELÉRHETŐSÉG MINDENKINEK” TOVÁBBFEJLESZTÉSE

A folyamatnak egyik kiemelt területe a hozzáférhetőség, ahol ennek a törekvésnek szorosan kapcsolódnia kell a Design for All elvhez. Áruk, szolgáltatások és épített környezet elérhetősége központi kérdés minden fogyatékos embere számára, csakúgy mint minden EU állampolgár számára. A Bizottságnak szándékában áll támogatni európai műszaki szabványok, szabványügyi dokumentumok, a „Hozzáférhetőség mindenkinél” elvét a műszaki előírásokban megjelenítendő általánosabb irányelvek kimunkálását, hiszen ez „Hozzáférhetőség mindenkinél” koncepció és az ehhez kapcsolódó piaci lehetőségek megismeretése a szabványügyi érdekcsoportokkal.

A fenti célok megvalósítása érdekében a Bizottság egy folyamatos, több évre szóló Intézkedési Terven dolgozik. Az EU különböző politikai területeinek célkitűzéseivel igazodó Intézkedési Terv 2010-ig szól. A lépcsőzetes megközelítés lehetővé teszi igazi kihívást jelentő célok és feladatok középtávú kimunkálását és megvalósítását és a Lisszabonban elfogadott stratégia keretében megvalósuló kezdeményezések eredményeinek hasznosítását.

Ennek az Intézkedési Tervnek az egymást követő lépéseit egy kétévenként esedékes jelentés határozza meg és támogatja. A jelentés áttekinti a fogyatékos emberek helyzetének mindenkori alakulását. A Bizottság kötelezettséget vállal arra, hogy kétévenként elkészíti ezt a jelentést, hogy rendszeres időközönként konkrét jelentést tegyen a fogyatékos emberek általános helyzetéről a kibővített Európában. Ez a jelentés egy olyan eszköz, amely bővíti a politikai döntési folyamat minden résztvevőjének ismereteit a fogyatékos emberek helyzetéről. A jelentés többek között lehetővé fogja tenni az elért eredmények pontosabb meghatározását, az elkövetkező évek kilátásainak feltérképezését és a jövő politikájának alakításában kínáló lehetőségek feltárását; a jelentés címzettei megismerik az EU politikájának hatását a fogyatékos emberek mindenkori helyzetének alakulására. Ez a Jelentés lesz az alapja azon új prioritások megfogalmazásának, amelyekkel az Intézkedési Terv következő szakaszaiban feltétlenül foglalkozni kell.

¹⁵ Beleértve a sporton keresztül érvényesülő oktatást, amely a 2004. Európai Év témája.

3. A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLÉS EU INTÉZKEDÉSI TERVE

3.1. A Terv lényege

Ez a görgetett, több évre szóló Intézkedési Terv lehetővé teszi azoknak az elsőbbséget élvező intézkedéseknek a tervezését, megvalósítását és nyomon követését, amelyek jelentős mértékben hozzájárulhatnak a gazdasági és társadalmi integráció, az egyenlő hozzáférés és a hatékony részvétel vonatkozásában fent jelzett lehetőségek kihasználásához és a kihívások megválaszolásához. Az elsőbbséget élvező intézkedéseknek kölcsönösen ki kell egészíteniük egymást, lehetővé kell tenniük a különböző tevékenységek koherens csomagjának EU, nemzeti vagy decentralizált szintű kifejlesztését.

Ennek az Intézkedési Tervnek az első szakasza az EYPD végén indul és két éven keresztül (2004 és 2005) folytatódik. Fő célja a fogyatékos személyek foglalkoztatásának támogatásához szükséges feltételek megteremtése és az ehhez szükséges jogosítványok biztosítása. Ennek az első szakasznak az eredményei – az említett feltételek megteremtésével és a jogokra alapozott megközelítés érvényesítésével – megerősítik és kiegészítik a foglalkoztatási és foglalkozási esélyegyenlőségről szóló 2000/78/EK Irányelv rendelkezéseinek végrehajtását. Az elsőbbségi intézkedések ennek megfelelően az ún. „foglalkoztatási lánc” különböző elemeit érintik és a fogyatékos emberek számára is megteremtik a munkához való jog érvényesítésének feltételeit.

A Bizottság megfogalmazta az Intézkedési Terv első szakaszával összefüggő intervenció kiemelt területeit. Ezeket az alábbi négy, egymást kölcsönösen kiegészítő pillér köré csoportosították:

A foglalkoztatás és foglalkoztatásban maradás

Élethosszig tartó tanulmányok mint a foglalkoztathatóság, az alkalmazkodóképesség, a személyei fejlődés és az aktív állampolgári magatartás eszköze

Új technológiák lehetőségeinek hasznosítása, hiszen ezek a technológiák jelentős szerepet vállalhatnak az esélyegyenlőség és mobilitás megteremtésében a gazdaságban, esélyt jelenthetnek a fogyatékos emberek számára

Nyilvános épített környezet hozzáférhetősége, ami előfeltétele a munkahelyi részvételnek és a mobilitásnak a gazdaságban és a társadalomban

Az alábbi szakaszokban azokról az elhatározott intézkedésekről adunk számot, amelyek a még meglevő kihívások megválaszolását és az új igények feltérképezését szolgálják; a cél a nagyobb mértékű foglalkoztatás és a fogyatékos emberek szorosabb integrációja a gazdaságba és a társadalomba. Az intézkedések jegyzéke egy nyilvánvalóan nem teljes szemléltető jegyzéke az Intézkedési Tervben rejlő lehetőségeknek. Ennek a jegyzéknek biztosítania kell a 2004–2005. évi prioritások és tevékenységek teljes áttekinthetőségét.

3.2. A fogyatékos EU Intézkedési Tervének első szakasza: 2004–2005

3.2.1. A FOGLALKOZTATÁSI LEHETŐSÉGEK ELÉRÉSE ÉS A FOGLALKOZTATÁSBAN MARADÁS

A foglalkoztatásban és foglalkozásban biztosítandó egyenlő bánásmód általános keretének felállításáról szóló 2000. november 27-i 2000/78/EK Irányelv elfogadásának hatása rendkívül jelentős. Az Irányelv fontos változtatásokat követel meg egyes tagállamok hatályos szabályaiban. Az Irányelvnek óriási hatása lesz a munkáltatókra – állami vállalatokra és intézményekre és magánvállalkozásokra egyaránt – és a fogyatékos emberek foglalkoztatásának gyakorlatára, különös tekintettel a „méltányos elhelyezésre” vonatkozó rendelkezésekre. Ezért fontos, hogy a legfontosabb szereplők – politikai döntéshozók, kormánytisztviselők, nem kormányzati szervezetek, munkavállalók és munkaadók – tisztában legyenek jogaikkal és kötelességeikkel. Ezért az Irányelv sikere szempontjából rendkívül fontos a politikai döntéshozók és a közvélemény érzékenyvé tételének elérése. Erre való tekintettel a Bizottság 2003. júniusában minden tagállamban elindított egy alaposan előkészített tájékoztató kampányt, amelynek célja, hogy tájékoztassa a munkaadókat és munkavállalókat új jogaikról a munkahelyeken.

Az EYPD égisze alatt a szociális ellátásért és foglalkoztatásért felelős miniszterek 2003. júniusában elfogadtak egy határozatot a fogyatékos emberek foglalkoztatásának és társadalmi integrációjának támogatásáról¹⁶. A határozat felszólítja a tagállamokat, a Bizottságot és a szociális partnereket¹⁷, tegyenek további erőfeszítéseket a fogyatékos emberek munkaerő-piaci integrációját és részvételét akadályozó korlátok lebontására; ehhez érvényesíteni kell az egyenlő bánásmódot szolgáló intézkedéseket, valamint az oktatási és szakképzési rendszer minden szintjén fokozni kell a fogyatékos emberek integrációját és részvételét.

A Lisszabonban elfogadott program eredményes végrehajtásához olyan foglalkoztatáspolitikára van szükség a tagállamokban, amely kiegyensúlyozottan segíti elő három, egymást kölcsönösen kiegészítő és segítő célkitűzés megvalósítását: ez a teljes foglalkoztatás, a munka minősége és termelékenysége és a szociális kohézió és befogadás. A felsorolt célkitűzések mindegyike szorosan összefügg a fogyatékos emberek munkaerő-piaci integrációjával. A mindent átfogó fontos célkitűzések egyike egy olyan befogadó munkaerőpiac koncepciója, amely megköveteli a fogyatékos személyek és az összes hátrányos helyzetű ember hatékony integrációját.

¹⁶ A Tanács 2003. július 15-i 2003/C 175/01 határozata, HL C 175. szám, 2003.07.24.

¹⁷ A Fogyatékossgal Élők Európai Évéhez való hozzájárulásként kibocsátott közös Nyilatkozatban az európai szakmaközi Szociális Partnerek megerősítették elkötelezettségüket a fogyatékossgal élők szakmai integrációjának további ösztönzése iránt, hiszen ez a vállalkozások és a munkavállalók közös érdeke.

A tagállamok foglalkoztatáspolitikai irányelvei¹⁸ a felülvizsgált Európai Foglalkoztatási Stratégiában (EES) a 7. intézkedés prioritásainál rendelkezik a hátrányos helyzetű emberek, többek között a fogyatékos emberek munkaerő-piaci integrációjának támogatásáról és a diszkrimináció elleni harcról. A politikai elképzelések egyik konkrét célja 2010-ig a hátrányos helyzetű emberek (lásd nemzeti definíciót) munkanélküliségének jelentős csökkentése az EU minden tagállamában. Tekintettel a fogyatékos emberek számára fontos kérdésekre és az „új” EES-ben megfogalmazott három célkitűzés megvalósítása közötti egyértelmű kapcsolatra, az Intézkedési Terv kiemelt célkitűzése lesz a fogyatékoság kérdéseinek beágyazása a foglalkoztatáspolitikai fő áramlataiba. Ennek megfelelően a fogyatékos emberek az egyéb prioritások, többek között az aktiválás/prevenció és a munkaerő-kínálat alapján is támogatásban részesülnek. A tagállamokat felszólítják, hasznosítsák a fogyatékos emberek munkavállalási lehetőségeit, ennek során vegyék figyelembe a fogyatékos nők és a szellemi fogyatékos személyek sajátos helyzetét.

Sőt, az Európai Szociális Alap fő áramlatának programjai és a Közösség EQUAL kezdeményezése, azaz azok a legfontosabb pénzügyi eszközök, amelyek segítségével a Közösség lefordítja a konkrét intézkedések nyelvére a fogyatékos emberek foglalkoztatására vonatkozó célkitűzéseit, különböző intézkedések széles körét finanszírozzák a fogyatékos emberek munkaerő-piaci integrációja terén, illetve lehetővé teszik a munkaerő-piaci integráció konkrét vonatkozásaival összefüggő innovatív módszerek kipróbálását. Az EQUAL tematikus tevékenységeinek keretében az EQUAL horizontális prioritásainak megfelelő öt Európai Tematikus Csoportot állítottak fel: foglalkoztathatóság, vállalkozásfejlesztés, alkalmazkodóképesség, esélyegyenlőség és menedékkjogot igénylők. A foglalkoztathatóság tematikus csoportjában felállítottak egy fogyatékos emberek problémáival foglalkozó munkacsoportot.

A fogyatékos embereknek vannak és lesznek különleges igényeik, és a Bizottság elfogadja, hogy ezeket az igényeket ki kell elégíteni, többek között – szükség esetén – a kifejezetten a fogyatékos embereket segítő munkaerő-piaci politikai intézkedésekkel. A Bizottság a Közösség versenypolitikai intézkedéseinek keretében is tett ilyen jellegű erőfeszítéseket. 2002. novemberében elfogadtak egy rendeletet az állami támogatásról a foglalkoztatásban¹⁹, amelynek alapján a tagállamok állami támogatásban részesíthetik új munkahelyek létrehozását és fogyatékos embere munkavállalók foglalkoztatását úgy, hogy ehhez nem kell megkérniük a Bizottság előzetes engedélyét. Ezt követően a tagállamok átvállalhatják az egy évre vonatkozó bérköltség és társadalombiztosítási járulék legfeljebb 60%-át abban az esetben, ha a vállalkozás fogyatékos munkavállalót foglalkoztat; támogatás igényelhető a csökkentett termelékenységre

18 A Fogyatékos-sággal Élők Európai Évéhez való hozzájárulásként kibocsátott közös Nyilatkozatban az európai szakmaközi Szociális Partnerek megerősítették elkötelezettségüket a fogyatékos-sággal élők szakmai integrációjának további ösztönzése iránt, hiszen ez a vállalkozások és a munkavállalók közös érdeke.

19 A Bizottság 2204/2002/EK rendelete, HL L 337. szám, 3. oldal, megjelent 2002. december 13-án.

vonatkozó kártérítéshez, valamint a helyiségek átalakításához és a különleges támogatáshoz.

A fogyatékos embereknek egyenlő bánásmódban kell részesülniük a munkahelyeken, és ebbe beletartozik a munka-egészségügyi ellátásra és munkabiztonságra vonatkozó egyenlőség. Ezért az európai üzem-egészségügyi és biztonsági törvényi szabályozás a fogyatékos emberekre is vonatkozik. A törvényi szabályozást úgy kell alkalmazni, hogy az elősegítse a fogyatékos emberek foglalkoztatását. Az EU szintjén a 89/654/EGK Irányelv²⁰ az I. és II. melléklet 20. és 15. pontjában rendelkezik arról, hogy „a munkahelyek kialakítása során szükség esetén tekintettel kell lenni a fogyatékos emberek igényeire. Ez a rendelkezés érinti többek között az ajtókat, a járdákat, a lépcsőházakat, a zuhanyzókat, a mosdókat, az illemhelyeket és a fogyatékos munkavállalók által közvetlenül használt vagy elfoglalt munkaállomásokat”. Ezenkívül „az 1992. december 31. után átalakított, kibővített és/vagy felújított munkahelyeket illetően a munkaadónak meg kell tennie a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az ilyen módosítások, bővítések vagy felújítások megfeleljenek az I. mellékletben felsorolt minimális követelményeknek” (89/654/EGK irányelv 5. cikke).

A 89/391/EGK keretirányelv²¹ a 8. cikkben rendelkezik a munkaadó kötelezettségéről, miszerint utóbbi a kockázatok elemzése során köteles megtenni a szükséges intézkedéseket az elsősegélynyújtásra, a tűzvédelemre és a munkavállalók kimenekítésére. Ugyanakkor a 89/654/EGK Irányelv az I. és II. mellékletben minimális rendelkezéseket tartalmaz a folyosókról és vészkijáratokról, valamint a tűz érzékelésére és megelőzésére vonatkozó intézkedésekről.

Ezeknek a megfontolásoknak az ismeretében a Bizottságnak a következőket kell elvégeznie:

ANTIDISZKRIMINÁCIÓS POLITIKA:

- A foglalkoztatásban és foglalkozásban az egyenlő bánásmód általános kereteinek felállításáról rendelkező 2000. november 27-i 2000/78/EK Irányelv széles körű ismertetésének támogatása.

A FELÜLVIZSGÁLT EURÓPAI FOGLALKOZTATÁSI STRATÉGIA (EES):

- A felülvizsgált EES tagállamok által történő megvalósításának szoros ellenőrzése és a tagállamok ösztönzése az aktív munkaerő-piaci intézkedések fogyatékos emberek számára való hozzáférhetővé tételére; szükség esetén a személyi segítségnyújtás és útmutatás kínálatának kiterjesztése; a diszkrimináció elleni harc intenzívebbé tétele a munkaerőpiacon; járadékcsapdák elkerülése; új információ- és kommunikáció-technológiák akadálymentes

20 A munkahelyre vonatkozó minimális biztonsági és egészségügyi követelményekre vonatkozó 1989. november 30-i 89/654/EK tanácsi irányelv (a 89/391/EGK Irányelv 16. cikkének (1) bekezdése értelmében az első egyéni irányelv), HL L 393. szám, 1989.12.30.

21 A munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségének jobbítását ösztönző intézkedések bevezetéséről szóló 1989. június 12-i 89/391/EK tanácsi irányelv. HL L 183. szám, 1989. 06. 29.

igénybevételének támogatása és a tanulmányok, a szakképzés és a foglalkoztatáshoz való hozzáférés minőségének javítása.

- A Bizottság a fentiekkel összefüggésben az Európai Statisztikai Rendszerben ösztönözni szándékozik a nemzeti statisztikai rendszerek továbbfejlesztését annak érdekében, hogy lehetővé tegye a fogyatékoság kérdéseinek hatékonyabb monitoringját az EES-ben, különös tekintettel a nemekre vonatkozó információkra.
- Meg kell jelentetni egy munkaanyagot az EES fogyatékos emberekre vonatkozó megvalósításáról. Minden foglalkoztatási irányelvnl kiemelt figyelmet kell szentelni a fogyatékos személyeket érintő megoldásoknak, jelezni kell az ezen a területen alkalmazott legjobb módszereket. Ennek az anyagnak az a célja, hogy a Foglalkoztatási Stratégia keretében hozzájáruljon a fogyatékoság problémáinak megjelenítéséhez a tagállamok ilyen jellegű tevékenységének fő áramlataiban.

AZ EURÓPAI SZOCIÁLIS ALAP:

- Ösztönözze a tagállamokat, hogy az Európai Szociális Alap fő áramlatainak programjai és a Közösség EQUAL kezdeményezése által finanszírozott tevékenységekben vegyék figyelembe a fogyatékos emberek igényeit.
- Többek között az ESF, a Közösség EQUAL kezdeményezése és a foglalkoztatáspolitikai Peer Review keretében ösztönözni szükséges a fogyatékos emberek foglalkoztatása/szakképzése területén alkalmazott jó módszerek és innovatív intézkedések terjesztését.

SZOCIÁLIS PÁRBSZÉD:

- El kell mélyíteni az európai szintű párbeszédet a szociális partnerekkel a szociális partnerek hozzájárulásáról a fogyatékos emberek esélyegyenlőségéről a munkaerőpiacon; többek között ösztönözni kell a szociális partnereket arra, hogy intézkedéseket tegyenek a „Fogyatékos emberek egyenlő lehetőségeinek és foglalkoztatáshoz való hozzáféréseinek támogatásáról” c., 2003. január 20-án napvilágot látott nyilatkozatban megfogalmazott ajánlások konkrét alkalmazására, valamint támogassák az ágazati szociális párbeszédben jelentkező konkrét kezdeményezéseket, többek között a fogyatékos emberek foglalkoztatására vonatkozó, a kereskedelmi ágazatban előírányzott önkéntes megállapodást.

VÁLLALATI SZOCIÁLIS FELELŐSSÉG:

- Folytatni kell a Vállalati Szociális Felelősség fogyatékos emberek foglalkoztatását szolgáló módszereinek és tapasztalatainak ismertetését és terjesztését, lásd Bizottság Közleménye a vállalatok szociális felelősségéről.²²

²² COM(2002) 347.

A FOGYATÉKOS EMBEREK PROBLÉMÁINAK BEÁGYAZÁSA AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÉS BIZTONSÁGI TEVÉKENYSÉG FŐ ÁRAMLATAIBA:

- El kell járni annak érdekében, hogy az egészségre és biztonságra vonatkozó EU kezdeményezésekben vegyék figyelembe a fogyatékos emberek igényeit.

3.2.2. ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULMÁNYOK

A foglalkoztatáshoz való hozzáférés kiterjesztésének, a kirekesztés elleni fellépésnek és a szociális kohézió erősítésének egyik elengedhetetlen feltétele, hogy a fogyatékos emberek hozzáférjenek minden elérhető tudáshoz és a szükséges szakértelemhez. Ennek első lépése az alapképzés, folytatása az élethosszig tartó tanulmányi lehetőségek egyéb formáinak igénybevétele: a Joint Inclusion Report 2001 kiemelte: egyre több bizonyíték áll rendelkezésre annak alátámasztására, hogy azok a fogyatékos emberek, akik fiatal korukban integrálódnak az oktatás fő áramlataiba, nagy valószínűséggel megszerzik azokat az általános és szakmai ismereteket és szakértelmet, amely szükséges a későbbi helytálláshoz a munkaerőpiacon. Az élethosszig tartó tanulmányok fő áramlataiban megjelenő kínálat elérhetősége az EU-ban továbbra sem elégséges, különös tekintettel a hátrányos helyzetben levő csoportokra, beleértve a fogyatékos embereket.

Az oktatás, szakképzés és élethosszig tartó tanulmányok akadályainak áthidalására kínálkozó lehetőségek egyike az eLearning korszerű információ- és kommunikáció-technológiáinak (ICT) alkalmazása.²³ Ezért a Bizottság eLearning programra vonatkozó javaslata²⁴ kifejezett utalást tartalmaz a fogyatékos emberek igényeire. Sőt, a Bizottság nyelvoktatásra és nyelvi sokszínűségekre vonatkozó Intézkedési Terve²⁵ javasolja a különleges igényekkel fellépő tanulók idegen nyelvi képzésében felhalmozott jó módszerek összegyűjtését és terjesztését. Az EU Intézkedési Terve a képességekről és mobilitásról²⁶ kiemeli, hogy a tagállamoknak intenzívebben kell támogatniuk a hátrányos helyzetű, különösen a fogyatékos emberek és tanulmányi nehézségekkel küzdő fiatalok integrációját oktatási és szakképzési rendszereikbe. A Fogyatékos Emberek Európai Évének égisze alatt az Oktatási Tanács elfogadott egy határozatot a fogyatékos diákok és egyetemi és főiskolai hallgatók egyenlő lehetőségeiről az oktatásban és szakképzésben²⁷.

23 Lásd: <http://www.elearningeuropa.info/>

24 Javaslat az Európai Parlament és a Tanács határozatáról az Információ- és Kommunikáció-technológiák (ICT) hatékony integrációjáról az Oktatás és Szakképzés rendszereibe Európában (eLearning Programme) és az ezt a célt szolgáló többéves program (2004-2006) lefogadásáról, COM(2002) 751 végleges, 2002.12.19.

25 COM(2003) 449 végleges, 2003.07.24.: a Bizottság Közleménye a nyelvtanulás és nyelvi sokszínűség támogatásáról – Egy Intézkedési Terv 2004–2006.

26 COM(2002) 72 végleges, „Bizottság intézkedési terve a képességekről és mobilitásról”.

27 A Tanács 2003. május 5-i Határozata. HL C 134, 2003.06.07.

A fenti megfontolások értelmében a Bizottság az alábbiakat teszi:

EU OKTATÁS, SZAKKÉPZÉS ÉS IFJÚSÁGPOLITIKA ÉS PROGRAMOK:

- Az oktatási és szakképzési rendszerek céljaira vonatkozó munkaprogram²⁸ megvalósításával összefüggésben továbbra is kiemelten kívánja kezelni a fogyatékos emberek oktatási és szakképzési integrációjával kapcsolatban a siker (vagy kudarc) tényezőinek azonosítását és a jó módszerek kicserélésének támogatását.
- A jövő eLearning akcióprogramjának (2004–2006) tervezése és megvalósítása során megkülönböztetett figyelmet szentel a fogyatékos emberek – és egyéb sebezhető csoportok – különleges igényeinek, hogy olyan eLearning megoldások szülessenek, amelyek minden állampolgár számára lehetővé teszik a teljes körű részvételt a tudás alapú társadalomban.
- Az élethosszig tartó tanulmányi lehetőségekről szóló PLOTEUS információs program a jövőben bővebb információkkal szolgál a fogyatékos emberek számára, beleértve a tagállamokban elérhető különleges finanszírozási lehetőségeket.
- Támogatni szándékozik a jobb tanulmányi és szakképzési lehetőségek szabad választását, ennek érdekében az igényekhez jobban igazodó útmutatással és tanácsadással, valamint pályaválasztási lehetőségekkel szolgál a nem hagyományos munkaerő-piaci lehetőségek, illetve a fogyatékos embereknek ajánlott, nem munkavégzéssel összefüggő tanulmányi lehetőségek feltárásához.
- A napjainkban működő Socrates, Leonardo és YOUTH programokban megkülönböztetett figyelmet szentel a fogyatékos emberek számára is elérhető projekteknek, felméri és elemzi a tagállamokban a fogyatékos embereknek kínált, élethosszig tartó tanulmányi programok második generációjának hatását, gondoskodik az eredmények elterjesztéséről, valamint arról, hogy az oktatási és szakképzési programok következő generációjának tervezése során tekintettel legyenek a fogyatékos emberek igényeire.
- Európai szinten és az európai programokban figyelemmel kíséri az élethosszig tartó tanulmányokra vonatkozó honlapok és média termékek elérhetőségét.

KUTATÁS:

- Terjeszti és maradéktalanul hasznosítja a Socrates és Leonardo programok, valamint a 6. Kutatási Keretprogram (6FP) keretében végzett kutatások eredményeit, különös tekintettel az „Állampolgárok és állami irányítás egy tudás alapú társadalomban” c. 7. prioritásra, amely rendelkezik a társadalmi befogadással kibontakozó vitához való értékes hozzájárulásról és az aktív állampolgári magatartásról a tudás alapú társadalomban, beleértve a fogyatékos embereket.

²⁸ COM (2001) 501 végleges, 2001. szeptember 7.

3.2.3. AZ ÚJ TECHNOLÓGIÁK LEHETŐSÉGEINEK KIHASZNÁLÁSA

Az e-Europe 2002 intézkedési terv hozzáférhetőséget segítő tevékenységeinek keretében²⁹ bizonyos fontos eredmények születtek, és ezeket az erőfeszítéseket folytatni kell. A tagállamok a Bizottság javaslata³⁰ alapján elfogadták és bevezették a Web Elérhetőségi Kezdeményezést – Web tartalmi elérhetőségi irányelveket (W3C/WAI/WCAG-V1.0)³¹; ezek az irányelvek nyilvános honlapokra vonatkoznak. A Tanács 2002. decemberében fogadott el egy határozatot az e-hozzáférhetőségről³².

A jó módszerek tagállamok közötti összehasonlításával és kicserélésével sikerült elérni a politikai megoldások európai szintű hatékonyabb összehangolását és az „információs kirekesztés” megelőzését; a vonatkozó törvényhozás és szabványok felülvizsgálatával megvalósult az elérhetőség elveinek érvényesítése. Létrejött a Nemzeti Kiválósági Központok (EdeAN) Design-for-ALL (DfA) hálózata, hozzáférhetővé váltak a Design-for-ALL szabványok, az információtechnológiai termékek elérhetőségét segítő elvek és segédanyagok; mindez fokozza a fogyatékos emberek foglalkoztathatóságát és társadalmi befogadását. Nyilvánvaló azonban, hogy a társadalmi befogadás és integráció szempontjából rendkívül lényeges a honlapok és kapcsolódó közszolgáltatások és alkalmazások elérhetőségének továbbfejlesztése. A jövő tevékenységeinek egyik kulcsfontosságú kérdése a hozzáférhetőség továbbfejlesztése egységes módszertan alapján, összehasonlítható információk előállítása céljából.

Az „eEurope – Információs társadalom mindenkinek”³³ erőfeszítései arra irányulnak, hogy a fogyatékos emberek és egyéb hátrányos helyzetű csoportok másokkal egyenlő mértékben férjenek hozzá a fő áramlat fejlesztéseinek eredményeihez olyan területeken, mint a korszerű online közszolgáltatások, e-kormányzás, e-tanulmányok, e-egészségügy és egy dinamikus és elérhető e-business környezet megteremtése. Ezeknek a célkitűzéseknek a megvalósításához szükséges feltételek megteremtését szolgáló eEurope 2005 kezdeményezés foglalkozik többek között a széles sávú hozzáférés általános elérhetőségével, versenyképes árakon és egy biztonságos információs infrastruktúrában.

A technológia fejlesztései – különösen az információ- és kommunikációtechnológiai fejlesztések – meghatározó jelentőségű lehetőségeket teremtenek és lehetővé teszik, hogy a fogyatékos emberek áthidalják a funkcionális korlá-

29 „A Tanács határozata az e-Europe Intézkedésről Tervről 2002”, Feira, 2000. június.

30 Közlemény COM(2001) 529 végleges; a Tanács és az Európai Parlament támogatásával, lásd nevezett intézmények határozatait (CR 7087/02, 2002.03.20 és EPR P5_TA (002) 0325, 2002.06.13; a Tanács 2002. március 25-i határozata az eEurope 2002 Intézkedési Tervről; nyilvános honlapok és tartalmuk elérhetősége, HL C 86. szám, 2002.04.10., 2. o.

31 <http://www.w3.org/TR/WCAG10/>

32 A Bizottság alkalmazottainak munkanyaga: e-elérhetőség megvalósítása. Fogyatékossgal élők Információs Társadalomban való részvételének fejlesztése. SEC(2002) 1039 és a Tanács határozata – „e-elérhetőség – fogyatékossgal élők fokozott hozzáférése a tudás alapú társadalomhoz”, 14680/02, HL C 39. szám, 2003.02.18., 3. o.

33 eEurope 2005: Egy információs társadalom mindenkinek, Intézkedési Terv 2002 május COM(2002) 263, Európai Tanács, Sevilla, 2002. június 21–22.

tokat és javítsák kilátásaikat a társadalom életében való részvételre. A fogyatékos embereknek azonban egyéb akadályokkal is szembe kell nézniük. A javasolt intézkedések azt a célt szolgálják, hogy a fogyatékos emberek lehetőségekhez jussanak, és ily módon kiegyenlítődjenek az esélyek, azaz az információs és az új technológia valóban mindenki javát szolgálja.

A fenti megfontolások alapján a Bizottság az alábbiakat fogja tenni

INFORMÁCIÓ- ÉS KOMMUNIKÁCIÓ-TECHNOLÓGIÁK (ICT):

- Nemzetközi párbeszéd elindítása a hozzáférhetőség aggályairól és irányelveiről, különösen az ICT területén, műhelyek szervezése az EU és az ágazatban az ICT termékek és szolgáltatások területén (ismeretterjesztés, engedélyezés, beszerzés, irányelvek, szabványok, követelmények stb.) hatályos törvényhozás alapján kialakított hozzáférhetőségi irányelvek és törvényhozó intézkedések átvilágítása.

EEUROPE 2005 INTÉZKEDÉSI TERV:

- A hozzáférhetőség mint horizontális probléma elemzése az eEurope 2005-ben. Tájékoztató és támogató tevékenységekre kerül sor: elkészül egy olyan eszközrendszer, amely lehetővé teszi, hogy az Információ- és Kommunikáció-technológiákra vonatkozó elérhetőségi követelmények beágyazódjanak a közbeszerzési ajánlati felhívásokba, a nyilvános e-szolgáltatások elérhetőségébe, az elérhetőség mint e-képesség megszerzésébe.

DESIGN FOR ALL, TÁMOGATÓ TECHNOLÓGIÁK ÉS E-HOZZÁFÉRHETŐSÉG SZABVÁNYAI:

- Ajánlások készülnek a „Design for All” Európai Tananyag fejlesztésére és alkalmazására az Információs Társadalom szakembereinek, különösen tervezőknek és mérnököknek. A Bizottság kifejezett támogatásban kívánja részesíteni a Design for All részét képező EdeAN hálózatot.
- Az elmondottakon túl további erőfeszítésekre kerül sor az e-hozzáférhetőség, többek között a Design for All és támogató technológiák egységesítésének támogatására.
- Díjakat rendszeresítenek „Innováció a Design for All és támogató technológiák” területén.
- Párbeszédet létesít a támogató technológia gyártóival, ösztönzik a támogató technológiák ipari egyesületeinek létrehozását; ezek lehetővé tesznek egy strukturáltabb és koherens európai szintű párbeszédet.

JELENTÉSI KÖTELEZETTSÉGEK:

- Készül egy Web hozzáférhetőségi jelentés a nyilvános honlapok WAI irányelveinek ellenőrzéséről és megvalósításáról, folytatódik a munka az elérhető honlapok értékelésére vonatkozó egységes európai módszertan bevezetésén annak érdekében, hogy a W3C/WAI irányelvek alapján egy összehasonlítható adatokat tartalmazó adatbázis jöjjön létre.

KUTATÁS:

- 30 millió eurót fordítanak projektekkel kapcsolatos pályázatokra a 6. Kutatási Keretprogramban³⁴. A Program célja az elérhetőség az akadálymentes technológiák területén és technológiák hozzáférhetővé tétele, az idős és fogyatékos emberek önállóságának kiterjesztése, egyenlő hozzáférés és akadálymentes részvétel feltételeinek megteremtése az Információs Társadalomban³⁵.
- Az Inclusive Communication INCOM csoport tevékenységének támogatása, eredmények hozzáférhetővé tétele, fogyatékos emberek segítése az elektronikus kommunikációs szolgáltatások elérésében, jelentés a rövid és hosszú távú célkitűzésekkel.

3.2.4. NYILVÁNOS ÉPÍTETT KÖRNYEZET HOZZÁFÉRHETŐSÉGE

Különleges előnyökkel jár, ha az épületek tervezése és építése során érvényesül az általános tervezés (tervezés mindenkinek) elve³⁶. Az Európa Tanács 2001. február 15-i határozata az általános tervezés elveinek beágyazásáról az épített környezettel összefüggő összes szakma tananyagába. A munkahely könnyebb és hatékonyabb elérése lehetővé teszi, hogy a fogyatékos emberek fenntartsák jelenlétüket a munkaerőpiacon és értékes hozzájárulással segítsék a gazdaság és a társadalom fejlődését.

Sőt, a hozzáférhetőség beágyazása az eredeti tervezés folyamatába költséghatékony és jelentős gazdasági előnyökkel jár. Egy minden tekintetben jól megközelíthető épület rugalmas, fenntartható, azaz a lakók és használók egész élete folyamán adaptálhatóak a változó igényekhez, ezért nagyobb piaci értéket képviselhetnek. Ezenkívül a hozzáférhetőség annyiban is segít a költségek lefaragásában, hogy az ilyen épületekben kevesebb a sérüléssel járó és halálos kimenetelű baleset, mint a rosszul hozzáférhető környezetekben, több között a munkahelyen.

A megközelíthető szórakozóhelyek és kulturális létesítmények ugyancsak nagymértékben javítják az életminőséget és lehetővé teszik a fokozott részvételt a szociális és kulturális világban; ezt ismerte fel a Tanács a 2003. május 6-i határozatában³⁷ a kulturális infrastruktúra és kulturális tevékenységek hozzáférhetővé tételéről a fogyatékos emberek számára, valamint 2002. május 21-i határozatában³⁸ az európai idegenforgalom jövőjéről, amelyben a Bizottság, a

34 Az Európai Parlament és a Tanács 2002. június 27-i 1513/2002/EK határozata a kutatási, műszaki fejlesztési és demonstrációs tevékenységek hatodik EK keretprogramjáról és az EK hozzájárulásáról az Európai Kutatási Térség megteremtéséhez és az innovációhoz (2002-2006), HL L 232. szám, 2002.08.29., 1. o.

35 IST Munkaprogram 2003-2004, www.cordis.lu

36 Az Európa Tanács 2001. február 15-i határozata az általános tervezés elveinek beágyazásáról az épített környezettel összefüggő összes szakma tananyagába

37 HL C 134. szám, 2003. június

38 HL C 135. szám, 2002. június 6.

tagállamok és egyéb érdekcsoportok kötelezettséget vállalnak fokozott erőfeszítésekre idegenforgalmi helyek elérhetőségének megkönnyítésére a fogyatékos emberek számára.

Végül, a Bizottság „Fehér Könyve az európai közlekedéspolitikáról 2010-ig: a döntés ideje”³⁹ felismeri, hogy az elérhető tömegközlekedés elválaszthatatlan része a tágabban értelmezett elérhetőségnek. Ezért a Bizottság támogatni szándékozik az elérhető tömegközlekedés fokozott igénybevételét, hiszen ez fontos hozzájárulás a munkavállalás képességéhez.

A fenti megfontolások tükrében és az épített környezet elérhetőségével foglalkozó, a Bizottság által a Fogyatékos Emberek Európai Évének égisze alatt független szakértőkből létrehozott Csoport által megfogalmazott ajánlások figyelembe vételével a Bizottság a következőket kívánja tenni:

ÉPÍTETT KÖRNYEZET MEGKÖZELÍTHETŐSÉGE:

- Az épített környezet hozzáférhetőségére vonatkozó összes közösségi irányelvben a Design for All elv érvényesítésének támogatása.
- Megfelelő európai szabványok fejlesztésének mérlegelése az épített környezettel összefüggő összes területen, többek között a területek tervezésében, épületek tervezésében, épületek építésében és használatában, illetve a fogyatékos emberekre vonatkozó biztonsági menekítési eljárásokban.
- A hozzáférhetőség kérdéseinek színvonalasabb oktatása az iskolákban, hozzáférhetőségi tanfolyamok szervezése építési szakemberek, többek között építészek számára.
- Hozzáférhetőség kérdéseire vonatkozó információcsere támogatása és a legjobb módszerek elterjesztése a városokban és a városok között.

TÖRVÉNYHOZÁS:

- A Bizottság megvizsgálja az Építőipari Termékekről szóló 89/106/EK irányelvben megfogalmazott lényeges követelményeket. Ennek célja az épületek mindenki számára való hozzáférhetővé tételére vonatkozó követelmények figyelembevétele. A Bizottság mérlegelni fogja a hozzáférhetőségre vonatkozó 7. lényeges követelmény bevezetésére vonatkozó javaslatot annak érdekében, hogy hatékonyabbá tegye az Irányelvet és pontosítsa a hátrányos helyzetű felhasználók igényeire vonatkozó rendelkezéseket.

BEÁGYAZÁS A FŐ ÁRAMLATOKBA:

- A Bizottság támogatni fogja a hozzáférhetőségre vonatkozó követelmények érvényesítését a közbeszerzési irányelvekben és a Strukturális Alapok nemzeti és regionális elosztásában.

³⁹ COM(2001) 370 végleges.

TANULMÁNYOK:

- A Bizottságnak szándékában áll kezdeményezni az idegenforgalmi helyek és a fogyatékos embereknek szánt infrastruktúra jó hozzáférhetőségére vonatkozó Harmonizált Kritériumokról készült tanulmányban leírtak alkalmazását, illetve áttekinteni a leghatékonyabb intézkedéseket ahhoz, hogy az Európai Unió egész területén az idegenforgalmi létesítmények hozzáférhetőek legyenek a fogyatékos emberek számára.
- A Bizottság áttekinti a mozgássérülteknek szánt városi tömegközlekedési eszközökről készült tanulmány eredményeit azzal a szándékkal, hogy ki-szűrje a városi közlekedési rendszerekben még létező akadályokat.

KUTATÁS:

- A 6. Közösségi Kutatási Program keretében a Bizottság:
 - kezdeményezi egy tanulmány elkészítését, amelynek célja egy olyan részletes döntés-előkészítő eszköz fejlesztése, amely alkalmazható az épületek tervezésének értékeléséhez, az univerzális tervezés vagy „design for all” ellenőrzéséhez. Ez az eszköz alkalmas lesz arra, hogy figyelembe vegyék a fogyatékos emberek igényeit az épített környezetben, különös tekintettel a munkahelyekre;
 - felhívást bocsát ki kutatási javaslatokra, a hozzáférhetőség kérdéseinek elemzését végző kutatási hálózatok finanszírozására (beleértve a fogyatékos emberek részvételének pénzügyi akadályait), valamint egy projektet kezdeményez az épített környezet hozzáférhetőségének mérésére alkalmas paraméterek fejlesztésére.

4. MONITORING ÉS AZ UTÓLAGOS ELLENŐRZÉS STRUKTÚRÁI

4.1. Végrehajtó kapacitás továbbfejlesztése

4.1.1. A BIZOTTSÁG STRUKTÚRÁINAK MEGSZILÁRDÍTÁSA

A Bizottság fogyatékoság kérdéseivel foglalkozó Csoportja (Commission Disability Inter-Services Group) megbízást kap arra, hogy előmozdítsa az Intézkedési Terv megvalósításának folyamatát és nyomon kövesse a Bizottság különböző szervezeti egységeinek tevékenységét a fogyatékos embereket érintő kérdéseknek a Bizottság tevékenységének fő áramlataiba való beágyazása terén. A Csoport hozzájárul a fogyatékoság kérdéseinek fő tevékenységekbe való beágyazására alkalmas eszközök fejlesztéséhez, különös tekintettel az üzemi megvalósítást és értékelést segítő eszközökre, beleértve a Bizottság tisztviselőinek képzését stb. Az Inter-Services Group az Esélyegyenlőségi Biztosok Csoportjának tesz jelentést tevékenységének eredményeiről.

4.1.2. EGYÜTTMŰKÖDÉS SZOROSABBÁ TÉTELE A TAGÁLLAMOKKAL

Az EU Disability High Level Group, amely a Bizottság elnökletével és a tagállamok fogyatékoság kérdéseivel foglalkozó állami szakértőinek részvételével működő szakértői csoportja, ennek a Közleménynek az ösztönző hatásával összhangban levő megbízást kap. A szakértői csoport feladata a fogyatékos emberek problémáinak megoldását szolgáló EU törekvések szinergiájának megteremtése, és a fogyatékos emberek gondjairól készülő rendszeres jelentés elemzése. Ennek a célnak a megvalósítása érdekében a szakértői csoportnak ki kell cserélnie az információkat, lehetővé kell tennie az ötletek és jó módszerek kicserélését és terjesztését, különösen a fogyatékos embereket érintő kérdéseknek a politika fő áramlataiba való beágyazása terén, valamint tapasztalatokat kell gyűjtenie a fogyatékos emberek problémáinak kezeléséről az új tagállamokban.

4.1.3. A LEHETŐ LEGSZOROSABB EGYÜTTMŰKÖDÉS KIALAKÍTÁSA MÁS NEMZETKÖZI SZERVEZETEKSEL VAGY INTÉZMÉNYEKSEL

A legfontosabb szereplők e tekintetben az ENSZ, többek között a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet és az Egészségügyi Világszervezet, az Európa Tanács, az OECD, az Európai Munkabiztonsági és Munkaegészségügyi Hivatal, az Európai Szabványügyi Szervezetek (CEN, CENELEC, ETSI), a Különleges Igények Európai Oktatási Hivatala, az Európai Alapítvány az Élet- és Munkakörülmények Javításáért. Az együttműködés szorosabbá tételére ezekkel a szervezetekkel azért van szükség, hogy kiépüljenek a kölcsönösen előnyös kapcsolatok, és hogy a Bizottság hasznosíthassa ezeknek a szervezeteknek a tapasztalatát és ötleteit. Az ENSZ Egyezményt illetően a Közösség és a tagállamok teljes körű bevonása az Egyezmény tárgyalásaiba fokozná az EU által nemzetközi szinten a fogyatékos emberek érdekében tett erőfeszítések eredményességét.

4.2. Az állami irányítás megszilárdítása

4.2.1. EGYÜTTMŰKÖDÉS ELMÉLYÍTÉSE NEM KORMÁNYZATI SZERVEZETEKSEL

A Bizottság és a nem kormányzati szervezetek, például a Fogyatékosággal Élés Európai Fóruma közötti együttműködés és partnerség jelenlegi formái megalapozzák a politikai párbeszéd bővítését, a kölcsönös tájékoztatás hatékonyabbá tételét és az együttműködés fejlesztését.

A Bizottság javasolja továbbá, hogy a High Level Group legalább évente egy alkalommal találkozzon a fogyatékos emberek képviselőivel, többek között a Fogyatékos Emberek Európai Fórumával, valamint a fogyatékoság területén tevékenykedő különböző érdekcsoportok, például az Európai Szociális Nem Kormányzati Szervezetek Platformja képviselőivel, a fogyatékos emberek családjainak képviselőivel, az Európai Női Lobby, a Szolgáltatók Európai Egyesülete és az Európai Platform a Rehabilitációért képviselőivel. A High Level Group

és a civil társadalom közötti ilyen jellegű véleménycsere csak bővítheti az EU lehetőségeit a fogyatékos emberek különböző körülményeinek megismerésére és figyelembevételére.

4.2.2. A SZOCIÁLIS PARTNEREK BEVONÁSA A FOGYATÉKOS EMBEREK ESÉLYEGYENLŐSÉGÉNEK MEGTEREMTÉSÉNEK SEGÍTÉSÉBE

Rendkívül fontos fokozni a fogyatékos emberek részvételét a foglalkoztatásban; ehhez támogatni szükséges a szociális partnerek által a Fogyatékos Emberek Európai Éve alkalmával tett Nyilatkozatában meghatározott sikertényezők megvalósítását; valamint fel kell mérni a keret-megállapodások hatását a fogyatékos emberekre azzal a céllal, hogy egyre több fogyatékos ember kapcsolódjék be a fogyatékos emberek szervezeteinek tevékenységébe, így módon erősítve a fogyatékos emberek érdekeinek képviselőit.

4.2.3. JELENTÉSEK AZ EU INTÉZMÉNYEINEK ÉS TESTÜLETEINEK

A Bizottságnak szándékában áll ösztönözni az intézményközi együttműködést az EU intézmények és testületek között annak érdekében, hogy megkönnyítse és fokozza a fogyatékos emberek gondjainak beágyazását a Közösség politikájába. A Bizottság törekszik többek között a párbeszéd elmélyítésére az Európai Parlament Foglalkoztatási és Szociális Bizottságával, valamint az Európai Parlament Disability Intergrouppal; mindkét testületnek fontos szerepe van a fogyatékos emberek számára fontos kérdések felvetésében.

4.3. EU jelentés a fogyatékos emberek helyzetéről

4.3.1. KÉTÉVENKÉNTI JELENTÉS A FOGYATÉKOS EMBEREK ÁLTALÁNOS HELYZETÉRŐL A KIBŐVÍTETT EURÓPAI UNIÓBAN

A Bizottság Fogyatékosági Jelentése külön is felhívja a figyelmet a Bizottság erőfeszítéseire a fogyatékos emberek esélyegyenlőségének támogatása terén, információkat gyűjt a tagállamoktól az egyes tagállamok hozzájárulásáról a fogyatékos emberek gondjainak rendezéséhez, különös tekintettel a fogyatékos embereket érintő politikai elképzelések beágyazására a nemzeti politika összes fő áramlatába. Ezek a hozzájárulások támaszkodhatnak a foglalkoztatás és társadalmi befogadás Nemzeti Intézkedési Terveire. Kiemelt figyelmet szentelnek a fogyatékos emberek helyzetének, az érvényesülő trendeknek és a fogyatékos embereket érintő politikai kérdéseknek az új tagállamokban. A Bizottság két-évenként állítja össze ezeket a nyilvános jelentéseket; a jelentés struktúráját a tagállamoknak és a fogyatékos emberek képviselőinek bevonásával egyeztetik. A Bizottság reményei szerint az első jelentést 2005. december 3-án, a Fogyatékos Emberek Európai Napjához jelentetik meg.

4.3.2. A KÖRNYEZET MUTATÓINAK FEJLESZTÉSE, ADATGYŰJTÉS ÉS KUTATÁS

A fogyatékos emberek érdekében megvalósuló politika hatékonyságának mérését akadályozza az adatok és a végeredményekre vonatkozó mennyiségi és minőségi értékelések hiánya. Ezért létfontosságú a környezetre vonatkozó olyan paraméterek fejlesztése, amelyek lehetővé teszik a tagállamok közötti összehasonlítását. A lehető legteljesebb mértékben hasznosítani kell az Európai Statisztikai Rendszer forrásait és struktúráit – többek között egységesített felmérési modulok fejlesztésével – ahhoz, hogy felhalmozzák a megfogalmazott célkitűzések megvalósítása felé vezető folyamat értékeléséhez nélkülözhetetlen, nemzetközi értelemben is összehasonlítható információkat. Az EU szintjén és a tagállamokban további erőfeszítésekre van szükség a mutatók fejlesztésére és összehasonlítható adatok összegyűjtésére.

Az Európai Bizottság elsősorban azért támogatja a kutatási tevékenységeket, hogy pótolja az ismeretekben meglévő hiányokat és fokozza az ezen a területen alkalmazható interdiszciplináris módszerek igénybevételét.

4.3.3. AZ EU INTÉZKEDÉSI TERV ÉRTÉKELÉSE

A fogyatékos emberek problémáival foglalkozó EU Intézkedési Tervet 2010-ig fogadták el. A Bizottságnak az a szándéka, hogy az első két kiadását követő évben, azaz 2008ban elkészítse az eredmények első értékelését.

**A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE A TANÁCSNAK,
AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK,
AZ EURÓPAI GAZDASÁGI
ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK
ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK**

**A fogyatékossgal élők helyzete
a kibővült Európai Unióban:
az Európai Akcióterv 2006–2007**

ELTE GYK, Budapest, 2009

Tartalom

1. BEVEZETÉS	198
2. A JELENLEGI HELYZET	199
2.1. Áttekintés	199
2.2. A foglalkoztatás támogatása	202
2.3. A fogyatékossgal élők integrálása a társadalomba	203
3. AZ EU AKCIÓTERVE A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK FOGLALKOZTATÁSÁRA (DAP)	204
3.1 A második fázis fő területei (2006–2007)	205
TEVÉKENYSÉG ÖSZTÖNZÉSE	206
HOZZÁFÉRÉS ELŐSEGÍTÉSE A MINŐSÉGI TÁMOGATÓ ÉS GONDOZÓ SZOLGÁLTATÁSOKHOZ	206
AZ ÁRUK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK HOZZÁFÉRHETŐSÉGÉNEK AZ ELŐSEGÍTÉSE	207
AZ EU ANALITIKAI KÉPESSÉGÉNEK A NÖVELÉSE	208
4. KÖVETKEZTETÉS	209

1. BEVEZETÉS

Az Európai Unió a fogyatékossgal élők hosszú távú foglalkoztatását szolgáló stratégiájának a célja az esélyegyenlőség biztosítása, hogy a fogyatékossgal élők élvezhessék az emberi méltósághoz, az egyenlő bánásmóddhoz, a független életvitelhez és a társadalomban való részvételhez való jogukat. Az Európai Unió által kezdeményezett akciók az EU közös gazdasági és társadalmi értékrendjét erősítik azáltal, hogy lehetőséget biztosítanak a fogyatékossgal élők számára képességeik megvalósítására, és a társadalomban és a gazdaságban való részvételre.

Az EU stratégiájának három pillére: (1) az EU a hátrányos megkülönböztetés elleni jogszabályai és intézkedései, amelyek biztosítják az egyéni jogok érvényesítését; (2) a környezet mentesítése azon akadályoktól, amelyek akadályozzák a fogyatékossgal élőket képességeik gyakorlásában, és (3) a fogyatékossgal kapcsolatos kérdések általános érvényesítése a közösségi politikák széles skáláján, a fogyatékossgal élők aktív bevonásának elősegítésére.

Az EU Akcióterve a Fogyatékossgal Élők Foglalkoztatására – amelyet az Európai Bizottság¹ azzal a céllal hozott létre, hogy a kibővült Európában biztosítsa a Fogyatékossgal Élők Európai Éve szakmapolitikailag következetes figyelemmel kísérését – dinamikus keretet biztosít az EU fogyatékossgal élők foglalkoztatási stratégiájának a kidolgozásához.

Az EU változó gazdasági és társadalmi környezetében elengedhetetlen a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének strukturált érvényesítése. A fogyatékossgal élők foglalkoztatásáról szóló szakpolitikák alapjában véve a Tagállamok feladatai körébe tartoznak, a közösségi szakpolitikák és akciók azonban számos módon befolyásolják a fogyatékossgal élők helyzetét. Ezt a Tanács is megerősítette², és azt javasolta a Tagállamoknak, hogy a fogyatékossgal élők foglalkoztatásáról szóló nemzeti szakpolitikák kidolgozásakor maradéktalanul vegyék figyelembe a fogyatékossgal élők foglalkoztatásáról szóló stratégiát.

Ebben az összefüggésben a Közlemény megállapítja a DAP második szakaszának (2006–2007) fő céljait és akcióit, amelynek középpontjában a fogyatékossgal élők aktív bevonása áll. A jelenlegi demográfiai helyzetre tekintettel, a 2005–2010-re vonatkozó Szociális Menetrend³ alapján tovább kell erősíteni a fogyatékossgal élők gazdasági potenciálját és lehetséges hozzájárulásukat a gazdaság és a foglalkoztatás növekedéséhez. Az átdolgozott Lisszaboni Stratégia támogatásának részeként, e Közlemény felszólítja továbbá a Tagállamokat, hogy támogassák a fogyatékossgal élők befogadását a rövidesen megjelenő Reformprogramok a növekedésért és a munkahelyekért⁴ keretében. E Közlemény egyúttal az első európai uniós beszámoló a fogyatékossgal élők átfogó

1 COM(2003) 650 végleges, 2003.10.30.

2 2003. december 1-jei Tanácsi Következtetések, Tanácsi dokumentum 15 206/03

3 COM(2005)33 végleges, 2005. 02. 09.

4 COM(2005)24

helyzetéről, amelyet a Bizottság két évente tesz közzé a Fogyatékosággal Élők Európai Napján⁵. Ez lesz az egyik eszköz a fogyatékosággal élők szakpolitikájának megalkotói számára egész Európában, amely kiegészíti ezeket a politikákat és akciókat és gazdagítja értékeiket.

2. A JELENLEGI HELYZET

2.1. Áttekintés

A fogyatékosággal élő személyek helyzetének a feltérképezése egész Európában nehéz feladat. A fogyatékoság meghatározásai és kritériumai szakpolitikai célonként, jogszabályonként és adminisztratív normákként eltérnek⁶. A lakosság körében végzett felmérések szubjektív adatokat nyújtanak, amelyeket az egyes tagállamok egyéni kulturális látásmódja befolyásol⁷. Továbbá az adatok a munkaképes korú lakosságra összpontosítanak, és figyelmen kívül hagyják a gyerekeket és az intézményekben élő embereket.

Azonban az EU harmonizált adatgyűjtési rendszere⁸, amelyet az Európai Statisztikák a Jövedelmekről és Életfeltételekről (SILC) és az Európai Munkaerő Felmérésének (LFS) a fogyatékosággal élők foglalkoztatásáról készült 2002. évi ad hoc modulja⁹ alkalmaz, értékes előrelépést tesznek lehetővé¹⁰.

Mintegy 44,6 millió 16 és 64 év közötti személy tartja azt magáról, hogy tartós egészségügyi problémája vagy fogyatékosága (LHSPD)¹¹ van, amely az EU teljes munkaképes korú lakosságának mintegy 16%-át teszi ki. Ezek az adatok nem tesznek különbséget a fogyatékosággal élők és a tartós egészségügyi problémával rendelkezők között. Továbbá, ezeket az adatokat körültekintően kell kezelni, ugyanis nem adminisztratív adatokon, hanem felmérésen alapulnak. A fogyatékosággal élők, a maguk részéről, a gondozókkal és a szolgáltatnyújtókkal együttesen a lakosság jelentős gazdasági hányadát képviselik, és sok fogyatékosággal élő képes dolgozni, ezért döntő jelentőségű a munkával kapcsolatos helyzetük módosítása.

5 Lásd: 1

6 A Bizottsági tanulmánya: „Fogyatékoság meghatározások Európában: összehasonlító elemzés”, Brunel Egyetem, 2002. szeptember. Ld. a jelen Fogyatékoságtudományi Tudástár digitális kötet sorozatának III. köteteként.

7 Az embereknek arra a kérdésre kell választ adniuk, hogy véleményük szerint van-e Tartós Egészségügyi Problémájuk vagy Tartós Fogyatékoságuk

8 A Bizottság 2001. július 12-i 1566/2001 rendelete

9 Eurostat statisztikák a középpontban, 2003. évi 3–26. témák.

10 Azt az alapvető kérdést tették fel, hogy az adott személynek volt-e több mint hat hónapig tartó (vagy várhatóan hat hónapig tartó) Tartós Egészségügyi Problémája vagy Tartós Fogyatékosága (LHSPD). Az LHSPD meghatározásába az ember működésével kapcsolatos bármilyen súlyos megbetegedés beletartozik, kivételt képez az az alapelv, hogy az legalább bizonyos mértékig hatással legyen a megkérdőjelezett napi tevékenységeire.

11 Az Európai Munkaerő Felmérésnek (LFS) a fogyatékosággal élők foglalkoztatásáról készült 2002. évi ad hoc modulja

Határozott összefüggés van a csökkent munkaképesség és a növekvő kor között. 2002-ben az 55 és 64 év közötti korcsoport közel 30%-a számolt be LSHPD-ről¹². Ez új követelményeket állít fel a családjegységekkel szemben, és égető kérdéseket vet fel a fogyatékos-sággal élők, köztük az idősebb fogyatékos-sággal élők és tartós egészségügyi problémától szenvedők számára rendelkezésre álló gondozás és háttér-szolgáltatások hatékonyságáról és irányításáról. Továbbá a Share felmérés¹³ rámutat arra, hogy a fogyatékos-sággal élők foglalkoztatásáról szóló programok befolyásolják a korai nyugdíjba vonulást. Ez olyan, a fogyatékos-sággal élők-re irányuló akciókat tesz szükségessé, amelyekkel tovább támogatható a munkaerő-piaci részvétel és elősegíthető az aktív öregedés, nevezetesen a korai nyugdíjba vonulás megakadályozása céljából.

Az adatok eltérést jeleznek a fogyatékos-sággal élők és a nem fogyatékos-sággal élők foglalkoztatási aránya között is: 2003-ban a fogyatékos-sággal élők 40%-a rendelkezett munkahellyel szemben a nem fogyatékos-sággal élők 64,2%-ával¹⁴. Azoknak az aránya, akiket viszonylag kismértékű fogyatékos-ságuk mindennapi életükben korlátoz, 50% volt¹⁵. Összességében a fogyatékos-sággal élők kevesebb, mint fele rendelkezik munkahellyel. Ez a viszonylag alacsony foglalkoztatási arány jelzi, hogy a fogyatékos-sággal élők közti munkanél-küliség továbbra is komoly figyelmet érdemel.

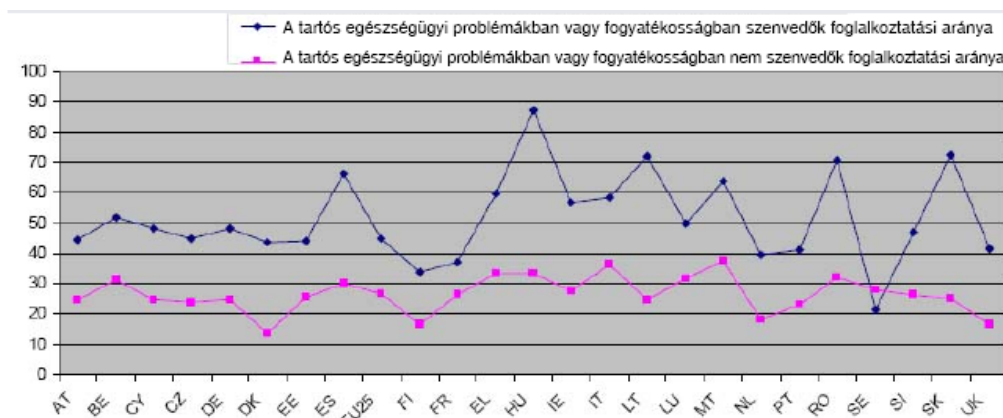
12 Az LFS-nek a fogyatékos-sággal élők foglalkoztatásáról készült 2002. évi ad hoc modulja

13 Share projekt: <http://www.share-project.org>.

14 Kok jelentés 2003 „Több munkahelyet”

15 Lásd: 9. megjegyzés

1. TÁBLÁZAT:
A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK ÉS NEM FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK
FOGLALKOZTATÁSI ARÁNYA¹⁶

A fogyatékosággal élők inaktivitásának aránya kétszerese a nem fogyatékosággal élőkének, amely a tartós egészségügyi problémákat vagy fogyatékoságot követő újra-integrálódás alacsony szintjét és ugyanakkor a viszonylag alacsony oktatási és szakképzettségi szintet is mutatja. E nagymértékű inaktivitás okai országonként eltérőek. A fő elbátortalanító tényezők a járadékcsapda és a járadékok elvesztésének a kockázata munkába állás esetén. Egy másik lehetséges ok az, hogy a munkáltatók nem szívesen toboroznak fogyatékosággal élő munkavállalókat, mert attól tartanak, hogy jelentős költségekkel járó munkahely átalakítást kell végezniük.

Mindazonáltal a megkérdezettek 43,7% gondolja úgy, hogy megfelelő segítséggel képes volna dolgozni. Ezek az adatok ugyan tagállamonként és a munka típusától függően is eltérőek, de azon fogyatékosággal élőknek, akiknek segítségre van szükségük ahhoz, hogy dolgozni tudjanak, csak 15,9%a kapja meg valójában ezt a segítséget. Az Európára vonatkozó demográfiai előrejelzések szerint a munkaképes korú lakosság a teljes lakossághoz viszonyítva csökken. Ma fontosabb, mint valaha, hogy teljes mértékben felhasználjuk a rendelkezésre álló munkaképes lakosságot, beleértve a fogyatékosággal élőket is.

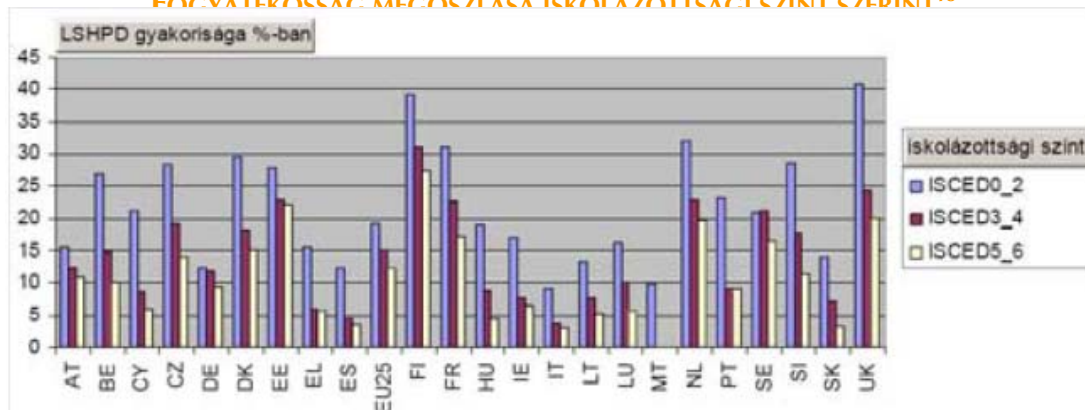
Végül, valamennyi tagállam statisztikája összefüggést mutat az LSHPD gyakorisága és az iskolázottsági szint között¹⁷.

16 A „fogyatékkal élő személyek” és a „nem fogyatékkal élő személyek” grafikonjai hasonlóak; ha egy adott országban a nem-fogyatékkal élők esetében az arány emelkedik, akkor általában emelkedni fog a fogyatékkal élők esetében is.

17 A születéskori, vagy gyermekkorban/tinédzserkorban megszerzett fogyatékoság korlátozhatja a tanulási lehetőségeket is. Az is elképzelhető, hogy az alacsony iskolázottsággal rendelkező személyek szakképzettséget nem igénylő munkakört töltenek be veszélyes környezetben. Jelenleg még nem lehet megállapítani azt, hogy e hatások között van-e olyan, amely fontosabb, mint a többi, illetve, hogy ezek összeadódhatnak-e.

2. TÁBLÁZAT:

FOGYATÉKOSSÁG MEGOSZLÁSA ISKOLÁZOTTSÁGI SZINT SZERINT¹⁸

Forrás: Munkaerő Felmérés (az LFS fogyatékossggal élők foglalkoztatásáról készült 2002. évi ad hoc modulja)

2.2. A foglalkoztatás támogatása

A DAP első szakaszának a középpontjában a fogyatékossggal élő személyek bejutása állt a munkaerőpiacra és a foglalkoztathatósághoz kapcsolódó olyan intézkedések, mint például az élethosszig tartó tanulás, információs technológia és az épített környezet akadálymentesítése. Ennek eredményeként az akciók keretében megvalósult bizonyos előrelépés európai szinten.

A foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód jogi kereteit az EU hátrányos megkülönböztetés elleni jogszabályai biztosítják¹⁹. Az Esélyegyenlőség a Foglalkoztatásban irányelv tiltja a közvetlen és közvetett hátrányos megkülönböztetést, zaklatást, utasítást a hátrányos megkülönböztetésre különböző okokból, többek között a fogyatékossgból kifolyólag²⁰. Továbbá konkrét rendelkezések írják elő az egyenlő bánásmód elősegítését fogyatékossggal élők esetében. A privát és állami munkáltatók, és mások, akikre az irányelv vonatkozik, például a képzési szolgáltatók, kötelesek ésszerű körülményeket biztosítani a fogyatékossggal élők számára. Kötelesek megfelelő intézkedéseket hozni, amelyek lehetővé teszik a fogyatékossggal élők számára, hogy a foglalkoztatáshoz hozzájussanak, abban részt vegyenek, előmenetelük megvalósuljon, vagy képzésben vegyenek részt. Ezért ennek az irányelvnek az eredményes megvalósítása a kulcsa a fogyatékossggal élők foglalkozta-

18 Minél alacsonyabb az iskolázottság szintje, annál gyakoribb a Tartós Egészségügyi Probléma vagy Tartós Fogyatékossg megléte. Az ISCED0_2-ben valamennyi általános iskolát végzett személy, az ISCED3_4-ben a középiskolát végzettek, az ISCED5_6-ban a nem felsőfokú oktatásnak minősülő technikumot végzettek vagy felsőfokú oktatásban végzettek szerepelnek.

19 2000. november 27-i 2000/78 irányelv

20 Esélyegyenlőség és hátrányos megkülönböztetés felszámolása, Éves Jelentés 2005, 5–11. o.

tása előmozdításának. Ez az irányelv új jogi koncepciókat vezet be, ezért megvalósítása nagy kihívást jelent²¹.

Szinte a teljes Európai Foglalkoztatási Stratégia²² a fogyatékossgal élők munkaerő-piaci helyzetével foglalkozik. 2004-ben a Bizottság szolgálatai munkatanulmányt²³ nyújtottak be a Foglalkoztatási Bizottsághoz, amely elemzi a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének az érvényesítését az Európai Foglalkoztatási Stratégiában.

A Bizottság rendelete a foglalkoztatásra nyújtott állami támogatásról²⁴ lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy ösztönzőket hozzanak létre a munkáltatóknak, és védett munkahelyeket csökkent munkaképességű munkavállalók toborzására és megtartására.

Az EU társadalmi párbeszéd keretében a Bizottság ösztönzi a társadalmi partnereket, különösen kereszt-ágazati szinten, hogy valósítsák meg ajánlásait, amelyeket a fogyatékossgal élők foglalkoztatásáról szóló nyilatkozataikban lefektettek.²⁵ A társadalmi partnerek akcióiról szóló 2004. évi beszámoló számos, a fogyatékossgal élőkhez kapcsolódó kezdeményezést ismertet²⁶.

Az oktatás és képzés területén az aktív polgárság, esélyegyenlőség és társadalmi kohézió munkacsoport befejezett mandátumának célja szakpolitikai ajánlások és konkrét anyagok létrehozása a hátrányos helyzetű csoportokra irányult. Az ajánlások beépülnek majd a hatékonyságról és esélyegyenlőségről szóló Közleménybe az oktatás és képzés területén 2006-ban.

Az operatív oldalon a Községi Akcióprogram a Hátrányos Megkülönböztetés Ellen támogatja a kapacitásépítést, erősíti a fogyatékossgal élők jogaival kapcsolatos tudatosságot, például a Bizottságnak a Fogyatékossgal Élők Európai Napján tartott szakpolitikai konferenciáinak új ciklusa keretében. Az Európai Szociális Alap (ESZA) és más községi kezdeményezések támogatják a fogyatékossgal élők munkaerő-piaci integrációját.

2.3. A fogyatékossgal élők integrálása a társadalomba

A Fogyatékossgal Élők Európai Éve jelentős lendületet adott a fogyatékossgal élők életkörülményei javításának, alapvető jogaik és szükségleteik tudatosí-

21 Esélyegyenlőség és hátrányos megkülönböztetés felszámolása, Éves Jelentés 2005, 5–11. o.

22 A Tanács 2005. július 12-i határozata a tagállamok foglalkoztatási politikájáról szóló útmutatóról

23 A fogyatékosok esélyegyenlőségének általános érvényesítése az európai foglalkoztatási stratégiában http://europa.eu.int/comm/dgs/employment_social/index_en.htm

24 A Bizottság 2002/2204/EK rendelete

25 Szociális partnerek nyilatkozata a fogyatékossgal élők foglalkoztatásáról http://europa.eu.int/comm/employment_social/dsw/dspDetails.do?id=1123&d-1588-p=1&d-1588-s=&d-1588-o=null és UNI-Europa Commerce és EUROCommerce, nyilatkozat a fogyatékossgal élők foglalkoztatásának és integrálásának elősegítéséről az európai kereskedelmi és forgalmazási ágazatban http://europa.eu.int/comm/employment_social/dsw/dspDetails.do?id=1088&d-1588-p=1&d-1588-s=&d-1588-o=null

26 CEEP, UNICE/UEAPME és ETUC 2004 „beszámoló a társadalmi partnereknek a foglalkoztatási útmutató megvalósítását célzó akcióiról a tagállamokban”

tásának a lakosság körében. A Bizottság széles körű kezdeményezésekkel, köztük kísérleti projektekkel és tanulmányokkal járult hozzá a fokozottabb akadálymentesítéshez.

Számos projekt középpontjában – melyekben a Bizottság társfinanszírozó – az építésügyi szakemberek közti tudáscsere és az oktatási eszközök fejlesztése áll (Speciális Oktatás Európai Ügynöksége).

A 2005. szeptemberi Közlemény az eAkadálymentesítésről²⁷ támogatja a tagállamok eAkadálymentesítésről szóló kezdeményezéseinek az önkéntesen történő, egységes megközelítését, és segíti az ágazat önszabályzását. Két év múlva ellenőrző beszámoló készül az eAkadálymentesítés helyzetéről. Azt követően a Bizottság kiegészítő intézkedésekről, köztük új jogszabály megalkotásáról dönthet, ha szükséges.

Folyamatosan zajlik a kezdeményezés, amelynek célja az akadálymentesítéssel kapcsolatos követelmények EU szintű harmonizálása EU szabvány segítségével a közbeszerzésben az ICT területén. A Web hozzáférhetőségéről szóló útmutatók megvalósítása és kipróbálása, valamint az Európai Tervezési Stúdió Mindenkinél című program területén előrelépés történt.

Továbbá a 6. Kutatási Keretprogram IST prioritása²⁸ keretében számos eAkadálymentesítésről szóló programot finanszíroznak az 30 millió euró keretből. 2005-ben új pályázati felhívás jelent meg 29 millió euró kerettel.

Új lendületet kapott az olyan költség hatékony alternatívák kutatása, amelyek segítségével a fogyatékossgal élők képesek az önálló életvitelre a közösségben vagy a családban, ahelyett, hogy zárt intézetben éljenek²⁹. Az intézményi elhelyezés felszámolása akkor a leghatékonyabb, ha az a közösségben elegendő egészségügyi ellátással, hosszantartó gondozó és háttér szolgáltatásokkal párosul, hogy a növekvő igényeknek meg tudjanak felelni.

Az Oktatás a Sporton keresztül Európai Éve 2004 az aktív társadalmi befogadás kérdésével foglalkozott.

Az 1. melléklet áttekintést nyújt az EU akciókról. A 3. melléklet ismerteti a tagállamok helyzetét.

3. AZ EU AKCIÓTERVE A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK FOGLALKOZTATÁSÁRA (DAP)

A DAP-ban három központi jelentőségű operatív cél van: (1) az Esélyegyenlőség a Foglalkoztatásban irányelv maradéktalan megvalósítása; (2) a fogyatékossgal kapcsolatos kérdések sikeres érvényesítése az érintett közösségi szakpolitikákban; valamint (3) fokozottabb akadálymentesítés mindenkinek.

27 COM(2005) 425 végleges, 2005. szeptember 13.

28 6. Kutatási Keretprogram, technológiai fejlesztés és demonstrációs tevékenységek (2002–2006), IST prioritás: Információs Társadalom Technológiák, 14 projektet választottak ki, és ezek jelenleg zajlanak.

29 VT/2005/0344 pályázati felhívás

A DAP a 2004 és 2010 közötti időszakot öleli fel egymást követő fázisokban, melyek mindegyike számos, egymással összefüggő prioritást emel ki. Az 1. fázis 2004–2005-ben, a második 2006–2007-ben zajlik.

Az első fázis előzetes elemzése rámutat, hogy a fogyatékoság kérdéseiben az esélyegyenlőség általános érvényesítése egyes területeken, nevezetesen a foglalkoztatás, ICT és oktatás (eTanulás) területén sikeres volt. Az esélyegyenlőség általános érvényesítésének koncepciója fogyatékoság specifikus akciókkal ötvözve még jelentősebb hatást és a fogyatékosággal élők még sikeresebb munkaerőpiaci integrációját valósítaná meg.

A DAP-nak politikai lendületet az Alapvető Jogok, a Hátrányos Megkülönböztetés-mentesség és az Esélyegyenlőségi Biztosok Csoportja fog adni a Bizottság Fogyatékosággal foglalkozó Szolgálatközi Csoportja támogatásával. A tagállamokkal való együttműködést erősíti majd a tematikus párbeszéd az EU Fogyatékosággal Foglalkozó Magas Szintű Csoportjával (HLGD), az Európai Foglalkoztatási Bizottsággal, és a Szociális Védelemmel Foglalkozó Bizottsággal. A Bizottság, a hátrányos megkülönböztetés felszámolása és esélyegyenlőség mindenkinek³⁰ keretstratégiája keretében, támogatja és szorosan figyelemmel kíséri az Esélyegyenlőség a Foglalkoztatásban irányelv megvalósítását³¹.

3.1 A második fázis fő területei (2006–2007)

A DAP következő két fázisának a középpontjában a fogyatékosággal élők aktív befogadása áll, építve a polgárok fogyatékosággal kapcsolatos koncepciójára az EU Alapvető Emberi Jogok Kartájában³² leírtak szerint, valamint azokra az értékekre, amelyek a fogyatékosok védelméről, jogaik és méltóságuk támogatásáról készülő ENSZ Egyezmény részét képezik.

Az állampolgárok általános felfogása szerint a fogyatékosággal élők ugyan olyan választási lehetőségekkel rendelkeznek, és ugyan úgy irányítják mindennapi életüket, mint a nem fogyatékosággal élők. Ez ismét azt hangsúlyozza, hogy olyan környezetre van szükség, amely lehetővé teszi a fogyatékosággal élők számára a fokozottabb önállóságot. Így a fogyatékosággal élők és egyéni igényeik állnak a gondozó és támogató szolgáltatások biztosításának a középpontjában.

Az alábbi négy prioritás, illetve intézkedés a 2. mellékletben leírtak szerint a fogyatékosággal élő emberek független életvitelét támogatják:

30 COM(2005) 224 végleges, 2005. június 1.

31 2000. november 27-i 2000/78/EK irányelv (HL L 303. szám, 2000.12.02., 16. o.)

32 26. cikk: „Az Unió elismeri és tiszteletben tartja a fogyatékosággal élő személyek jogát ahhoz, hogy részesüljenek azon intézkedésekből, amelyek célja önállóságuk, társadalmi és foglalkoztatási integrációjuk és a közösség életében való részvételük biztosítása.”

TEVÉKENYSÉG ÖSZTÖNZÉSE

A foglalkoztatásról szóló átdolgozott Lisszaboni Stratégia központi témája „több embert vonzani és megtartani a foglalkoztatásban, növelni a munkaerő ellátást és modernizálni a szociális védelem rendszereit”. Ezért a fogyatékos-sággal élők foglalkoztatási és tevékenységi arányának az emelése továbbra is prioritás marad.

A Bizottság szolgálatai által készített munkadokumentum a fogyatékos-sággal élők esélyegyenlőségének általános érvényesítéséről az Európai Foglalkoztatási Stratégiában értékes útmutató a fogyatékos-sággal élők integrálására a nyílt munkaerőpiacon. Az új integrált útmutató lehetővé teszi nemzeti célok megállapítását, de a folyamatnak összpontosítottan kell lennie, és statisztikai adatokkal kell alátámasztani. A tanulmány megállapítja, más problémákkal együtt azt, hogy Tartós Egészségügyi Problémát vagy Tartós Fogyatékos-ságot követően alacsony a száma azoknak, akik visszatérnek a munkába, amely gátolja az önálló életvitelt. Ösztönözni fogjuk azokat a stratégiákat, amelyek célja a fogyatékos-sá vált emberek adaptálása és újra-integrálása a munka világába. Támogatjuk a rehabilitációs szolgáltatásokat, a személyre szabott egyéni segítségnyújtást és a fizetett munkát.

Az ESZA támogatta és továbbra is támogatni fogja a fogyatékos-sággal élők aktív befogadását a társadalomba és a munkaerőpiacra. A következő programozási körben (2007–2013) a Bizottság által javasolt egyik fő akció terület „a foglalkoztatásba való integráció és visszatérés útjai” hátrányos helyzetű, például fogyatékos-sággal élők és eltartottakról gondoskodó emberek számára.

HOZZÁFÉRÉS ELŐSEGÍTÉSE

A MINŐSÉGI TÁMOGATÓ ÉS GONDOZÓ SZOLGÁLTATÁSOKHOZ

Az esélyegyenlőség általános érvényesítését célzó EU akciók középpontjában a minőségi, megfizethető és hozzáférhető szociális szolgáltatásoknak és a fogyatékos-sággal élők támogatásának az előmozdítása áll a konszolidált szociális védelemről és befogadról szóló rendelkezések megvalósításával. A társadalmunkban bekövetkező számos változás következtében, amelyek befolyásolják a háztartások szerkezetét, és új követelményeket állítanak a család egység elé, számos kérdés vetődik fel a legjobb szakpolitikákat és akciókat illetően, többek között, az idősebb fogyatékos-sággal élőknek nyújtandó hosszan tartó gondozási és segítségnyújtási szolgáltatások kapcsán.

A Közérdekű Szolgáltatások Fehér Könyvében³³ a Bizottság bejelentette azon szándékát, hogy Közleményt fogad el 2005-ben a közérdekű egészségügyi és szociális szolgáltatásokról abból a célból, hogy megállapítsák a közérdekű egészségügyi és szociális szolgáltatások specifikus jellemzőit és tisztázzák azok működési keretrendszerét. A fogyatékos-sággal összefüggő szociális szolgáltatá-

33 COM (2004) 2004. május 12-i 374. számú közlemény

sok minőségi kérdéseit, ezen belül a szolgáltatások összehangolt biztosítása támogatásának a szükségességét is fel fogják tárni.

A Bizottság javaslatot tesz közzé a különböző nyílt egyeztetési módszerek (OMC) racionalizálására is a szociális védelem és a társadalomba való befogadás terén, és továbbfejleszti a szakpolitikai együttműködést az egészségügyi ellátás és a hosszan tartó gondozás területén a társadalomba való befogadás és járadékok terén jelenleg is folyó munka mellett. Ez lehetővé teszi a szociális védelemről szóló szakpolitikák kapcsolódó kérdéseinek, például az integrált gondozó és támogató rendszerekhez való hozzáférésnek a kezelését.

A nagy bentlakásos intézményekben élő fogyatékosok intézményből való ki-helyezésének a kérdése további támogatásban részesül. Támogatjuk egy olyan szolgáltatási szint megvalósítását, amely megfelelő egyensúlyt teremt a biztonság, a szabadság és az önállóság között.

AZ ÁRUK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK HOZZÁFÉRHETŐSÉGÉNEK AZ ELŐSEGÍTÉSE

A szolgáltatások, szállítások terén végzett munka és az ICT fokozott hozzáférhetősége, beleértve a támogató rendszerek új generációjához való hozzáférést is, mind hozzájárulnak a középületek akadálymentesítésére irányuló, jelenleg zajló akciókhoz. Az akadálymentesített közlekedési rendszerek az önálló életvitel lényeges elemét képezik: az akadálymentesített tömegközlekedés és az akadálymentesített nyilvános környezet kiegészítik, és kölcsönösen erősítik az egyes területek fejlesztéseit. Ezek támogatásban fognak részesülni lakott területeken és lakott területek között.

A szolgáltatások terén a fogyatékosokkal élők és a mozgáskorlátozottak jogai nem korlátozódnak a közlekedési eszközök akadálymentességére, mivel e jogok alatt értendők a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség és a teljes körű segítségnyújtás is. Az Európai Bizottság szakpolitikai dokumentumok és jogszabály javaslatok elfogadásával konkrét lépéseket tesz e jogok előmozdítására. Az „Európai közlekedés politika 2010-re: ideje dönteni”³⁴ című Fehér Könyvében a Bizottság célul tűzte ki az utasok jogainak megállapítását valamennyi közlekedési eszközre. A Bizottság 2005. február 16-i közleménye³⁵ az utasok jogainak erősítéséről az Európai Unióban számos területet állapít meg, ahol akcióra van szükség, amelyek között első helyen szerepel a hátrányos megkülönböztetés mentesség és segítségnyújtás a mozgáskorlátozottak számára valamennyi közlekedési eszközön. A Bizottság 2004. évi rendelet javaslata az utasok jogairól és kötelezettségeiről a nemzetközi vasúti forgalomban³⁶ rendelkezik a hátrányos megkülönböztetés mentességről a vasúti közlekedésben résztvevő mozgáskorlátozottakkal szemben, valamint a számukra az utazás közben és végén nyújtandó segítségről. A Bizottság rendelet javaslata a légi

34 COM (2001) 370 végleges

35 COM (2005) 46 végleges

36 COM (2004) 143 végleges

közlekedésben résztvevő mozgáskorlátozott személyek jogairól³⁷ kötelezően nyújtandó segítséget garantál ezen utasoknak a repülőtéren és a repülőgépen, minőségi normákat állapítva meg a repülőterek által nyújtandó segítségnyújtásra. A Bizottság jelenleg azt vizsgálja, hogy a fenti utas jogok hogyan terjeszthetők ki a tengeri közlekedésre és a nemzetközi távolsági buszszolgáltatásra. E célból, 2005. júliusában a Bizottság nyilvános konzultációt kezdett a nemzetközi és távolsági buszok utasainak a jogairól, és konzultációt szándékozik kezdeni a tengeri közlekedésben résztvevő utasok jogairól. A mozgáskorlátozottak érdekében elfogadott intézkedések eredményességét legmegelőzőbben az illetékes nemzeti jogérvényesítő testületek biztosíthatják.

Az új technológiák jelentős mértékben tudnának hozzájárulni egy befogadó Európa megteremtéséhez. Az akadálymentes, általános ICT technológia, amely együtt tud működni az európai szabványok által támogatott segítő technológiákkal, a fogyasztói igények és a fejlődés más vonatkozásai új piacokat teremtenek. Az olyan termékfejlesztés támogatásával a közbeszerzésen keresztül, amely a lehető legszélesebb körű fogyasztói szegmenset célozza, új piacok nyithatók és hódíthatók meg. Ez már jelenleg zajlik az Egyesült Államokban, és most kezdődik Japánban. Ezért a befogadó, tudásra épülő társadalom előmozdítása az i2010 kezdeményezés legfontosabb célkitűzése. „Ösztönző intézkedéseket” jelent be „az ICT rendszerek könnyebb használhatóságára az emberek szélesebb köre számára”, valamint a „Szakpolitikai útmutató kérdését az eAkadálymentességről”. Az önálló életvitellel kapcsolatos technológiákat érinti és az eAkadálymentes kommunikációra utal, amely három megközelítést támogat, amelyeket még nem használnak széles körben Európában: a közbeszerzést, a tanúsítást és a jelenlegi jogszabályok jobb felhasználását, miközben erősíti és tovább folytatja a már megkezdett tevékenységeket.

AZ EU ANALITIKAI KÉPESSÉGÉNEK A NÖVELÉSE

A megbízható és összehasonlítható adatok alapvető fontosságúak a fogyatékos-sággal élők kialakuló helyzetének és annak megértéséhez, hogy az itt végzett fejlesztések milyen kölcsönhatásban vannak más szakpolitikai területekkel. Tanulmányok kezdődnek a korábbi Eurostat felmérésekből és a Munkaerő Felmérés fogyatékos-sággal élők foglalkoztatásáról készült ad hoc moduljából származó adatok, valamint a tagállamok közigazgatási nyilvántartásaiból nyert adatok elemzésére.

Az Európai Statisztikai Rendszeren keresztül (ESS), és a közösségi statisztikai program 2002–2007 keretében, egybehangzó statisztikákat dolgoznak ki a fogyatékos-sággal élők integrálására a társadalomba. Az Eurostat egy konkrét „modulon” dolgozik „a fogyatékos-sággal élők társadalmi integrációjára” az Európai Egészségügyi Adatfelvételes Felmérés keretében.

A 6. Kutatási Keretprogram, technológiai fejlesztés és demonstrációs tevékenységek (2002–2006, FP6), és a közelgő 7. Kutatási Keretprogram

37 COM (2005) 47 végleges

(2007–2013) folytatják a kutatás finanszírozását a fogyatékoság területén. Az FP6 során a fogyatékosággal kapcsolatos szakpolitikákat támogató kutatási témákat a szakpolitika szintjén megállapított prioritásokkal együtt határozták meg.

Összhangban az EU új keret stratégiájával a megkülönböztetés mentességéről és az esélyegyenlőségről mindenki számára, a többszörös hátrányos megkülönböztetés kerül terítékre a fogyatékosággal élőkhöz kapcsolódóan.

4. KÖVETKEZTETÉS

E Közlemény azt az EU-ban meglévő széles körű egyetértést illusztrálja, hogy kezelni kell a fogyatékosággal kapcsolatos kérdéseket. A középpontban az emberi méltóság, az alapvető jogok, a védelem a hátrányos megkülönböztetéssel szemben, a méltányosság és a társadalmi kohézió állnak.

A fogyatékosággal élők foglalkoztatására irányuló akciók főleg a tagállamok feladata, és legeredményesebben nemzeti szinten kezelhetők. A fogyatékosággal élők esélyegyenlőségének fokozott érvényesítése az EU akcióterv keretében, az Európai Szociális Alap operatív támogatásával, hozzájárul a az esélyegyenlőség megvalósításához a kibővült Európában. A Bizottság és a tagállamok, valamint a fogyatékosággal élők és a fő érdekelt felek közti pozitív párbeszéd előrelépést tesz lehetővé egy olyan környezet megteremtésében, amely támogatja a társadalomba és a gazdaságba történő aktív befogadást. Ennek eredményeként ma már széles körben elismerik azt, hogy az esélyegyenlőség általános érvényesítése kulcsfontosságú a fogyatékosággal kapcsolatos kérdések előbbre vitelében. E tekintetben az átdolgozott Lisszaboni Stratégia sokkal nagyobb hangsúlyt fektet a fogyatékosok esélyegyenlőségének az általános érvényesítésére tagállami szinten.

A DAP második szakaszára kitűzött új akciók ösztönzik a tevékenységet, előmozdítják a társadalmi szolgáltatásokhoz való hozzáférést, miközben támogatják a hozzáférhető árúkat és szolgáltatásokat. Továbbá megbízható és összehasonlítható statisztikai adatokat gyűjtenek a fogyatékoságról, és adatokat gyűjtenek a többszörös hátrányos megkülönböztetésről. A Bizottság, valamilyen érdekelten folytatott folyamatos párbeszéd keretében, figyelemmel kíséri a javasolt akciók megvalósítását. Az akcióterv időközi értékelésére, a tervekkel összhangban, 2008-ban kerül sor.

1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról ¹

ELTE GYK, Budapest, 2009

¹ Dr. Chikán Csaba megjegyzéseivel.

Tartalom

1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról	210
I. fejezet ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK	213
A törvény célja	213
Alapelvek	213
Értelmező rendelkezések	215
II. fejezet A FOGYATÉKOS SZEMÉLYT MEGILLETŐ JOGOK	217
Környezet	217
Kommunikáció	218
Közlekedés	219
Támogató szolgálat, segédeszköz	220
III. fejezet AZ ESÉLYEGYENLŐSÍTÉS CÉLTERÜLETEI	220
Egészségügy	220
Oktatás, képzés	221
Foglalkoztatás	222
Lakóhely	224
Kultúra, sport	225
IV. fejezet A REHABILITÁCIÓ	226
A rehabilitációhoz való jog	226
A rehabilitációs szolgáltatás, ellátás	226
V. fejezet A FOGYATÉKOSSÁGI TÁMOGATÁS	227
A jogosulti kör meghatározása	227
A fogyatékosági támogatás mértéke	228
Hatásköri, eljárási szabályok	228
A nyilvántartásra, adatvédelemre vonatkozó rendelkezések	230
VI. fejezet ORSZÁGOS FOGYATÉKOSSÁGÜGYI TANÁCS	231

VII. fejezet ORSZÁGOS FOGYATÉKOSSÁGÜGYI PROGRAM	232
VIII. fejezet A FOGYATÉKOSOKAT MEGILLETŐ JOGOK VÉDELME, TOVÁBBÁ A TÖRVÉNYBŐL FAKADÓ FELADATOK KÖTELEZETTJE	233
Záró rendelkezések	234
1998. évi XXVI. törvény indokolása a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról	237
ÁLTALÁNOS INDOKOLÁS	237
A fogyatékos személyek helyzete Magyarországon	237
RÉSZLETES INDOKOLÁS	240
Az 1–4. §-hoz	240
Az 5–11. §-hoz	241
A 12–18. §-hoz	243
A fogyatékos személyek esélyegyenlőségének célterületei	243
Egészségügy	243
Oktatás, képzés	243
Foglalkoztatás	243
A 19–21. §-hoz	244
A rehabilitáció	244
A 22–23. §-hoz	244
A 24–25. §-hoz	244
Az Országos Fogyatékosügyi Tanács	244
A 26. §-hoz	245
Az Országos Fogyatékosügyi Program	245
Az önálló életvitel	245
A 27–30. §-hoz	246

A fogyatékos emberek a társadalom egyenlő méltóságú, egyenrangú tagjai, akik a mindenkit megillető jogokkal és lehetőségekkel csak jelentős nehézségek árán vagy egyáltalán nem képesek élni. A fogyatékos emberek hátrányainak enyhítése, esélyegyenlőségük megalapozása, illetve a társadalom szemléletmódjának alakítása érdekében az Országgyűlés – összhangban az Alkotmánnyal és a nemzetközi jog által általánosan elismert szabályaival – a következő törvényt alkotja:

I. fejezet

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

A törvény célja

1. § E törvény célja a fogyatékos személyek jogainak, a jogok érvényesítési eszközeinek meghatározása, továbbá a fogyatékos személyek számára nyújtandó komplex rehabilitáció szabályozása, és mindezek eredményeként a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének, önálló életvitelének és a társadalmi életben való aktív részvételének biztosítása.

ALAPELVEK

2. § (1) Az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell tevékenységüket végezni, hogy az ne okozhasson olyan károsodást, amely fogyatékoság kialakulásához vezet, illetve olyan körülményeket kell létrehozni, amelyekben a fogyatékos emberek képesek lesznek teljesebb életre és a fogyatékoságukból fakadó terheik csökkenthetőek.

(2) A fogyatékos személyekkel kapcsolatos magatartás, tevékenység során úgy kell eljárni, hogy az a fogyatékos állapot rosszabbodását megelőzze, illetőleg annak következményeit enyhítse.

(3) A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek.

(4) A fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.

(5) Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkori lehetőségeivel összhangban.

3. § A fogyatékos személyek az őket mindenki mással egyenlően megillető jogaikkal állapotukból fakadóan kevésbé tudnak élni, ezért indokolt, hogy minden lehetséges módon előnyben részesüljenek.

A pozitív diszkrimináció annyit jelent, hogy bármit tesz a település lakossága érdekében az önkormányzat, mindig figyelemmel kell lennie arra, hogy a fogyatékos személyek az őket mindenki mással egyenlően megillető jogaikkal állapotukból fakadóan kevésbé tudnak élni, ezért indokolt, hogy minden lehetséges módon előnyben részesüljenek.

Ezt az előnyt és a sajátos szükségletek figyelembevételét az önkormányzatok elsősorban rendeletalkotási tevékenységük során nyújthatják a fogyatékos személyek számára. E körben különös jelentősége van azoknak a törvényeknek, amelyek a szabályok részleteinek megalkotását az önkormányzatok hatáskörébe utalják. Ilyen az 1990. évi C. törvény a helyi adókról. E törvény 6. § d) pontja kifejezetten megengedi, hogy az önkormányzat a törvényben meghatározott mentességeket további mentességekkel, illetőleg a kedvezményeket további kedvezményekkel bővítse – pl. a fogyatékosok okán. Hasonló lehetőséget rejt magában a 96/1998. (V. 13.) Korm. rendelet a szociálisan hátrányos helyzetben lévő adóssághozjáról és lakhatási körülményeinek javításáról a 4. §-ában. Egy kerekesszékes ember számára szükséges lakásméret feltétlenül nagyobb, mint ami általában az embereknek szükséges. A pozitív diszkrimináció helyi rendeletekkel történő megvalósításának lehetőségét hordozza magában a módosított 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról. E törvény a képviselőtestület és a jegyző hatáskörét írja elő e törvény végrehajtása érdekében. E törvénynek különösen a rendszeres szociális segélyről szóló rendelkezése, a lakásfenntartási támogatásra vonatkozó előírásai a minimális lakásnagyság és minőség önkormányzati hatáskörben történő meghatározása vonatkozásában, valamint az ápolási díjról szóló és a közgyógy-ellátásra vonatkozó rendelkezései, valamint a rehabilitációs intézményekre, lakóotthonokra, nappali ellátást nyújtó formákra vonatkozó szakaszai érdemelnek különös figyelmet. Mindezekkel összefüggésben a fogyatékos emberek sajátos szükségletei és pozitív diszkriminációt igénylő helyzete abban jelenik meg, hogy a fogyatékosok bármilyen kiegyenlítése többlet anyagi ráfordítást igényel az érintett és családja számára.

Az ápolási díjról szólva fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a fogyatékos és a tartósan beteg állapot nem azonos. E kettő megkülönböztetésének, különösen a felnőtt személyt ápoló esetében van jelentősége mind abból a szempontból, hogy az ápolási díj törvényről fogva jár-e, vagy helyi rendelet alapján adható, mind az ápolási díj mértékét illetően.

Mindezen túlmenően az önkormányzatoknak önálló rendeletalkotási joga is van törvény által nem szabályozott helyi társadalmi viszonyok rendezésére, pl. a vagyonával történő rendelkezés során, szervezetek kialakításában is.

A pozitív diszkrimináció természetesen nem csupán a rendeletek alkotása során, hanem azok végrehajtása körében is megvalósítható.

ÉRTELMEZŐ RENDELKEZÉSEK

3. § E törvény alkalmazásában

- a) fogyatékos személy: az, aki érzékszervi – így különösen látás-, hallásszer-
vi, mozgásszer-
vi, értelmi képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán
nem birtokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott,
és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvé-
tel során;
- b) rehabilitáció: az egészségügyi, mentálhigiénés, oktatási, képzési, átképzé-
si, foglalkoztatási, szociális rendszerekben megvalósuló folyamat, amely-
nek célja a fogyatékos személy képességének fejlesztése, szinten tartása, a
társadalmi életben való részvételének, valamint önálló életvitelének elő-
segítése;
- c) segédeszköz: a fogyatékos személy fizikai vagy érzékszervi képessége
részleges vagy teljes hiányának részleges vagy teljes pótlását szolgáló
eszköz;
- d) támogató szolgálat: a fogyatékos személy önálló életvitelét elősegítő, a
mindennapi szükségletei kielégítését célzó – személyes közreműködés ál-
tal megvalósuló – szolgáltatás;
- e) lakóotthon: a fogyatékos személy önálló életvitelét elősegítő, kisközössé-
get befogadó lakhatási forma.

Az esélyegyenlőségi törvény nagyon általánosan határozza meg a fogyaté-
kosság fogalmát. Napjainkban különböző jogszabályok különböző szempont-
okból határoznak meg fogyatékosági vagy ahhoz közel eső fogalmakat. Így a
többször módosított 164/95. (XII. 27.) kormányrendelet a súlyos mozgáskorlá-
tozott személyek közlekedési kedvezményeiről mellékletében a „súlyos moz-
gáskorlátozott” ad meghatározást. A személyi jövedelemadóról szóló 1995.
évi CXVII. törvény 3. §. 26. pontja a „súlyosan fogyatékos személyről” szól. A
családok támogatásáról rendelkező 1998. évi LXXXIV. törvény külön jogsza-
bályra utal, hasonlóképpen az 1991. évi LXXXII. törvény a gépjárműadóról az
5. §-ában hivatkozik egy külön jogszabályra.

Ez a külön jogszabály elsősorban a személyi jövedelemadót szabályozó tör-
vénynek a súlyosan fogyatékos személyeket megillető adókedvezményei kap-
csán született 15/1990. (IV. 23.) SZEM rendelet volt, amely a súlyos fogyatékos-
ság minősítéséről és igazolásáról rendelkezett.

Az esélyegyenlőségi törvény 30. §-ában adott felhatalmazást a Kormánynak
arra, hogy a fogyatékoság megállapításáról és igazolásáról rendeletet alkosson.
Ez a rendelet a 141/2000. (VIII. 9.) kormányrendelet a súlyos fogyatékoság
minősítésének és felülvizsgálatának, valamint a fogyatékosági támogatás folyó-
sításának szabályairól. E rendeletben a mozgásfogyatékoság megállapításának
feltételei rendkívül szűkre szabottak, segédeszköz használathoz kötöttek. E sza-
bályozás az érintettek és érdekérvényesítő szervezeteik kemény kritikáját vál-
totta ki. Módosítás várható. Napjainkban gyakran előfordul, hogy egyes ked-
vezmények megjelenésekor az emberek nagy számban igyekeznek a kedvez-
mények feltételeiként elvárt állapotot igazoltatni, hogy a kedvezményhez hoz-

zájussanak. E körben történtek visszaélések, amelyek kivédésére a vonatkozó rendeletek módosításai során a Kormány igyekezett biztosítékokat beépíteni. Ma már jogosulatlan igénybevétel hátrányos következményekkel jár a visszaélést elkövetőre.

A megoldást az jelentené, ha előbb kerülne sor az emberek fogyatékoságának megállapítására, ennek megfelelő igazolványban történő rögzítésére, és ezt követően rendelnének a jogszabályok kedvezményeket a különböző fogyatékosági formákhoz és súlyossági fokozatokhoz.

2001. november 22-én jelent meg az 1993. évi III. tv. módosítása, amely így rendelkezik a támogató szolgálatokról: E rendelkezés 2003. január 1-jén lép hatályba.

65/C. § (1) A fogyatékos személyek lakókörnyezetben történő ellátása támogató szolgálat megszervezésével is megvalósulhat.

(2) A támogató szolgálat célja a fogyatékos személy önrendelkezésén alapuló önálló életvitelének megkönnyítése, elsődlegesen a lakáson kívüli közszolgáltatások elérésének segítségével, valamint önállóságának megőrzése mellett a lakáson belüli speciális segítségnyújtás biztosítása.

(3) A támogató szolgálat feladata a fogyatékoság jellegének megfelelően különösen

- a) az alapvető szükségletek kielégítését segítő szolgáltatásokhoz, közszolgáltatásokhoz való hozzájutás biztosítása (speciális személyi szállítás, szállító szolgálat működtetése),
- b) az általános egészségi állapotnak és a fogyatékoság jellegének megfelelő egészségügyi-szociális ellátásokhoz, valamint a fejlesztő tevékenységhez való hozzájutás személyi és eszközfeltételeinek biztosítása,
- c) információnyújtás, ügyintézés, tanácsadás, a tanácsadást követően a társadalmi beilleszkedést segítő szolgáltatásokhoz való hozzájutás biztosítása,
- d) a jelnyelvi tolmácsszolgálat elérhetőségének biztosítása,
- e) segítségnyújtás a fogyatékos személyek kapcsolatkézségének javításához, családi kapcsolatainak erősítéséhez speciális, önsegítő csoportokban való részvételükhöz,
- f) egyes szociális alapellátási részfeladatok biztosítása a fogyatékos személyek speciális szükségleteihez igazodóan,
- g) segítségnyújtás a fogyatékos emberek társadalmi integrációjának megvalósulásához, valamint a családi, a közösségi, a kulturális, a szabadidős kapcsolatokban való egyenrangú részvételhez szükséges feltételek biztosítása,
- h) a fogyatékos személy munkavégzését, munkavállalását segítő szolgáltatások elérhetőségének, igénybevételének elősegítése.

(4) A támogató szolgálat együttműködik a területen lévő szociális alap- és nappali ellátást biztosító intézménnyel, a lakóotthonnal, a háziorvosi szolgálattal, körzeti védőnővel, otthon-ápoló szolgálattal, gyógypedagógiai, nevelési szakszolgálatokkal és a fogyatékos személyek segítő, szolgáltató szervezeteivel.

(5) A támogató szolgálat működésére, szervezetére, szakmai feladataira vonatkozó részletes szabályokat külön jogszabály tartalmazza.

II. fejezet

A FOGYATÉKOS SZEMÉLYT MEGILLETŐ JOGOK

Környezet

5. § (1) A fogyatékos személynek joga van a számára akadálymentes, továbbá érzékelhető és biztonságos épített környezetre.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt jog vonatkozik különösen a közlekedéssel és az épített környezettel kapcsolatos tájékozódási lehetőségekre.

E kérdéskörben még az esélyegyenlőségi törvény megszületése előtt hatályba lépett az 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről, amely kimondja, hogy e törvény hatályba lépését követően minden közhasználatú építmény csak úgy épülhet, ha az fogyatékos emberek, különösen vakok és mozgásfogyatékosok számára érzékelhető és akadálymentes. Az akadálymentesség követelményeit részletesen tartalmazza a 253/1997. (XII. 20.) kormányrendelet az országos település rendezési és építési követelményekről (OTÉK). Külön fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az akadálymentesség nem csak a mozgásfogyatékosok számára bejutást kell, hogy jelentse utcákon és épületekben lépcsők helyett rámpákkal, kellő szélességű ajtókkal és átjárókkal, valamint a közhasználatú építményben kialakított megfelelő méretű mosdókkal és illemhelyekkel. Hanem jelenti azt is, hogy a nem látók számára útburkolati jelek vagy falon elhelyezett pontírásos szövegek segítik a tájékozódást. Az útkereszteződésekben az érzékelhetőséget szolgálják a hangjelzést adó jelzőlámpák. Az esélyegyenlőségi törvény 29. § (6) bekezdése 2005. január 1-jével szabja meg azt a határnapot, ameddig a meglévő közhasználatú építményeket akadálymentesíteni kell. Az Országos Fogyatékosügy Program az egészségügyi, oktatási és igazgatási funkciót befogadó épületek tekintetében ezt a határidőt 2002. december 31-re helyezte. Az akadálymentesség és a közhasználatú építmény fogalmát az 1997. évi LXXVIII. törvény következőképpen határozza meg:

„2. § E törvény alkalmazásában:

1. Akadálymentes: az épített környezet akkor, ha annak kényelmes, biztonságos, önálló használata minden ember számára biztosított, ideértve azokat az egészségkárosodott egyéneket vagy embercsoportokat is, akiknek ehhez speciális létesítményekre, eszközökre, illetve műszaki megoldásokra van szükségük.

9. Közhasználatú építmény: az olyan építmény (építményrész), amely

- a település vagy településrész ellátását szolgáló funkciót tartalmaz, és
- használata nem korlátozott, illetve nem korlátozható (pl. alap-, közép-, felsőfokú oktatási, egészségvédelmi, gyógyító, szociális, kulturális, művelődési,

- sport, pénzügyi, kereskedelmi, biztosítási, szolgáltatási célú építmények mindenki által használható részei), továbbá
- használata meghatározott esetekben kötelező, illetve elkerülhetetlen (pl. a közigazgatás, igazságszolgáltatás, ügyészség építményeinek mindenki által használható részei), valamint, amelyet
 - törvény vagy kormányrendelet közhasználatuként határoz meg.”

Mire célszerű odafigyelni az önkormányzatoknak?

Célszerű elvégezni minél hamarabb a középületek felmérését az akadálymentesség szempontjából.

A településrendezési terveket már olyan módon kell elkészíteni, hogy tartalmazzák az akadálymentesítendő közterületeket és középületeket.

Helyes, ha az önkormányzat a polgármesteri hivatalok épületét mindenekelőtt akadálymentesíti legalább oly mértékben, hogy a fogyatékos emberek az ügyfélfogadás helyszínét megközelíthessék.

Az építésügyi hatósági feladatokat ellátó jegyzők különös gonddal figyeljenek arra, hogy középületre ne adassék ki építési engedély akkor, ha nem felel meg az OTÉK előírásainak.

Célszerű, ha az önkormányzat – anyagi lehetőségeihez képest – ösztönzi a helyben működő kereskedőket, szolgáltatókat (adókedvezménnyel, pályázható támogatással) üzlethelyiségük akadálymentesítésére.

Az itt hivatkozott előírások megszegése esetén a középület fenntartója perelhető, a bíróság a fenntartót akadálymentesítésre, adott esetben kártérítésre is kötelezheti. A fogyatékos emberek szervezetei ott fogják perek indítását kezdeményezni, ahol az akadálymentesítésre irányuló szándék meg sem jelenik. Szervezeteinkben tudják, hogy az akadálymentesítés költséges, nem kívánnak lehetetlent, de a jogszabályok tudatos és ismétlődő megsértése esetén a rendelkezésükre álló minden eszközzel fel fognak lépni.

Kommunikáció

6. § (1) A fogyatékos személynek, családtagjainak, segítőinek biztosítani kell a hozzáférés lehetőségét a közérdekű információkhoz, továbbá azokhoz az információkhoz, amelyek a fogyatékosokat megillető jogokkal, valamint a részükre nyújtott szolgáltatásokkal kapcsolatosak.

(2) Hozzáférhető az információ akkor, ha azt a fogyatékos személy érzékelheti és az biztosítja számára a megfelelő értelmezés lehetőségét.

7. § A kommunikációban jelentősen gátolt személy számára a közszolgáltatások igénybevételekor lehetővé kell tenni a kölcsönös tájékozódás feltételeit.

E körben arra hívom fel a figyelmet, hogy a polgármesteri hivatalokban, és ahol működnek, ott a családsegítőknél érdemes olyan információs bázisokat létrehozni, amelyekből a fogyatékos emberek akár telefonon, akár levélben vagy személyes megjelenés során hozzájuthatnak a fogyatékoságuk következtében számukra fontos speciális ismeretekhez. Új lehetőségeket rejt magában

az internet. Nagyon fontos követelmény, hogy a lakosságnak szánt információk minden olyan formában elérhetők legyenek, amelyek valamennyi fogyatékosági kategóriához tartozó ember (siket, vak mozgáskorlátozott, értelmi fogyatékos) számára érzékelhetők. Sokan nem gondolnak arra, hogy bizonyos közérdekű információkat olyan egyszerűen kell megfogalmazni, hogy a kevésbé tanult vagy értelmileg sérült emberek is megértsék. A vak emberek számára hanghordozón, a siketek számára írásban kell az információkat hozzáférhetővé tenni. A hirdetőtáblákkal szemben pedig alapvető követelmény az is, hogy a súlyosan mozgáskorlátozott személy lépcső használata és magasra nyújtózkodás nélkül is képes legyen elolvasni a hirdetményeket.

Közlekedés

8. § A közlekedési rendszereknek, továbbá a tömegközlekedési eszközöknek, utasforgalmi létesítményeknek – beleértve a jelző- és tájékoztató berendezéseket is – alkalmasnak kell lenniük a fogyatékos személy általi biztonságos igénybevétele.

Az esélyegyenlőségi törvény 2010. január 1-jéig kötelezővé teszi a közforgalmú közlekedési eszközök akadálymentesítését. Ebben a munkában a MÁV már eredményeket produkált kézi meghajtású peronemelők elkészítésével és használatba állításával az olyan nagyvárosok pályaudvarain, amelyeket intercity vonatok kötnek össze. Egy ilyen peronemelő ára cca. 700 ezer forint. Azokon a településeken, ahol megáll az intercity, érdemes ilyen peronemelőt használatba állítani az önkormányzat támogatásával. A nagy városok önkormányzatai akkor, amikor a helyi tömegközlekedést szolgáló járművek cseréjére gondolnak, a lehetséges gyártóknak, forgalmazóknak írják elő, hogy csak alacsony padlójú járművekkel pályázhatnak a megrendelésre.

9. § A közlekedésében jelentősen akadályozott fogyatékos személy közlekedését – az indulási helytől a célállomásig történő – szállítást végző hálózat működtetésével is lehet biztosítani.

E feladat megoldásának is 2010. január 1-je a határideje. Budapesten és több vidéki városban már működik speciális szállítószerződés. Az igények a lehetőségeket messze meghaladják.

A speciális szállítószerződést egy-egy város vagy 4-5 közeli település képes eltartani közösen. Ennek indulási költsége mintegy 8-10 millió forint, évi üzemeltetési költsége pedig mintegy 3-4 millió forint, ha mikrobuszban és napi 16 órában szolgáltatásban gondolkodunk. Van létjogosultsága olcsóbb és kisebb hatékonyságú megoldásnak is (személygépkocsi egy vagy két műszakban). Kis településeken e feladatot a falugondnokok oldhatják meg.

10. § Közhasználatú parkolóban a közlekedésében akadályozott fogyatékos személyek számára – a külön jogszabály szerint – megfelelő számú és alapterületű parkolóhely kialakításáról kell gondoskodni.

Ezt a feladatot megfelelően csak az önkormányzatok képesek megoldani például azzal, hogy a parkolók üzemeltetőivel, akik közterületet vesznek igénybe, oly módon kötnek szerződést, hogy kikötik megfelelő számú fenntar-

tott parkolóhely kialakítását. Ott pedig, ahol közterület felügyelők működnek, e testület tagjai szigorúan számon kérik, ha jogosulatlan személy foglalja el a fenntartott parkolóhelyet. E feladat megoldásában is képesek segíteni a mozgássérültek szervezetei. Várható, hogy új parkolási engedély kerül kibocsátásra, amely már nem lesz hamisítható úgy, mint a jelenlegi.

Támogató szolgálat, segédeszköz

11. § A fogyatékos személy részére biztosítani kell a fogyatékosága által indokolt szükségleteinek megfelelő támogató szolgálat igénybevételét, továbbá segédeszközt. Az árhoz nyújtott támogatással beszerezhető segédeszközök körét és a támogatás módját, valamint mértékét külön jogszabály határozza meg.

Az önkormányzatok általában működtetnek házi segítségnyújtást a szociális törvény alapján. A törvényünkben jelzett szolgálat azonban nem azonos ezzel, bár a kétféle segítő tevékenység között lehet átfedés. A támogató szolgálatok közül legjelentősebb a kíséret, szállítás, tanácsadás vagy hallássérültek számára jeltolmácsot nyújtó szolgáltatás. Több mozgássérülti egyesület és más nonprofit szervezet is működtet már ilyet. Ezek rendszerét kell megteremteni. Az ún. szociális törvény legújabb módosítása már rendelkezik a támogató szolgálatokról. A részletes szabályokat pedig a szociális és családügyi miniszter rendeletben fogja meghatározni.

A gyógyászati segédeszközökhöz jutást (felírás, társadalombiztosítási támogatás, kihordási idő stb.) a 48/2000. (IV. 13.) kormányrendelet és annak terjedelmes melléklete szabályozza. E jogszabály nem terjed ki valamennyi segédeszközhöz, amelyek a fogyatékosokkal élő emberek életvitelében szükségesek lehetnek (pl. költséges emelőszerkezetek, különböző közlekedést segítő eszközök, kényelmi eszközök stb.). Ez utóbbiak közül elektromos vagy robbanómotoros utcai járművek vásárolhatók a közlekedési kedvezményekről szóló kormányrendeletben [164/1995. (XII. 27.)] szabályozott gépjármű szerzési támogatásként kapott utalvány felhasználásával.

III. fejezet

AZ ESÉLYEGYENLŐSÍTÉS CÉLTERÜLETEI

Egészségügy

12. § (1) A fogyatékos személy egészségügyi ellátása során – az 1997. évi CLIV. törvénnyel összhangban – figyelemmel kell lenni a fogyatékoságából adódó szükségleteire.

(2) A fogyatékos személy számára biztosítani kell – a fogyatékoságával összefüggésben – az állapota javításához, az állapotromlása megelőzéséhez szük-

séges rendszeres és hatékony egészségügyi ellátást. A fogyatékos személyeket ellátók speciális képzésének és továbbképzésének lehetőségét biztosítani kell.

(3) A fogyatékos személy egészségügyi ellátása során törekedni kell arra, hogy az ellátás segítse elő a rehabilitációját, társadalmi beilleszkedését, továbbá, hogy ne erősítse a betegségtudatát.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény az önkormányzati feladatok között sorolja fel az alapellátás tennivalói között a háziorvosi ellátást. Ezzel összefüggésben két gondolat kíván rövid kifejtést. A háziorvosok többsége tájékozatlan a fogyatékoság dolgaiban, számára a fogyatékoság betegség, holott valójában sajátos állapot. A háziorvosok rendszerint nem tekintenek túl az egészségügyi, orvosi kérdéseken és emiatt nem tudják megfelelő információkkal ellátni azokat az állampolgárokat, akik TB kártyájukat nekik adták. Ezen a helyzeten tanfolyamok révén segíteni kellene. Annál is inkább, mert jelenleg pl. a közlekedési támogatásra jogosultság alapvető feltételeit a háziorvos igazolja és rendszerint ő adja ki az igazolást a fogyatékoság okán járó adókedvezmények igénybevételéhez és a fogyatékosági támogatás igényléséhez is.

A másik gondolat arra vonatkozik, hogy a legtöbb súlyosan fogyatékos ember már csak akkor jut el orvoshoz vagy szűrővizsgálatra, ha egészsége romlásának súlyos tünetei vannak. Tenni kellene azért, hogy ezek az emberek, különösen a kicsiny településekről meghatározott rendben, önkormányzati anyagi támogatással a háziorvossal együttműködve eljuthassanak szakorvosi rendelőintézetekbe (fogászatra, szemészetre, tüdőszűrésre stb.)

Az egészségügyi intézmények fenntartói általában az önkormányzatok. Fontos, hogy az egészségügyi intézmények tekintetében az akadálymentesség követelménye érvényesüljön. Célszerű volna, ha ezt a követelményt tartalmazná a 21/1998. (VI. 3.) NM rendelet is, amely az egészségügyi szolgáltatást nyújtó egyes intézmények szakmai minimum feltételeiről szól. Az akadálymentesség ugyanis nem csupán az épületbe jutás és az ott tartózkodás akadálymentességét jelenti, hanem azt is, hogy a sajátos helyzetű emberek számára kidolgozott megfelelő vizsgálati módszerek és eszközök is rendelkezésre állnak. Közhelyszerű példa: a kerekesszékekben ülő ember nem képes beállni a tüdőszűrést végző készülékbe.

Oktatás, képzés

13. § (1) A fogyatékos személynek joga, hogy állapotának megfelelően és életkorától függően korai fejlesztésben és gondozásban, óvodai nevelésben, iskolai nevelésben és oktatásban, fejlesztő felkészítésben vegyen részt a közoktatásról szóló törvényben meghatározottak szerint.

(2) Abban az esetben, ha – az e célra létrehozott szakértői és rehabilitációs bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – a fogyatékos személy képességeinek kibontakoztatása céljából előnyös, a fogyatékos személy az óvodai nevelésben és oktatásban a többi gyermekkel, tanulóval együtt – azonos óvodai csoportban, illetve iskolai osztályban – vesz részt.

14. § A fogyatékos személy óvodai nevelését, iskolai nevelését és oktatását ellátó óvodát és iskolát a szülő választja ki a szakértői és rehabilitációs bizottság véleménye alapján.

E körben az 1993. évi LXXIX. törvényt kell megemlíteni, amely a közoktatásról szól. A legfontosabb pozitívuma ennek a törvénynek, hogy szemléletében nincs képezhetetlen gyermek. A fogyatékos gyermek is tanköteles. Ha tankötelezettségét nem képes állapotánál fogva teljesíteni, akkor a 30. § (6) bekezdése értelmében képzési kötelezettsége keletkezik, mely kötelezettséget különböző speciális foglalkozásokon teljesíthet. A törvény jegyzői hatáskörbe utalja a fogyatékos gyermek tankötelezettsége felügyeletét, pl. abban, hogy engedélyezheti magántanulónként tanulását, gyógypedagógiai ellátását. Rendkívül fontos a korai fejlesztés megvalósítása fogyatékos gyermekeknél. Erre külön oda kell figyelni még óvodás kor előtt. Az önkormányzatok külön összeget kapnak a működési területükön élő, fogyatékos gyermekek után iskoláztatásuk érdekében. Célszerű, ha a törvény e speciális fejkvótát közvetlenül a fogyatékos gyermeket befogadó oktatási intézménynek juttatja. A közoktatásról szóló törvény számos pontján tartalmaz speciális rendelkezéseket az oktatásban résztvevő fogyatékos gyermekekre vonatkozóan. A törvény végrehajtásáról a 20/1997. (II. 13.) kormányrendelet szól. Megemlítendő a 14/1994. (VI. 24.) Mkm-rendelet a képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatokról.

A hivatkozott törvény alapján jött létre a Fogyatékos Gyermekek, Tanulók Felzárkóztatásáért Országos Közalapítvány, amely pályázat útján nyújt támogatást fogyatékos gyermekek alapfokú és középfokú oktatásához.

Álláspontunk szerint nagyon kedvező, ha a fogyatékos gyermekek integráltan, ép társak között járnak óvodába, iskolába. Óvodákban megvalósítható, hogy speciális csoportokat működtetnek fogyatékos gyermekek befogadására.

Ezen törvény egyik példamutató rendelkezése, hogy a fogyatékos gyermek szülőjének joga az önkormányzathoz fordulás annak érdekében, hogy teremtsék meg a gyermek integrált oktatásának feltételeit [13. § (5) bek]. Természetesen a fogyatékos gyermekek jelentős része csak speciális intézményben képes megfelelő előmenetelt elérni. Az ilyen speciális intézmények rendszerének létrehozására az esélyegyenlőségi törvény határidőként 2005. január 1-jét tűzte ki.

Foglalkoztatás

15. § (1) A fogyatékos személy lehetőség szerint integrált, ennek hiányában védett foglalkoztatásra jogosult.

(2) A foglalkoztatást biztosító munkáltató köteles biztosítani a munkavégzéshez szükséges mértékben a munkahelyi környezet, így különösen a munkaeszközök, berendezések megfelelő átalakítását. Az átalakítással kapcsolatos költségek fedezésére a központi költségvetésből támogatás igényelhető.

16. § Ha a fogyatékos személy foglalkoztatása az integrált foglalkoztatás keretében nem megvalósítható, úgy számára speciális munkahelyek működteté-

sével a munkához való jogát lehetőség szerint biztosítani kell. A védett munkahelyet a központi költségvetés normatív támogatásban részesíti.

E körben elsősorban a 8/1983. (VI. 29.) EüM—PM együttes rendeletre kell felhívni a figyelmet, amely a megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatásáról és szociális ellátásáról szól. E rendelet 5., 6., és 7. §-ai a helyi rehabilitációs bizottsággal kapcsolatos teendőket jegyzői feladatkörbe utalják. A foglalkozási rehabilitáció és ezzel összefüggésben a rokkantsági nyugdíjba helyezés új szabályozása küszöbön áll. Addig is azonban sokat segítene, ha egyes településeken a megváltozott munkaképességű emberek egyike-másika munkahelyet találhatna a polgármesteri hivatalban vagy az önkormányzat által létrehozott, felügyelt intézményekben, vállalkozásokban, és a helyi rehabilitációs bizottságok nagyon körültekintően működnének, kapcsolatot tartva a fogyatékossgal élő emberek érdekérvényesítő szervezeteivel, a jelentős munkáltatókkal is. A kisvállalkozókat helyi iparűzési adókedvezménnyel lehetne ösztönözni arra, hogy megváltozott munkaképességű embereket foglalkoztassanak.

A megváltozott munkaképességű, közöttük az általában teljesen munkaképtelennek minősített fogyatékossgal élő emberek foglalkoztatása nem csupán megélhetésüket javító tevékenység, hanem fontos szocializációs, helyes önértékelést, lelki egyensúlyt teremtő, emberi kapcsolatokat eredményező értéke is van.

A ma munkaképtelennek minősített emberek általában csak adott körülmények között munkaképtelenek, szinte mindenki számára teremthetők olyan körülmények, amelyek között létező képességeit és készségeit munkavégzés formájában, értékteremtően képes kifejteni. Különös jelentősége lehet e körben a távmunkának, és azt megelőzően a távoktatásnak. A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége mindkét területen kedvező lépéseket tett, majd fokozatosan fejleszti ez irányú szolgáltatásait.

A foglalkoztatás szervezése során mind a foglalkoztatandó személyeket, mind a munkahelyeket fel kell készíteni. E körbe tartozik a munkahelyek akadálymentesítése, a munkaeszközök esetleges átalakítása, sőt, bizonyos munkaszervezési változtatások végrehajtása is. E témakörben jelentős dokumentumok születtek az ENSZ munkaügyi szervezetének (ILO) és az Európai Bizottság szakmai szervezeteinek gondozásában. („A fogyatékossgal kapcsolatos munkahelyi gyakorlat szabályainak tervezete” Tripartit Szakértői Értekezlet a fogyatékossgal kapcsolatos munkahelyi gyakorlatról Genf, 2001. 06. 25., valamint „a fogyatékosok foglalkoztatottsági szintjének emelése” a közös kihívás Európai Bizottság Foglalkoztatás, Ipari Kapcsolatok és Szociális Ügyek Főigazgatósága V/E.4 Egység 1998. szeptember.

Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról a 19. §-ában rendelkezik a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának támogatásáról. A munkaerő-piaci szervezet e törvény alapján befogadja a megváltozott munkaképességű munkanélkülieket szemben azzal a korábbi rendszerrel, amikor a megváltozott munkaképességű munkanélkülit rokkantsági nyugdíjba kellett helyezni. A megyei munkaügyi és képző központok harmada már akadálymentes, tehát fogyatékos emberek is igénybe

vehetik. Érdemes az egy-egy településen élő megváltozott munkaképességű munkanélküli emberek érdekében eljárni az illetékes munkaügyi központban.

Lakóhely

17. § A fogyatékos személynek joga van a fogyatékoságának, személyes körülményeinek megfelelő – családi, lakóotthoni, intézményi – lakhatási forma megválasztásához.

Már ma is többféle lehetőség áll rendelkezésre a fogyatékos személyek lakáshelyzetének megoldására. A legkedvezőtlenebb elhelyezés a szociális otthon. Ma még nem alakult ki a szakosított szociális otthonok különböző hálózata. Anyagi okok gátolják, hogy az időskorúak szociális otthonát mozgáskorlátozottak szociális otthonává minősítsék több helyen. Hiszen a fogyatékos emberek szakosított szociális otthonában mások a követelmények az építészeti kialakításokat, a segédeszközöket, a személyzet létszámát és szakképesítését, az étkezési normákat illetően egyaránt. Másként kell aktív elfoglaltságot biztosítani fiatal fogyatékos embereknek, mint az idős gondozottaknak. Az ún. kitagolás folyamata már elindult, és egyre több, főként értelmi fogyatékossgal élőket befogadó intézmény igyekszik átmeneti, az önállóbb élet felé utat egyengető elhelyezési megoldásokat találni állami támogatással. Meglepően elutasító fogadtatásokat tapasztalhattunk egyes településeken, ahová integrációt segítő környezetbe kívántak kihelyezni értelmi fogyatékossgal élő embereket. Az elutasításnak nyilvánvaló tájékozatlanság volt az oka.

Sajátos formát jelentenek az ún. otthonházak, amelyekből több működik az országban mozgáskorlátozottak számára és különböző helyeken értelmi fogyatékossgal élők befogadására. Az otthonház jellemzője a teljesen önálló lakrész, a fenntartó által szervezett segítségnyújtás mindenkorai lehetőségével. Rendkívül fontos jellemzője az otthonháznak, hogy az ott lakók valamilyen polgári jogviszony keretében használják az otthonházat. Cegléden pl. bérliként, de elképzelhető, hogy társasházi tulajdonosként. Több önkormányzat összefogásával kialakíthatók lennének – egyenként 10 lakásosnál nem nagyobb – otthonházak. Az önkormányzatok ingyen telekkel is segíthetnek más nonprofit építetőknek. Az otthonház nem azonos a szociális törvényben szabályozott lakóotthonnal. Ez utóbbira vonatkozó részletes szabályokat az 1/2000. (I. 7.) SzCsM-rendelet, szabályozza, meghatározva az előírt műszaki követelményeket, az elhelyezés egyéb körülményeit stb. E témában tartalmazznak szabályokat a 9/1999. (XI. 24.) SzCsM-rendelet az ellátás igénybevételére, a többször módosított 29/1993. (II. 17.) kormányrendelet a térítési díjak tekintetében, a 188/1999. (XII. 16.) kormányrendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény és a falugondnoki szolgálat működésének engedélyezéséről, továbbá a szociális vállalkozás engedélyezéséről.

Az otthonház nem intézmény, a lakóotthon intézmény. Az előbbi működtetéséhez nem jár állami normatív támogatás, az utóbbihoz igen. Kár, mert az otthonház sokkal kevesebb bürokrácia mellett működtethető, kevésbé költséges, mint a lakóotthon. Mindkét lakást és egyúttal személyi segítséget nyújtó for-

ma mellé érdemes foglalkoztatást szervezni, hogy a lakók rendelkezzenek a szolgáltatások térítési díjához szükséges jövedelemmel.

Az 1993. évi LXXVIII. törvény a lakások bérletéről és az önkormányzati bér-lakások elidegenítéséről szólván felveti pl. a 23. §-ban a cserelakás megfelelőségének kérdését. Ebben a körben a műszaki megfelelőség fogalma alá tartozik az is, hogy az elcserélendő lakás a fogyatékossgal élő ember számára átalakított-e vagy sem. Különösen fontos ez a kérdés akkor, ha a mozgáskorlátozott személy a 12/2001 (I. 31.) kormányrendelet 9.–10. § alapján részesült lakás-akadálymentesítési támogatásban. Ez a támogatás, amely 150 ezer forintig terjedhet, egy személy számára csak egyszer adható meg életében. Ha jól adaptált lakását kénytelen feladni és másikba költözni, az új lakásban már nem igényelheti a támogatást.

Az említett akadálymentesítési támogatás pusztán a lakáscseréhez nem adható akkor sem, ha a pusztá csere is akadálymentességet eredményez (pl. ke-rekesszékbe kényszerült ember a 3. emeletről földszintre költözik). Ilyen lakás-cserékre kellene megoldást keresni önkormányzati támogatással (szervezőmunkával, az akadálymentes lakások nyilvántartásával stb.). Szükséges, hogy az önkormányzatok az ún. szociális bérlakás építési program keretében mindenkor építsenek olyan kivitelezésű lakásokat is, amelyek fogyatékossgal élő emberek számára akadálymentesen használhatók. E lakások természetesen nem fogyatékossgal élők számára is jók és kényelmesek.

Kultúra, sport

18. § (1) A fogyatékos személy számára lehetővé kell tenni a művelődési, kulturális, sport- és más közösségi célú létesítmények látogatását.

(2) A fogyatékos személy számára – sportolási lehetőségeinek megteremtéséhez – a sportolási célú, szabadidős intézmények használatát hozzáférhetővé kell tenni.

(3) A fogyatékos szabadidő- és tömegsportját a Wesselényi Miklós Nemzeti Ifjúsági és Szabadidősport Közalapítvány, verseny- és élsportját a Gerevich Aladár Nemzeti Sport Közalapítvány támogatja.

A kultúra és a sport terén döntő a szolgáltatást nyújtó építmények akadálymentessége. A törvény sajnos nem szól a kulturális, művészeti tevékenység támogatásáról. Ezzel szemben egyre több olyan pályázatot hirdetnek meg különböző minisztériumok és alapítványok, amelyek a kulturális és a sport tevékenységet kívánják élénkíteni a fogyatékossgal élő emberek körében is. A fogyatékossgal élők érdekérvényesítő szervezetei is kivétel nélkül teremtenek lehetőséget a művészi alkotó tevékenység bemutatására, fejlesztésére. Az általuk szervezett kulturális fesztiválok, bemutatók, kiállítások nem csupán az alkotók számára jelentenek bemutatkozási lehetőséget, hanem nagyon fontos a környezetre gyakorolt kedvező hatásuk. A települési önkormányzatok által fenntartott közművelődési intézményeknek feladata az is, hogy a fogyatékossgal élők kulturális, művészeti tevékenységét is befogadják, működjenek együtt a társadalmi szervezetekkel.

IV. fejezet

A REHABILITÁCIÓ

A rehabilitációhoz való jog

19. § A fogyatékos személynek joga van a rehabilitációra. E jog érvényesítését rehabilitációs szolgáltatások, ellátások biztosítják.

20. § A Kormány a 21. §-ban megjelölt állami feladat ellátására közalapítványt hoz létre. A közalapítványnak törvény vagy kormányrendelet további feladatokat állapíthat meg.

A rehabilitációs szolgáltatás, ellátás

21. § A közalapítvány a fogyatékos személyek rehabilitációjának megvalósulása érdekében az alábbi szolgáltatásokat nyújtja:

- a fogyatékos személy meglévő, illetve fejleszthető képességeinek megfelelő programtervezetek kidolgozásához olyan szempontrendszer kiadása, amely magában foglalja a rehabilitációs folyamat során elért képességfejlődés rendszeres felmérését, és lehetővé teszi a rehabilitációs program szükség szerinti módosítását, továbbfejlesztését;
- a rehabilitációs programban megjelölt szolgáltatásokhoz, ellátásokhoz való hozzáférés megszervezése;
- a rehabilitáció folyamatában közreműködő szervezetekkel, személyekkel való együttműködés, a rehabilitációs tevékenységük figyelemmel kísérése;
- a segédeszköz, valamint a segédeszköz-ellátás fejlesztés irányainak kidolgozása;
- a segítő szolgálatok, illetve azok hálózatának kialakításánál figyelembe veendő szempontok kidolgozása;
- a rehabilitációs folyamatban összegyűjtött tapasztalatok alapján szakmai-módszertani ajánlások kidolgozása;
- a szolgáltatást nyújtó szervezetekkel és az általuk nyújtott rehabilitációs szolgáltatásokkal kapcsolatos adatok, információk gyűjtése a fogyatékos személyek, családtagjaik, segítők tájékoztatása érdekében.

Az alapítvány „Fogyatékosok Esélye Közalapítvány” néven működik. Pályázatokat ír ki rehabilitációs feladatokra, különösen az akadálymentesítés, a támogató szolgálatok fejlesztése érdekében és az önrendelkező életvitelt segítő egyéb programokra. A rehabilitáció rendkívül összetett tevékenység, lényege az érintett személy minden oldalú helyreállítása minden funkciójában. Ma a rehabilitáció különböző területei (orvosi, foglalkoztatási, szociális stb.) nem eléggé összehangoltak, pedig szükséges lenne a különböző irányú erőfeszítések összehangjának megteremtése. A komplexitás talán a szociális törvényben meghatározott ún. rehabilitációs intézmények tevékenységében valósulhat meg. Ilyen intézmények létrehozása és működtetése a települési önkormányzatok feladatkörébe tartozik. Fontos, hogy az idős emberek gondozása mellett az önkor-

mányzatok erre a területre is az eddiginél nagyobb figyelmet fordítsanak. E téren is sokat segíthet az egy régióban működő önkormányzatok együttműködése.

V. fejezet

A FOGYATÉKOSSÁGI TÁMOGATÁS

22. § A fogyatékosági támogatás a súlyosan fogyatékos személy részére az esélyegyenlőséget elősegítő, havi rendszerességgel járó pénzbeli juttatás. A támogatás célja, hogy a súlyosan fogyatékos személy jövedelmétől függetlenül anyagi segítséggel járuljon hozzá a súlyosan fogyatékos állapotból eredő társadalmi hátrányok mérsékléséhez.

A jogosulti kör meghatározása

23. § (1) Fogyatékosági támogatásra az a 18. életévét betöltött súlyosan fogyatékos Magyarországon élő magyar állampolgár, továbbá bevándorlási engedéllyel rendelkező külföldi, valamint a magyar hatóságok által menekültként elismert azon személy jogosult, akinek

- h) segédeszközzel vagy műtéti úton nem korrigálható módon látóképessége teljesen hiányzik vagy alig látóként minimális látásmaradvánnyal rendelkezik és ezért kizárólag tapintóhalló életmód folytatására képes (látási fogyatékos),
- i) hallásvesztése olyan mértékű, hogy a beszédnek hallás útján történő megértésére és spontán elsajátítására segédeszközzel sem képes és halláskárosodása miatt a hangzó beszéd érthető ejtése elmarad (hallási fogyatékos),
- j) értelmi akadályozottsága genetikai, illetőleg magzati károsodás vagy születési trauma következtében, továbbá tizennegyedik életévét megelőzően bekövetkező súlyos betegség miatt középsúlyos vagy annál nagyobb mértékű (értelmi fogyatékos),
- k) a mozgásrendszer károsodása, illetőleg funkciózavara miatt helyváltoztatása a külön jogszabályban meghatározott segédeszköz állandó és szükségyszerű használatát igényli (mozgásszervi fogyatékos).
- l) az a)–d) pontban meghatározott súlyos fogyatékoságok közül legalább két fogyatékosága van (halmozottan fogyatékos),
- m) hallásvesztése olyan mértékű, hogy a beszédnek hallás útján történő megértésére segédeszközzel sem képes és az a), c), d) pontok valamelyikében megjelölt egyéb fogyatékosága is van (halmozottan fogyatékos), és állapota tartósan vagy véglegesen fennáll, továbbá önálló életvitelre nem képes vagy mások állandó segítségére szorul.

(2) Fogyatékosági támogatásra nem jogosult az a súlyosan fogyatékos személy, aki

- a) vakok személyi járadékában,
- b) magasabb összegű családi pótlékban részesül.

(3) Megszűnik a fogyatékosági támogatásra való jogosultság, ha

- a) a súlyosan fogyatékos állapot nem áll fenn;
- b) a fogyatékos személy a felülvizsgálaton nem jelenik meg és a távollmaradását nem igazolja.

(4) Szünetel a fogyatékosági támogatás folyósítása, ha a jogosult egybefüggően három hónapot meghaladóan külföldön tartózkodik. Ebben az esetben a támogatás szüneteltetését a külföldi tartózkodás negyedik hónapjának első napjától kezdődően kell elrendelni.

A fogyatékosági támogatás mértéke

23/A. § A fogyatékosági támogatás havi összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének

- a) 65%-a a 23. § (1) bekezdésének a)–d) pontja szerinti esetekben, kivéve az e § b) pontjában megjelölt eseteket,
- b) 80%-a,
 - ba) a 23. § (1) bekezdésének e) és f) pontja szerinti esetben,
 - bb) a 23. § (1) bekezdésének c)–d) pontjában foglalt esetekben, feltéve, hogy a súlyosan fogyatékos személynek az önkiszolgálási képessége teljesen hiányzik.

Hatásköri, eljárási szabályok

23/B. § (1) A fogyatékosági támogatás megállapítására irányuló eljárás igénybejelentésre indul. A fogyatékosági támogatás megállapítása első fokon az igénylő lakóhelye, tartózkodási helye szerint illetékes megyei Területi Államháztartási Hivatal (a továbbiakban: TÁH), a fővárosban a Pest Megyei TÁH hatáskörébe tartozik. A TÁH határozata ellen benyújtott fellebbezést a pénzügyminiszter bírálja el.

(2) Ha a támogatás a tartózkodási hely szerint került megállapításra, a TÁH a határozat egy példányát tájékoztatásul megküldi a lakóhely szerinti illetékes TÁH-nak.

(3) Ha a fogyatékosági támogatásra irányuló igényt azért utasították el, mert az igénylő nem súlyosan fogyatékos, az elutasító határozat jogerőre emelkedését követő egy éven belül előterjesztett újabb igénybejelentésre a bizonyítási eljárást csak abban az esetben kell lefolytatni, ha az orvos igazolja, hogy az igénylő állapota az elutasítás óta rosszabbodott. Egyéb esetben az igényt el kell utasítani.

23/C. § (1) A súlyosan fogyatékos állapot megállapítását az Országos Orvosszakértői Intézet (a továbbiakban: OOSZI) illetékes szakértő bizottsága végzi.

(2) A súlyosan fogyatékos állapot fennállását – ha a szakvélemény eltérően nem rendelkezik – öt évenként az OOSZI felülvizsgálja.

23/D. § (1) A fogyatékosági támogatásra való jogosultság, a jogosultat érintő jog és kötelezettség megállapítására az e törvényben foglalt eltérésekkel az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló, többször módosított 1957. évi IV. törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

(2) A fogyatékosági támogatásra vonatkozó államigazgatási ügyben az érdemi határozatot az igény benyújtásától számított hatvan napon belül kell meghozni. Az OOSZI a szakvéleményét a megkereséstől számított negyven napon belül köteles előterjeszteni.

(3) A fogyatékosági támogatásban részesülő, illetve annak gondnoka a jogosultság feltételeit érintő lényeges tények, körülmények megváltozásáról 15 napon belül köteles értesíteni a TÁH-ot.

(4) Ha a támogatásra vonatkozó igényt jogerősen megállapítják, az ellátás az igény benyújtásától esedékes.

(5) A fogyatékosági támogatás iránti igény érvényesítésével kapcsolatos valamennyi eljárás illeték- és költségmentes.

A fogyatékosági támogatás folyósítása, finanszírozása, a jogalap nélkül felvett ellátás visszafizetése 23/E. § (1) A fogyatékosági támogatást a TÁH folyósítja.

(2) A bentlakásos intézményben lakó súlyosan fogyatékos cselekvőképtelen személy ellátását az intézmény vezetőjének kell folyósítani. Az intézmény vezetője a jogosult személy fogyatékosági támogatását az intézmény költségvetésétől elkülönítetten kezeli és biztosítja a személyre szóló felhasználást.

(3) A fogyatékosági támogatás teljes fedezetét a központi költségvetés biztosítja.

(4) Jogalap nélkül veszi igénybe a fogyatékosági támogatást az a személy, aki

a) arra nem jogosult, vagy

b) kevesebb összegre jogosult, mint amelyet számára folyósítottak.

(5) Az, aki a fogyatékosági támogatást jogalap nélkül vette fel, köteles azt visszafizetni, ha erre a felvételtől számított harminc napon belül írásban kötelezték.

(6) Az (5) bekezdésben meghatározott idő elteltével a jogalap nélkül felvett fogyatékosági támogatást attól lehet visszakövetelni, akinek az ellátás felvétele felróható, feltéve, hogy az ellátás megszűnésétől számított kevesebb mint három év telt el.

(7) Ha a fogyatékosági támogatást jogalap nélkül igénybe vett személy igazolja, hogy tartozásának azonnali vagy egy összegben való megfizetése családi, jövedelmi, vagyoni és szociális körülményeire való tekintettel magának vagy a tartásra szoruló hozzátartozónak aránytalanul súlyos anyagi megterhelést jelentene, részére a TÁH legfeljebb tizenkét hónapi halasztást engedélyezhet, illetőleg azt, hogy a tartozást harminchat hónapon belül részletekben fizesse meg.

A nyilvántartásra, adatvédelemre vonatkozó rendelkezések

23/F. § (1) A TÁH a fogyatékosági támogatásra való jogosultság megállapítása, az ellátás biztosítása céljából nyilvántartást vezet. A nyilvántartás tartalmazza

- a) a jogosult természetes személyazonosító adatait;
- b) a jogosult állampolgárságát, illetőleg bevándorolt vagy menekült jogállását;
- c) a jogosult belföldi lakó- és/vagy tartózkodási helyét;
- d) a jogosultsági feltételekre és az azokban bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat;
- e) a fogyatékosági támogatás megállapítására, megváltoztatására és megszüntetésére vonatkozó döntést;
- f) a felülvizsgálat időpontját,
- g) a jogosult Társadalombiztosítási Azonosító Jelét (TAJ szám).

(2) A TÁH a nyilvántartásból adatot törvény alapján adatkezelésre jogosult szervnek – a felhasználás céljának és jogalapjának egyidejű megjelölésével – jogszabályban meghatározott módon szolgáltatathat.

(3) A nyilvántartásból a fogyatékosági támogatásra való jogosultság megszűnésétől számított öt év elteltével törölni kell az adott személyre vonatkozó adatokat.

(4) Az e törvény felhatalmazása alapján nyilvántartást vezető szervek a nyilvántartásban kezelt adatokat személyes azonosító adatok nélkül statisztikai célra felhasználhatják, illetőleg azokból statisztikai célra adatot szolgáltathatnak. Az e törvény alapján elrendelt adatkezelésre és az adatok védelmére egyebekben a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény, valamint az egészségügyi adatkezelésre vonatkozó törvény rendelkezései az irányadók.

A fogyatékosági támogatás (jogosultság megállapítása, folyósítás stb.) részletes szabályai a 141/2000. (VIII. 9.) kormányrendelet szabályozza.

Erénye e támogatási formának, hogy a vakok személyi járadéka és az emelt összegű családi pótlék kivételével minden más jövedelem mellett is igénybe vehető, nincsenek jövedelmi korlátai. Az említett kormányrendelet mellékletében olvashatók azok az egészségi állapotbeli feltételek, amelyek megléte esetén valaki látás, hallás, beszéd, értelmi- vagy mozgásfogyatékosnak minősül. A mozgásfogyatékoság feltételeit az érintettek erőteljes kritikával illetik, tekintve, hogy túlzó módon csonkoltságához, illetve meghatározott segédeszközök használatának szükségességéhez köti a fogyatékosá minősítést, így – a már megszerzett első elbírálási tapasztalatok nyomán is – kiderül, hogy önellátásra képtelen emberek nem válnak jogosulttá e támogatásra, mert életvitelszerűen nem használnak vagy nem képesek használni a jogszabályban felsorolt segédeszközöket. Az érdekvédelmi szervezetek erőteljes fellépése nyomán várható a jogosultsági feltételek megváltoztatása.

E támogatási forma elnyerésében a jogszabályi előírásokon túlmenően jelentős szerepe van a háziorvosoknak, hiszen az egészségi állapotról valószínűleg ők

adnak véleményyt a kérelem mellé. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy e körben sem kellően tájékozott sok házi orvos.

A meglévő hibái ellenére ezen támogatási forma jó szemléletbeli változást hozott, mert a fogyatékosági támogatásban az a felismerés jut kifejezésre, hogy a fogyatékossgal együtt élni költségesebb, mint anélkül. E támogatás afféle átalány költség-többlet kiegyenlítés. Nem tesz szükségtelessé olyan célzott támogatásokat, amelyek meghatározott rehabilitációs, esélyegyenlőséget javító többletkiadások enyhítését szolgálják (közlekedési támogatás, támogató szolgáltat igénybevétele, lakáshoz jutásnak, lakás akadálymentesítésnek a támogatása stb.).

VI. fejezet

ORSZÁGOS FOGYATÉKOSSÁGÜGYI TANÁCS

24. § (1) A Kormány fogyatékossggyel kapcsolatos feladatainak ellátását az Országos Fogyatékossgügyi Tanács (a továbbiakban: Tanács) segíti.

(2) A Tanács a fogyatékos személyekkel összefüggő döntések meghozatalában kezdeményező, javaslattevő, véleményező és koordináló, a döntések végrehajtásának folyamatában elemző és értékelő tevékenységet végez.

3) A Tanács

- a) véleményezi a fogyatékos személyeket érintő jogszabályok tervezeteit;
- b) javaslatot tesz a fogyatékos személyeket érintő döntésekre, programokra, jogi szabályozásra;
- c) részt vesz a fogyatékos személyek ügyeit érintő tevékenységek koordinálásában;
- d) rendszeresen tájékoztatja a Kormányt a fogyatékos személyek élethelyzetének alakulásáról.

(4) A Tanács kidolgozza az Országos Fogyatékossgügyi Programot, és figyelemmel kíséri végrehajtását.

25. § (1) A Tanács tagjai:

- a) a Belügyminisztérium, a Szociális és Családügyi Minisztérium, az Egészségügyi Minisztérium, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, az Ifjúsági és Sportminisztérium, a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium, az Oktatási Minisztérium és a Pénzügyminisztérium képviselője;
- b) a mozgássérültek, a siketek, a vakok, az értelmi fogyatékosok országos érdekképviselői szervezetei által delegált négy fő;
- c) a védett munkahelyek szervezetei által delegált két fő;
- d) az önkormányzatok országos érdekképviselőit tömörítő szövetség által delegált egy fő;
- e) a fogyatékosok érdekében működő nonprofit szervezetek által delegált három fő.

(2) A Tanács elnöke a szociális és családügyi miniszter.

- (3) A Tanács üléseit szükség szerint, de legalább negyedévente tartja.
- (4) A Tanács akkor határozatképes, ha a tagok több mint fele jelen van.
- (5) A Tanács működésének költségeit a központi költségvetés Szociális és Családügyi Minisztérium fejezet költségvetésében kell biztosítani.

(6) A fogyatékos személyek jogszabályban biztosított jogait megsértővel szemben az Országos Fogyatékosügyügyi Tanács, illetve a fogyatékos személyek országos érdekképviselői szervezetei pert indíthatnak a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítése érdekében abban az esetben is, ha a sérelmet szenvedett fogyatékosok személye konkrétan nem állapítható meg.

Az Országos Fogyatékosügyügyi Tanács nagy lendülettel látott munkához. Fontos szerepet töltött be az Országos Fogyatékosügyügyi Program kidolgozásában és több jelentős jogszabály véleményezésében. Gyakori kritika, hogy a Tanács tagjai nem kapnak meg időben olyan jogszabály tervezeteket, amelyek sajátosan érintik a fogyatékossgal élő embereket.

Szükséges lenne, hogy nagyobb településeken is működjenek olyan tanácskozó testületek, amelyekben az önkormányzat és mindenütt a helyi igazgatás megfelelő képviselői, mellettük az ott működő fogyatékossgai szervezetek képviselői is közös gondolkodással és programok kidolgozásával szolgálják a helyben élő fogyatékos emberek esélyegyenlőségének javítását.

VII. fejezet

ORSZÁGOS FOGYATÉKOSSÁGÜGYI PROGRAM

26. § (1) Az Országgyűlés a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének megteremtéséhez szükséges intézkedések megalapozása érdekében Országos Fogyatékosügyügyi Programot (a továbbiakban: Program) határoz meg. A Programban foglaltakat az egészségügyi, foglalkoztatási, oktatási, közlekedési tervezésben, továbbá a településfejlesztésben, valamint az egyéb állami tervezés körébe tartozó döntés meghozatala során érvényre kell juttatni.

(2) A Program előkészítéséről és annak Országgyűlési határozat tervezet formájában az Országgyűlés elé történő terjesztéséről – a szociális és családügyi miniszter útján – a Kormány gondoskodik.

(3) A Program az alábbiakat tartalmazza:

- a) a fogyatékossgal élő népesség társadalmi helyzetének bemutatását;
- b) a rehabilitációval kapcsolatos célok meghatározását;
- c) a fogyatékos személyeket érintő társadalmi szemlélet kedvező irányú megváltoztatásához szükséges tennivalókat;
- d) a fogyatékos személyek és családjuk életminőségének javításához szükséges feltételrendszer meghatározását;
- e) a fogyatékos személyeknek a társadalom életében való aktív részvételét elősegítő terveket;
- f) a fogyatékos személyek létszámához és társadalmilag elismert igényeikhez igazodva a közlekedési rendszerek (tömegközlekedési eszközök,

utasforgalmi létesítmények), a szállítás, az épített környezet átalakításának, valamint a speciális oktatás és speciális foglalkoztatás célállapotban elérendő indokolt mértékének meghatározását;

g) a kitűzött célok megvalósításához szükséges eszközöket és intézményeket, valamint a szükséges pénzügyi forrásokat.

(4) A Programot az Országgyűlés fogadja el. Végrehajtásáról a Kormány évente jelentést tesz az Országgyűlésnek. Az Országgyűlés a határozatot legálább négyévente felülvizsgálja.

Az első országos fogyatékosügy programot az Országgyűlés 100/1999. (XII. 10.) OGY határozat és melléklete tartalmazza. A Kormány és a minisztériumok intézkedési terveket dolgoztak ki a program végrehajtását szolgáló konkrét tennivalókra. Az Országgyűlés kormány előterjesztés alapján évente értékeli a program végrehajtását. Sajnos megállapítható, hogy az akadálymentesítésre vonatkozó előírások nem fognak határidőre megvalósulni.

VIII. fejezet

A FOGYATÉKOSOKAT MEGILLETŐ JOGOK VÉDELME, TOVÁBBÁ A TÖRVÉNYBŐL FAKADÓ FELADATOK KÖTELEZETTJE

27. § Amennyiben valakit fogyatékosága miatt jogellenesen hátrány ér, megilletik mindazok a jogok, amelyek a személyhez fűződő jogok sérelme esetén irányadók.

E paragrafusban említett jogokat elsősorban a Polgári Törvénykönyv 75–85. §-ai tartalmazzák. Ezen rendelkezések szerint lehet bírósághoz fordulni és kérni a jogsértés megállapítását, a jogsértés előtti állapot visszaállítását, adott esetben kártérítésre kötelezést. E rendelkezésnél érdemes megemlíteni az 1997. évi XXXI. törvénynek (a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról) egy-két rendelkezését. A 107. § e) pontja jegyzői hatáskört, a 109. § pedig a városi gyámhivatal hatáskörét szabályozza. A 68. § szól a védelembe vételről. A figyelemnek e körben nem csak arra kell kiterjedni, hogy a gyermek megélehetési vagy egyéb veszélyben van-e, hanem arra is, hogy a fogyatékos gyermeket szülője részesíti-e az elvárható fejlesztésben, esetleg korai fejlesztésben.

A gyámhatósági eljárásban pedig figyelemmel kell arra lenni, ha fogyatékos felnőtt kíván gyermeket családba fogadni, vagy nevelő szülőként kíván feladatot vállalni, netán gyámként működni, pusztán fogyatékosága miatt szándéka ne hiúsuljon meg, ha egyébként alkalmas a jelzett feladat ellátására.

A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 67. § (1) bekezdés g) pontja értelmében az érdekvédelmi szervezet meghatalmazottként eljárhat tagjai olyan ügyében, amely az adott szervezet alapszabályában meghatározott célok és feladatok körébe tartozik, tehát nem minden ügyben. Meg kell jegyezni azonban, hogy a fogyatékosággal élő emberek érdekvédelmi szervezeteinek alapszabály szerinti tevékenysége éppen a sokirányú hátrányos helyzetekre tekin-

tettel az élet minden területére kiterjed. Az érdekvédelmi szervezetek fokozatosan keresik meg és képezik ki azokat a munkatársakat, akik alkalmasak lesznek a meghatalmazás alapján a tagtársak képviselőjének ellátására bíróságok előtt.

Záró rendelkezések

28. § Ez a törvény 1999. január 1-jén lép hatályba azzal, hogy a fogyatékosági támogatásról szóló törvényi rendelkezéseket 1999. szeptember 30-ig kell megalkotni.

29. § (1) A kihirdetésekor már működő közlekedési rendszereknek, tömegközlekedési eszközöknek, utasforgalmi létesítményeknek – beleértve a jelző- és tájékoztató berendezéseket – fokozatosan, de legkésőbb 2010. január 1-jéig kell a 8. §-ban foglalt feltételeknek megfelelniük.

(2) A törvény 9. §-ában szabályozott közlekedési szállítást végző hálózat kiépítéséről fokozatosan, de legkésőbb 2010. január 1-jéig gondoskodni kell.

(3) A fogyatékos személy a 13. §-ban szabályozott speciális oktatásának tárgyi, személyi feltételeit fokozatosan, de legkésőbb 2005. január 1-jéig kell megteremteni.

(4) A fogyatékos személy speciális munkahelyen történő foglalkoztatásának 16. § szerinti feltételeit fokozatosan, de legkésőbb 2005. január 1-jéig kell megteremteni.

(5) A fogyatékos személyek számára tartós bentlakást nyújtó intézményeket fokozatosan, de legkésőbb 2010. január 1-jéig át kell alakítani oly módon, hogy az önálló életvitelre személyi segítséggel képes fogyatékos személyek ellátása kisközösséget befogadó lakóotthonban történjen, továbbá az arra rászoruló súlyos fogyatékos személyek számára humanizált, modernizált intézményi ellátást kell biztosítani.

(6) A törvény kihirdetésekor már meglévő középületek akadálymentessé tételét fokozatosan, de legkésőbb 2005. január 1-jéig el kell végezni.

(7) Az Országos Fogyatékosügyügyi Tanács e törvény hatálybalépésétől számított három hónapon belül jön létre.

(8) A Kormány a Programot legkésőbb 1999. április 30-ig benyújtja az Országgyűlésnek.

30. § (1) Felhatalmazást kap a Kormány arra, hogy rendeletben állapítsa meg

- a) a fogyatékoság megállapításának részletes szabályait;
- b) a fogyatékosági támogatás megállapításának, folyósításának szabályait;
- c) a speciális munkahely működésének, finanszírozásának szabályait.

(2) Felhatalmazást kap a szociális és családügyi miniszter, hogy rendeletben állapítsa meg a támogató szolgálatok létrehozásának és működésének szakmai szabályait.

Az előzőekben az esélyegyenlőségi törvény egyes pontjaihoz tett megjegyzések és utalások más jogszabályokra mutatják, hogy a fogyatékos-sággal élő emberek esélyegyenlőségének megteremtésében döntő szerepe van a települési önkormányzatoknak. Egyes feladatokat törvények, különösen az ún. szociális

törvény a kötelezően megoldandó alapellátási feladatok közé sorolnak. E feladatok többségének megoldása jelentős költséggel jár és olykor nem is valósítható meg gazdaságosan egy településre kiterjedően. Sok helyen célszerű tehát arra gondolni, hogy több önkormányzat összefogásával, esetleg intézményi társulás (1990. évi LXV. tv. 43. §-a) keretében lássanak el egy-egy feladatot (szállítószolgálat, támogató szolgálatok, lakóotthon létesítése és működtetése).

Az esélyegyenlőségi törvény a fogyatékos személyek szervezeteiről nem szól, bár a törvény szellemi háttereként jelentkező és az előzőekben már hivatkozott ENSZ dokumentum erre nézve is tartalmaz ajánlásokat. Ide kívánczik tehát a helyi önkormányzatokról rendelkező 1990. évi LXV. törvény 8. § (5) bekezdésére utalással néhány gondolat. A hivatkozott (5). bekezdés így szól: „A települési önkormányzat a feladatai körében támogatja a lakosság önszerveződő közösségeinek tevékenységét, együttműködik e közösségekkel. A képviselőtestület a szervezeti és működési szabályzatában határozza meg, mely önszerveződő közösségek képviselőit illeti meg tevékenységi körében tanácskozási jog a képviselőtestület és bizottsága ülésein.” Az önszerveződő közösségek akkor tudnak segítően közreműködni a település előtt álló feladatok megoldásában, ha e közösségeket az önkormányzat anyagilag is támogatja (helyiséggel a szervezeti élethez, pénzzel a felmerülő kiadások fedezetéül stb.).

Ezen idézetből első megközelítésben nyilvánvalónak látszik, hogy a települési önkormányzat csak a településén működő önszerveződő közösségekkel működik együtt.

Mindannyiunk szerencséjére azonban fogyatékosággal élő emberek a lakoságnak mindössze 3–5%-át adják. Ennél jóval nagyobb szám az egészségkárosodottak aránya, ami kb. 10%. A bevezető részből azonban már kiderült, hogy a fogyatékosággal élők azok az egészségükben károsodott személyek, akik a legsúlyosabb helyzetben vannak.

Bár nyilvánvaló, hogy a fogyatékosággal élő embereket saját lakóhelyükön kell rehabilitálni és esélyeik egyenlőségét minél teljesebben megteremteni, figyelemmel kell lennünk a következőkre. Az egyes településeken akumulálható figyelem, személyi feltételek és anyagi eszközök általában – nagyszerű kivételek mellett – csak kicsiny feladatok megoldását teszik lehetővé, mint pl. kellemes rendezvények, kirándulások megvalósítása. Sokan úgy vélik, hogy összesen erre van szüksége, meg némi pénzbeni segélyre a fogyatékos embereknek. Ez a szemlélet homlokegyenest ellentétben áll az esélyegyenlőségi törvény szellemével és a világban már elterjedt korszerű szemlélettel. Emellett – ha belegondolunk – megalázó is az érintettek számára.

Vannak a fogyatékosággal élő emberek esélyegyenlőségének javításában az érdekérvényesítő szervezetekre háruló olyan feladatok is, amelyek ésszerűen és takarékosan csak több, sok településre kiterjedően, központosítottan valósíthatók meg. Ilyen pl. a törvények által előírt „egyesületi bürokrácia” működtetése, információk gyűjtése és továbbítása, a szervezetben munkálkodók folyamatos képzése, akciók, rendezvények, szolgáltatások szervezése. Emellett az egyes települések lehetőségei az ott működő önszerveződő közösségek támogatására nagyon eltérőek lehetnek. Az esélyegyenlősítés fogalmából következik, hogy a

különböző településeken élő fogyatékos emberek esélyeit is egyenlősíteni kell, nem csupán az adott településen élő ép emberekével, hanem egymáséval is. Erre az ad lehetőséget, ha a szolidaritás jegyében összefogunk egy nagyobb szervezeti egységben (pl. megyei egyesület, regionális egyesület) és közös áldozatvállalással segítünk a nehezebb helyzetben lévőknek, közösen teremtjük meg azokat az anyagi alapokat is, amelyek ehhez szükségesek.

Az előadottak alapján nyilvánvaló, hogy ha egy település, annak önkormányzata, vállalkozói és polgárai csak a kis helyi közösséget kívánják támogatni pogáccsal, üdítővel, némi készpénzzel, akkor a külön tartó, integrációt gátló szemléletet erősítik. Számtalan helyen tapasztalunk nagyon kedves ünnepi rendezvényeket, ahol megjelennek az adott település jeles személyiségei, kedves mondatok hangzanak el. De a fogyatékos ember nem képes bejutni a polgármesteri hivatalba, az orvosi rendelőbe. Senki nem törődik azzal, hogy hol gyarapíthatná tudását, milyen korszerű segédeszközhöz juthatna hozzá, hogyan kezelhetné közvetlen emberi kapcsolatait úgy, hogy azok konfliktusmentesek legyenek. Sorolhatnánk a hiányokat.

Szükséges, hogy a saját településükért felelős önkormányzatok és a helyi közösségek, ugyanúgy, mint ezt a jó ivóvízzel való ellátás, a szemét eltakarítása, a csatornázás érdekében teszik, lássanak túl a település határain, fogadják el, hogy a fogyatékosokkal élő emberek szervezeteiben a településen kívülről is áramlanak jó hatások és figyelmükkel, támogatásukkal tüntessék ki a több településre kiterjedően működő egyesületeket, alapítványokat. Ha ezt teszik, nem sértik az 1990. évi LXV. törvény 8. § (5) bekezdésének betűjét és szellemét. Sokkal inkább, jó felismerés alapján, közvetett módon is támogatják a helyben élő fogyatékos embereket és az ő közösségüket. Ehhez még hozzá kell tenni, hogy hazánkban legkiterjedtebb szervezete a mozgásfogyatékos embereknek működik. Ezért általában a településeken a mozgásfogyatékos emberek szervezete vagy megbízottja látja el a helyben szervezettel, képviselővel nem rendelkező más fogyatékosági vagy egészségkárosodotti kategóriához tartozó emberek érdekeinek képviseletét is.

A fogyatékosokkal élő emberek szervezetei, helyi képviselői és az önkormányzatok közti együttműködés nem egyoldalú. A társadalmi szervezetek (egyesületek) folyamatosan képesek a fogyatékosügyről, annak különböző területeiről friss információkkal ellátni a képviselőtestületeket, azok bizottságait, a polgármesteri hivatalok ügyintézőit. Ezért is érdemes egy-egy fogyatékos-sággal élő személyt meghívni a képviselőtestület bizottságaiba. Erre hazánkban sok-sok jó példa tapasztalható.

Mindezen túlmenően érdemes a fogyatékos emberek szervezeteinek területileg illetékes képviselőivel konzultálni minden olyan ügyben, amely akár a helyben élő fogyatékos emberek csoportjára, akár egyes emberekre vonatkozik, mert ezek a képviselők az átélésen alapuló hozzáértést vihetik a döntéshozók elé, és ezzel szolgálják minél helytállóbb döntések meghozatalát.

Arra is van példa, hogy az önkormányzat kifejezetten a fogyatékos emberek problémáinak kezelését szolgáló bizottságot hozott létre és működtetett. Nagyobb településeken ilyen bizottság működésének is van létjogosultsága, külö-

nösen akkor, ha az önkormányzat valóban kívánja a maga felelősségi körében az esélyegyenlőségi törvény gyakorlati megvalósítását.

1998. évi XXVI. törvény indokolása a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról

ÁLTALÁNOS INDOKOLÁS

A törvény megalkotása összhangot teremt a hazai szabályozás és a magyar részvétel szempontjából fontos nemzetközi szervezetek (Európai Unió, Európa Tanács, ENSZ) fogyatékosügyügi egyezményei, rendelkezései, ajánlásai között.

A törvény előkészítésében mintegy 150 országos szervezet, nonprofit szervezet, szakszemély és érintett vett részt. Hozzávetőleg 80 szakértői háttértanulmány készült és 30-40 szakértői egyeztetés történt.

A törvény megalkotását évek óta felfokozott várakozással kísérik az érintettek és az országos érdekvédelmi szervezetek is.

A fogyatékos személyek helyzete Magyarországon

Magyarországon több százezer, társadalmi életében súlyosan akadályozott fogyatékos személy él. Közöttük több tízezres nagyságrendben vannak olyanok, akiknek veleszületett vagy szerzett fogyatékosága súlyos. A mindennapokban ritkán lehet találkozni velük, mert gyakran otthonukban, vagy intézetbe zárva élnek, az utcára lehetőségek hiányában és egyedül ki sem jutnak. A vakok, értelmi sérültek, vagy nehézségek árán tudnak csak tájékozódni, a kerekesszéket használó mozgássérültek az utcákon, a boltokban nem tudnak közlekedni, a siketek, vagy súlyos beszéd fogyatékosok nem tudnak kommunikálni. Az a tény, hogy a valóságban nem tudnak élni bizonyos jogaikkal, nem csak az ő, hanem egy szélesebb személyi kör – hozzátartozóik, családjuk – életlehetőségeit is korlátozza.

Ezeknek az amúgy is rendkívüli nehézségekkel birkózó személyeknek további gondot okoz, hogy a társadalom a foglalkoztatás, a tömegkommunikáció, a közlekedés, a tanulás, az egészségügyi szolgáltatások, a sport, a pihenés területén hátrányos megkülönböztetésben részesíti őket. Megfelelő jogi eszközök hiányában képtelenek magukat megvédeni, érdekeiket érvényesíteni. Velük kapcsolatosan a társadalom legfőbb célja az lehet, hogy hátrányaik kompenzálásával biztosítsa számukra a jogérvényesítés valódi egyenlőségét és hozzájáruljon esélyeik kiegyenlítéséhez. Ez az esélyegyenlősítést azt a folyamatot jelenti, amelynek során a fogyatékos kisebbség számára hozzáférhetővé válik a fizikai és kulturális környezet, a közlekedés, a szociális és egészségügyi szol-

gáltatások, az oktatás, a munkalehetőségek, a szórakozás, a sport és lehetővé válik a lakhatás formájának szabad megválasztása.

A Magyar Köztársaság Alkotmánya szerint minden állampolgárnak joga van személyi méltóságának tiszteletben tartásához, joga van a többi állampolgárhoz hasonlóan az oktatásra, a közintézmények használatára, a nyílt munkaerőpiacon való munkavállalásra, szórakozásra, kultúrára, egészségügyi ellátásra, a szociális védelemre, az egészségügyi szolgáltatások igénybevételére, a vallásgyakorlásra és a részvételre az őt érintő döntések előkészítésében. A fogyatékos állampolgárokat ugyanazok a civil és politikai jogok, gazdasági, szociális és kulturális jogok illetik meg, mint bármely más állampolgárt.

A fogyatékos személyekkel szembeni jogsértések a mindennapi élet számottevő területein gyakoriak. A fogyatékos személyek problémáinak kezelése ma már nem képzelhető el a jelenlegi szétaprózott jogszabályi háttérrel. Az érintettekről ma legalább 30-40 különféle jogszabály rendelkezik, gyakorta egymásnak elveiben is, gyakorlatában is ellentmondó eredménnyel.

A fogyatékos személyekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés tilalmának rögzítése azért rendkívül fontos, mert előítéletek és megfélemlítés nehezítik életüket.

A hazai rehabilitáció komplex rendszerré alakítása valójában sohasem történt meg. A korábbi, ezirányú rendelkezéseknek lehetetlen érvényt szerezni a rendszerváltozást követően alapjaiban átrendeződött viszonyok között.

Az ellátások gyakran átfedőek, igazságtalanul kialakítottak, vagy időközben, a működés során váltak azzá. A támogatások jelenleg túlzottan sokrétűek, indokolatlanul szerteágazóak és nem egymásra épülők. Ennek oka, hogy a különféle támogatások az elmúlt évtizedek során eltérő időpontokban és különböző szemléletben, különféle társadalmi-gazdasági környezetben keletkezett jogszabályok alapján jöttek létre.

A jelenlegi ellátórendszer elmei nincsenek összhangban egymással, egyes csoportok támogatásai sokrétűek, másokéi pedig homogének, illetve igen csekély mértékűek.

A jelenlegi ellátást végző – nagy létszámú, tárgyi és személyi adottságaiban kedvezőtlen – szociális intézményhálózat már jelenleg is alkalmatlan feladata elvégzésére.

Mindezek miatt szükséges a rugalmatlan ellátó intézményrendszer, az egész rehabilitáció, illetve az ellátások újragondolása.

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény megalkotása fontos az érintettek, az érdekükben működő szakemberek és a szolgáltató szervezetek számára. Elsősorban maguk az érintettek, jelentős számú tagot tömörítő érdekvédelmi szervezetei, a nonprofit szolgáltató szervezetek és a szakszemélyek is egy évtizede számítanak rá.

Ezt illusztrálják különféle megmozdulások, petíciók és a Népjóléti Minisztériumba 1997 júniusában hivatalosan eljuttatott összesen 1686 db., névvel, címmel ellátott aláírás, melyek sürgetik a fogyatékosok esélyegyenlőség-törvényének még 1997-ben történő megalkotását.

Ugyanebbe a sorba illeszkednek a De juRe Alapítvány, a sérült személyek jogaiért, 1996. évi gyulai és 1997. évi siófoki konferenciájának állásfoglalásai.

Továbbá az egészségkárosodott és fogyatékos személyek önálló életvitelének lehetőségeit tárgyaló, 1996 októberében, Szombathelyen rendezett konferencia résztvevői, akik a miniszterelnök úrhoz fordultak a törvény megalkotását sürgető beadványukkal.

A törvény megalkotását sürgető levél érkezett 1997 nyarán az Országgyűlés elnökéhez, a belügyminiszterhez és a népjóléti miniszterhez Jász-Nagykun-Szolnok megye közgyűléséről 1997 júliusában.

A törvény megalkotására korábban a tárca politikai államtitkára, később a népjóléti miniszter is ígéretet tett az Országgyűlésben.

Az „esélyegyenlősítés” olyan eszme, mely illeszkedik mindkét koalíciós párt programjához, ennek megfelelően az 1994-ben megkötött koalíciós megállapodás tartalmazza e törvényjavaslat benyújtásának szándékát.

Számos nemzetközi egyezmény definiál olyan jogi és egyéb természetű kötelezettségeket, amelyeknek Magyarország még csak töredékesen, vagy egyáltalán nem tesz eleget. Ez mindenképpen indokoltá teszi a fogyatékos személyek jogainak és a rehabilitációinak magas szintű jogszabályban történő rendezését.

A legfontosabb ezirányú nemzetközi dokumentumok a következők:

- ENSZ: Nyilatkozat a társadalmi fejlődésről és haladásról. 1969. december 11. (2542 – XXIV. sz. határozattal kihirdetve) 11. és 19. cikk,
- az ENSZ Közgyűlés által 1971. december 20-án elfogadott, az Értelmi Fogyatékos Személyek Jogainak Deklarációja (Res. 28/56.),
- az ENSZ Közgyűlés által 1975. december 9-én elfogadott, a Fogyatékos Személyek Jogainak Deklarációja (Res. 34/47.),
- az ENSZ 1983-as, a Fogyatékos Személyekre Vonatkozó Világprogramja (Res. 37/52.),
- a 159. sz. 1983. június 20-án kelt genfi ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezeti (ILO) egyezmény a szakmai rehabilitációról,
- az Európa Tanács 1992-ben elfogadott, Átfogó politika a fogyatékos személyekkel rehabilitációjára c. ajánlása (Recommendation No. R (92) 6),
- az ENSZ Közgyűlés által 1993 nyarán elfogadott „A fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlősítését célzó általános szabályok” (Standard Rules)
- az ENSZ Koppenhágai Nyilatkozata a társadalmi fejlődésről 2. kötelezettség, d) pontja,
- illetve az Európai Tanács Európai Szociális Kartájának 10. cikk 1. bek., és a teljes 15. cikk,
- az ENSZ egyezménye a gyermekek jogairól, 23. és 25. cikke.

Mindegyik említett dokumentum kidolgozásában, illetve elfogadásában, aláírásában, illetve ratifikálásában Magyarország is részt vállalt.

A törvénytervezet mind szellemében, mind tartalmában teljes mértékben megfelel az említett nemzetközi dokumentumoknak is és a fejlettebb nyugati országok jogalkotási és jogalkalmazási gyakorlatának, továbbá az Európa Tanács és az Európai Unió ezirányú politikájának is.

RÉSZLETES INDOKOLÁS

Az 1–4. §-hoz

A kitűzött célok az Alkotmányban foglalt kötelezettségek valóra váltását szolgálják: „A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti.”

A törvény célja a fogyatékos személyekhez való viszonyban új szemlélet kialakítása, (illetve a ma már e téren jelentkező változások rögzítése, felerősítése), amely várhatóan más területekre is kihat majd. Ennek lényege, hogy a fogyatékos személy ne passzív alanya legyen az állam által számára nyújtott ellátásoknak, hanem aktív, önellátásra, társadalmi beilleszkedésre ösztönözzön az ellátás.

A törvény messze túlmutat a mai társadalmi attitűdön, az évtizedek, évszázadok során kialakult és megcsontosodott sztereotípiákon. A fogyatékos személyek problémái kezelésének megszokott módjai helyett személyre szabott programokat, új megoldásokat biztosít. E törvény nemcsak az elfogadott és megszokott jogok kikristályosítására szolgál, hanem arra is hivatott, hogy a jövőben kívánatos magatartásforma kialakulását elősegítse. Ebben az értelemben a törvény valóban már a jövő évezred gondolatait hordozza.

A törvény megfelel a világ és benne Európa fejlett országaiban elfogadott és a fogyatékos személyekkel kapcsolatban megszületett törvények szemléletének, amelyek híven tükrözik az évtizedek folyamán világszerte lezajlott rehabilitációs modellváltást is.

A rehabilitáció új irányzata a segélyezésre szoruló kiszolgáltatott, sérül fogyatékos személy helyébe a saját életéről dönteni képes, a társadalomba hasznos munkája révén integrálódó fogyatékos személyt helyezi. A fejlett társadalmak nem csupán humanitárius indíttatásból érkeztek el a fejlődésnek erre az állomására, hanem azért is, mert ez a megoldás a társadalom számára a legolcsóbb. Az egészségkárosodás akkor válik csak fogyatékosná, ha a társadalom azzá teszi, és ezt követően a fogyatékos társadalmi kezelése valóban mérhetetlen anyagi eszközöket igényel már.

A törvény

- magas szinten deklarálja a fogyatékos személyek jogait,
- a deklarált jogok érvényesülése érdekében kötelezettségeket ír elő,
- a fogyatékos személy jogainak gyakorlását a jogvédelem eszközével is biztosítja,
- ahol a hátrányok másképpen nem kiküszöbölhetők, azokon a területeken hátránykompenzációs céllal pozitív diszkriminációt alkalmaz.

Az 5–11. §-hoz

A törvény megfogalmazza a fogyatékos személyek jogait.

A fogyatékos személyek jogainak törvényi szintű megfogalmazására azért van szükség, hogy esetükben az Alkotmány biztosította jogok éppúgy érvényesülhessenek, mint a nem fogyatékos állampolgárok esetében. A fogyatékos személyek jogainak megfogalmazása különösképpen a környezet, a kommunikáció, a közlekedés és a támogató szolgáltatások, illetőleg a segédeszközök terén történik meg.

A fogyatékos személyek társadalomban történő esélyegyenlősítése szempontjából az egyik életfontosságú jog az akadálymentes, felismerhető és biztonságos, épített környezethez fűződik.

Akadálymentes, vagy adaptált környezet, az ahol a különböző fogyatékos-sággal élő emberek könnyen, biztonságosan, önállóan, szabadon mozoghatnak.

Ez lehet egy-egy épület, de vonatkoztathatjuk egy városrészre, vagy akár egy egész városra, tágabban arra, hogy az országban egyik helyről a másikra hogyan lehet eljutni. A cél az adaptált, mindenki számára önállóan használható épített környezet.

Amennyiben önállóan szabadon tud mozogni a fogyatékos személy, természetesen önállósága növekszik, ezzel együtt kevesebb segítséget, szolgáltatást kell igénybe vennie.

Akadálymentesség alapvető szempontjai:

1. hely a vízszintes közlekedéshez
2. bejáratok (szélesség, magasság, elegendő tér a nyitáshoz, záráshoz)
3. függőleges közlekedést segítő eszközök (lift, lejtő)
4. tér a rendeltetésszerű használathoz
5. könnyű kezelhetőség

Az „akadály” fogalma alatt értendő:

- a) mozgássérült, fogyatékos személy esetében kerekesszékek, mankó, bot használatkor: szintkülönbség helyszűke, keskeny átjáró, bejárat kerekesszékből el nem érhető kezelő szerkezet, (kilincs, lift gomb, vízcsap stb.)

Vak, gyengénlátó fogyatékos személy esetében:

- b) szintkülönbség jelzés nélkül, átjáró jelzés nélkül, falból kiemelkedő tárgyak jelzés nélkül, nem állandó kültéri, beltéri eszközök (pl. hirdetés) tájékoztatói lehetőségek hiánya.
- c) Siketek személyek esetében a megfelelően elhelyezett és látható információk hiánya a közterületeken, épületekben, közlekedést kiszolgáló helyiségekben.

A törvényben a kommunikáció terén megfogalmazott jogok elsősorban a kommunikációban gátolt fogyatékos személyek szempontjából fogalmazódnak meg. A fogyatékos személy pontosan fogyatékos-sága miatt nehezebben jut információkhoz, vagy a mások számára hozzáférhető értelmezhető információ számára nem értelmezhető. Ezért kell kiemelni a közérdekű és a mindennapi életet szolgáló információkhoz való hozzájutás biztosítását, mert ennek hiá-

nyában jogaiban korlátozott lesz. Mindennapi információhoz való hozzájutást segíti a babasírás jelző, telefax, a fénycsengő, a tapintható vagy hangosan beszélő óra, a liftben fényjelzés, hangjelzés, valamint a közérdekű információkat eljuttató információhordozók, így különösen a képűjság, feliratozott filmek, jeltolmács által fordított hírek. A törvény általános követelményeket fogalmaz meg. A közlekedési rendszerek átalakítását, fejlesztését 2010-ig kell olyan mértékben fejleszteni, hogy az e törvényben meghatározott jogokat biztosítsa. Nemzetközi gyakorlatban elfogadott, hogy az új létesítményeket az akadálymentesség követelményrendszerének megfelelően tervezik, a már működő egységeket pedig fokozatosan teszik alkalmassá.

Az alkalmassá tétel egyik hatékony eszköze a hálótér alapján megvalósított akadálymentesség, amikor is a legforgalmasabb csomópontoktól kiindulva valószínűsítjük meg az akadálymentes közlekedés lehetőségét egy-egy egységen belül. A tömegközlekedés terén a MÁV eddig megtett lépései figyelemre méltóak. Terveik szerint öt éven keresztül 150 millió Ft/év fejlesztéssel jelentős eredményeket lehet elérni. Ezzel a költségek tervezve az állomások kiszolgáló egységei is alkalmasakká válnának a fogyatékos emberek akadálymentes utazási feltételeinek a biztosítására. A fővárosban jelenleg kettő akadálymentes kisbusz közlekedik. A két busz helyett tíz akadálymentes kisbusz elegendő lenne az eddig jelentkező igények kiszolgálására. Az IKARUS Gyár rendelkezik megfelelő gyártási kapacitással. A ma forgalomban lévő buszoknál tizenöt százalékkal drágábban tudna – megrendelés esetén – akadálymentes közlekedési feltételeknek megfelelő – lifttel ellátott buszokat – gyártani. Sorozatgyártás esetén a tizenöt százalékos ártöbblet is mérsékelhető lenne. A jövőben a tender kiírásoknál figyelembe kell venni, hogy hazai gyártásból ilyen buszok beszerezhetőek.

A fogyatékos személye számára biztosított parkolóhelyek szerepe azért kiemelkedő jelentőségű, mert amennyiben saját vagy más által biztosított gépjárművel közlekedik a fogyatékos személy, a parkolók léte teszi hozzáférhetővé, elérhetővé a többi szolgáltatást. A fogyatékos személy által használható parkoló helyigénye nagyobb az átlagosnál.

A fogyatékos személyek közlekedés terén a törvényben megfogalmazott jogai egyfelől több évtizedes „adósság” törlesztését jelentik: a magyarországi közlekedési rendszer egyáltalán nem nevezhető fogyatékos-barátnak. Ugyanakkor azonban nyilvánvaló tény, hogy amennyiben hosszabb-rövidebb időn felül eljut országunk az Európai Unió teljes jogú tagságáig, akkortól fogva az Európai Unió közlekedési normái lesznek kötelezőek Magyarországon is.

A támogató szolgálat és a segédeszköz a fogyatékos személy önállóságát teszi lehetővé. Amennyiben a fogyatékos személy nem jut hozzá a számára szükséges eszközökhöz, támogató szolgálathoz, úgy jogait nem tudja gyakorolni, jogfosztottá válik, sarkítottan fogalmazva a napi élet válik lehetetlenné, elviselhetetlenné, emberi méltósága sérül.

A támogató szolgálat mindig személyes segítséget jelent (pl. jeltolmács szolgáltatás stb.).

Bizonyos szolgáltatások, amelyek kevesebb szakértelmet kívánnak szervezhetők önkénteseket foglalkoztató szervezetek által (pl. bevásárlás, kulturális programok, sportolás).

A 12–18. §-hoz

A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK ESÉLYEGYENLŐSÍTÉSÉNEK CÉLTERÜLETEI

A törvény az esélyegyenlősítés célterületeiként – különösképpen az egészségügy, az oktatás, a foglalkoztatás, a lakóhely, illetőleg a kultúra és a sport területét – fogalmazza meg. Az említett területek rendelkezései megfelelnek mind az ENSZ „Általános szabályok a fogyatékos emberek esélyegyenlősítése érdekében”, mind pedig az Európa Tanács „Átfogó politika a fogyatékos személyek rehabilitációjára” című dokumentumaiban megfogalmazottaknak.

EGÉSZSÉGÜGY

Az általános szabályozáson túl e területen szükség van a pozitív diszkriminációra, többletjogok, de inkább többletfeltételek biztosítására, annak érdekében, hogy az állampolgári jogokban megfogalmazott egészségügyi ellátás megillessen a fogyatékos személyt.

A törvény 12. § (1) bekezdése olyan esetekre utal, amikor nem teljesen nyilvánvaló, hogy fogyatékosága miatt a személyt más kezelésben, ellátásban kell részesíteni (pl. epilepsziás értelmi fogyatékos gyerek fogászati ellátása).

A 12. § (2) bekezdése azt hivatott szabályozni, hogy a fogyatékos személyt esetleg élete végéig elkísérő betegség se jelentse, hogy őt betegként az indokoltnál hosszabb ideig kórházban kezeljék. Kerülni kell a hospitalizációt, a betegségtudattal rögzülő önállótlanulás kialakulását.

Az egészségügyi dolgozók képzése során biztosítani kell a fogyatékos személy egészségügyi ellátásával kapcsolatos ismereteket, ezért a törvény 12. § (2) bekezdése szakmai követelményt fogalmaz meg az egészségügyi dolgozók képzésével, képesítésével kapcsolatban.

OKTATÁS, KÉPZÉS

Az oktatás, képzés célja a fogyatékos személy jogainak kiteljesítése. Az oktatás, képzés a rehabilitációs folyamat fontos meghatározó eleme.

FOGLALKOZTATÁS

Az Alkotmány rögzíti a munkához való jogot, azonban a fogyatékos személyes esetében ezt a jogot az integrált, nem elkülönített munkahelyen való munkavállalásra vonatkozó joggal kell kiegészíteni. Továbbá szükséges rögzíteni, a munkáltató adaptációs kötelezettségét is a fogyatékos személy szükségleteinek meg-

felelősen. Ezzel biztosítható, hogy a fogyatékos személy foglalkoztatása, munkaerő-piaci rehabilitációja valóban megtörténjen.

A foglalkoztatással kapcsolatos rendelkezések a speciális védett munkahely szabályozásának újragondolását is rögzítik.

A 19–21. §-hoz

A REHABILITÁCIÓ

A fogyatékos személyek – állapotából adódó – egyik legfontosabb joga a rehabilitációhoz fűződik. Ennek érdekében a törvény által megfogalmazott állami kötelezettség, hogy az állam rehabilitációs szolgáltatásokat biztosítson számukra.

A legfontosabb feladatok a fogyatékoság tényének és mértékének megállapítása, a fogyatékos személy meglévő, illetőleg fejleszthető képességeinek megfelelő, személyre szóló rehabilitációs program megtervezése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások megszervezése. Ezt a tevékenységet egy új, a kormány által létrehozandó közalapítvány látja el.

A 22–23. §-hoz

A törvény megalkotása révén megkezdődik az ellátások újraszabályozása.

Bár a fogyatékos személyeket érintő ellátórendszer teljes átalakításra szorul, ez a rendszer összetettsége és költségigényessége folytán csak fokozatosan, több évre ütemezett tervezés keretein belül vihető végbe.

Ennek első lépése a súlyos fogyatékossgal élő állampolgárok új ellátási formájának bevezetése. A fogyatékossgai támogatás annak az egyszerű elvnek a legitimálása, amely szerint a fogyatékos személynek kizárólag fogyatékossga okán keletkező többletköltségei állami intézkedések által kompenzálандók.

A törvény a fogyatékossgai támogatás havi összegét az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 80%-ában határozza meg.

A 24–25. §-hoz

AZ ORSZÁGOS FOGYATÉKOSSÁGÜGYI TANÁCS

A Tanács a kormány fogyatékossgüggyel kapcsolatos feladatainak ellátását segíti. Kialakításával a jelenlegi fogyatékossgügyi rendszer egyik régóta hiányzó, és az ENSZ által különféle ajánlásokban évtizedek óta minden tagállam számára javasolt eleme teremődik meg.

Összetételénél fogva – nemcsak a leginkább érintett szaktárcák képviselőit foglalja magába, hanem a fogyatékos személyek országos érdekképviselési szervezeteinek és fogyatékossgügy terén működő nonprofit szervezetek képviselőit, hanem az önkormányzatok országos érdekképviseléseit is reprezentálja –

alkalmas egy kiegyensúlyozott és politikai stabilitással is bíró, szakmailag megfelelő módon megalapozott, országos szintű tevékenység koordinálására.

A Tanács a kormányzati szintű, a fogyatékos-szervezetek ügyét érintő döntések végrehajtásának folyamatában ellenőrző, elemző és értékelő tevékenységet végez. Véleményezi a fogyatékos személyeket érintő jogszabályok tervezeteit, koordinálja a minisztériumok fogyatékos-szervezetek ügyét érintő tevékenységét, rendszeresen tájékoztatja a kormányt a fogyatékos személyek élethelyzetének alakulásáról, és közreműködik az Országos Fogyatékos-szervezetek Program kialakításában és végrehajtásában.

A 26. §-hoz

AZ ORSZÁGOS FOGYATÉKOSSÁGÜGYI PROGRAM

A Program elsődleges funkciója a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének megteremtéséhez elengedhetetlen kormányzati intézkedések tervezett formában történő megalapozása. Így a törvény szellemének megfelelően a jövőbeni középtávú intézkedések szakmai háttérét szolgálja. Ezen belül különös fontossággal bír a fogyatékos-szervezetekkel élő népesség társadalmi helyzetének alapos feltárása, a rehabilitáció fejlesztéséhez kapcsolódó középtávú célok meghatározása, a fogyatékos személyek és családjuk életminőségének javításához szükséges feltételrendszer kialakulásának előkészítése.

AZ ÖNÁLLÓ ÉLETVITEL

A hazai gyakorlatban elsikkad a legfontosabb a lehetőség szerint maximális mértékű önálló életvitel elősegítése.

A helyes szemléletnek a törvény számos rendelkezésében visszatérő megalapozása azt eredményezné, hogy a fogyatékos személyek lehetséges önálló életvitelhez segítségével egyre kisebb terhet jelentenének a társadalomnak.

Valóságos arányok alakulnának ki a támogatandók között: aki olyan súlyos fogyatékos-szervezetekkel bír, hogy semmiképpen sem képes önállóságra, ő bővebb, minden szükségletére és igényére kiterjedő ellátásban részesülhetne, akitől viszont joggal elvárható a nagyrészből önellátás, annak személyes gondjai nem terhelődjenek a szükséges mértéken túl a közösségre.

Mind a fogyatékos személyek környezete (családja, szomszédsága stb.) mind a civil területen meglévő lehetőségek (anyagiak, szakmaiak, a nonprofit szervezetek és az önkéntesek) mozgósíthatókká válnának nem esetleges, hanem tervezett és kiegyensúlyozott módon.

A nagy, bentlakásos ellátást biztosító fogyatékos-intézmények mellett alternatív kiscsoportos lakóotthoni struktúra létrejötte felé mutat.

A jelenlegi intézményrendszer megtartása mellett rásegít az országban már megindult lassú szerves fejlődésre, amelynek eredményeként hosszú távon felnyílnak és normalizálódnak a totális intézmények is. Az ellátórendszer ezzel

egy magasabb életminőséget lehetővé tevő és hosszú távon költséghatékonyabb irányba mozdulhat el.

Az ellátó intézményekkel kapcsolatos alapelv a fogyatékos gyermek lehetőség szerint családban tartásának, vagy ha erre nincs lehetőség, befogadó családba kerülésének előnyben részesítése. Szükséges a jelenlegi bentlakásos intézményrendszer mellett a kis létszámú, családi lakóotthon-hálózat már megindult kiépülésének az integráció és normalizáció elvei alapján történő támogatása.

A támogató szolgálatok kialakulásánál a jövőben egyes, súlyos fogyatékos-sággal élő személyek esetében a legégetőbb problémák megoldására tekintettel kell lenni (pl. a speciális jeltolmács igénybevétele nélkül teljesen kommunikáció-képtelen siketvakok esete). Emellett szükséges az önálló életvitelre képessé tehető személyek számára a legszükségesebb ilyen irányú szolgáltatások nyújtása, amely országos szinten, hosszabb távon költségcsökkentő és a rendszert modernizáló tényező (személyi segítő szolgálat súlyos mozgássérültek számára).

A 27–30. §-hoz

A törvény a személyhez fűződő jogok közé sorolja a fogyatékos-sággal kapcsolatos jogokat. Így a jogsérelem (joghátrány) esetén a védelem analóg módon illeti meg a fogyatékos személyt.

A törvény 1999. január 1-jén lép hatályba, és 1999. szeptember 30-áig kell megalkotni a fogyatékos-sági támogatásról szóló kormányrendeletet. A fogyatékos személyek életminőségének javítását szolgáló építésügyi, közlekedési, oktatási intézkedéseket távlatosan 7–12 évben határozza meg a törvény.

10/2006. (II. 16.) OGY-határozat az új Országos Fogyatékossgügyi Programról

ELTE GYK, Budapest, 2009

Fogyatékossg-politikai szakismeretek
10/2006. (II. 16.) OGY-határozat az új Országos Fogyatékossgügyi Programról

Tartalom

MELLÉKLET A 10/2006. (II. 16.) OGY-HATÁROZATHOZ	250
Országos Fogyatékos-ság-ügyi Program 2007–2013	250
I. fejezet A Program alapelvei	250
II. fejezet A fogyatékos személyek társadalmi helyzetének bemutatása	253
1. A fogyatékos személyek demográfiai adatai	253
2. A fogyatékos személyek képzettsége	254
3. A fogyatékos személyek foglalkoztatottsági adatai	254
4. A szociális ellátás adatai	255
5. A társadalmi kirekesztettségéről	255
6. Egyenlő esélyű hozzáférésről	255
III. fejezet Az Országos Fogyatékos-ság-ügyi Program céljai	256
1. A rehabilitációval kapcsolatos célok I.	256
2. A fogyatékos személyeket érintő társadalmi szemlélet kedvező irányú megváltoztatásához szükséges tennivalók	257
3. A fogyatékos személyek és családjuk életminőségének javítása	260
4. A fogyatékos személyeknek a társadalom életében való aktív részvételének elősegítése	266
5. A rehabilitációval kapcsolatos célok II.	269
IV. fejezet Az esélyegyenlőség megteremtéséhez szükséges eszközök és intézmények	270
V. fejezet A kitűzött célok megvalósításához szükséges pénzügyi források	272

1. Az Országgyűlés – a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.) 26. §-a alapján – megtárgyalta és elfogadta az Országos Fogyatékosügyi Programról szóló 100/1999. (XII. 10.) OGY-határozat felülvizsgálata során elkészített, az országgyűlési határozat *mellékletét* képező, a 2007–2013. évekre vonatkozó Országos Fogyatékosügyi Programot (a továbbiakban: Program). A Program épít az Országos Fogyatékosügyi Program 2001–2003. évi végrehajtásáról és az ezzel összefüggésben megtett kormányzati intézkedésekről szóló jelentés elfogadásáról szóló 6/2005. (II. 25.) OGY-határozatban foglaltakra, összhangban áll a nemzetközi szerződésekkel, valamint összeegyeztethető rendelkezéseket tartalmaz az Európai Unió intézményeinek jogi aktusaival.

2. Az Országgyűlés felkéri a Kormányt, hogy a Program alapján – a fogyatékos személyek országos érdekvédelmi szervezeteivel, illetve az Országos Fogyatékosügyi Tanáccsal együttműködve – legkésőbb 2006. augusztus 31-éig dolgozza ki az Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásáról szóló, a 2007–2010. évekre vonatkozó középtávú intézkedési tervet, a feladatok, a felelősök és a szükséges források meghatározásával.

3. A Kormány a Program teljesítéséről kétévente jelentést készít az Országgyűlés részére. Az első jelentést 2008. március 31-éig kell elkészíteni.

4. Az Országgyűlés felkéri a Kormányt, hogy az európai uniós tagsággal összefüggő tervek, programok készítése során vegye figyelembe és érvényesítse a Program alapelveit és célkitűzéseit, különös tekintettel a II. Európa Tervre, a Nemzeti Foglalkoztatási Akciótervre, a társadalmi befogadásról szóló memorandum és az Európai Unió társadalmi kirekesztés elleni stratégiájának célkitűzései alapján készített Nemzeti Cselekvési Tervre.

5. Az Országgyűlés felkéri a Kormányt, hogy gondoskodjon a fogyatékos személyek érdekvédelmi és a nekik szolgáltatást nyújtó civil szervezetek, a fogyatékos személyeket foglalkoztató munkáltatók, valamint az önkormányzati szövetségek tanácsa bevonásával a Program végrehajtását segítő és ellenőrző Monitoring Bizottság létrehozásáról és folyamatos működtetéséről.

6. Az Országgyűlés e határozatával felkéri

- a) a fogyatékos személyek érdekvédelmi és a nekik szolgáltatást nyújtó non-profit szervezeteket, a helyi önkormányzatokat, a kormányzati és önkormányzati intézményeket, munkáltatókat, hogy tegyenek meg mindent a Programban megfogalmazott célok megvalósításáért,
- b) a tömegtájékoztató szervek vezetőit és munkatársait, hogy vállaljanak részt a Program megismertetésében, a fogyatékos személyeket érintő társadalmi szemlélet kedvező irányú megváltoztatásában,
- c) a fogyatékos személyeket arra, hogy – kötelezettségeik teljesítése mellett – közösségi, helyi, kistérségi, megyei, regionális és országos szinten vállaljanak aktív és kezdeményező szerepet saját jogaik biztosításában, vegyenek részt a sorsukat érintő kérdésekben.

7. Az Országgyűlés felkéri az esélyegyenlőségért felelős minisztert, hogy jelen országgyűlési határozat, illetve annak mellékletét képező Program megjelentetéséről a fogyatékos személyek különböző csoportjai eltérő kommunikáci-

ós szükségleteire figyelemmel gondoskodik; látássérült személyek számára Braille-formátumban, valamint a minisztérium honlapjának „vak- és gyengénlátó-barát” kialakításával, hallássérült személyek számára jelnyelvi tolmácsolással készített videó-fájl formátumban, értelmileg akadályozott és autizmussal élő személyek számára könnyen érthető nyelvezet alkalmazásával.

8. Ez a határozat a közzététele napján lép hatályba. Ezzel egyidejűleg az Országos Fogyatékosügyi Programról szóló 100/1999. (XII. 10.) OGY-határozat hatályát veszti.

MELLÉKLET A 10/2006. (II. 16.) OGY-HATÁROZATHOZ

Országos Fogyatékosügyi Program 2007–2013

I. fejezet

A Program alapelvei

A Program alapelvei horizontális jellegűek, melyek szem előtt tartása és érvényesítése a program végrehajtásában érdekelt valamennyi partner feladata.

A *prevenció elvének* értelmében a társadalomnak mindent meg kell tennie a fogyatékosokat okozó balesetek és betegségek megelőzése érdekében. A *prevenció szellemében* a fogyatékos személyekkel kapcsolatos magatartás, tevékenység során úgy kell eljárni, hogy ez a fogyatékos állapot rosszabbodását megelőzze.

A fogyatékos személyek társadalmi integrációjának esélyét, illetve életminőségét elsősorban a *család általános társadalmi helyzete* határozza meg. Kiemelt fontosságú, hogy a fogyatékos gyermek nevelése, gondozása és ápolása, valamint a fogyatékos felnőtt támogatása mellett a szülőknek, más családtagoknak marad-e lehetősége munkavállalásra. Ez pedig befolyásolja az esélyek kiegyenlítéséhez szükséges szolgáltatások és segédeszközök elérhetőségét. Ebből következően a Program kidolgozásának fontos alapelve, hogy az nemcsak a fogyatékos személlyel, hanem a fogyatékos személy családjával kapcsolatos tényezőket is tartalmazza.

A fogyatékos emberek heterogén csoportot alkotnak, tagjai – a látás-, hallássérült, mozgáskorlátozott, értelmileg akadályozott, kommunikációban számottevően korlátozott és autizmussal élő vagy súlyosan, halmozottan fogyatékos személyek – eltérő szükségletekkel rendelkeznek. A fogyatékos nőket, illetve az etnikai kisebbséghez tartozó fogyatékos embereket többszörös diszkrimináció sújthatja. *Ezért fontos alapelv, hogy az egyes intézkedéseket az egyéni szükségletek alapján kell megtervezni.*

A *rászorultság, illetve a legsebezhetőbbek fokozottabb védelmének* elve alapján biztosítani kell az esélyegyenlőség megteremtéséhez szükséges intézkedések és feladatok, valamint a fogyatékos személyeknek nyújtott szolgáltatá-

sok és támogatások rendszerének differenciálását a társadalmi hátrányok minimalizálása érdekében. Így a Program elősegíti a társadalmi kohézió megteremtését és képes a társadalmi egyenlőtlenségeket korrigálva a fogyatékos személyek valós társadalmi beilleszkedését elősegíteni.

A fogyatékos személyeket – a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjaiként – ugyanazok a jogok és kötelességek illetik meg, mint minden más állampolgárt. Ugyanakkor egy-egy feladat vagy cselekvés végrehajtásához, élethelyzetben való közreműködéshez – másképpen a jogok érvényesítéséhez – a testi funkciók és/vagy a testi struktúrák sérülése(i) miatt az esélyek kiegyenlítését szolgáló – másképpen a tevékenység akadályozottságát, a részvétel korlátozottságát megszüntető – intézkedésekre van szükség. Ezek a társadalmi akadályok és korlátok diszkriminációt és szociális kirekesztést eredményeznek. A Program az esélyek kiegyenlítésének elvére épül.

A hátrányos megkülönböztetés tilalmának és az előnyben részesítés kötelezettségének elvei a társadalom valamennyi területén érvényesítendő elvek. Fogyatékos személyt nem érhet hátrányos megkülönböztetés, nem részesülhet rá nézve sérelmes elbírálásban, kirekesztésben, fogyatékosága miatt nem lehet korlátozott a más emberek számára elérhető közjavakhoz való hozzáférésben. Miután a fogyatékos személyek az őket mindenki mással egyenlően megillető jogaikkal állapotukból fakadóan kevésbé tudnak élni, ezért indokolt, hogy előnyben részesüljenek.

A személyhez fűződő, illetve a fogyatékos személyeket külön megillető (speciális) jogok védelmének, valamint a támogatott döntéshozatal elvének valamennyi általános szabályban (pl. gyámság, gondnokság) érvényesülnie kell. A támogatott döntéshozatal elve a helyettes döntéshozattal szemben a fogyatékos személy saját döntéshozatalának, egyéni döntési képességétől függő, teljes, minden lehetőségre kiterjedő segítségét jelenti. Ezen alapelv megvalósításának érdekében az államnak megfelelő források biztosításával segítenie kell a fogyatékos embereket, hogy a támogatott döntéshozatalt segítő hálózat épülhessen ki.

A jogok érvényesítéséhez szükséges „Program-elemeken” túl gondoskodni kell a Program végrehajtásának monitorozásáról, illetve a jogok megismertetéséről, a jogvédelmi technikák elterjesztéséről, a jogok védelmével foglalkozó intézmények megerősítéséről.

A fogyatékos személyek nem jótékonykodás alanyai, hanem jogok birtokosai. A fogyatékos személyek nem beteg emberek, hanem saját sorsukért felelősséget vállaló, önálló személyek. Nem eltartottak, hanem munkaképes fogyasztók. Olyan emberek, akik nem igénylik, hogy sorsukról mások döntsenek, mert arra maguk is képesek. Mindezekből következően az intézkedések meghatározásában, majd megvalósításában arra kell törekedni, hogy abból a fogyatékos személyek is kivehessek részüket. Az önrendelkezés elve értelmében a fogyatékos emberek meglévő képességeik és lehetőségeik keretein belül szabadon rendelkeznek életük alakításáról. Az önállóság kiterjed a személyes mozgás, az idő, a tulajdon és a saját test feletti önrendelkezésre. Az önrendelkezés és az emberi méltóság tisztelete érdekében valamennyi támogatás odaítélésénél fi-

gyelemben kell venni azt az elvet, hogy a fogyatékos ember maga rendelkezhesse élete célkitűzéseiről, az azokhoz vezető utakról, megvalósítandó emberi és morális értékeiről. A támogatásoknak nem szabad megfosztania a fogyatékos embereket mindattól, amit önállóan is el tudnak érni, amit önállóan is képesek megvalósítani.

A *szubszidiaritás elve* alapján biztosítani kell, hogy a fogyatékos személyek a szükséges szolgáltatásokhoz a lakóhelyükön vagy ahhoz a lehető legközelebbi településen jussanak hozzá, illetve, hogy a fogyatékos személyekkel kapcsolatos döntések és intézkedések helyi szinten kerüljenek megfogalmazásra és megvalósításra.

Az *integráció elve* feltételezi, hogy a fogyatékos emberek a mindennapi folyamatokban (pl. oktatás, szociális és gyermekvédelmi ellátás, foglalkoztatás, sport, kultúra) kapcsolatot létesíthetnek és tarthatnak fenn más emberekkel, valamint a társadalmi és gazdasági intézmények legszélesebb körével. Az érintkezés feltételeinek biztosítása magában foglalja a társadalom tagjainak érzékenyvé tételét (társadalmi befogadás), a fizikai helyváltoztatáshoz szükséges sajátos körülmények erősítését (akadálymentes közlekedés, egyenlően hozzáférhető fizikai környezet), a megfelelő kommunikációs eszközök és technikák használatát (pl. vak- és gyengénlátó-barát honlapok, jelnyelvi tolmácsolás, könnyen érthető nyelvezet és piktogramok használata). A kapcsolatok létesítésének és fenntartásának hagyományos, személyes jellegű módszere mellett az integráció elvének megvalósulását korszerű technikai eszközökön keresztül (internet-hozzáférés, elektronikus levelezés, mobiltelefon használata), korszerű módszerekkel (táv munka, távoktatás) is elérhetjük. Különös figyelemmel kísérendő és támogatandó – különösen az egészségügyi, oktatási, szociális és gyermekvédelmi szolgáltatások igénybevételekor – az, hogy a fogyatékos emberek folyamatos kapcsolatot tarthassanak fenn családtagjaikkal. A társadalmi integráció erősítése érdekében fontos, hogy a támogatások igénybevétele szélesebb körű és intenzívebb kapcsolatrendszer kiépítését és ápolását jelentse. Minden, a társadalmi kapcsolatok megszakításához és a kirekesztéshez vezető lépés elkerülendő és – indokolt esetben – szankcionálandó. Minden indokolatlanul szegregáló intézkedés, szakmai elv felülvizsgálatra szorul.

A *normalizáció elve* alapján a fogyatékos személy számára a társadalom más tagjaival azonos életmód és hétköznapi életfeltételek válnak elérhetővé. Úgy kell tehát a körülményeket kialakítani, hogy azok a társadalom megszokott feltételeinek és életmódjának a lehető legteljesebb mértékben megfeleljenek.

A *rehabilitáció elvének* megfelelően a fogyatékos embereket képessé kell tenni arra, hogy érdemi erőfeszítéseket tehessenek állapotuk és képességeik javítására, vagy azok romlásának megállítására, lassítására. A rehabilitáció elve feltételezi a fogyatékos emberek együttműködését a megfelelő közszolgálati intézményekkel. Így lehetőségük van arra, hogy befolyásolják a rehabilitáció konkrét céljait és eszközeit, hogy együttműködésüket egyenlő felek megállapodásaként, írásban rögzített, és kölcsönös garanciákat tartalmazó rehabilitációs szerződések, egyéni rehabilitációs tervek foglalják keretbe.

Az egyenlő esélyű hozzáférés elve azt jelenti, hogy a fogyatékos emberek a többségi társadalom tagjaival azonos minőségben és mennyiségben tudják igénybe venni a közszolgáltatásokat. Ehhez a közszolgáltatásokat a fogyatékos személyek különböző csoportjai eltérő szükségleteire figyelemmel kell megszervezni.

Az egyetemes tervezés elve azt jelenti, hogy a minket körülvevő világot (épített és mesterséges környezetet) nem átalakítani szükséges a fogyatékos személyek szükségletei szerint, hanem eleve úgy kell azt megtervezni, hogy a fogyatékos személyek számára is hozzáférhető és használható legyen.

A semmit rólunk, nélkülünk elve azt jelenti, hogy a fogyatékos személyek saját jogon vagy a maguk választotta képviselőik útján, értelmi fogyatékos, autizmussal élő és súlyosan-halmozottan fogyatékos emberek esetében saját jogon vagy szüleik útján részt vesznek az életüket meghatározó döntések előkészítésében, a döntésekben és a döntések végrehajtásában. Különösen vonatkozik ez a kormányzati és önkormányzati jogalkotásra, a fogyatékos személyek életkörülményeinek javítását célzó fejlesztési források elosztására.

II. fejezet

A fogyatékos személyek társadalmi helyzetének bemutatása

1. A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK DEMOGRÁFIAI ADATAI

A fogyatékos személyek létszámának felmérésére az 1990. évi és a 2001. évi népszámláláskor került sor, ez utóbbi szerint 577 ezer fő volt a számuk, ez a népesség 5,7%-át tette ki. Az adatfelvétel – a KSH szerint is – alulbecsüli a fogyatékos népesség adatait, így a létszám 600 ezer főre becsülhető.

A fogyatékos személyek demográfiai összetételére jellemző, hogy közöttük jelentősebb számban vannak időskorúak, mivel a fogyatékos személyek nagy része nem születésétől fogva sérült, hanem életkora előrehaladtával betegség vagy baleset következtében vált azzá. A fogyatékos személyek között a 60 év-nél idősebbek aránya 44,8%, több mint kétszerese a népesség egészében képviselt arányhoz viszonyítva. A fogyatékoságot leginkább valamilyen tartós betegség idézi elő (53,8%). A fogyatékos személyek 17%-a születése óta szenved fogyatékoságban.

A 2001. évi népszámlálás kategóriái szerint megállapítható, hogy a fogyatékos személyek közül legnagyobb arányt a testi fogyatékosok és a mozgássérültek képviselik együttesen (43,6%), míg az értelmi fogyatékosok aránya megközelítőleg 10%, a vakok és gyengénlátók aránya 14,4%. Az egyéb fogyatékoságban szenvedők aránya az 1990. évi adathoz képest (6,7%) 21,6%-ra növekedett. Hallás-, beszédzavar-fogyatékoságban kb. 10%-uk szenved.

A fogyatékos személyek 22,7%-a egyedül élt, 57%-a lakott másodmagával (de nem fogyatékos személlyel), további 10,5%-uk három vagy annál nagyobb létszámú háztartásban élt, míg megközelítőleg 8%-uk intézetben kapott elhelyezést.

A fogyatékos személyeket magukba foglaló családok 19%-ában van fogyatékos gyermek. A kétszülős családoknál ez a mutató 15%, az egyszülős családoknál 45%. Különösen nehéz helyzetben vannak azok a családok, ahol mindkét, illetve mindhárom gyermek fogyatékos. A fogyatékos gyermeket gondozó családok 2,9%-a, illetve 0,3%-a tartozik ebbe a körbe.

A fogyatékos és nem fogyatékos emberek régiónkénti területi megoszlása jelentősen eltér egymástól. A dél-alföldi és észak-magyarországi régióban nagyobb a fogyatékos emberek aránya. A településtípus szerinti megoszlás adatai alapján a fogyatékos emberek magasabb arányban élnek a községekben (40,3%) és kevésbé a fővárosban (14,2%), valamint más városokban (29,6%), mint a nem fogyatékos népesség, akiknek 17,6%-a él a fővárosban, 47,2%-a egyéb városokban és csupán 35,2%-a él községekben.

2. A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK KÉPZETTSÉGE

A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a fogyatékos személyek 13,2%-a valamilyen speciális általános iskolában végezte tanulmányait. Az általános iskolánál magasabb fokú végzettséggel általában a mozgássérültek rendelkeznek, ennél kisebb arányban a vakok és a hallássérültek, az értelmi fogyatékos tanulók pedig ebből szinte teljesen kirekesztődnek. A tanulásban akadályozott (enyhén értelmi fogyatékos) tanulók a 2004/2005. évi statisztikai adatok szerint 126 speciális szakiskolában tanulhatnak, létszámuk 8369 fő. Ez a létszám duplája az 1991. évinek. A fogyatékos személyek iskolai végzettsége összességében alacsonyabb, mint a népesség egészéé. A népszámlálás adatai szerint a fogyatékos személyek 32%-a nem fejezte be az általános iskolát, s befejezett alacsony fokú iskolázottsággal csak 39%-uk rendelkezett. Ez ugyan jelentős, 9%-os emelkedés, mégis a nem fogyatékos személyek iskolai végzettségének arányától messze elmarad. Szakképesítéssel, illetve érettségivel 25%-uk rendelkezik, míg egyetemi, főiskolai végzettsége a fogyatékos személyek 5%-ának van.

3. A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK FOGLALKOZTATOTSÁGI ADATAI

A 2001. évi népszámlálási adatok kiegészítésre kerültek a fogyatékossgal élők foglalkoztatási adatainak bemutatásával. A fogyatékos személyek minél teljesebb társadalmi integrációjához elengedhetetlenül szükséges az integrált, illetve védett munkaerőpiacon való növekvő jelenlétük.

A 2001. évi népszámlálás szerint a fogyatékos személyek foglalkoztatási mutatója 9%-os volt az 1990. évi 16,6%-hoz képest. Ezzel párhuzamosan a munkanélküli fogyatékos személyek 0,7%-os aránya „csak” 2%-ra emelkedett. Ez azzal magyarázható, hogy az érintettek inaktív keresővé (57,5%-ról 76,7%-ra) váltak.

2000-ben, 2001-ben, 2002-ben és 2003-ban az érintettek 1/3-át sikerült a munkaerőpiacon elhelyezni.

4. A SZOCIÁLIS ELLÁTÁS ADATAI

A fogyatékos személyek részére a szociális ellátórendszer három speciális pénzbeli és négy speciális személyes gondoskodást nyújtó ellátási formát biztosít. A pénzbeli ellátásban, illetve a személyes gondoskodásban részesülő fogyatékos személyek száma megközelítőleg összesen 410 ezer, bár többen részesülnek kettő vagy többszörös ellátásban.

Legnagyobb mértékű a pénzbeli támogatásban részesülők száma. Vakok személyi járadékában a 2005. szeptember havi adatok alapján – amelyet a 18 éven felüli vak személyek kapnak, akikről intézményben nem gondoskodnak – 8 ezer fő részesül. A magasabb összegű családi pótlékot – amelyet a fogyatékos, illetve a tartós, krónikus betegségben szenvedő gyermekek és súlyosan fogyatékos fiatal felnőttek kapnak – 122 ezer fő veszi igénybe. Mozgáskorlátozottak közlekedési támogatásában – amelyet a súlyos mozgáskorlátozott személyek kapnak, akik a tömegközlekedést nem képesek igénybe venni – hozzávetőlegesen 270 ezer fő részesül. A 2001-ben bevezetett új pénzbeli támogatási formát, a fogyatékosági támogatást a 2005. szeptember havi adatok szerint 100 ezer fő veszi igénybe.

A személyes szociális gondoskodási szakellátások közül nappali ellátás keretében 95 intézetben 2299 fő részére biztosítanak ellátást döntően az önkormányzatok. Az átmeneti elhelyezésben részesülők, gondozóházban elhelyezettek száma igen kevés. Tartós ellátásban, ápoló-gondozó otthonokban 16 ezer fő, rehabilitációs intézményekben 5 ezer fő került elhelyezésre. A bentlakásos intézmények többsége súlyos értelmi fogyatékosok ellátását, míg a rehabilitációs intézmények főként a mozgássérült, értelmi fogyatékosok és vak személyek gondozását végzik.

5. A TÁRSADALMI KIREKESZTETTSÉGRŐL

A fogyatékos személyek alacsony iskolai végzettségének, illetve az alacsony foglalkoztatottsági szintnek következménye a társadalmi kirekesztettség. A beilleszkedést nehezíti, hogy a rehabilitációs szolgáltatások csak a nagyobb településeken hozzáférhetők, az önálló életvitelt segítő eszközök beszerzése önerőből nem oldható meg.

6. EGYENLŐ ESÉLYŰ HOZZÁFÉRÉSRŐL

A 2004. évi adatszolgáltatások alapján az önkormányzatok fenntartásában lévő középületek mintegy 13,3%-a volt akadálymentes. A minisztériumok fenntartásában lévő középületek tekintetében ez az arány igen eltérő annak függvényében, hogy az adott tárca fenntartásában hány középület van, átlagosan ez az arány 60-70%-os.

III. fejezet

Az Országos Fogyatékoságügyi Program céljai

1. A REHABILITÁCIÓVAL KAPCSOLATOS CÉLOK I.

1.1. A fogyatékos állapot kialakulásának és a fogyatékos állapot rosszabbodásának megelőzése

A Nemzeti Népegészségügyi Programhoz kapcsolódóan az egészségtudatot erősítő programokra van szükség, melyek kiemelt színterei lehetnek a család, az egészségügyi és az oktatási intézmények, valamint a munkahely.

Erősíteni kell és elérhetővé kell tenni a tudatos családtervezést segítő, illetve az életvezetési tanácsadást nyújtó (egészségügyi, oktatási, szociális és gyermekvédelmi) intézményeket, törekedni kell ezek rendszerszerű működésének biztosítására.

Prevenációs célzattal szükséges további kutatások támogatása a veleszületett fogyatékoság kockázatának, a koraszülések számának csökkentésére. Ki kell terjesztetni a terhességek alatti és utáni korai szűréseket, bővíteni kell azokat a speciális egészségügyi beavatkozásokat, melyek révén csökkenthető a fogyatékoság kialakulásának mértéke.

Át kell tekinteni a kötelező orvosi szűrővizsgálatok rendszerét, és szükség esetén javaslatot kell kidolgozni azok korszerűsítésére; ehhez kapcsolódóan meg kell vizsgálni az orvosi szűrővizsgálatot követő egészségügyi, szociális, mentálhigiénés, pedagógiai, foglalkozási rehabilitáció egységes rehabilitációs rendszerre történő szervezésének lehetőségét.

A Munkavédelem Országos Programjához kapcsolódóan olyan jogi intézkedéseket kell tenni és olyan programokat kell indítani, amelyek megelőzik a munkahelyi baleseteket, erősíteni kell a munkahelyi egészségvédelmet és a munkabiztonsági feltételeket. Meg kell vizsgálni az önálló, korszerű kockázatkezelésen alapuló balesetbiztosítási ág kialakításának és bevezetésének jogi és pénzügyi lehetőségeit.

1.2. A fogyatékoság definíciója, a fogyatékoság minősítése

A WHO 2001-ben adta ki a „Funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása” c. dokumentumot (a továbbiakban: FNO), ami ma a legkorszerűbb minősítési rendszer. Az FNO legfontosabb üzenete, hogy az emberi tevékenységek korlátozottságának, a társadalmi életben való részvétel akadályozottságának az egészségi állapot mellett – azzal azonos hangsúllyal – környezeti és személyes tényezők is okai lehetnek. A minősítés új alapokra helyezése érdekében ki kell dolgozni az FNO – mint interdiszciplináris, komplex minősítési rendszer – gyakorlati alkalmazásának jogszabályi feltételeit, biztosítani szükséges a szakemberek képzését, illetve a minősítő eljáráshoz szükséges tárgyi feltételeket.

A fogyatékoság definíciójának jogszabályokban megjelenő eltérő tartalmára ott, ahol ebben az anyagban fogyatékos felnőtt korú emberekről van szó, egyúttal a megváltozott munkaképességű személyeket is érteni kell.

1.3. A komplex rehabilitáció megalapozása

Ma Magyarországon a fogyatékoság jogi definíciója nem egységes, ezért az ellátásokkal érintett személyek köre – sok esetben indokolatlanul – is eltérő. Mindemellett a különböző pénzbeli és természetbeni oktatási, egészségügyi, szociális, gyermekvédelmi, foglalkoztatási stb. ellátásokra való jogosultság megszerzéséhez különböző minősítő bizottságok működnek, melyek szakvéleményei gyakran azonos ágazaton belül sem felcserélhetők. Ez indokolatlan terheket ró az érintettekre és a finanszírozóra. Meg kell vizsgálni a minősítő eljárások egységesítésének és egyszerűsítésének lehetőségét.

A Fot. 4. §-ának *b)* pontjában és 19. §-ában megfogalmazott – komplex és rendszerekben megvalósuló, pénzbeli és személyes szolgáltatásokat megvalósító – rehabilitáció biztosítása érdekében meg kell fontolni a fogyatékosági igazolvány bevezetésének lehetőségét. Meg kell vizsgálni a komplex rehabilitációs terv elkészítéséért, a komplex rehabilitáció koordinálásáért, eredményessége méréséért felelős szakértői bizottság létrehozásának lehetőségét.

2. A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEKET ÉRINTŐ TÁRSADALMI SZEMLÉLET KEDVEZŐ IRÁNYÚ MEGVÁLTOZTATÁSÁHOZ SZÜKSÉGES TENNIVALÓK

2.1. A társadalmi kirekesztettség szemléletbeli okairól

A fogyatékos személyek létszámáról, életkörülményeikről – a 2001. évi népszámlálás, valamint az Országos Fogyatékosügyi Tanács és civil szervezetek utóbbi években végzett kutatásai ellenére – meglehetősen kevés információval rendelkezünk. A pontosabb helyzetkép, a szolgáltatások tervezhetősége érdekében kutatásokat, felméréseket és elemzéseket kell kezdeményezni és támogatni, különös tekintettel a fogyatékos személyek létszámához és társadalmilag elismerhető igényeikhez igazodó programokra.

A fogyatékos személyek sokáig láthatatlan polgárai voltak ennek az országnak. Ennek következtében számos előítélet alakult ki, téves információk rögzültek. Az előítéletek lebontásában, a fogyatékos személyek megismertetésében elsődleges szerepe a médiának, a fogyatékos személyek érdekvédelmi szervezeteinek, illetve a nekik szolgáltatást nyújtó civil szervezeteknek van. Támogatást kell biztosítani ezen szervezetek számára a társadalmi tudatformálást segítő programokhoz (személyes találkozást lehetővé tevő rendezvények, az információ közvetett eljuttatását célzó kiadványok, a különböző szakmacsoportok képviselői számára biztosított képzési programok).

A társadalmi tudat formálásában igen fontos szerepe van az érintetteknek; a személyes példamutatásnak, a pozitív példák bemutatásának. Ennek érdekében támogatni szükséges a fogyatékos személyek önálló életvitel-mozgalmait; a sportban, a kultúra, a művelődés vagy más területen tehetséges fogyatékos fia-

talok tevékenységét, az értelmiségivé válást, a fogyatékos személyek főiskolai, egyetemi tanulmányait.

2.2. A társadalmi kirekesztettség információhiányból következő okairól

Az oktatás valamennyi szintjén (az óvodától az általános és középfokú oktatáson, a felsőoktatáson keresztül a felnőttképzésig) tanítsanak az életkori sajátosságoknak megfelelő információkat a fogyatékosokról.

A pedagógusmesterség (ideértve a felnőttképzést is) integráns része legyen a fogyatékos gyermekek és felnőttek oktatására való felkészítés. Az integrált oktatási formák elterjedése érdekében a pedagógusok felsőfokú képzési intézményeiben, valamint az akkreditált továbbképzési formák között ki kell dolgozni azon speciális tantervfejlesztő programokat, amelyek révén a pedagógusok jártasságra tehetnek szert a fogyatékos gyermekekkel való kommunikációban („jelelés”, Braille-írás, augmentatív kommunikáció), illetve amelyek felkészítik a pedagógusokat a fogyatékos gyermekek magatartási és tanulási nehézségeinek áthidalására a többségi általános iskolai feltételek között is. A pedagógusok speciális követelményekre való felkészítését és továbbképzését folyamatossá kell tenni.

A szociális, a gyermekvédelmi, az egészségügyi, a foglalkoztatási és munkaügyi, a jogi, az igazgatási, a belügyi, az informatikai és közlekedési szakemberek alap- vagy továbbképzésében jelenjenek meg a fogyatékosügyről ismertek, illetve sajátítsák el a fogyatékos emberekkel történő speciális kommunikációs technikákat.

2.3. A társadalmi kirekesztettség intézményes okairól

A társadalmi szemlélet megváltozásában akkor bízhatunk, ha a fogyatékos személyek a mindennapokban tudnak együtt élni a többségi társadalom tagjaival. Ezért minden intézkedésnek az integrációt kell szolgálnia, különös tekintettel az oktatás, a szociális és gyermekvédelmi ellátás, a foglalkoztatás, a kultúra és művelődés, a sport és a turizmus területén. Szükséges, hogy valamennyi képzési rendszerben (közoktatás, szakképzés, felsőoktatás, felnőttképzés) folytatódjék az integrált képzési formák elterjesztése, növekedjék a fogyatékos gyermekek és felnőttek sajátos neveléséhez, oktatásához és képzéséhez szükséges feltételekkel rendelkező oktatási és képzési intézmények száma.

A fogyatékos személyek életének gyakran színhelye a tartós ellátást biztosító gyermekotthon, illetve bentlakásos szociális intézmény (rehabilitációs intézmény, lakóotthon, fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthona), valamint a kollégiumok (diákotthonok). Ilyen módon a fogyatékos emberek nem a saját családjukban élnek normalizált körülmények között, hanem fogyatékos társaikkal homogén csoportban. Ennek oka sok esetben az, hogy a család lakhelyén hiányoznak a fogyatékos gyermekeknek alapellátást nyújtó közoktatási, gyermekvédelmi és szociális szolgáltatások. Azok létrehozását akadályozza, hogy léteznek a történetileg kialakult nagy létszámú bentlakásos intézmények és azok megőrzéséhez szakmai és anyagi érdekek fűződnek. Ugyanakkor az ol-

csóbb, integratív és prevenciót is szolgáló alapellátás létrehozásához hiányoznak a pénzügyi és ma még sok esetben a szakmai feltételek.

A bölcsődei, az óvodai és az általános iskolai integráció biztosításával törekedni kell arra, hogy 10 évesnél fiatalabb fogyatékos gyermek a szükséges ellátás lakóhelyen történő megszervezésének hiánya miatt ne kényszerüljön kollégiumba.

Ki kell dolgozni a gyermekvédelmi, egészségügyi és gyógypedagógiai területet érintően annak jogszabályi, szakmai és tárgyi feltételeit, hogy fogyatékos gyermekek kizárólag a fogyatékos-ságuk miatt ne kerüljenek gyermekvédelmi szakellátásba, a gyermekotthoni nevelésben részesülő fogyatékos gyermekek pedig integrált gyermekotthonokba kerülhessenek, ennek hiányában a fogyatékos gyermekek gyermekotthonai se legyenek nagyobbak 12–40 főnél.

Bővíteni kell a lakóotthoni férőhelyek számát, és meg kell vizsgálni annak lehetőségét, hogy a lakóotthon a fogyatékos személyek valamennyi csoportja számára hozzáférhetővé váljék. Felül kell vizsgálni a fogyatékos személyek lakóotthoni ellátási formájának szabályrendszerét, mely magában foglalja a hozzájutás feltételeit, a szolgáltatások szakmai tartalmát. Gondoskodni szükséges az új ellátási forma országos elterjesztéséről.

Az Európai Unió írott és íratlan normáira, az értelmi fogyatékos személyek és szüleik európai uniós szintű szervezeteinek (Inclusion Europe, European Disability Forum) törekvéseire figyelemmel meg kell vizsgálni annak jogszabályi, szakmai, tárgyi és anyagi feltételeit, hogy a gyermekvédelmi intézmények 1997-es reformjához hasonlóan a bentlakást biztosító intézmények se lehessenek nagyobbak 40 fősnél. A tartós bentlakást biztosító intézmények (ápológondozó és rehabilitációs otthonok) lebontására és átalakítására, valamint alternatív lakhatási formák támogatására vonatkozóan külön programot kell készíteni a megyei önkormányzatok és a fogyatékos személyek érintett szakmai és érdekvédelmi szervezeteinek bevonásával. A program – az I. fejezetben megfogalmazott elvek figyelembevételével – térjen ki a felszabaduló épületek újrahasznosítására (pl. a komplex rehabilitáció intézményeként), a szükséges átalakításokra (épületek rekonstrukciója), a szolgáltatások feltételeinek javítására és bővítésére, a gondozási módszerek korszerűsítésére.

A korszerű ellátás biztosítása és a szakszerű gondozás érdekében szükséges az intézmények személyi feltételeinek javítása, a szakdolgozói (gyógypedagógusok, szociális munkások, rehabilitációs szakemberek) létszám emelésével és a szakképzettség növelésével.

A korszerű ellátások biztosítása érdekében szükség van hatékony intézkedések kialakítására, a különböző szolgáltatásokat igénybe vevő fogyatékos személyek fogyasztóvédelmére és informálására, és kizárólagosan minőségi szolgáltatások finanszírozására a felhasználók szükséglet-kielégítésének mérése alapján.

A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény alapján működő, fogyatékos személyek rehabilitációs intézményeit úgy kell átalakítani, hogy azok valóban max. 5 évig tartó – bejárással vagy bentlakással biztosított – komplex (mentálhigiénés, képzési, szociális és foglalkozási) rehabilitációt nyújtsanak, melynek eredményeként a szolgáltatást igénybe vevő sze-

mélyek képessé válnak a saját otthonukban vagy lakóotthonban történő önálló életvezetésre és a nyílt munkapiacra vagy védett körülmények között a munkavégzésre.

A fogyatékos személyek komplex rehabilitációjában, de különösen az önálló életvezetés segítésében és a nappali ellátások megszervezésében egyre jelentősebb szerepet vállalnak a szakszerű tevékenységet végző, a szükségletekre gyorsan reagálni képes nonprofit szervezetek. Meg kell vizsgálni annak lehetőségét, hogyan tudnak ezek a szervezetek hosszú távon, kiszámítható módon szolgáltatásokat nyújtani. Le kell bontani minden olyan jogi akadályt, amely a komplex szolgáltatások kiépítését akadályozza.

A fogyatékos gyermekek többsége szegregált gyógypedagógiai intézményekben tanul. Célul kell kitűzni a szegregált és az integrált oktatási intézmények közötti átjárhatóság erősítését. Az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása érdekében a többségi általános iskolák pedagógiai programjait olyan speciális kiegészítésekkel kell ellátni, amelyek lehetőség szerint az azonos kötelezettségek megkövetelése mellett a fogyatékos tanulók iskolavégzését megkönnyítik. Ki kell alakítani az integráció monitorozását lehetővé tevő indikátorrendszert.

3. A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK ÉS CSALÁDJUK ÉLETMINŐSÉGÉNEK JAVÍTÁSA

A fogyatékos gyermekeket nevelő családok és a fogyatékos felnőttek családjainak életminőségét alapvetően a családi élet folytatásának feltételei határozzák meg. Ezek a következők:

3.1. A családi élet elsődleges színtere a családi fészek

A fogyatékos személyek bizonyos csoportjai – különösen a mozgáskorlátozott, a látás- és hallássérült, valamint a súlyosan-halmozottan fogyatékos és az autizmussal élő személyek – csak speciális módon kialakított, illetve felszerelt (akadálymentesített) lakásokban képesek az önálló életvezetésre. Át kell tekinteni mindazon jogszabályokat és finanszírozási rendszereket, amelyek a lakások építésére („egyetemes tervezés elve”), azok akadálymentesítésére, a lakások házi segítségnyújtást biztosító szervezetek felé történő jelzőrendszerrel való felszerelésére vonatkoznak.

A fogyatékos gyermekek (sok esetben felnőttek) szülei – részben a megfelelő ellátást nyújtó nappali és bentlakásos intézmények, szolgáltatások hiányában, részben a családtagért érzett felelősség miatt – gyakran vállalkoznak, akár a munkapiactól való távolmaradás és ezzel jövedelemkiesés árán is, a fogyatékos családtag otthoni ápolására. Ez a családi élet minőségének romlását eredményezi, ugyanakkor az állam számára olcsóbb megoldást jelent (az intézményi ellátáshoz képest).

A fogyatékos családtag otthoni ápolásának társadalmi elismerése növelésének érdekében tovább kell fejleszteni az ápolási díj rendszerét, a fogyatékos személyek szuverenitásának és az ápolási szükséglet mértékének figyelembevételével oly módon, hogy az érintettek élve választási szabadságukkal eldönthessék, hogy az ápolási díj összegének felhasználásával kinél, hogyan és mi-

lyen segítséget (gondozást, ápolást) vesznek igénybe. Meg kell vizsgálni az ápolási díj további differenciált emelésének lehetőségét.

3.2. A családfenntartó foglalkoztatottságának alakulása

Vannak olyan szülők, akik az előző pontban megfogalmazott otthoni ápolást a nappali és bentlakásos intézmények, szolgáltatások hiányában vállalják; és végzik sok esetben évek, akár évtizedek óta. A nappali, adott esetben bentlakásos (lakóotthoni) ellátás biztosítása esetén ezek a szülők visszatérhetnének a munkapiacra. Munkavállalásukat azonban nehezíti a „tartós munkanélküliség”. Ezért számukra is biztosítani kell a foglalkozási rehabilitációt.

Az iskolai végzettség alapvetően befolyásolja a munkavállalási lehetőségeket, az elérhető keresetet, ezzel a családi élet minőségét. A fogyatékos személyek iskolai végzettsége – a 2001. évi népszámlálás adatai alapján – általános iskola 8. évfolyama vagy annál kevesebb a fogyatékos személyek 70,4%-a esetében, míg a nem fogyatékos személyek között ugyanez az arány 49,5%. Az egyetemi, főiskolai végzettséggel rendelkező fogyatékos személyek aránya a fogyatékos személyek csoportján belül 5%, míg ugyanez az arány a nem fogyatékos személyek esetében 10,2%. A fentiekből következően meg kell erősíteni a fogyatékos személyek felnőttképzéshez, illetve felsőoktatáshoz való hozzáférését, mert ezzel javulnak a munkavállalás esélyei. Az intézkedéseknek ki kell terjednie a fogyatékos személyek számára adaptált felnőttképzési programok számának növelésére, a felnőttképzésben és a felsőoktatásban részt vevő oktatók fogyatékoságügyi, illetve speciális pedagógiai ismereteinek bővítésére, az oktatáshoz szükséges tárgyi feltételek és infrastruktúra biztosítására.

A családfenntartók körében népszerűsíteni szükséges az információs társadalom nyújtotta lehetőségeket, az IKT-eszközök használatának elsajátítását, amelyek révén akár új szakmát is tanulhatnak és munkahelyekhez is juthatnak.

3.3. A család fogyatékoságból eredő többletköltségeinek fedezését is szolgáló családi jövedelmek, bevételek alakulása

A családi élet minőségét meghatározó hátrányok a fogyatékos személyek esetében – igen gyakran – halmozódnak.

A fogyatékos személyek rehabilitációja, illetve a fogyatékos személyek önálló életvitele jelentős többletköltségeket okoz a családnak. A többletköltségek megjelennek a rehabilitációs szolgáltatások igénybevételekor, az önálló életvitelt segítő eszközök beszerzésekor, a lakás akadálymentesítésekor és a személygépjármű átalakításakor, illetve – részben a szolgáltatások a család lakóhelyétől távoli helyiségekben történő hozzáférhetősége miatt – a közlekedési eszközök igénybevételekor.

Ezen többletköltségek elismerését jelentette a fogyatékosági támogatás bevezetése. Ugyanakkor más, fogyatékosággal összefüggésben nyújtott ellátások korszerűsítésre szorulnak. Indokolt fogyatékosági csoportonként megvizsgálni a különböző támogatási formákat és azok összehangolt módon történő továbbfejlesztésének lehetőségét.

A családi életben adódó problémák megelőzésében, azok kezelésében, a fogyatékoság gyanújának felismerésében jelentős szerepe lehet a védőnői hálózatnak, a házi (gyermekorvosoknak, a gyermekjóléti szolgálatoknak, a családsegítő központoknak, a szakértői és rehabilitációs bizottságoknak és a fogyatékoság FNO szerinti értelmezése esetén a nevelési tanácsadóknak. A mindennapi életvitelben a támogató szolgálatok, a házi segítségnyújtás, a házi étkeztetés, a falugondnoki hálózat jelenthet támaszt. Gondoskodni kell ezen intézmények munkatársainak fogyatékoságügyi információkkal való ellátásáról, képzéséről, a szolgáltatáshoz való hozzáférés fizikai és kommunikációs feltételeinek biztosításáról.

3.4. Az önálló életvitelt biztosító (segéd)eszközök

A fogyatékos személyek önálló életvezetésükhöz speciális eszközöket és segédeszközöket vagy személyes segítséget vesznek igénybe. Az önálló életvitelt segítő eszközök beszerzése és birtoklása a társadalmi életben való részvétel esélyének és az önrendelkezés elve érvényesülésének alapfeltétele. Ezek köre tágabb, mint a gyógyászati segédeszközöké. Idetartoznak – a mozgást segítő eszközökön túl – a látást pótló hangot adó, vagy tapintható és tapintó eszközök (pl. beszélő lázmérő, fehér bot), a látást segítő eszközök (pl. nagyítók), a hallást pótló fényjelet adó vagy rezgő eszközök (pl. a csengetést pótló fényjelek a telefonon), a hallást segítő eszközök (pl. adó-vevők), a siket-vakok esetében a látást és a hallást pótló rezgő eszközök. Továbbá az alternatív kommunikációs csatornát használó emberek esetében a kommunikációt segítő eszközök (pl. hallássérültek esetében sms küldésére alkalmas mobiltelefon, faxkészülék; látássérültek esetében számítógép, nem beszélő, autizmussal élő emberek esetében az augmentatív kommunikációs eszközök). Ki kell dolgozni a speciális nevelési igényű tanulók részére a tanítást és a tanulást segítő eszközök támogathatóságának és kölcsönzésének lehetőségét.

Az értelmileg akadályozott, az autizmussal élő és a súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek is igényelnek eszközöket, de esetükben a személyi segítség meghatározóbb. Meg kell vizsgálni az önálló életvitelt segítő eszközök fejlesztése és igénybevétele támogathatóságának feltételeit, a személyi segítséget nyújtó (pl. támogató szolgálatok, házi segítségnyújtás, gyermekmegőrzés) állami és egyházi intézmények, nonprofit szervezetek bővítésének és szolgáltatásaik összehangolásának lehetőségét. Meg kell vizsgálni a „Fogyatékos személyek technikai segédeszközei” című ISO 9999: 1992 szabvány, illetve a német DIN 18030-as szabvány hazai alkalmazásának lehetőségét.

Felül kell vizsgálni a gyógyászati segédeszköz-ellátást, a hozzájutás és a forgalmazás feltételrendszerét, valamint azt, hogy a gyógyászati segédeszköz-ellátás területén a fogyatékos emberek esetében a fokozott igénybevétel függvényében milyen megoldások biztosíthatnak kedvezőbb ellátási feltételeket. Ezen belül megoldandó a gyógyászati segédeszközök kölcsönzésének, illetőleg a használt eszközök újrahasznosítási lehetőségeinek kidolgozása.

3.5. A családban maradást segítő szolgáltatásokról

A közoktatási, a szociális és a gyermekvédelmi alapellátások számos lehetőséget kínálnak a gyermekek napközbeni ellátására. Ilyen pl. az óvoda, az iskolai napközi otthon, a bölcsőde, a játszóházak, a családi napközi, a fogyatékos személyek nappali intézménye. Ezeknek csak egy része hozzáférhető fogyatékos gyermekek számára. A felnőtt korú fogyatékos személyek számára pedig kizárólag a fogyatékos személyek nappali intézménye működik. Bővíteni kell a nappali ellátást nyújtó intézmények hálózatát, elő kell segíteni a fogyatékos gyermekek integrált fogadásának lehetőségét.

A fogyatékos – különösen az értelmileg akadályozott, az autizmussal élő, a súlyosan-halmozottan fogyatékos – gyermeket, illetve felnőttet ellátó szülők számára az alkalmankénti külső segítség igénybevételének lehetőségét szükséges biztosítani. Meg kell vizsgálni speciális támogatást nyújtó szolgálat létrehozásának, illetve a meglévő szolgáltatások ilyen feladattal történő kibővítésének lehetőségét.

Nem csak a családban maradást, hanem általában a szolgáltatásokhoz való hozzáférést segítik az IT-mentorok (IT = Információs Társadalom). Elő kell segíteni olyan IT-mentorok alkalmazását, akik megfelelő szaktanácsadással segíthetik a fogyatékos személyeket az infokommunikációs eszközök és az azok által kínált lehetőségek kihasználásában. Ilyen lehetőségek pl. az elektronikus ügyintézés, az elektronikus információszerzés és joggyakorlás, az elektronikus munkavégzés.

3.6. A fogyatékos személyek hozzáférése a komplex rehabilitációs szolgáltatásokhoz

A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a fogyatékos személyek 17%-a születése óta fogyatékos, 66,5% esetében a fogyatékos állapot baleset, illetve betegség következtében alakult ki. A fogyatékos személyek 40,3%-a községekben, nagyközségekben él.

A komplex rehabilitáció intézményeit a sikeres iskoláztatás és munkavállalás reményében a kisebb létszámú, veleszületetten fogyatékos személyek, valamint munkavállalási képesség helyreállításának érdekében a nagyobb létszámú, baleset vagy betegség következtében fogyatékoská vált, 40 év felettiek veszik döntően igénybe. Mindkét csoport esetében igaz, hogy a rehabilitáció szakintézményei (gyógypedagógiai közoktatási intézmények, gyermekvédelmi szakszolgálatok, rehabilitációs egészségügyi és szociális intézmények, munkaügyi központok rehabilitációs munkacsoportjai stb.) csak a nagyobb városokban elérhetők. Ezért azok igénybevétele jelentős idő- és pénzráfordítással jár. Meg kell vizsgálni a valóban adekvát segítséget nyújtó rehabilitációs szolgáltatások felhasználókhöz minél közelebbi megszervezésének szakmai, jogi és pénzügyi lehetőségeit. Tovább kell fejleszteni a közlekedési támogatás rendszerét és szállítást végző szolgáltatásokat (ideértve a támogató szolgálatokat, az iskolabuszok beszerzését, a falugondnoki hálózatot, a taxi-szolgálatot, a mentővel történő szállítást).

Ki kell dolgozni a fogyatékos személyek állapotához igazodó egyéni közlekedési lehetőségek rendszerét, különösen a mozgássérültség és autizmus, vagy bármely más olyan fogyatékos állapot esetében, amelyek a tömegközlekedési eszközök használatát nem teszik lehetővé. Szükséges a saját lakóhelyen, lakókörnyezetben történő szociális alapellátások bővítése, valamint a segítő szolgáltatások folyamatos működtetésével a fogyatékos személyek önállóságának erősítése. Elsődlegesen a lakóhelyen történő közvetlen segítséget kell biztosítani a fogyatékos személyeknek és családjaiknak, hogy bentlakásos szociális intézményi elhelyezésre csak különösen indokolt esetben kerüljön sor.

3.7. A család szabadidejének eltöltését biztosító sportolási lehetőségekhez, kulturális javakhoz, idegenforgalmi szolgáltatásokhoz való hozzáférés

A fogyatékos személyek esetében a sport egyúttal rehabilitációs tartalmú is. Ezért biztosítani kell a sport- és wellness-létesítmények és szolgáltatásaik hozzáférhetőségét.

Az Európai Unió irányelveire és a technika fejlődésére figyelemmel olyan programokat kell indítani, amelyek elősegítik a fogyatékos személyek különböző csoportjai számára a kulturális javakhoz való hozzáférés lehetőségét. Idetartoznak a közkulturális intézmények (színházak, mozik stb.) fizikai és kommunikációs akadálymentesítése, illetve a múzeumok bemutatásra kerülő tárgyaihoz hozzáférhetővé tétele pl. a látás-, illetve hallássérült személyeknek. Elfogadható a tárgyak digitális adathordozón történő rögzítése és az interneten való bemutatás biztosítása.

Támogatást kell biztosítani az amatőr és a professzionális fogyatékos művészeknek, művészeti egyesületeknek és társaságoknak, melynek célja a társadalmi tudat formálása is. Az integráció elvére figyelemmel olyan kulturális – főleg művészeti és művelődési – események támogatása a kívánatos, ahol a produkció bemutatói integrált csoportot alkotnak, vagy ahol a fogyatékos személyekből álló csoport produkcióját a „nagyközönség” számára mutatja be.

Az üdülés általános emberi rekreációs szükséglet, így a fogyatékos személyek számára is fontos. Szociális alapon gondoskodni kell az üdülés támogatásáról, megvizsgálva, hogy milyen intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy az üdülést biztosító intézmények (utazásszervezők, szállásadók, programszervezők, turisztikai honlapok) szolgáltatásai hozzáférhetőek legyenek a fogyatékos személyek különböző szükségletű csoportjainak.

A Fot. értelmében a fogyatékos személy számára lehetővé kell tenni a sport-, kulturális és más közösségi célú létesítmények látogatását. Biztosítani szükséges a turisztikai vonzerőhelyszínek megközelíthetőségét, a turisztikai látogatóközpontok akadálymentesítését, a szolgáltatások elérhetővé tételét.

A fogyatékos emberek egészségének megőrzését, az önmegvalósítást, a sikerélményt, valamint a közösség életében történő aktív részvétel kiteljesítését segíteni szükséges. Olyan programok kerüljenek bevezetésre, amelyek támogatják a fogyatékos emberek aktív szabadidős (pl. mozgás, képzőművészeti, színjátszó csoportok), sport-, kulturális és rekreációs tevékenységét, különös

tekintettel a hazai és nemzetközi sportesemények, kulturális rendezvények szervezésére, az azokon való részvételre, a speciális sportolási segédeszközök beszerzésének támogatására.

A sportorvosi háttér kialakításának érdekében az alábbiakat szükséges megvalósítani:

- b) a jelenleg működő sportegészségügyi hálózatot alkalmassá tenni a fogyatékos személyek sportorvosi ellátására,
- c) sportorvosi igazolás kötelezővé tétele a versenyzéshez,
- d) antidopping, antidrog programokhoz való kapcsolódás.

A sportszakember-képzés területén mind a fogyatékos szakemberek képzésére, mind az ép emberek képzésének fejlesztésére nagyobb figyelmet kell fordítani annak érdekében, hogy a fogyatékos sportolókkal is tudjanak a szükséges ismeretek birtokában a speciális igényeknek megfelelően foglalkozni. Ennek érdekében az alábbi feladatokat kell megoldani:

- a) a tanári és edzői képzésben a fogyatékos emberek sportjának szerepelni kell,
- b) a pedagógusokat, gyógypedagógusokat képző intézményekben a sport, a sportos rehabilitáció szerepét ki kell hangsúlyozni,
- c) a meglevő szakembereket specifikus továbbképzésben kell részesíteni,
- d) az analóg sportok esetében együtt kell tanítani a szakembereket (pl. röplabda, ülőröplabda), valamint a speciális sportágak esetében meg kell oldani a szakemberképzést (pl. goal-ball, torr-ball).

Fontos feladat egy olyan központ kijelölése, akadálymentesítése és speciális átalakítása, ahol edzőtáborokat, szakmai továbbképzéseket, versenyeket lehet rendezni és napi szakmai helyszínként szolgálna a tömeg-, verseny- és látvány-sport szintjén.

A fogyatékos személyek kulturális életben való esélyegyenlőségének biztosítása érdekében:

- a) biztosítani kell a kulturális örökség helyszíneinek (kiemelten a világörökségi helyszínek), valamint a műemlékek információs táblarendszerének a fogyatékos személyek számára is megérthető módon történő fejlesztését;
- b) biztosítani kell a kulturális, a közművelődési, a közgyűjteményi intézmények esélyegyenlőséget szolgáló tevékenységének fejlesztését;
- c) a fogyatékos személyek szabadidejének aktív eltöltése érdekében lehetővé kell tenni a közösségi célú létesítmények látogatását, szabadidős intézmények használatát;
- d) biztosítani kell a fogyatékos személyek aktív alkotó részvételét a közkulturális tevékenységekben;
- e) ösztönözni kell a fogyatékos alkotók és alkotó csoportok részvételét a nemzetközi és hazai kulturális fesztiválokon, a csereprogramokat és a vendégszerepléseket;
- f) kutatási programokat kell indítani, amelyek olyan eszközök, eljárások és módszerek előállítására irányulnak, amelynek eredményeképpen a fogyatékos emberek számára lehetővé válik, hogy megismerhessék a kulturális

értékeket, részt vegyenek a tárgyalók és az amatőr művészeti mozgalmakban, és egyéb közösségi tevékenységekben.

4. A FOGYATÉKOS SZEMÉLYEKNEK

A TÁRSADALOM ÉLETÉBEN VALÓ AKTÍV RÉSZVÉTELÉNEK ELŐSEGÍTÉSE

4.1. Érdekvédelem, érdekképviselés, érdekérvényesítés – szakpolitikai aktivitás

A „Befogadó társadalom alapja a diszkriminációmentességgel párosuló pozitív cselekvés” címet viselő Madridi Nyilatkozatot az Európai Fogyatékosügyi Kongresszus fogadta el 2002-ben. Lényege a „Semmit Rólunk, Nélkülünk” elve.

Biztosítani kell a gyakorlatban is az Országos Fogyatékosügyi Tanács nem kormányzati oldalának a jogszabályok előkészítésében való közreműködésének lehetőségét, hogy ne kerülhessen elfogadásra olyan, a fogyatékos személyek életét közvetlenül érintő törvényjavaslat, kormány-, illetve miniszteri rendelet, amelyet az Országos Fogyatékosügyi Tanács nem tárgyal meg, és amely esetében a Kormány a Tanács véleményét közvetlen, írásos formában nem ismerte meg. Ki kell dolgozni a regionális, megyei, a fogyatékos személyek létszámának függvényében a városi fogyatékosügyi tanácsok rendszerét. A fogyatékos személyek országos és helyi szintű érdekérvényesítési, érdekvédelmi és érdek-képviselési tevékenységének támogatására programot kell biztosítani.

Biztosítani kell a jogszabályi feltételeit annak, hogy az Országos Fogyatékosügyi Program alapján, annak megvalósítása érdekében, készüljenek regionális, megyei és a fogyatékos személyek létszámának függvényében városi fogyatékosügyi programok.

Lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a fogyatékos személyek képviselőket delegálhassanak a II. Nemzeti Fejlesztési Tervvel, a területfejlesztéssel foglalkozó testületekbe és a Fogyatékosok Esélye Közalapítvány kuratóriumába.

A Fot., valamint az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény tiltja a megkülönböztetést az élet különböző színterein. A jogok érvényesítését segíti az Egyenlő Bánásmód Hatóság, az ombudsmanok intézményrendszere, illetve a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény. Programokat kell indítani ezen lehetőségek megismertetésére.

4.2. Egyenlő esélyű hozzáférés

A társadalmi életben való aktív részvétel feltétele a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés. Ennek keretében gondoskodni kell a közlekedés, a közterületek és a közhasználatú épületek több szempontú fizikai akadálymentesítéséről, az információkhoz való hozzáférésben és az információk megértésében akadályozott személyek szükségleteire figyelemmel a kommunikációs akadálymentesítésről. Az egyenlő esélyű hozzáférést akadályozó körülmények felszámolására komplex programot kell kidolgozni.

Az épített környezet akadálymentesítése, a fogyatékos személyek igényei szerinti átalakítása érdekében folytatni kell az érvényes építési jogszabályok és

szabványok áttekintését, s annak felmérését, hogy azok – közhasználatú építmények vonatkozásában – mennyiben teljesülnek.

Az épített környezet akadálymentesítése körében prioritásként kell meghatározni a központi költségvetési szervek tulajdonában, kezelésében és vagyongazdálkodásában lévő épületek akadálymentesítését. Az önkormányzati tulajdonban, kezelésben vagy vagyongazdálkodásában lévő épületek esetében prioritásként kell kezelni az egészségügyi, szociális és munkaügyi intézmények teljes akadálymentessé tételét és azokban az információhoz jutást (tájékoztató táblák, hangjelzések stb.). A nevelési és nevelési-oktatási intézmények esetében legalább arra kell törekedni, hogy kistérségenként – a lakóhelyhez közel, elérhető távolságban – legyen legalább 1 akadálymentes óvoda, iskola.

Szükséges a tömegközlekedési eszközök és az utasforgalmi létesítmények fizikai hozzáférhetőségéhez központi támogatás biztosítása. A közhasználatú parkolóknál megfelelő számú parkolóhelyről és parkolókártyáról kell gondoskodni.

A közszolgáltatások egyenlő esélyű hozzáférést a legmodernebb információs és kommunikációs technológiák alkalmazásával is segíteni kell.

A fogyatékos személyeknek önálló életvezetésükhöz bizonyos esetekben speciális információkra, illetve speciálisan megfogalmazott információkra van szükségük. Támogatni kell olyan kiadványok (nyomtatott, elektronikus vagy más technikával készült) elkészítését és terjesztését, amelyek pl. a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáféréstől (fizikai és kommunikációs akadálymentességről) adnak tájékoztatást. Elő kell segíteni – a honlapok akadálymentesítésével is – az információk hozzáférést Braille-formátumban vagy elektronikus, szintetizált beszéddel, jelnyelven vagy feliratozással, könnyen érthető formában vagy piktogramokkal. Bővíteni szükséges mindazon információszolgáltató, tanácsadó, közvetítő szolgálatokat és tréningeket, amelyek révén a fogyatékos emberek tájékozódhatnak az általuk igénybe vehető szolgáltatások köréről, s amelyek segítséget nyújtanak ahhoz, hogy az igényeiket érvényesíthessék. Indokolt legalább napi egy hírműsor híreinek siket és hallássérült személyek által is megérthető kijelzése – feliratozással és/vagy jelnyelvi tolmács segítségével – a médiaszabályozás eszközeivel, valamennyi országos televízió műsorszolgáltatásaiban.

Minden induló, új, állami forrásból, illetve EU forrásból történő beruházás esetén a támogatás odaítélésénél kötelezővé kell tenni azt, hogy a létesítendő épület, építmény, tömegközlekedési vagy egyéb közhasználatú eszköz megfeleljen az akadálymentes környezet elvárásainak.

Költségvetési célelőirányzat létrehozása indokolt annak érdekében, hogy az önkormányzatok, valamint a civil szféra hasonló jellegű programjai is támogatásra kerüljenek. Ennek keretében a fogyatékos emberek közlekedésének, mobilitásának elősegítése érdekében, a 2000. óta az akadálymentes közlekedés fejlesztése című, Gazdasági és Közlekedési Minisztérium fejezeti előirányzat beruházásaival szakmailag egyező tartalmú és azzal összehangolt pályázati rendszerben olyan programok támogatását szükséges biztosítani, melyekben a közlekedést megkönnyítő eszközök, módszerek kialakítására kerül sor (pl. nyílt

felületű műtárgyak felismerése vakok számára, közlekedési lámpák hangjelzéssel történő ellátása, járdaletörések, utcai rámpák stb.).

Támogatni kell az infokommunikációs akadálymentesítést, a fogyatékos személyek digitális írástudatlanságának felszámolását, ami az infokommunikációs eszközök és megoldások alkalmazásával kínált közszolgáltatásokat teszi elérhetővé. Ehhez biztosítani kell a szükséges személyi és tárgyi feltételeket.

4.3. Foglalkoztatási aktivitás

A társadalmi életben való aktív részvétel elsősorban a foglalkoztatottsággal érhető el. Ezért gondoskodni kell a fogyatékos személyek nyílt munkapiaci munkavállalását akadályozó jogszabályi, szakmai, tárgyi körülmények felszámolásáról, a munkaadók és a fogyatékos munkavállalók érdekeltségének megteremtéséről. A munkahelyi integráció elősegítése érdekében szélesíteni kell azokat az eszközöket, feltételeket, amelyek igénybevétele mellett több fogyatékos ember dolgozhat az ép emberekkel együtt. Külön figyelmet kell fordítani a foglalkoztatás területén leghátrányosabb helyzetben lévő, értelmi fogyatékosággal élő személyek munkavégzési lehetőségének megteremtésére. Tovább kell dolgozni a védett munkahelyek szabályozásán, ideértve azok tényleges költségeihez igazodó finanszírozását. Ki kell továbbá építeni a súlyosan fogyatékos személyek „terápiás foglalkoztatásának” jogszabályi, szakmai, tárgyi és finanszírozási hátterét. Szabályozni szükséges a munkáltató rehabilitációs feladatait. A jogszabályi környezet átalakításával lehetővé kell tenni valamennyi munkavégző képességgel rendelkező állampolgár foglalkoztathatóságát.

Készüljön foglalkoztatási terv a fogyatékos személyek munkába helyezésére. A munkaképesség-változás és a fogyatékoság minősítése során az eljárásban részt vevő valamennyi intézmény egységes dokumentációt alkalmazzon.

Meg kell vizsgálni olyan támogatási rendszer kialakításának lehetőségét, ami a munkáltató és a munkavállaló esetében egyaránt a fogyatékosná vált munkavállaló munkahelyének megőrzésében, átalakításában, a munkavállaló átképzésében teremt érdekeltséget. Újra kell szabályozni a fogyatékos személyek egyéni vállalkozóvá válását, valamint az atipikus foglalkoztatási formákat segítő szolgáltatásokat és kedvezményeket. A részmunkaidős foglalkoztatás, a távmunka és más foglalkoztatási formák meghonosításával, a munkáltatók érdekeltté tételével, és a megfelelő szociális szolgáltatások biztosításával támogatni kell a fogyatékos gyermekeket nevelő családok foglalkoztatási integrációját, visszatérését a munka világába. Meg kell teremteni a települési önkormányzatok érdekeltségét az inaktivitás mérséklésében. A fogyatékos emberek aktivitását elősegítő szolgáltatások fejlesztéséhez pályázati rendszerben támogatást kell biztosítani.

Valamennyi megyében ki kell építeni a foglalkozási rehabilitációs információkhoz, valamint a nyílt munkapiaci munkavállalást elősegítő foglalkozási rehabilitációs szolgáltatásokhoz való hozzáférést. Biztosítani kell a fogyatékos emberek munkavállalását elősegítő képzésekhez, át- és továbbképzésekhez való hozzáférés lehetőségét. A munkaadókat arra kell ösztönözni, hogy a fo-

gyatékos munkavállalók számára is biztosítsák a munkahelyi előmenetel lehetőségét.

4.4. Kommunikációs aktivitás – aktív megjelenés

A Program megvalósítása és népszerűsítése érdekében önálló kommunikációs stratégiát kell kialakítani, a tömegtájékoztatás és a társadalmi szemléletformálásban szerepet játszó tájékoztatói eszközök (írott és elektronikus sajtó, szakmai körök, civil szektor, államigazgatási és önkormányzati szféra) bevonásával. Gondoskodni kell olyan kiadványokról, kiadványsorozatról, amely az élet különböző területein már bevált jó gyakorlatok (best practices) bemutatásával segíti a társadalom tagjainak pozitív cselekvését. Szükséges, hogy a fogyatékos személyekről és az esélyegyenlőségük megteremtésének érdekében tett intézkedésekről szóló információk folyamatosan jelenjenek meg a médiában, a társadalom tagjainak pozitív irányú szemléletváltása, elfogadottsága érdekében is.

A Madridi deklaráció egyik alapelve, a „Semmit Rólunk, Nélkülünk” elv érvényesülése érdekében meg kell teremteni a fogyatékos emberek érdekérvényesítő szervezeteinek biztonságos, feladatarányos működési feltételeit. A fogyatékos emberek érdekérvényesítő szervezeteit intézményesített formában be kell vonni a döntés-előkészítés, illetve lehetőség szerint a feladatok megvalósításának folyamatába.

5. A REHABILITÁCIÓVAL KAPCSOLATOS CÉLOK II.

5.1. Komplex – folyamatban megvalósuló – rehabilitációs területek

Meg kell vizsgálni annak lehetőségét, hogy hogyan lehet az egészségügyi, közoktatási, szociális és gyermekvédelmi intézményekben megvalósuló, 6 évesnél fiatalabb fogyatékos gyermekek korai fejlesztését szakmailag és finanszírozási szempontból egységes rendszerre fejleszteni.

Új alapokra kell helyezni a munkaképesség minősítését és a minősítést követő, a munkába állítást célzó, eredményes komplex, egymásra épülő és egymást kiegészítő (egészségügyi, foglalkozási, mentálhigiénés és szociális) rehabilitációs rendszert; cél, hogy a rehabilitációs szakaszt követően – melynek időszaka alatt rehabilitációs járadék folyósítható – munkavállalásra kerüljön sor. A munkaképesség-változás új minősítési rendszerét komplex módon kell kialakítani, a meglévő munkaképesség mértékének meghatározására, az érintett személy képességére, szakképzettségére, foglalkozására és életkorára figyelemmel. Az orvosszakmai minősítési rendszer átalakításával szükséges olyan komplex szakmai kritériumrendszer kimunkálása, amely egyaránt vonatkozik az egyén állapotára, ezen belül a fogyatékoság mértékének megállapítására, a szükséges rehabilitáció fő irányaira, a megmaradt funkciók alkalmazására.

Ki kell építeni a betegség, baleset vagy más ok miatt fogyatékosná vált emberek azonnali és komplex rehabilitációját szolgáló intézményrendszert (pl. vakok elemi rehabilitációja).

Ki kell építeni a gyermek- és különösen a felnőtt korú autizmussal élő személyek komplex (foglalkozási, szociális és pedagógiai) rehabilitációjának intézményrendszerét, ideértve az autizmus diagnosztizálását is.

Biztosítani kell az egyenlő esélyű hozzáférést az alapvető orvosi ellátáshoz és a szakorvosi ellátásokhoz bármely fogyatékos ember számára. Ennek érdekében az egészségügy átalakítása és fejlesztése keretében biztosítani és támogatni kell a házi (gyermek)orvosi és a fogorvosi ellátás, valamint a szakorvosi ellátások esetében a megfelelő, a fogyatékos személyek számára is egyenlő eséllyel igénybe vehető szolgáltatás biztosításához szükséges eszközök beszerzését, át kell tekinteni az egészségügyi szolgáltatások könnyebb hozzáférési lehetőségét (pl. szűrővizsgálatok) és programot kidolgozni a megvalósíthatóságra.

A szakképzésbe bekapcsolható fogyatékos fiatalok esetében meg kell teremteni a képzés, a rehabilitáció és a foglalkoztatás összhangját.

Ki kell dolgozni azon eljárásokat, amelyek a fogyatékos tanulók oktatási rendszeren kívüli támogatásának formáit harmonizálják a képzés feltételrendszerével (pl. szállító és személyi segítő szolgálatok, a képzést támogató segédeszközök). Fontos meghatározni az oktatási intézmények szerepét e támogatási formákhoz való hozzáférés kezdeményezésében, az ellátásra való jogosultság igazolásában, az ellátások biztosításában (pl. bizonyos segédeszközöknek a képzés időtartamára való kikölcsönzésében).

A mentálhigiénés rehabilitáció körében gondoskodni kell olyan programok indításáról, amelyek segítséget nyújtanak a fogyatékos személynek, a fogyatékos személy hozzátartozóinak a fogyatékos állapot elfogadásában, szerzett fogyatékoság esetén az új életforma kialakításában, az önálló életvitelre történő felkészítésben; továbbá a fogyatékos személyekkel foglalkozó szakembereknek a kiegészítő tünetek megelőzésében, azok kezelésében.

IV. fejezet

Az esélyegyenlőség megteremtéséhez szükséges eszközök és intézmények

A Program megvalósítása jogalkotási feladatokat, a tárgyi feltételek megteremtését célzó fejlesztéseket, a szakmai tartalmak (konceptciók és stratégiák, módszerek és eljárások) kidolgozását és fejlesztését, valamint képzési, ismeretterjesztő programokat jelent. A Program végrehajtására vonatkozó középtávú intézkedési tervet, melyet 2007-től 2010-ig, majd a II. Nemzeti Fejlesztési Tervhez illeszkedve 2011–2013-ig úgy kell elkészíteni, hogy abban legyenek megjelölve a felelősök, a részhatáridők, a feladat végrehajtásához szükséges források. A Program teljesítéséről szóló jelentést a felsorolt eszközök (jogalkotás, tárgyi feltételek, szakmai tartalmak, képzési programok) és a felhasznált források bemutatásával kell elkészíteni.

A tárcaközi feladatok koordinálására olyan kormányzati szervet kell működtetni, amely a fogyatékos emberek társadalmi beilleszkedésének elősegítése

érdekében, állami szinten, komplex módon jeleníti meg a szükséges intézkedéseket, jogkörrel és hatáskörrel rendelkezik azok végrehajtásának koordinálására. A koordinációnak ki kell terjednie az Országos Fogyatékos-ság-ügyi Program és más programok közötti együttműködés és összhang megteremtésére is.

A fogyatékos-ság-üggyel kapcsolatos feladatok ellátását az Országos Fogyatékos-ság-ügyi Tanács segíti, amely a Fot. szerint kezdeményező, javaslattevő, véleményező és koordináló szerepet tölt be a fogyatékos személyekkel összefüggő kérdésekben. A Program végrehajtásának koordinálásáért az Országos Fogyatékos-ság-ügyi Tanács működését biztosító tárcá felel. A végrehajtás első helyi felelősei a tárcák, illetve az önkormányzatok.

Indokolt, hogy az Állami Számvevőszék segítse a Program megvalósítását azzal, hogy rendes ellenőrzései között kiemelt figyelmet fordít az akadálymentes fizikai környezettel kapcsolatos előírások betartatására, különös tekintettel a beruházásokra.

Figyelemmel arra, hogy a fogyatékos személyekre vonatkozóan kevés adat áll rendelkezésre, szükséges, hogy a Központi Statisztikai Hivatal a fogyatékos személyek védelmét és támogatását szolgáló megfelelő szakpolitikák kidolgozása és megvalósítása érdekében, az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program keretében használt kérdőíveket az érdekvédelmi szervezetekkel és az együttműködő minisztériumokkal közösen tekintse át, és ahol szükséges, illetve lehetséges, egészítse ki azokat a fogyatékos személyekre vonatkozó kérdésekkel.

Szükséges továbbá a területfejlesztési tanácsok, valamint a tárcák szakmai feladatokat ellátó háttérintézményeinek (Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet, Országos Közoktatási Intézet, Országos Közoktatási és Értékelési Vizsgaközpont, Foglalkoztatási Hivatal stb.) közreműködése is.

A fogyatékos személyekkel kapcsolatos feladatokban közreműködő szervezetek tevékenységének koordinálására, módszertani segítségére és a tájékoztatásra a Kormány létrehozta a Fogyatékos Gyermekekért Közalapítványt és a Fogyatékosok Esélye Közalapítványt. A foglalkozási rehabilitációs modellprogramok működtetésében az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány is részt vesz. A fejlesztést célzó hazai források felhasználásával zajló pályázati programok megvalósításában és szolgáltatások megszervezésében elsősorban ezek közreműködését kell biztosítani. A közalapítványok fontos feladata, hogy olyan módszereket dolgozzanak ki, melyekben a rehabilitáció alapelvei az egyes ágazatok sajátosságaitól függetlenül érvényesíthetők legyenek, valamint összhangba hozza az ágazati rehabilitációs tevékenységeket, és támogassa azokat a kezdeményezéseket, melyek a rehabilitáció segítségével lehetővé teszik a fogyatékos személyek társadalmi integrációját. A közalapítványoknak emellett kiemelt szerepe van abban, hogy a fogyatékos személyekkel foglalkozó szakmai szervezetek munkáját összehangolja, olyan fórumot létesítsen, mely lehetőséget biztosít a feladatokat ellátó szervezetek közötti információáramlás elősegítésére. A közalapítványok széles körű feladatainak megoldása, a Program végrehajtásában való közreműködésük érdekében szükséges források megteremtéséről a központi költségvetésnek kell gondoskodni.

Szükséges az Európai Unió pénzügyi alapjaiból – ideértve a PHARE programokat is – megvalósuló fejlesztések esetében a Nemzeti Fejlesztési Hivatal, illetve az egyes operatív programok lebonyolításáért felelős alapkezelő irodák közreműködése.

Az Országos Fogyatékoságügyi Tanács szervezetének és működésének részletes szabályairól szóló 67/2001. (IV. 20.) kormányrendelet módosításával létre kell hozni az Országos Fogyatékoságügyi Program Monitoring Bizottságát. A Program hatékonyságának növelése érdekében meg kell vizsgálni a Program ellenőrzését biztosító térségi intézményrendszerek kialakításának lehetőségét, összhangban a közigazgatási reformmal.

V. fejezet

A kitűzött célok megvalósításához szükséges pénzügyi források

Az Országos Fogyatékoságügyi Program céljai kizárólag összetársadalmi összefogással érhetők el. Ezért annak finanszírozásában – a programpontok megvalósításának elsődleges közreműködőire tekintettel – a kormánynak, az önkormányzatoknak, a vállalkozásoknak és a nonprofit szektor szereplőinek közös felelősséget kell vállalniuk.

Nyilvánvaló, hogy a jogalkotást költséges fejlesztések követik. Azok fedezetét a mindenkori költségvetési törvényben az egyes fejezetek Országos Fogyatékoságügyi Program és más elnevezésű fejezeti kezelésű előirányzatain, az egyes fejezetek érintett költségvetési intézményeinek működési költségei között, a Fogyatékos Gyermekekért Közalapítvány és a Fogyatékosok Esélye Közalapítvány támogatásában, a területfejlesztési források között, valamint az önkormányzatok normatív támogatásai között kell tervezni. Lényeges, hogy a II. Nemzeti Fejlesztési Tervhez illeszthető programok esetében törekedni kell az Európai Szociális Alap és a Strukturális Alapok forrásainak bevonására.

Meg kell vizsgálni az oktatáshoz, a munkához és a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés (ideértve a közhasználatú épületek, a közlekedési eszközök és a közterület fogyatékos személyek különböző szükségleteire figyelemmel történő fizikai és infokommunikációs akadálymentesítést, valamint a kommunikációs akadálymentesítést) feltételeinek kialakítását célzó, az oktatási intézmények, a munkaadók és az önkormányzatok által megpályázható központi pénzügyi alap létrehozásának lehetőségét.

A Program végrehajtására vonatkozó középtávú intézkedési tervben, valamint annak végrehajtásáról szóló beszámolóban a pénzügyi források bemutatása során kiemelt figyelmet kell szentelni az Európai Unió forrásainak bemutatására. Az új intézkedési tervben foglaltakhoz kapcsolódó feladatokra vonatkozóan figyelembe kell venni a közvetlenül fogyatékoságügyre fordítható források felhasználását az operatív programokban (HEFOP, GVOP, AVOP, ROP, KIOP). Át kell tekinteni a többi forrás mobilizálhatóságát is, valamint az Európai Bizottság Esélyegyenlőségi, Szociális és Foglalkoztatási Főigazgatóság fogyatékoságügyi forrásait.

Javasolt, hogy a Program megvalósításához kapcsolható források felhasználásának áttekinthetősége érdekében kerüljön kidolgozásra egy olyan informatikai alapú adatszolgáltatás, ami alkalmas a duplafinanszírozások elkerülésére is.

**A FOGYATÉKKAL ÉLŐK
INTEGRÁLÁSÁVAL KAPCSOLATOS
POLITIKÁKÉRT FELELŐS MINISZTEREK
MÁSODIK EURÓPAI KONFERENCIÁJA**

**A fogyatékkal élők életminőségének javítása:
a teljes körű részvételre irányuló
és annak révén működő politika erősítése**

Malaga, Spanyolország, 2003. május 7–8.

Politikai nyilatkozat

ELTE GYK, Budapest, 2009

Tartalom

1. Háttér	276
2. Politikai nyilatkozat	277
A fogyatékkal élőkről szóló malagai miniszteri deklaráció: „Haladás a teljes körű állampolgári részvétel felé”	277
1. Figyelembe véve,	277
2. Megerősítjük	278
3. Úgy véljük,	279
4. Vállaljuk, hogy	281
5. Javasoljuk,	283
6. Felkérjük	283
7. Meg kívánjuk	283

1. Háttér

A spanyol kormány meghívására 2003. május 7-én és 8-án ült össze a fogyatékkal élők integrációjával foglalkozó második Miniszteri Konferencia Eduardo Zaplana-nak, Spanyolország foglalkoztatásügyi és népjóléti miniszterének elnökletével.

A konferencia dr. Luis Pais Antunes-t, Portugália munkaügyi államtitkárát (május 7-ére) illetve dr. Vlado Dimovski-t, Szlovénia munka-, család és szociális ügy miniszterét (május 8-ára) választotta alelnökké.

A konferencia általános témája „A fogyatékkal élők életminőségének javítása: a teljes körű részvételre irányuló és annak révén működő politika erősítése” volt. A résztémák a következők voltak: 1. „A teljes körű állampolgári tevékenység és az aktív részvétel előmozdítása olyan hatékony jogi és politikai rendelkezések kialakítása útján, amelyekkel biztosítható a fogyatékkal élők számára az esélyek egyenlősége”, és 2. „A fogyatékkal élők mint fogyasztók szükségleteinek kielégítését célzó szolgáltatások innovatív szellemű megközelítési módjának kialakítása”. A fogyatékkal élő nők és a nagyfokú támogatásra szoruló fogyatékosok integrációjának erősítésére vonatkozó javaslatokat mindkét témakört érintő problémaként tárgyalták meg.

A konferencia fő célja olyan közös elvek kialakítása, amelyeknek azután át kell hatniuk a fogyatékosokkal kapcsolatos politika jövőbeli fejlesztését és a közszolgáltatások jövőbeli teljesítését. Ebből a célból a miniszterek megtárgyalták a fogyatékkal élőkre vonatkozó újabb keletű és jelenleg is alkalmazott politikák eredményeit és hiányosságait és az új feladatok megoldására szóba jövő lehetőségeket. Kicserélték elgondolásaikat, megosztották egymással tapasztalataikat, megtárgyalták a nemzeti és európai szinten hozott vagy hozandó intézkedéseket, amelyekkel javítható a fogyatékkal élők életminősége.

Az említett vita eredménye, „A fogyatékkal élőkről szóló malagai miniszteri deklaráció: haladás a teljes körű állampolgári tevékenység megvalósítása felé” nagyigényű, részletes, de rugalmas Európai Akcióterv kidolgozását kezdeményezi a jelen második konferencián megfogalmazott alapelvek nemzeti és nemzetközi szintű megvalósítására.

Ezen felül a konferencia hozzájárul a fogyatékosok európai évének (2003) megrendezéséhez, amelyet az Európai Unió Tanácsa 2001. december 3-án jelentett be. A konferencián az Európa Tanács tag- és megfigyelő országainak a fogyatékkal élők integrációjára irányuló politikáért felelős miniszterei illetve azok képviselői vettek részt. Részt vettek továbbá az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának képviselői, a Parlamenti Közgyűlés, az Európai Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa (CLRAE), az Európa Tanács emberi jogi biztosa, az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának képviselői, az Európa Tanács több Igazgató Bizottságának képviselői, az Európai Közösségek Bizottságának egyik képviselője, valamint a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), a Gazdasági Fejlesztési és Együttműködési Szervezet (OECD), továbbá nemzetközi nem-kormányzati szervezetek megfigyelői.

2. Politikai nyilatkozat

A fogyatékkal élőkről szóló malagai miniszteri deklaráció: „Haladás a teljes körű állampolgári részvétel felé”

1. Mi, a fogyatékkal élőkkel kapcsolatos integrációs politikáért felelős miniszterek a spanyol kormány meghívására 2003. május 7-8. között összeültünk Malagában, a Európa Tanács által szervezett második európai Miniszteri Konferenciára;

1. FIGYELEMBE VÉVE,

2. hogy az Európa Tanács célja – amint alapszabályában szerepel – hogy „erősítse tagjainak egységét a közös örökséget képező ideálok és alapelvek védelmezése és megvalósítása, illetve gazdasági és szociális haladásuk előmozdítása céljából”;
3. a fogyatékkal élőkkel kapcsolatos politikáért felelős miniszterek első konferenciájának (1991. november 7-8. Párizs) „Független életvitelt a fogyatékkal élők számára!” című nyilatkozatát, amely az Európa Tanács Miniszteri Bizottságát a fogyatékkal élőkre vonatkozó összehangolt politikáról szóló R(92)6. sz. Ajánlás elfogadására készítette;
4. azt a tényt, hogy az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelme és érvényesítése döntő jelentőségű a fogyatékkal élők aktív társadalmi részvétele szempontjából, valamint hogy a lehetőségek egyenlőségének a fogyatékkal élőkre is kiterjedő elve olyan közös érték, amelyet az Európa Tanács minden tagországa magáénak vall;
5. a „Szavaktól a tettekig” („From words to deeds”) című okmányt, amelyet a fogyatékkal élők európai mozgalma az európai nem-kormányzati szervezetek 2003. április 8-i madridi fórumán fogadott el és amelyet az Európa Tanács Második Miniszteri Konferenciája elé terjesztett;
6. az Európa Tanács tagországai között a politikai, gazdasági és társadalmi helyzetük tekintetében fennálló jelentős eltéréseket, valamint azt a tényt, hogy számos ország, különösen az átmeneti gazdaságú országok esetleg kevésbé felkészültek a fogyatékosokkal kapcsolatos korszerű politikák által támasztott követelmények kielégítésére;
7. azt a tényt, hogy a fogyatékkal élőkre vonatkozó politikáknak bizonyos politikai, gazdasági, szociális, demográfiai, kulturális és technikai feladatokat kell megoldaniuk, mivel Európában az utóbbi évtizedben különböző olyan változások mentek végbe politikai, gazdasági, szociális, demográfiai, kulturális és technikai szinten, amelyek befolyásolják a lakosság életminőségét, és számos új feladatot támasztanak, miközben új lehetőségeket kínálnak társadalmaink fejlődése számára;

8. azt a tényt, hogy a fogyatékkal élők tekintetében két aspektusnak van különös fontossága: egyrészt az európai időskorú lakosság növekvő számának, amelyet a szociális kohézió bármely jövőbeli stratégiájában figyelembe kell vennünk, a támogató szolgáltatásoktól való függőség megelőzésének és az időskori életminőség megőrzésének az alapján, másrészt annak a ténynek, hogy az egészségügyben elért tudományos fejlődés és az életfeltételek javulása eredményeként a testi és mentális károsodást szenvedettek hosszabb és teljesebb értékű életet élhetnek, ami új szükségleteket támaszt szolgáltatások nyújtása, gazdasági támogatás és az emberi jogok védelme tekintetében;
9. azt a tényt, hogy az Európai Unió a 2003. évet a fogyatékkal élők európai évének nyilvánította, aminek fő célja, hogy jobban tudatosítsa a fogyatékkal élőknek a hátrányos megkülönböztetés elleni védelemre valamint jogaik teljes körű és egyenlő élvezetére való jogosultságát;
10. az ENSZ „a fogyatékkal élők jogainak és méltóságának érvényesítéséről és védelméről” szóló átfogó és teljes körű konvencióval kapcsolatos javaslatokat vizsgáló” ad hoc bizottságának munkálatait;
11. azt a munkát, amelyet az Európa Tanács fogyatékkal élők rehabilitációjával és integrációjával foglalkozó bizottsága végzett, erősítve a szociális és közegészségügyi részegyezmény keretében folyó kormányközi együttműködést;
12. az Európa Tanács és egyéb nemzetközi szervezetek, intézmények és rendezvények eredményeit, amelyeket a jelen deklarációhoz csatolt melléklet tartalmaz;

2. MEGERŐSÍTJÜK

13. kötelezettségvállalásunkat az országaink joghatósága alá tartozó valamennyi személy emberi jogainak és alapvető szabadságjogainak biztosítására, ahogyan azokat az Emberi Jogok Európai Egyezménye megfogalmazza, valamint azt, hogy minden emberi lény szabadon, egyenlő méltósággal és jogokkal és azzal a lehetőséggel születik, hogy konstruktív módon hozzájáruljon a társadalom fejlődéséhez és jólétéhez, továbbá, hogy mindenki egyenlő a törvény előtt és jogosult a törvény egyenlő védelmére;
14. hogy valamennyi emberi jog teljes körű és hatékony megvalósítását – ahogyan azokat az európai és egyéb nemzetközi okmányok leszögezik – biztosítani kell mindennemű diszkrimináció vagy bármely alapon történő megkülönböztetés nélkül, ideértve a fogyatékoságot is;
15. a fogyatékkal élőkre irányuló politikáért felelős miniszterek első konferenciáján (1991, Párizs) kifejezett szándékunkat, hogy előmozdítsuk a fogyatékkal élőkre irányuló összehangolt és integrált politika alkalmazását, to-

vábbá hogy az „Összehangolt politikát a fogyatékkal élők számára!” című R(92)6. sz. Ajánlás számos országot ösztönzött arra, hogy olyan jogszabályokat és szakmapolitikai intézkedéseket fogadjon el, amelyek jelentős előrehaladást tettek lehetővé a teljes körű részvételhez vezető úton, és ez az ajánlás olyan alapvető okmány, amelynek alapul kell szolgálnia a jövőbeli cselekvés számára;

16. hogy a fogyatékkal élők állampolgári tevékenységének és teljes körű részvételének erősítéséhez szükség van az egyének rendelkezésére álló eszközök megerősítésére, hogy kezükbe vehessék saját életük irányítását, amihez specifikus támogató intézkedések lehetnek szükségesek;

3. ÚGY VÉLJÜK,

17. hogy a következő évtizedben fő célunk, hogy javítsuk a fogyatékkal élők és családjuk életminőségét, a hangsúlyt a társadalmi életben való aktív részvételre és integrációra helyezve, mivel a részvételen alapuló és hozzáférhető társadalom az egész lakosság érdekeit szolgálja;
18. hogy a fogyatékkal élők életminőségnek javítására irányuló intézkedéseket az ilyen emberek helyzetének, lehetőségeinek és szükségleteinek gondos felmérésére kell alapozni, innovatív megközelítéseket alkalmazva a szolgáltatások terén, amelyek figyelembe veszik az érintettek preferenciáit, jogosultságait és körülményeit;
19. hogy az ennek a célnak az elérésére alkalmas stratégiát a jövőbeli Akciótervnek ki kell fejeznie, amelynek célja a fogyatékkal élő, bármilyen korú személyekkel szembeni diszkrimináció valamennyi formájának kiküszöbölése, ideértve a fogyatékkal élő nőket és a nagyfokú támogatásra szoruló fogyatékosokat, oly módon, hogy ők is élvezhessék az emberi jogokat, az alapvető szabadságjogokat valamint az állampolgári tevékenységben való teljes körű részvételt;
20. hogy integrált megközelítési módot kell alkalmazni a rokkantakra irányuló nemzeti és nemzetközi politikák és jogszabályok kidolgozása valamint a fogyatékkal élők szükségleteinek megfelelő módon való kifejezésre juttatása érdekében, valamennyi ide tartozó területen, különösen a lakáshoz, az oktatáshoz, a pályaválasztási tanácsadáshoz és a szakképzéshez, a munkalehetőséghez, az épített környezethez, a tömegközlekedéshez, az információhoz, az egészségügyi ellátáshoz, a szociális védelemhez való hozzájutás;
21. hogy alapvető célunk olyan gazdasági, szociális, foglalkoztatási egészségügyi intézkedések meghozatala, amely segíthet abban, hogy minden ember maximális mértékben megőrizhesse funkcionális képességeit élete folyamán, és hogy segítsen megelőzni a fogyatékoságot;

22. hogy az oktatás a társadalmi integráció alapvető eszköze, ezért erőfeszítéseket kell tennünk annak érdekében, hogy a fogyatékkal élő gyermekek megkapják a lehetőséget a rendes iskola látogatására – ha ez megfelel az ő érdekeiknek – továbbá, hogy megkönnyítsük az iskolából illetve a felsőoktatásból a munkavállalásra való átmenetet és kialakítsuk az élethosszig tartó tanulás gondolatát;
23. hogy a munkavállalási esélyek egyenlősége a társadalmi életben való részvétel döntő eleme; ezért haladást kell elérnünk a fogyatékkal élők munkapiaci – lehetőleg *nyílt* munkapiaci – integrációjának előmozdítása terén, figyelmünk középpontjába a képességek felmérését és aktív politikák megvalósítását állítva; továbbá hogy a társadalom számára többletérték, ha munkaerejének sokoldalúságát fokozza, előmozdítva a fogyatékkal élőknek a rendes munkapiacra való belépését;
24. hogy létfontosságú a technológia társadalmi jellegének megértése és az új technológiákban rejlő lehetőségek optimális kihasználása azzal a céllal, hogy erősítsük a fogyatékkal élők autonómiáját és részvételét az élet valamennyi területén;
25. hogy az egészségügy terén elért tudományos fejlődésnek és az életfeltételek javulásának eredményeként a testi és szellemi fogyatékkal élők tovább élnek és javul az életminőségük; ez új szükségleteket és feladatokat állít az ellátó szolgálatok elé, amelyeknek innovatív szellemben kell megfelelniük;
26. hogy gondoskodnunk kell arról, hogy az élettartam meghosszabbodása ne a támogatásra szoruló személyek egyre nagyobb számában jusson kifejezésre; ezt úgy érhetjük el, ha támogatjuk a lakosság körében fiatal kortól kezdve az egészséges szokások és életfeltételek elterjedését, ami lehetővé teszi, hogy jó testi és szellemi egészségi állapotban érhesse meg magas életkort;
27. hogy haladást kell elérni az akadályozó tényezők aktív kiküszöbölése és olyan „egységes tervezési irányelvek” bevezetése terén, amelyek biztosítják, hogy ne keletkezzenek új akadályozó tényezők;
28. hogy csekély, de egyre növekvő számban vannak nagyfokú támogatásra szoruló, fogyatékkal élő személyek, és ennél fogva elismerjük annak szükségességét, hogy megerősítsük az ilyen személyek és családjuk támogatására alkalmas struktúrákat, anélkül, hogy letérnénk a közösségi bázisú ellátás modelljéről;
29. hogy a fogyatékkal élő nők helyzetének Európában több és konkrétabb figyelmet kell kiváltania annak érdekében, hogy biztosíthassuk függetlenségüket, autonómiájukat, részvételüket és társadalmi integrációjukat, és hogy lépéseket kell tennünk azért, hogy a nemek közötti eltérések szempontjait érvényesíthessük a fogyatékosokkal kapcsolatos politika kialakításában;

4. VÁLLALJUK, HOGY

30. a hátrányos megkülönböztetés elleni és az emberi jogokért folytatott harc keretei között dolgozunk azon, hogy a fogyatékkal élők esélyegyenlőségét érvényesítsük valamennyi szakmapolitikai területen;
31. nem alkalmazunk semmilyen megkülönböztetést a fogyatékoság eredete vagy a fogyatékkal élők személyazonossága szerint;
32. növeljük a fogyatékkal élők esélyét arra, hogy közösségükön belül önállóan élhessenek, az „egyetemes tervezési irányelvek” és az integratív technológiák fokozatos bevezetésével, egyebek között a környezet, a közintézmények, a kommunikációs rendszerek és a lakásépítés terén;
33. munkálkodunk a kormányzatok közötti együttműködés erősítésén, különös kötelezettséget vállalva arra, hogy előmozdítsuk az egyenlőséget az általános ellátó rendszer, az egészségügyi ellátás és a jogrendszer keretei között és világosabban meghatározzuk a feladatok megosztását a helyi, regionális és nemzeti szintek között;
34. előmozdítjuk jó minőségű, az egyéni szükségletekre szabott, nyilvános jogosultsági kritériumok alapján hozzáférhető ellátás kialakítását; ahol a kritériumokat alapos és méltányos helyzetfelmérés alapján alkalmazzák, azokat a fogyatékkal élő ember saját döntései, autonómiája, jóléte és megnyilatkozásai is alakítják, és megvannak a megfelelő garanciák, szabályozások, továbbá lehetőség van a panaszok független elbírálására; egyesítjük és megerősítjük a már meghozott intézkedéseket;
35. harcolunk a fogyatékkal élőknek az élet valamennyi területére való bevonásáért a közoktatás útján és azzal, hogy kinyilvánított kötelezettséget vállalunk arra, hogy teljes jogú állampolgároknak tekintjük őket, akik jogosultak magánéletük irányítására;
36. előmozdítjuk a fogyatékkal élők munkaerő-piaci integrációját, oly módon, hogy a figyelem középpontjába a képességek és különösen a szakmai képességek felmérését állítjuk, és jobban hozzáférhetővé tesszük számukra a pályaválasztási tanácsadás igénybe vételét, a szakképzésben való részvételt és a munkavállalást;
37. teljes mértékben figyelembe vesszük a fogyatékkal élő gyermekek és családjuk valamint az időskorú fogyatékosok szükségleteit, anélkül, hogy visszalépnénk a munkaképes korú személyekkel szembeni jelenlegi kötelezettségvállalásainktól, függetlenül attól, hogy van-e munkahelyük, megállapítva, hogy nem szabad megengedni, hogy a munkaviszony legyen az állampolgári jogok érvényesülésének kizárólagos kritériuma, a társadalmi életben való részvétel egyetlen színtere és az emberi méltóság eléréséhez vezető egyetlen út;
38. továbbra is támogatjuk az alap- és alkalmazott kutatást, különösen az új informatikai és kommunikációs technológiák területén, hogy tökéletesít-

- sük azokat a segédeszközöket, amelyek lehetővé teszik az interaktív részvételt az élet valamennyi területén;
39. megvalósítjuk a férfiak és nők esélyeinek tényleges kiegyenlítéséhez valamint a fogyatékkal élők aktív társadalmi részvételéhez szükséges intézkedéseket, különös tekintettel az asszonyokra és lányokra az iskolai oktatás és a szakképzés, a munkavállalás, a szociálpolitika, a részvétel és a döntéshozás, a szexualitás, a társadalmi képviselet, az anyaság, az otthoni és családi élet valamint az erőszak megakadályozása terén;
 40. további elemzéseket végzünk azoknak az intézkedéseknek és rendelkezéseknek a hatóköréről, amelyek eredményesen javítják a nagyfokú támogatásra szoruló fogyatékkal élők közösségi életét, továbbá összeállítjuk a rokkantsági politikák meghatározásához és értékeléséhez szükséges statisztikai adatokat;
 41. elérjük, hogy az illetékes hatóságok gondosan mérjék fel a fogyatékos gyermeket nevelő családok szükségleteit, azzal a céllal, hogy olyan támogató intézkedéseket valósítsunk meg, amelyek lehetővé teszik valamennyi gyermek számára, hogy családi körben nőjön fel, részt vegyen a helyi gyermekközösség életében és iskolába járjon;
 42. megvalósítjuk a családok, mint nem-hivatalos gondozók szükségleteinek alapos felmérését, különösen a fogyatékos gyermeket nevelő vagy nagyfokú támogatásra szoruló személyt gondozó családok esetében, azzal a céllal, hogy megfelelő tájékoztatást, képzést és segítséget (beleértve a pszichés támogatást is) adhassunk nekik, a családi élet lehetővé tétele céljából;
 43. dolgozunk megfelelő programok és erőforrások kialakításán, amelyek illeszkednek a fogyatékkal élők szükségleteihez, életkoruk előrehaladása során;
 44. terjesztjük a lakosság körében már fiatal kortól kezdve az egészséges szokások és életkörülmények kialakítását;
 45. munkálkodunk azon, hogy pozitív kép alakuljon ki a társadalomban a fogyatékkal élőkről, együttműködve különböző érdekeltekkel (stakeholders), beleértve a médiát;
 46. bevonjuk a fogyatékkal élőket mind az őket érintő egyéni döntések meghozásába, mind pedig az őket egyesítő szervezetek képviselőit a politikai döntéshozásba, különös figyelmet fordítva a többszörös fogyatékkal élő vagy komplex rendellenességekben szenvedő emberekre, továbbá azokra, akik nem képesek érdekeik képviseletére;
 47. előmozdítjuk a szociális partnerek valamint a politika alakításában részt vevő összes többi közösségi és magán érdekelt és szereplő bevonását és együttműködését;

5. JAVASOLJUK,

48. hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága folytassa azoknak a politikáknak a támogatását, amelyeknek célja a fogyatékkal élők teljes körű állampolgári tevékenységének és aktív részvételének biztosítása, erősítse az Európa Tanácsnak, mint a nemzetközi együttműködés platformjának szerepét a fogyatékosokkal kapcsolatos politika formálása terén, felkérve a fogyatékkal élők rehabilitációjával és integrációjával foglalkozó bizottságot valamint az Európa Tanács más illetékes bizottságait, hogy folytassák a fogyatékosokkal kapcsolatos politikák érvényesítését saját illetékességi területükön;
49. a jelen Miniszteri Konferencián felmerült szempontok elemeinek alapján az Európa Tanács fogyatékosokra vonatkozó Akciótervének kidolgozását: a következő évtizedre szóló új európai politikai keretet, az emberi jogokra és a különböző szereplők közötti partneri kapcsolatokra alapozva, amely stratégiai célokat és kiemelt problémákat határoz meg annak érdekében, hogy megvalósíthassuk a fogyatékkal élők teljes körű állampolgári tevékenységét és aktív részvételét a közösség életében, működőképes, gazdaságilag megvalósítható és fenntartható politikák útján;
50. hogy az Európa Tanács játsszon aktív szerepet az ENSZ „a fogyatékkal élők jogainak és méltóságának érvényesítéséről és védelméről szóló átfogó és teljes körű konvencióval kapcsolatos javaslatokat vizsgáló” ad hoc bizottságának következő ülészakain, felhasználva a Tanácsnak az emberi jogi kérdésekben szerzett kiterjedt tapasztalatait;

6. FELKÉRJÜK

51. az Európa Tanács valamennyi tag- és megfigyelői státusú államát, valamint a nemzetközi kormányzati és nem-kormányzati szervezetek képviselőit, hogy vegyenek részt a Tanács által a fogyatékkal élők integrációért végzett tevékenységekben és munkában;

7. MEG KÍVÁNJUK

52. osztani mindenkivel, az Európán kívül élőkkel is, a fogyatékkal élők emberi jogaival és alapvető szabadságjogaival, a teljes körű állampolgári tevékenységhez és az aktív részvételhez való jogosultsággal kapcsolatos meggyőződéseinket, értékeinket és alapelveinket, amelyeket az európai miniszterek jelen deklarációjában megfogalmaztunk és közös európai jellemzőként határoztunk meg.

Végül köszönetet mondunk a spanyol hatóságoknak a Konferencia kiváló megszervezéséért és nagyvonalú vendégszeretetükért.

Fordította: Tényi György